אלע ווערק פון שלום עליכם

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/unknown0000vari_u0w1

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

פון כתריעזוזקע

ספּעציעלע „מאַרגן־פריהיוט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

Copyright 1917 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

* * *

ביו"ם צוזאַמענשטעלען די ערשטע פיער בענדער פון דער נייער אויסגאַבע פון שלום־עליכם'ס ווערק האָבען די פערלעגער זיך ניט געהאַלטען ביו"ם כראָנאָלאָגישען סדר, לוים דער ציים, ווען די ווערק זענען געשריבען געוואָרען, נאָר געהאַט מעהר אין זינען, ווי וויים ס'איז מעגליך געווען, די אינהאַלטליכע גאַנצקייט פון יעדען באַנד בעזונדער, דאָם הויסט, צוזאַמענגעשטעלט די ביכער אַזוי, אַז יעדעם בוך, לויט זיין אינהאַלט, זאָל זיין אַ גאַנצע זאַך פאַר זיך, מעהר אָדער וועניגער פעראייניגט דורך דעם כאַראַקטער פון די ווערק, וואָס קומען אין דעם אַריין. געטהאָן איז דאָם געוואָרען צוליעב צוויי מעמים: ערשטענס, קאָן ביי אייניגע פון די וויכטיגסטע שאַפונגען שלום־עליכם'ס נישט אָנגעווענדט ווערען דאָם כראָנאָלאָגישע סיסטעם, בכדי דערמיט ניט צעברעקלען זייער אינערליכע גאַנצקייט. צום ביישפיעל: די מעשיות פון „טביה דעם מילכיגען" אָדער די ברייף פון „מנחם־מענדעל" מוזען קומען אין בעזונדערע ביכער, חאָטש געשריבען זענען זיי געווען אין פערשיעדענע צייטען, אין אַ משך פון עטליכע צעהנדליג יאָהרען. צווייטענס, ווערד אין די דאָזיגע ערשטע פיער בענדער געגעבען אַיין אויסוואָהל פון שלום־עליכם'ס נ י י ע ווערק, דאָם הויסט, פון די, וואָס זענען אין די פּריהעריגע אויסגאַבען ניט אַריין; און אַזוי ווי אַ טייל פון די זוערק איז געטומען געוואָרען פון גאָר די לעצטע שאַפונגען, און אַ טייל — פון די פּריהעריגע, אין פערשיעדענע צייטען געשריבענע, דעריבער איז דאָ אַ שטרענג־כראָנאָלאָגישער סדר געווען גאַנץ אונמעגליך אָנצוווענדען.

אין די פיער בענדער געהען אַריין, ווי געוואָגט, נייע, אין ביכער נאָך נישט געדרוקטע זאַכען. איין אויסנאַהם איז נור געמאַכט געוואָרען פאַר דריי ווערק: שיר־השירים (אין באַנד „פון פסח ביז פסח"), וואָס חאָטש אייניגע טוילען פון דעם זענען צעוואָרפען אין די ביכער פון די פריהעריגע אויסגאַבען, איז דאָס אַבער אַלס גאַנצער ראַמאַן נאָך ערגיץ נישט ערשיינען, און דער לעצטער טייל פון דעם — „שבת נאָך שבועות" — איז בכלל אין קיין בוך נאָך נישט געדרוקט געווען; וואָס איז חנוכה? (אינ'ם זעלבען באַנד), וועלכעס איז אין די אַלטע אויסגאַבען, דורך א פערזעהען פון די פריהעריגע פערלעגער, געדרוקט געווען אַלס א פערקירצטע ממערקאַנער וואָריאַציע, קומט דאָ אין זיין ערשטער פולער פאָרם, ווי עס איז לכתחילה געשריבען געוואָרען פון שלום־עליכם פונ'ם רוסיש־אידישען לעבען; די רויטע אידלעך (אין באַנד „מעשיות און פאַנטאַזיעס") איז אַריינגענומען געוואָרען אין דער אויסגאַבע צוליעב דעם נייעם צוויישטען טייל, וואָס איז געפונען געוואָרען צווישען שלום־עליכם'ס נאָכגעלאָזענע מאַנוסקריפטען.

אייניג זאַכען פון די פיער בענדער זענען געדרוקט לויט דער בעסערבייטונג און תקונים, וואָס שלום־עליכם האָט אין זיי געמאַכט פאַר זיין לעבען.

עס איז געלעגט געוואָרען אַכט דערויף, אַז אין דער דאָזיגער נייער אויסגאַבע זאָל אָפגעהיט ווערען שלום־עליכם'ס בעשטענדיגע סיסטעמאַטישע אַרטהאָגראַפיע — פערשטעהט זיך, ווי וויים דאָס איז מעגליך געווען דורכצופירען ביי דעם כאַאָטישען צושטאַנד, אין וועלכען אונזער אידישע בוך־זעצעריי־און־דרוקעריי געפינט זיך.

פון כתריקעווסע

אינהאלט

כתרילעווקער פראָגרעס 3
זומערדיגע ראָמאַנען 85
אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט 145
לשנה טובה , ... 169
פון פסח ביז סוכות 185
שמואל שמעלקיס און זיין יובילעאום 201
וועלוועל גאַמבעטא 239

כתריל־עווקער פּראָגרעס

בעשרייבונגען, בילדער, פּאַקטען און מעשה׳לעך.

נעשריבען אין יאָהרען 1915 — 1914

כתרי־עווקער פּראָגרעס.

א.

די שטאָדט.

נאָט׳ס וואונדער — וואָס פון א שטאָדט קאן ווערען! כתרי־עווקע, מיין אלטע היים, האָט זיך אזוי איבערגעביטען, אז ס׳איז זי נאָר נישט צו דערקענען! נאָך א צייט פון א סך, א סך יאָהרען האָב איך מיך אַראָפּגעחאָפּט אין דער דאָזיגער שטאָדט אויף א פּאָר וואָכען און בין ארומגעגאנגען אין איהרע גאָסען, געוואָרט מיט איהרע מענשען, געזוכט אלטע בעקאנטע — ווער? וואָס? וועמען? דער גרעסטער טייל איז אויסגעשטאָרבען, דער קלענסטער טייל — ארויס־געפאָהרען קיין אמעריקא, און די נייע, די אויפגעקומענע, זענען גאָר־נישט די מענשען. איין איבערקעהרעניש! וואו זענען אהינגעקומען די בעריהמטע קליינע מענשעלעך מיט די קליינע השגות? וואו זענען יענע אידען מיט בערד, וואָס האָבען אלסדינג געוואוסט אוז פון אלסדינג נעמאכט חוזק? וואו זענען יענע יונגע לייטלעך מיט שטעקעלעך, וואָס פלעגען זיך ארומדרעהען אין מארק, זוכען עפּים א טהועכץ און נישט געפינען, און פּאר גרויס עגמת־נפש האָט מען גענומען אפּ׳לצ׳עווען איינס פון דאָס אנדערע און אלע אינאיינעם פון דער גאנצער וועלט? פּראָנטען האָב איך איצט געזוהען ארום־שפּאציערען אין די גאָסען, סאָלידע מענשען מיט קאפּעלישען און מיט פּענסנע אויף די נעזער. און פון די אמאָליגע פערשלומפּערטע וויבער מיט די וויסע זאקען און מיט די רויטע זאקענבענדלעך, און פון די אמאָליגע מיידלעך מיט די פּאטשיילקעס — איז קיין שריד ופּליט נישט געבליבען. דאָמען מיט היטלעך זענען איצטער געגאנגען פּארבי מיר. פּריצעס מיט זאנטיקלעך. מאמזעלען מיט הענטשקעלעך אויף די הענט. נייע מענשען. א נייע וועלט. און די

שטאדט אליין — חא־חא! — האט זיך אויסגעברוקירט די גאסען. אנגעצונדען עלעקטרישע לאמפען, אוועקגעשטעלט גראמאפאנען. סינעמאטאגראפען, אילוזיאנען — חי געלעבט!

דאס איז די אויסענווענישטע זייט, אזוי צו זאגען. אינוועניג האט זיך כתריעלעווקע נאך א סך מעהר איבערגעביטען — ממש עס האט זיך מיר נאר נישט געוואלט גלויבען, או איך בין אין דער היים, אין כתריעלעווקע. איך בין ארומגעגאנגען און האב געזוכט חאטש איין חברה פון די אלטע חברות. דא זענען געווען אמאל, געדענק איך, א גוזמא חברות. איך רער שוין ניט פון אזעלכע חברות, ווי די „חברה תהלים", אדער „חברה משניות". איך רעד פון אזעלכע חברות, ווי, למשל, חברה „גמילות־חסדים", „לחם־אביונים", „בקור־חולים", „מלביש־ערומים", „סומך־נופלים", „רופא־חולים", „מתיר־אסורים"... די דאזיגע אלע חברות זענען אוועק, אפנים, אהין. ווען עס זענען אוועק יענע, וואס האבען געגרינדעט די חברות, און ווען איז אוועק דער גרעסטער טייל פון די קליינע מענשעלעך, און ווען ס'איז אוועק דער אלטער עלענדער רב יוזיפעל דער רב, א ליכטיגען גן־עדן זאל ער האבען — דער האט ארויסגערופען ביי מיר א טרער אויף די אויגען... אויפ'ן ארט פון די אלע אויסגערעכענטע חברות זענען אויסגעוואכסען אין דעם מאדערנעם כתריעלעווקע גאנץ נייע חברות, מאדערנע חברות, אדער נעוועלשאפטען, חברות פון „קונסט" און פון „קולטור" און פון „שפראך". אויסרעכענען זיי אלע איז אונמעגליך. מיר קאנען נאר פארביגעהענדיג געבען אויך איבערבליק אויף די, וועלכע געפינען זיך אין דעם מאדערנעם כתריעלעווקע פון יעדען מיז צו צוויי. למשל, וואס דער שפראך אנבעלאנגט, זענען פארהאן דאר־טען א חברה „אידישיסטען" און א חברה „העברעאיסטען". און די ביידע קאנען זיך ניט אנקוקען, ניט הערען דעם נאמען איינס פונ'ם אנדערען. אדער ס'איז פארהאן א חברה „הזמיר", וואס האט זיך צעשפאלטען אויף צוויי: איינע הייסט די „פלייט", די אנדערע — דער „טראמייט", און ביידע „הזמיר'ס" זענען צוויישען זיך אויף מעסערשטעך. היינט זענען פארהאן צוויי „חדרים מתוקנים", וואס

זענען מסוכו, — זיי זענען גרייט איינס דאָס אנדערע דורס זיין מיט'ן קוק. צוויי אידישע טהעאַטערס, וואָס זיי זאָלען ניט מורא האָבען פאר גאָט און פאר'ן קייסער, וואָלטען זיי זיך איינס דאָס אנדערע מיט פערגעניגען אין א שטיל־ער נאכט אונטערגעצונדרען.

און ווייטער געהען צוויי ביכער־פערל־אָגען, וואָס וואָלטען אייך־געשלונגען איינס דאָס אנדערע מיט די קאָלאָשען. היינט זענען פאָרהאַן צוויי ל־יטעראַרישע געזעלשאַפטען, צוויי דראַמאַטישע געזעלשאַפטען, צוויי עמיגראַנטען־געזעלשאַפטען, און נאָך און נאָך א סך אנדערע מינים געזעלשאַפטען — פון יעדען מין צו צוויי. צוליעב דער וויסטער קאָנקורענציע — די אלטע מכה פון כתריל־עווקע. אזא טבע שוין ביי די כתריל־עווקער פערבליבען פון קדמונים — אונמעגליך אויסצוואוארצלען: לאָז זיך איינער אפשניידען די נאז, קאָנט איהר זיכער זיין, אז אויף מאָרגען האָט איהר דאָרט צוויי אפגעשניטענע נעזער. וואָס איז דער שכל? א פראָסטער שכל: אז יענעם לוינט זיך אפשניידען די נאז, לוינט זיך מיר אויך...

ב.

נאזעטען.

אזוי ווי אלסדינג איז אין דעם מאָדערנעם כתריל־עווקע צו צוויי, זענען דעריבער אידישע צייטונגען דאָרטען אויך פאָרהאַן צוויי: „די יארמעלקע" און „דער קאפּעליש".

זעלבסטפערשטענדליך, אז „די יארמעלקע" איז א פרומע אלטמאָדישע גאזעט פאר ארטאָדאָקסען, און „דער קאפּעליש" איז א מאָדערנע, ראדיקאַלע צייטונג פאר די פאָרטגעשריטענע עלעמענטען. שוין פון די מאָטאָס אליין איז גרינג צו פערשטעהן די ריכטונג פון די דאָזיגע צוויי קאָנקורירענדע גאזעטען: „די יארמעלקע" האָט

אוועקגעשטעלט מיט גרויסע אותיות אויבענאן: „צו גאט אונ צו לייט!" און דער רעראקטאר פונ'ם „קאפעליש" האט אוועקגעשטעלט אויך אויבענאן און אויך מיט גרויסע אותיות זייז אייגענעם נאמען און אונטערגעשריבען נאנץ בעשיידען: „איך בין דא — אלעם דא!"

וועז זענען די דאזיגע צוויי ארגאנען געגרינדעט געווארען אוז ווער פון זיי איז עלטער — דאס איז שווער צו זאגען, וויל יעדער פון זיי שרייבט אויף זיך, אז ער איז דער ערשטער און דער איינציגער אידישער ארגאן אין כתריעלעווקע, און איגנארירט, שלעכט אוים דעם אנדערען, דערמאנט, חלילה, קיינמאל דעם נאמען זייגעם נישט — אסור חזיר! סיידען אונטער א נויט, אז מע קאן שוין אנדערש ניט און מע מוז, צום ביישפיעל, אויסזידלעז, אויסשעלטען, מבזה זיין איינם דאס אנדערע, דעמאלט רופט אן „די יארמעלקע" דעם שכן איהרען „דאס אפגעבארעטע קאפעלישעל", און „דער קאפעליש" רופט אן זיין שכנה „די פערשימעלטע יאמפערקע". נאר מעהרסטענטייל נעהט עם צו ביי זיי פערשטעלט, און זיי מיידען אוים, ווי וויט מעגליך, צו דערמאנען דעם נאמען פונ'ם קאנקורענט. למשל, אז „דער קאפעליש" וויל רערען פון זיין שכנה און וויל איהר נאמען נישט דערמאנען, וועט ער אנשטאט דעם ווארט „יארמעלקע" בעסער אויסרעכענען א נאנץ צעטעל מיט נעמען על־פי אלף־בית, אט אזוי: „אט דער אביון, דער בטלן, דער נראבער יונג, דער דלפון, דער הונט, דער וצדקתך, דער זולל־וסובא'ניק, דער חצוף, דער טינטלער, דער יודלאק, דער כלב שבכלבים, דער לעדיגגעהער, דער מסור, דער נודניק, דער סוואליטש, דער עם־הארץ, דער פראוואקאטאר, דער פויליאק, דער צרעת, דער קבצן, דער רעטאך, דער שוטה, דער תרח, וואס מיר ווילען ניט דערמאנען זיין נאמען"...

דאָס האָט געהאָט א גוואלדיגען ערפאָלג אין כתריל־עווקע, און מע האָט דעם „קאפעליש" צעהאפט. אלע האָבען זיך ארומגעטראָגען מיט'ן אלף־בית און אויסגע'חזר'ט איהם אויף אויסווענדיג. האָט דאָס דער „יארמעלקע", נאטירליך, פערדראסען, און זי איז ארויס באלד אויף מארגען מיט א תשובה, אויף על־פי אלף־בית: „מיר האָבען געלייענט אט דעם אלף־בית פון אט דעם אויס־וואורף, דעם באד־יונג, דעם גנב, דעם דבר־אחר. דעם הולטיי, דעם וואווקעלאקע. דעם זשוליק, דעם חזיר, דעם טריפניאק, דעם יונגאטש, דעם כל־בו'ניק, דעם ליגנער. דעם ממזר, דעם נאחאל, דעם סקאנדא־ליסט, דעם עזות־פנים, דעם פארך, דעם צורר־היהודים, דעם קריכער, דעם רשע, דעם תרח'ס אייניקעל, — נאָר מיר ענטפערען איהם נישט, דערפאר וואָס מיר ווילען ניט מיאוס מאכען אונזער פערער"...

דער כתריל־עווקער לעזער האָט דעם דאזיגען מין ליטעראטור ליעב דוקא בעסער ווי אלסדינג. ביי איהם ווערד עס אנגערופען מיט'ן נאָמען „קריטיקע", און ער איז זיך מחיה, בעת די רעדאקטוירען פון ביידע גאזעטען „קריטיקירען" זיך. דעם טאָג, וואָס ס'איז ניטא איז בלאָט קיין „קריטיקע", געהען די גאזעטען אין כתריל־עווקע עפים ניט אזוי פויגעלדינ. פלייסען זיך דעריבער די רעדאקטוירען אפטער איבערוואשען איינס דעם אנדערען דאָס קויטיגע גרעט, בכדי ס'זאל זיין וואָס מעהר „קריטיקע", און דער עולם זאל האָבען פון וואָס צו לעקען די פינגער.

3.

קאנקורענציע.

אז סע קומט אונטער א „נאוויגאד" און די גאזעטען הויבען אן צו קאכען זיך, צו טראמייטערען. ארויסלאזען איינס איבער דאס אנדערע בריייטע, שרייענדיגע פראספעקטען צום נייעם יאהר, ווי אויף דער גאנצער וועלט, צעלאזט זיך „די יארמעלקע" מיט א בריי־טען „המלך", רעכענט אויס אלסדינג, וואס זי האט אויפגעטהאן אינ׳ם פערגאנגענעם יאהר, ווי ניט רערען, חלילה, קיין לשון־הרע אויף איהר קאנקורענט, מחמת לשון־הרע איז אסור מן התורה, נאר גלאט אזוי, בדרך־אגב, דערמאנט זי, אז „דאס אפגעבאראטע קאפע־לישעל" איז נאך געלעגען אין די ווינדעלעך. און איהר רעדאקטאר איז נאך ארומגענאנגען אהן שטיוועל, בעת זי, „די יארמעלקע", איז שוין געווען, מיט נאט׳ם הילף, א יארמעלקע... און „דער קאפעליש" פון זיין זייט בעריהמט זיך אין זיין פראספעקט, אויך גאנץ בעשיי־דען, אז בעת „די פערשימעלטע יאמפערקע" האט זיך נאך געוואל־גערט אויפ׳ן מיסט פונ׳ם שוהל־הויף, האט ער, „דער קאפעליש", שוין צעשפרייט זיך מיט זיין גאנצער פראכט און גלאנץ איבער די האריזאנטען פון כתריעלעווקע, און וועז ניט ער, וואלט כתריעלעווקע ביז־היום נאך געשלאפען מיט׳ן לעטארגישען שלאף פונ׳ם פינסטערען פאנאטיזם...

און באמת, ווער פון די צוויי איז מעהר פערשפרייט — דאס איז ניט אזוי גרינג צו ווייסען. „די יארמעלקע" לעגט־איין די וועלט און שווערט זיך ביי גאט, אז אזוי פיעל ווי זי וועלט געלייענט, וועלט איבערהויפט נאך קיין אידישע גאזעט אין דער וועלט ניט געלייענט. ווער עס גלויבט ניט, קאן זיך מטריח זיין אין דער רעדאקציע, וועט מען אים עפים ווייזען...

דאס אויגענע שרייבט אבער אויף זיך „דער קאפעליש" אויך. קריכט פון דער הויט און זאגט־צו איטליכען בעזונדער א פרעמיע

פון צעהן טויזענד רובל, ווער ס'וועט איהם דערווייזען שווארץ אויף ווייס, אז ס'איז פּאַרהאַן ערגיץ אויף דער גאַנצער וועלט נאָך אזא גאזעט, וואָס ווערד אזוי געלייענט, ווי „דער קאפּעליש". אוז ער לאָזט אוים גאנץ בעשיידען, ווי זיין שטייגער איז: „מיר האָבען פיינט בעריהמען זיך מיט אונזער גאזעט. מיר האַלטען ניט פון בעריהמעריי. בעריהמעריי איז א שלעכטער סימן, א סימן דלות. נאָר מיר לעגען פאָר דעם לעזער זעלבסט — זאָל דער לעזער אליין פער־ ־לייכען א גאזעט מיט א גאזעט און א רע־ דאקטאָר מיט א רעדאקטאָר"...

פערשטעהט זיך, אז ווייל די קאָנקורענציע איז אונגעהויער גרוים און קנאת סופרים תרבה חכמה, פלייסען זיך דעריבער ביידע גאזעטען צו איבערייאגען איינם דאָם אנדערע, ארויסגעהן וואָס פרי־ הער פון דרוק, ארויסחאָפען פון די גוי'אישע צייטונגען וואָס מעהר נייעס און נאָך אזעלכע זאכען. היטען זיי אָבער איינם דאָם אנדערע די טריט, קוקען נאָך און ווייסען איינם ביי'ם אנדערען, וואָס סע קאָכט זיך, און לאָז איין רעדאקציע עפּים פערטראכטען, ווייסט מען דאָם שוין אין דער אנדערער רעדאקציע מיט אלע פישטשעווקעס. אלם אילוסטראציע וועלען מיר איהר דערצעהלען א פּאָר מעשה־ לעה, ווי מע האָט דאָם מיר איבערגענעבען, בעת איהר ביזן געווען אין כתרילעווקע.

ביי דער „יאַרמעלקע" איז געווען א מנהג פון קדמונים — אלע ערב שבת איז זי ארויס מיט א בעזונדער בלעטל אונטער'ן נאָמען „א גוט שבת". „דער קאפּעליש", חאָטש ער איז א ראדי־ קאל, און חאָטש ער זאָגט, אז ער איז ארויסגענאנגען א סך פריהער פון דער „יאַרמעלקע", האָט פונדעסטוועגען נעבאָך נעמוזט נאָכ־ טאָנצען דער „יאַרמעלקע" און אויך אָנהויבען ארויסצוגעהן אלע פרייטאג מיט א בעזונדער בלעטל אונטער'ן זעלבען נאָמען „א גוט שבת". קאָנקורענציע — וואָס זאָל מען טהון?... עפּים איינמאָל איז איהם נמאס געוואָרען דאָם נאָכלויפענישׂ, איז ער ארויס פרייטאג מיט איין ערקלערונג, אז אזוי ווי פיעלע פון זיינע

לעזער געפינען נישט קיין אינטערעס אין דעם ערב־שבת'דיגען בלע־
טל. און אזוי ווי דער רעדאקטאר זעהט נאר צופריעדען שטעלען
דעם לעזער, על־כן געהט ארויס „דער קאפעליש" מהיום והלאה אהן
„א גוט שבת". און ווי נבהל ונשתומם איז ער געוואָרען, אז ער האָט
אויפגעפענט „די יארמעלקע" און האָט איבערגעליינט דאָרטען
די זעלבע ערקלערונג כמעט וואָרט אין וואָרט: „אזוי ווי פיעלע פון
אונזערע לעזער... על־כן געהט ארויס „די יארמעלקע" מהיום והלאה
אהן „א גוט שבת"...

איז זיך מיישב „דער קאפעליש": אז יענער איז יא אזא מאלפע,
וועלען מיר זעהן! און ער איז געפאלען אויף א שענער המצאה
און געהט ארויס איינמאל אין א מיטען מיטוואך אויף א טשיקא־
וועסט נאר מיט דריי זייטען, און די פיערטע — א גלאטע, ווי א
לאקשענברעט. איז אבער „די יארמעלקע" ניט פויל און געהט אויך
ארויס דעם זעלבען מיטוואך נאר מיט דריי זייטען, די פיערטע —
א גלאטע, ווי א לאקשענברעט. האָט דאָס שוין רעכט פערדראָסען
דעם „קאפעליש", און ער האָט געטומען קודם רייניגען די רעדאק־
ציע פון די מענשען, וואָס „טראָגען ארויס דאָס מיסט פון שטוב".
נאר עס האָט ווינציג וואָס געהאלפען. ער האָט זיך איבערצייגט, אז
ס'איז ניטא קיין פערבאָרגענע זאך פאר דער „יארמעלקע".

ד.

א נ ק ע ט ע ס .

די כתריעלעווקער רעדאקטוירען האבען פיינט בלאזען פון זיך
קעגען די לעזער, אדער מאכען פון זיך א נאנצען ציימעס. אדרבה,
אין כתריעלעווקע איז צווישען רעדאקטאר מיט'ן לעזער פאראַן א
מין פאדעם אזעלכער, וואס בינדט זיי צוזאמען. אין כתריעלעווקע
האָט דער רעדאקטאר ליעב זיך שואל בעצה זיין מיט'ן לעזער וועגען

זיין צייטונג, איז צופריעדען, אז דער לעזער שרייבט איהם א בריוו־וועל, און ער לאָזט אַרויס דעריבער פערשיעדענע אנקעטעס. דאָס הייסט, ער פרעגט זיך אָן ביי די לעזער, זיי זאָלען זיך מטריח זיין אַרויסזאָגען זייער מיינונג וועגען דער אָדער יענער פראָגע. וועגען דעם מין אַנקעטעס גיבט איך איצט דערצעהלען א מעשה.

דערצעהלט האָט דאָס מיר טאקי א כתריל׳עווקער ליטעראט. וואָס האָט מיך צוליעב דעם אַרויסגעפיהרט ווייט־ווייט הינטער דער שטאָדט. און אז מיר זענען געבליבען דאָרט אליין, האָט ער זיך פריהער צעלאָכט, און אז ער האָט זיך גוט אויסגעלאָכט, האָט ער אַנגעהויבען בזה הלשון:

— ווייסט איהר, וועמען ס׳איז די ערגסטע צייט ביי אונז אויף גאָזעטען? — זומער. סיידען אז גאָט העלפט א חלירע — דעמאָלט איז עפּים אנדערש. דעם זומער, וואָס איך דערצעהל אייך, איז קיין חלירע ניט געווען — נאָר משוגע צו וועלען! וואָס טהוט מען? פאָלט דער „קאָפּעליש" אויף א שפּיצל (איך בין דעמאָלט אקוראט געווען אַנגעשטעלט אין „קאָפּעליש") און טרעט אַרויסעט אין מיטען דרי־נען מיט א נייעם: „אזוי ווי א געוויסער טייל לעזער פונ׳ם „קאָפּע־ליש" איז ניט צופריעדען מיט׳ן קעפּל פון אונזער גאָזעט; זיי זאָגען, אז די למ״ד פונ׳ם „קאָפּעליש" איז צו לאַנג, זעהט אוים ווי א טשערנאָהוז, און א געוויסער טייל זאָגט, אדרבה, אז א לאַנגע למ״ד איז א סך שענער ווי א קורצע, — על־כן גיט מען איבער די דאָזיגע פראָגע פאר די לעזער: אויב די מאיאריטעט לעזער וועלען זאָגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפּל, איז, ניט קוקענדיג אויף די הוצאות, גיט מען זיי איין אנדער קעפּל. ווער עס ווייל זיך בעטייליגען איז דער דאָזיגער אַנקעטע, בעדארף זיך מעלדען מיט א בריוף אין דער רעדאקציע פונ׳ם „קאָפּעליש".

אָפּגעטהאָן דאָס דאָזיגע שטיקעל ארבייט, האָט זיך אונזער רע־דאקטאָר געפרוידט. „די בהמות, האָט ער געזאָגט, וועלען שוין האָבען וואָס צו קייען". צום סוף לאָזט זיך אוים, מיר קומען אויף מארגען אין דער פריה אין דער

רעדאקציע, מיר טהועז א קוק — דער רעדאקטאר זידט, ווי א סא־מאוואר. וואס איז? מיר מאכען איהם אומגליקליך! מיר טראגען ארויס פון דער רעדאקציע אלע סודות! און ער נעמט און בעווייזט אונז „די יארמעלקע" מיט דער זעלביגער מודעה, וואס אין דעם „קאפעליש": „באשר אזוי ווי ניט אלע לעזער פון דער „יארמעלקע" זענען צופריעדען מיט'ן קעפעל פון אונזער גאזעט: זיי געפינען, אז די למ"ד פון דער „יארמעלקע" איז א ביסעל צו קורץ, זעהט אויס ווי א קאטשקע, בישעת זי שוויסט; און אנדערע געפינען, אדרבה, אז א קורצע למ"ד איז א סך שענער פון א לאנגער למ"ד,— על־כן גיט מען איבער די דאזיגע פראגע פאר די לעזער: אויב דאס רוב לעזער וועט זאגען, אז זיי ווילען איין אנדער קעפעל, מעג עס אונז קאסטען מי יודע וויפיעל — געבען מיר זיי איין אנדער קעפעל. די לעזער פון דער „יארמעלקע" זענען געבעטען, זיי זאלען זיך מטריח זיין און זיך מעלדען מיט דער אנקעטע דורך פאסט אין דער רעדאקציע אריין".

דאס איז געווען א טוידט־קלאפ פאר'ן „קאפעליש"! פונדעסט־ווענען האט ער ניט אויפגעהערט טאג־אויס טאג־אוים צו דרוקען די אנקעטע פונ'ם קעפעל, און „די יארמעלקע" — אויך דאס זעלבע: טאג־אויס טאג־אוים מיט'ן קעפעל! און אט אזוי האט זיך עס ביי אונז אין כתריעלעוקע כמעט דעם גאנצען זומער געקעפעלט און נע־קעפעלט, ביז „דער קאפעליש" איז אין א שענעם פריהמארגען ארויס מיט א בשורה: „מיר קאנען אנזאגען אונזערע לעזער, אז דאס קעפעל פון אונזער „קאפעליש" בלייבט איבער דאס אייגענע, ווייל פון אונ־זערע 20,000 לעזער זענען נאר 187 ק ע ג ע ן אלטען קעפעל, און די איבעריגע 19,813 זענען פ א ר ' ן אלטען קעפעל"... זענט איהר פארטיג? אודאי איז דעם זעלבען טאג „די יארמעלקע" ארויס מיט דער זעלבער ערקלערונג: „אזוי ווי פון אונזערע 20,000 לעזער זענען נאר 187 ק ע ג ע ן אונזער אלטען קעפעל, און די איבעריגע 19,813 זענען פ א ר ' ן קעפעל, על־כן בלייבען מיר ביי'ם אל־טען קעפעל"... פון וואנען „די יארמעלקע" איז דאס געווואוירע נע־ווארען? — דא איז דאך נישטא קיינער, נאר איהר און איך און

גאָט — איך זאָג אייך: דאָס איז א שווארצער כח! א כשוף־מאכער! דער גוטער־יאָהר וויסט איהם!... נאָר איהר ווילט דאָך וויסען דעם סוף? א וויסטער סוף! אונזער רעדאקטאָר פון „קאָפּעלייש" האָט זיך פערשלאָסען ביי זיך אין קאָבינעט און האָט זיך אזוש צעווינקט. פון וואָנען איך וויים עס? — מסתמא וויים איך, אז איך זאָג... דער־נאָך, אז ער האָט זיך אויסגעווויינט, האָט ער צעטריבען אלע מיט־ארבייטער — און מיך בתוכם — און האָט צוגענומען נייע. ער האָט שוין אבער יענע אויך דורכגעטריבען און אויף זייער אָרט צוגענומען צוריק די אלטע. נאָר צו מיר איז עס נאָך נישט אנגעקו־מען. עס וועט מסתמא קומען. מע דארף האָפען... ער איז א משוגע'נער, דער „קאָפּעלייש" — ס'איז אמת; מע פערדיענט אבער ביי איהם א פּאָר גראשען... ביי דער „יארמעלקע" קאָן מען דאָס אויך ניט. די „יארמעלקע" איז נאָך פיעל ערגער!...

ה.

סענסאציעס און ראָמאנען.

ווי אין דער גאנצער וועלט, האלט זיך די כתריל'עווקער פרעסע אויף די אויסערגעווהנליכע נייעס פון טאָג, אויף סענסאציעס. נישט מעהר, אויף דער גאנצער וועלט איז דאָס מיט א מאָל, אין כתרי־לעווקע וויסט מען נישט פון קיין מאָל — און אלץ צוליעב דער קאָנקורענציע. למשל: ברענגט „דער קאָפּעלייש" א נייעס, אז אין פראנקרייך האָט א פרוי געבוירען א קינד מיט צוויי קעפ, — גע־פינט איהר אויף מארגען דאָס זעלבע נייעס אין דער „יארמעלקע", נאָר א ביסעלע צוגעפעפערט: אז אין פראנקרייך האָט א פרוי גע־בוירען א קינד מיט ד ר י י קעפ, דאָס קינד לעבט אוו עסט מיט אלע דריי מיילער... אדער דעם „קאָפּעלייש" איז געראָטען צו ברענ־

גען א נייעס, אז אין מיטען יולי איז אין אדעס אויסגעפאלען א מוראַ'דיגער שניי, ווי אין ווינטער, — האָט געחאפט אויף מארגען „די יארמעלקע" און האָט געגעבען דאס זעלבע נייעס, נאר א ביסעלע שטארקער, אז אין אדעס איז אויסגעפאלען אין מיטען יולי א שניי אויף דריי קלאפטער, עטליכע און צוואנציג מאן האָט מען געפונען געפרוירענע.

שענער פון אלץ איז די מעשה מיט'ן פיש. איינמאל איז א פרייטאג איז „די יארמעלקע" ארויס מיט אזא מין נייעס: אז א אידינע, א לעזערין פון דער „יארמעלקע", האָט געקויפט פיש אויף שבת, א העכט פון עטליכע פונט. געבראכט דעם פיש אהיים, האָט זי דעם פיש אפגעשאבען און אויפגעשניטען און געפונען אינ'ם פיש א פינגערל מיט צוויי אויהערינגלעך, זהב טהור. מע שאצט דאס זעהר א סך געלד. וועל עס וויל אנקוקען דאס פינגערל מיט די אויהעריגלעך, קאן עס זעהען אין דער רעדאקציע פון דער „יארמעלקע".

האָט דאס דעם „קאפעליש" פערקאכט ביי'ם הארצען, און ער איז א גאנצען טאג שבת ארומגענאנגען אהן א קאפ. קוים דערלעבט זונטאג, האָט ער געלאזט וויסען זיינע לעזער, אז א אידינע, א לעזערין פונ'ם „קאפעליש", האָט געקויפט א פיש אויף שבת, א שלייען פון א פונט צעהן, און האָט איהם קוים געבראכט אהיים. אין דער היים האָט זי דעם שלייען אפגעשאבען און צעשניטען און ארויס־גענומען א גאנצען אוצר: א האלב טוץ עס־לעפעל, א טוץ קלייגע לעפעלעך, דריי בעכערלעך גענילטע, צוויי פאדסטאוקעס, א פאר זילבערנע לייכטער — אלסדינג 84 פרוף. וועט עס וויל עס זעהען. זאל קומען אין דער רעדאקציע פונ'ם „קאפעליש".

נאר מעהר סענסאציאנעל פון אלסדינג איז דאָרט דער ראמאן. אין דער צייט, וואס איך בין געווען אין כתרילעווקע, האָבען ביידע צייטונגען, „דער קאפעליש" מיט דער „יארמעלקע", געדרוקט א העכסט־אינטערעסאנטען און שפאנענדען ראמאן. ביי איינעם האָט ער געהייסען: „דער פערבאטענער קוש פון

דער ג׳ענב׳עטער כלה". ביים צווייטען האָט ער געהייסען: „דער ג׳ענב׳עטער קוש פון דער פּערבאָטענער כלה".

ווי מיין אויבענדערמאָנטער כתריל׳עווקער ליטעראט האָט מיר איבערגעגעבען, בסוד געווהנליך, איז דער דאָזיגער ראָמאן ארויס־געקומען פון איין אלטען רוסישען בוך דורך צוויי ליטעראטען, וואָס האָבען זיך געקומען צעשמירען די מעשיות וויי וויט מעגליך ל ע נ ־ ג ע ר , און בכדי צו האלטען דאָס פובליקום אין שפּאַנונג, טראַכ־טען זיי צו אלע טאָג נייע סענסאַציעס, לעגען אַוועק אין מיטען העלען טאָג א פרישען, א געזונדען העלד און מאַכען איהם אַבער באלד לעבעדיג, פויל׳ען זיך ניט אראָפּברענגען פון יענער וועלט א פּאָר וווייבער, אַבי עס פּאסט זיי צום רומעל. און אז איהר וויל׳ט, הויבען זיי נאָר אָן נאָך אמאל פונ׳ם אָנהויב –- און טהוט זיי עפּים! מע מוז אַבער דעם אמת זאָגען, אז אין כתריל׳עווקע וועלד דער דאָ־זיגער ראָמאן גאלייענט מיט גרויס חשק. דער עולם לעקט פון איהם די פינגער, קוקט ארויס אויף איהם. קוים וואָס מע דערלעבט דעם פריהמאָרגען, טהוט מען זיך א וואָרף אויף דער „פערבאָטענער כלה". מע וויל שוין וויסען, וואָס וועט זיין דער סוף.

א סוף וואלט שוין, אייגענטליך, לאנג בעדאַרפט זיין. ס׳איז שוין די פערפאָסערס אליין אויך נמאס ומאוס געוואָרען צו ציהען די עצמות. זיי האָבען שוין לאנג אוועקגעלעגט די העלדען פונ׳ם ראָמאן: וועמען מע האָט אויפגעהאָנגען, וועמען מע האָט אוועקגע־סמ׳ט און וועמען מע האָט געשאָסען. נאָר איבער דער וויסטער קאָנ־קורענציע פאָדערען די רעדאַקטוירען, מע זאל ציהען וווייטער; קיינער פון זיי וויל ניט מאַכען קיין סוף, איידער דער אנדערער וועט עס טהון. אין דער צייט, וואָס איך בין געווען אין כתריל׳עווקע, האָט דאָס געהאלטען דערביי, אז אייניגע העלדען פונ׳ם ראָמאן זענען געווען שוין דעם ד ר י ט ע ן מאל געשאָסען, און די פערבאָטענע כלה איז שוין געווען צוויי מאל ג׳ענב׳עט, פערפיהרט און געפיניגט; דערנאָך האָט מען זי געזוכט און געפונען און נאָך אמאל ג׳ענב׳עט

און מערדערליך געפיניגט. עס האט גאר קיין שיעור ניט צו דער מערדעריי פון די דאזיגע מחברים — איך וויים גאר ניט, וואס זיי טראכטען זיך!

ו.

רעקלאמעס.

אודאי, וועו די כתריליעווקער גאזעטען זאלען דארפען ארויס־קוקען נאר אויפ'ן לעזער אליין, וואלטען זיי גרין בעשטאנען. דער גאנצער טומעל מיט'ן הו־הא איז נאר צוליעב דער פיערטער זייט פון דער גאזעט — צוליעב דער רעקלאמע, צוליעב די אנאנסען, וואס אויך זיי, כידוע, האלט זיך די פרעסע פון דער גאנצער וועלט.

מע קאן זאגען, אז אינ'ם ענין פון רעקלאמע און אנאנסען זענען די כתריליעווקער גאזעטען אוועק אויפ'ן זעלבען וועג, וואס אין אמעריקא, נאר א סך וויטער. אין כתריליעווקע איז די רעקלאמע שטארק ארויס אין דער מאדע. ניטא שוין היינט אין כתריליעווקע דער סוחר, דער קרעמער, אדער דער בעל־מלאכה, אדער די קיך־אי־דינע, אדער דאס דיענסטמיידעל, וואס זאל ניט נעבען קיין אנאנס אין די גאזעטען. צי איהר ווילט, צי איהר ווילט ניט — אנאנסירען זיך מוזט איהר. מאכט איהר חתונה א קינד — דארפט איהר אנאנסירען. וועדר ביי אייך געבוירען א יונגעל — גיט איהר אין אנאנס. א מיידעל — אויך אין אנאנס. און פערקהרט, זייט א חכם און פרובט ניט נעבען קיין אנאנס, — איז דעמאלט א קלאג צו אייער קאפ! דאס הייסט, טהון טהוט מען אייך, חלילה, גארנישט; מע שרייבט נאר דערנאך וועגען אייך אזעלכע זאכען אויך די גאזעטען, אז איהר בעט זיך ביי זיי: „קינדערליך! נאט אייך איין אנאנס, צוויי אנאנסען, דריי אנאנסען, אבי ווערד אנשוויגען"...

אט וועגען דעם ל'ייפען נאך אנאנסען דערצעהלט מען זיך אז אין כתריל'עווקע א סך שענע מעשיות. מיר ניבען דא איבער מעהר ניט א פּאר פון די דאזיגע מעשה'לעך:

1) א מעשה מיט א קרעמער.

נחום דעם באקאל'יישטשיק איז נמאס געווארען צו געבען אנאנסען אין די גאזעטען. איז ער אויפגעשטאנען איינמאל איז דער פּריה, געפּענט א גאזעט און געהאפט זיך ביים קאפּ: אויף דער ערשטער זייט פון דער גאזעט איז געשטאנען שווארץ אויף ווייס מיט גרויסע אותיות:

„היינטיגע נאכט זענען אנגעפאל'ען מיז אין א היגער גרויסער באקאל'יינער קל'יט און געמאכט א תל פון דער גאנצער סחורה. אנגעפרעסען זיך מיט באקאל'יי, האבען די מיז געגומען פּגר'ען מאסענווייז..."

אוראי האט זיך נחום באקאל'יישטשיק נעבאך געשמיצט און געווארפען, געשווארען זיך, אז ער וועט מאכען די גאזעטען א „דיעל'א"; נאר געענדיגט האט זיך עס דערמיט, וואס אויף דער פּיערטער זייט פון ביידע כתריל'עווקער גאזעטען דרוקט זיך היינט אל'ע טאג מיט גרויסע אותיות איין אנאנס:

„גוטע פרישע סחורה כל המינים באקאל'יי קאן מען קריגען נור ביי נחום באקאל'יישטשיק".

אז מע בעצאהלט רבי־געלט, ווערד מען, אפּנים, קל'יגער.

2) א מעשה מיט א פּעסל' ווייז.

אידל' ווייבשענקער האט זיך צעקריגט מיט'ן „קאפּעל'יש" און מיט דער „יארמעל'קע" און האט געזאגט: איין עק! ער ווי'ל ניט

מעהר רשקלאמירען זיך אין די גאזעטען — אוז טהוט איהם עפּים! ער האט אבער באלד חרטה געהאט, ווארום אויף מארגען איז נע־שטאנען א נייעס אין ביידע כתריעווקער גאזעטען, אז ביי א היגען ווייגשענקער האט זיך געטראפען איין אומגליק. א פעסעל וויין איז געשטאנען אוז ג ע ז ו י ע ר ט, אוז מחמת זויערקייט האט דער וויין אנגהויבען א י ה ר ע ז אוז רייסען זיך ארוים. האט דאס פעסעל געפלאצט, אוז דער ווייגשענקער איז שיער ניט אומגעקומען...

אז אידעל ווייגשענקער האט דאס איבערגעלייענט, איז ער באלד אוועק אין ביידע רעדאקציעס אוז איינגעגעבען איין אנאנס:

„ווער עס ווילּ א פריש גלעזעל וויין, זאל ער זיך דערמאנען, אז ס'איז דא א איד, וואס היסט אידעל ווייגשענקער"...

אז מע ווילּ ניט מיט גוטען, איז מיט בייזען!

3) א מעשה מיט א פענאמען.

ביי א פאר־פאלק נאך דער חתונה איז געבוירען געווארען א יונגעל. האבען די פאטער אוז מוטער געפראווועט א ברית, ווי גאט האט געבאטען. נאר וואס דען־זשע? זיי האבען פערגעסען פריהער מיט א טאג געבען איין אנאנס אוז דרוקען א מזל טוב איז די גא־זעטען. אויף מארגען נאכ'ן ברית איז איז די כתריעווקער גאזעטען געווען צו לייענען א נאטיץ מיט'ן נאמען: „ פ ע נ א מ ע ן ". איז דער נאטיץ ווערד זיך דערצהלט א מעשה, אז איז כתריעווקע איז פארגעקומען א חידוש'ליכע זאך, וואס טרעפט איין מאל איז טויזענד יאהר. דהיינו: א יונג ווייבעל, איין ערשטלינג, איז אויפ־געבונדען געווארען מיט א פענאמען: צו פינף חדשים נאך דער חתונה האט זי בשלום געבוירען א יונגעל. דאס יונגעל, דער „פע־נאמען", לעבט אוז איז געזונד אוז שטארק אויף אלע אברים, אוז ערשט נעכטען איז געווען דער ברית"...

וואָס דאָס פּאָר־פּאָלק האָט איבערגעלעבט — בעדאַרף מען אַליין פערשטעהן. דער יונגערמאַן, דער פּאָטער פּונ׳ם „פענאָמען", איז נעבאך ארומגעלאָפען איבער כתריל׳עווקע, ווי א פּער׳סמ׳טע מויז, אויסגערעכענט אלעמען אויף די פינגער, אז ס׳איז ביי איהם נאָך דער חתונה פונקט נייען חדשים מיט נייען טעג... נאָר נעה שריי חי וקים! די שטאָדט האָט איהם אויסגעהערט און געקוייכט פּאר גלעכטער. דער יונגערמאַן האָט געסטראשעט מיט א פּראָצעס, נאָר אזוי ווי ס׳איז ניט געווען ארויסגעשטעלט קיין נאָמען — איז פּארפּאלען, נישטא ביי וואָס אנצונעמען... די שטאָדט האָט זיך געהאלטען ביי די זייטען פונ׳ם „פענאָמען". דאָס איז אויך פון די זאכען, וואָס א כתריל׳עווקער לעזער האָט ליעב צו לייענען. א כתריל׳עווקער לעזער האָט פיינט אומעטיגע מעשיות. ער האָט ליעב, ס׳זאל זיין פּרייליך!

ז.

פּאָליטיק.

מע דאַרף נישט מיינען, אז די כתריל׳עווקער פּרעסע איז אינ־טאנצען איינגעטונקען נאָר אין דעם. וואָס ווערט אָנגערופען איז אמעריקא ביזנעס. און אז די גאזעטען טרייבען נישט קיין שום פּאָליטיק. וואָס וואָלט דאָס געווען פּאר א פּרעסע אהן פּאָליטיק? וואָס וואָלט דאָס געווען פּאר גאזעטען, ווען זיי זאָלען זיך ניט אינ־טערעסירען מיט זאכען, וואָס זענען נוגע דעם כלל? נישט נאָר די רעדאקטוירען און די מיטארבייטער פון די צייטונגען, נאָר אויך די לעזער ווערען אריינגעצויגען אין דעם פּאָליטישען קאמפּף, אז עס קומט די צייט. פּארטיעם האלטען מלחמה. פּארטיעם שלאָגען זיך. עס איז הימעל עפען זיך. א ברודער שטעהט־אויף אויף א ברודער. נאָם ווארט „יושר" עקזיסטירט ניט. עס שטארבט אָפּ דאָס געפיהל

פון רחמנות — ס׳איז עק וועלט און דאס ווערד איבערגע׳חור׳ט אקוראט אלע דריי יאהר — מע קלויבט א ראבינער.

פארטיעס זענען פארהאן אין כתריל׳עווקע אזוי פיעל, וויפיעל קאנדידאטען. צוויי קאנדידאטען — צוויי פארטיעס. איין קאנדידאט ווערד אונטערגעהאלטען פון דער „יארמעלקע" און פון איהר פאר־טיע, וואס מע רופט זיי דארט „יארמעלקיסטען", דער אנדערער קאנדידאט ווערד געשטיצט פונ׳ם „קאפעליש" מיט זיין פארטיע, וואס מע רופט זיי די „קאפעלישיסטען". ביידע קאנדידאטען זענען שוין געוועסען אין כתריל׳עווקע אויף דער שטוהל, אבער נאר צו דריי יאהר. מעהר פון דריי יאהר איז נאך קיינער פון זיי ניט אוים־געוועסען. און יעדער פון די קאנדידאטען האט זיך, זעלבסטפערר־שטענדליך, זיין פלאטפארמע. צום ביישפיעל: דער קאנדידאט פון די „יארמעלקיסטען", אז מע קלויבט איהם אוים, קומט ער די ער־שטע צייט שבת אין שוהל אריין פריהער פון אלעמען, אין שטוב זיצט ער אין א יארמעלקע (א פערברענטער יארמעלקיסט!), און האט א טבע דינגען זיך. וויפיעל מע זאל איהם געבען — איז קארג. אקענען זשע אבער דער קאנדידאט פון די „קאפעלישיסטען" געהט גאר ניט אין שוהל אריין, סיידען אמאל אונטער א יום טוב, און אין שטוב זיצט ער דוקא אהן א היטעל, און עסט, זאגט מען, א קאלבאס אויף. זיין פרינציפ איז: „נאפליעוואט". און וואס ס׳איז שייך צו דינגען זיך, דינגט ער זיך ניט, ווי יענער קאנדידאט. חס ושלום! ס׳איז דא ביי איהם א טאקסע, און אז איהר האט ניט צו בעצאהלען נאך דער טאקסע, מעגט איהר זיך אויסציהען און מעגט אויסגעהן אפילו — נאפליעוואט!

אין דער צייט, וואס איך האב געווויילט אין כתריל׳עווקע, איז געווען אקוראט, ווי עס הייסט אין אמעריקא, „ערב עלעקשאן" — ערב וואהלען הייסט עס. א היים שטיקעל צייט. און וועה־וועה, וואס ס׳האט זיך געטהאן אויף ביידע גאזעטען! אלסדינג, וואס די צוויי האבען געשריבען, איז אונמענליך איבערצוגעבען. מיר קאנען דא נאר ברענגען א מאדעל פון דעם, ווי אזוי די צוויי רעדאקטוירען

האָבען זיך עס א ביסעל דורכגעשמועסט צווישען זיך איינמאָל אין א פּריהמאָרגען אויף זייער לשון:

„וויפּיעל שוויים, וויפּיעל ברוד, וויפּיעל שמוץ עס האָט זיך אָנגעקליבען אונטער דער אידישער יאָרמעלקע! וויפּעל פּיין, וויפּיעל שפּאָט, וויפּיעל גנאָט מיר האָבען געהאט איבער דער היסטאָרישער יאָרמעלקע! דער טאָג, וואָס מיר וועלען אינגאנצען בעפּרייט ווערען פּון דער דאָזיגער יאָרמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער בעפּריאונגס־יום־טוב. דער טאָג, וואָס מיר וועלען אינגאנצען פּטור ווערען פּון דער דאָזיגער יאָרמעלקע, וועט זיין אונזער צווייטער יציאת מצרים. ניעדער מיט דער יאָרמעלקע! עם לעבע דער קאָפּעלישיסטען! ניעדער מיט די יאָרמעלקיסטען! עם לעבע די קאָפּעלישיסטען! הוררא!"

איצטיגס מאָל האָט די „יאָרמעלקע" אפּגענטפּערט דעם „קאָפּעלישׁ" אין גאָר קורצע ווערטער בזה הלשון:

„דאָס אָפּגעבאָרעטע קאָפּעלישעל האָט שוין וויעדער בעקומען לשון. וואָס קריכען זיי, די קאָפּעלישיסטען, מיט זייער קאָנדידאָט? שוין זשע וויסען זיי ניט, אז כתרי־לעווקע איז א אידישע שטאָדט, א עיר ואם בישראל, וואָס וועט נישט אויסקליבען קיין ראָבינער א קאָנדידאָט, וואָס פּרעסט חזירים'לעך, געפּרעגעלט אין פּוטער, אין די נייען טעג, אהן א היטעל, פּאָר'ן דאָוונען, אומגעוואָשען?"...

מיט וואָס דער קאָמפּף האָט זיך דאָרט געענדיגט — וויים איך ניט. איך בין אוועקגעפּאָהרען.

ח.

א מעשה מיט זיעבען שדכנים.

א צייטונג דארף זיך צופּאָסען צו איהרע לעזער אוו צו זייערע בעדערפענישען. דאָס האָט דער ערשטער פּערשטאָנען דער רעדאַקטאָר פּון הער „יאָרמעלקע", אוו ער האָט ניט־לאָנג איינגעפּיהרט כיי

זיך אין גאזעט א מין ביורא פון שדוכים אונטער'ן נאמען „ק ו ק ח ת ן ו ק ו ל כ ל ה", און האט געגעבען צו וויסען זייגע לע־זער דורך א מודעה, אזוי צו זאגען:

„באשר אזוי ווי די שטאדט כתריעלעווקע ווערד גרעסער, און קינדער וואכסען אונטער, און די שדכנים קאנען זיך ניט צעריסען,— על־כן האבען מיר צוגעטראכט א מיטעל, אז כתריעלעווקער בעלי־בתים, וואס זאלגען פאר'ן שיקאל פון זייערע קינדער, זאלען ניט דארפען אנקומען צו דער הילף פון שדכנים און זאלען אלייז קא־נען פערזארגען זייערע חתנים מיט כלות און זייערע כלות מיט חתנים. דהיינו, ווי אזוי? גאר פשוט: יעדער בעל־הבית, וואס האט א קינד אויף חתונה צו מאכען, זאל זיך ניט שעמען און מעל־דען עס אין אונזער „יארמעלקע". אז ער האט אזא און אזא בחור, ארער אזא און אזא בתולה, און נדן גיט ער אזוי פיעל און אזוי פיעל, און פערלאנגען פערלאנגט ער דאס און דאס. די אלע מעלדונגען דרוקען מיר אהן געצאהלטס, ווייל מיר טהוען עס נור לשם מצוה און צולייעב טובת־הכלל"...

פערשטעהט זיך, אז פאר'ן „קאפעליש" איז דאס געווען א באמבע. סטייטש, די „יארמעלקע" זאל ביי איהם אזא זאך אויסהא־פען! תחילת האט ער גערעכענט ארויסגעהן מיט א פייעריגען אר־טיקל קענען דער „יארמעלקע", שרייבען גיואלד — ווי וויט אונ־זער כתריעלעווקער פרעסע איז געפאלען און צו וואס אונזער ליטע־ראטור האט זיך ערנידעריגט, אז די „פערשימעלטע יאמפערקע" איז שוין געווארען א שדכנ'טע אויף דער עלטער — און נאך אזעל־כע שארפע וועדטער. צום סוף האט זיך דער רעדאקטאר איבער־געלעגט און איז ארויס אויף מארגען אין זיין „קאפעליש" מיט אזא מין מעלדונג:

„די וועלט שטעהט ניט. דער פראגרעס טהוט זיינס. עס האבען זיך שוין געפעהלט יענע צייטען, וועו פאנאטישע פאטער און מו־טער האבען געצוואונגען זייערע קינדער, זיי זאלען חתונה האבען גיט מיט זייער גלייבען. עס האבען זיך שוין געפעהלט יענע צייי־

טעו, וועו א שרכן א פינסטערליגנ איז נעקומען און האָט אָפּנע־
געבען מזל־טוב חתן־כלה. נייו. די קינדער פון אונזער מאָרערנער
צייט זענען שוין קליגער געוואָרען. זיי קאָנען שוין אליין זייער
שטערטעל בעשטעהן. דאָס הייליגע געפיהל פון דער הייליגער
ליעבע ברעכט דורך מויערען און שלאָגט זיך דורך דורך אייזערנע
וועגט. הערצער בעגעגענען זיך. נשמות בעהעפטען זיך. מיר
עפענען אויף צוליעב דעם דאָזיגען צוועק די טויערען פון אונזער
צייטונג, און אונטער דעם טיטעל „פון בחור צום מיי־
דעל און פון מיידעל צום בחור" קאָן יעדער
איינציגער מעלדען, וואָס ער פערלאַנגט, מעג עס זיין א בחור אָדער
א מאָמזעל, איין אלמן אָדער א וויטוועו, — דער „קאָפּעליש" איז
שטענדיג גרייט פאר זיי צו דיענען, וויל דער דעוויז פון אונזער
צייטונג איז: „דאָס וואָהלזיין פונ׳ם פאָלק".
און דער דעוויז פון דער דאָזיגער נייער אָפּטהיילונג איז:
„פרייהייט און ליעבע"...

און עס האָבען זיך געגעבען א שאָט מעלדונגען וועגען שדוכים
אין ביידע כתריל־עווקער גאזעטען: אין דער „יאָרמעלקע", אונ־
טער׳ן קעפּעל „קול חתן וקול כלה", זענען אַרויסגעטראָטען די על־
טערען פון חתנים און כלות, און אין „קאָפּעליש", אונטער׳ן קעפּעל
„פון בחור צום מיידעל און פון מיידעל צום בחור", זענען אַרויס־
געטראָטען די חתנים מיט די כלות אליין, און ס׳איז נעוואָרען איז
כתריל־עווקע ליהודים. א קליניגקייט, אז איהר קאָנט שרייבען וואָס
איהר ווילט און קיין נעלד קאָסט עס ניט!

וואָלט נעווען גוט, וועו איז כתריל־עווקע זאָל זיין נור איין גא־
זעט און קיין שדכנים זאָלען שוין גאָר אויף דער וועלט ניט זיין.
ווי זשע איז אָבער דער דין, אז עס פּיקט זיך אויס א שדוך דורך איין
גאזעט, נאָר עס מישט זיך אריין אויך די צווייטע, און א שדכן
שטעלט אויך אריין א פוס — דעמאָלט וועדט א ויצעקו, אז מע מוז
אָפּטרעטען פון כתריל־עווקע! נאָר ניט לאַנג פאָר מיין אוועקפאָהר
האָט זיך דאָרט נעטראָפען א מעשה, וואָס ס׳איז כדאי זי צו בע־

שרייבען, ניט אזוי צוליעב דער מעשה אליין, ווי צוליעב דעם מוסר־השכל פון דער מעשה. אז די געשיכטע איז איין אמת'ע, חלילה ניט קיין אויסגעטראכטע, — גאראנטירט אין דעם דער, וואס האט זי מיר דערצעהלט. און דערצעהלט האט דאס מיר טאקי יענער יונגערמאן, וואס האט מיר איבערגעגעבען בסוד־סודות די געשיכטע מיט די „קעפלעך".

„אז איהר וועט האלטען אמאל ביי'ם בעשרייבען די דאזיגע מעשה, זאלט איהר איהר א נאמען געבען: „א מעשה מיט זיבעצען שדכנים". — אזוי האט זיך אנגערופען צו מיר דער יונגערמאן און האט זיך פערשטעלט דאס מויל מיט ביידע הענד־און האט זיך פערנאנגען פאר געלעכטער. איבערשלאגען איהם האב איך ניט געוואלט. מסתמא, אז ער אליין לאכט, איז דאס שוין גוט לעכעריג. האב איך איהם געלאזט, אז ער זאל זיך אויסלאכען. און אז ער האט זיך גוט אויסגעלאכט, איז ער צוגעטראטען צום גוף המעשה, וואס מיר געבען דא איבער מיט זיין לשון:

— וווייסט איהר דאך שוין, ווי אזוי אונזערע בעלי־טובות, סאי די קאנסערוואטיווע „יארמעלקע", סאי דער מאדערנער „קאפעליש", טהוען נישט חלילה קיין זאך צוליעב זיך, נאר צוליעב טובת־הכלל און נאר צוליעב יענעם, און אז איהר לייענט וואס זיי שרייבען, קומט אויס, אז זייער דעוויז איז „שלי שלך ושלך שלך". נאר אז איך וועל אייך זאגען, למשל, אז אונזערע ביידע רעדאקטוירען זענען שדכנים, פשוטע שדכנים, וועט איהר ניט וועלען גלויבען, איא? וואס זשע וועט אבער זיין, אז איך וועל אייך בעווייזען שווארץ אויף וויים?

ביי די ווערטער האט דער יונגערמאן ארויסגעצויגען פון בוזעם־קעשעני א פאק מיט גאזעטען, פריהער די „יארמעלקע", דערנאך דעם „קאפעליש", און האט געגומען לייענען:

„קול חתן וקול כלה".

„ווערטהער הערר רעדאקטאר! היות אזוי ווי איך בין א שטענדיגער לעזער פון אייער ווערטהער „יארמעלקע", געפין איך, אז

ס׳איז זעהר גוט, וואָס איהר האָט איינגעפיהרט דעם „קול חתן וקול כלה". אוז דעריבער בעט איך אייך, איהר זאָלט אפֿדרוקען, אז איך בין א כתרי־לעווקער בעל־הבית פון פיינעם שטאָנד, פון שלשלת היוחסין, אוז פערמאָג איין טאַכטער א בת יחידה, וואָס איך דאַרף זי ניט לויבען, וואָרום סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיך — לאָז דיך יענער לויבען. נאָר אין קורצען וועל איך אויסרעכענען דא איהרע מעלות. זי איז: 1) א בתולה, 2) א יפת־תואר, 3) א חכמה נפלאה, 4) א בריה אוף אלסדינג, 5) געביל־דעט סכנות, 6) שפּיעלט פּיאַנא, 7) עשרת אלפים נדן, 8) אויסגעקלויבט בגדי מלכות, 9) קען פראַנצויז, 10) טאַנ־צען אויך. וועל עס האָט א זוהן, וואָס האָט גע׳פּטר׳ט דעם פּרי־זיוו מיט א ווייסען בילעט אוז האָט פּראַווען, זאָל זיך וועלען אין דער „יאַרמעלקע" אויפ׳ן נאָמען פון מ. ב. מ."

דאָס איז נומער איינס. אין דער זעלביגער „יאַרמעלקע" פונ׳ם זעלביגען טאָג האָט איהר אייך אוא מין מודעה:

„געהרטער הערר רעדאַקטאָר! כפי אזוי ווי איך בין א שטענ־דינער לעזער פון אייער געהרטער „יאַרמעלקע", געפין איך אויך, אז איהר האָט זעהר גוט געטהאָן, וואָס איהר האָט איינגעפיהרט ביי זיך אוא טהייערע זאַך, ווי דער „קול חתן וקול כלה". אלס בע־ווייז, ווי גוט דאָס איז, קום איך מעלדען, אז איך אליין בין א היגער, א כתרי־לעווקער. מיינע עלטערען אוז אור־אור־עלטערען זענען געווען כתרי־לעווקער. איך האָב דאַנקען גאָט א נאָמען, אוז בין אליין א נגיד אוז א מיוחס, אוז טהו שרוכים מיט די גרעסטע מיוחסים, אוז האָב א זוהן אויף חתונה צו מאַכען, וואָס פערמאָגט א שען ביסעל מעלות. אוז מחמת סע שטעהט געשריבען: יהללך זר ולא פיך, טייטש איך דעם פּסוק אזוי: יהללך זר — לאָז דיך לויבען א פרעמדער: ולא — אז ס׳איז ניטא קיין פרעמדער? איז פיך — לויב זיך אליין. אט דא זענען די מעלות פון מיין זוהן: 1) א בחור, 2) א טאַטענס א קינד, 3) א בן־יחיד, 4) האָט א ווייב

סען בילעט, 5) א קענער, 6) א כתבא רבה, 7) שפּיעלט פּיעדעל, 8) רעדט לשון־קודש, 9) פּרום, 10) האָט נדן אויף. ווער עס האָט א בתולה א יפת־תואר, זאָל זיך אָפּרופען אין דעם „קול חתן וקול כלה" פון דער „יארמעלקע" אויפ'ן נאָמען פון נ. ב. נ."

— פּיינע צוויי אַנאַנסלעך — אַיאַ? דאַרף זיך טרעפען אַזוי, אז אַקוראַט אין יענעם טאָג דרוקען זיך, ווי איהר זעהט אָטאָ, אינ'ם „קאָפּעלְיש", אונטער'ן קעפּעל „פּון בחור צום מיידעל" און פון מיידעל צום בחור", אויף צוויי אַנאַנסען, שוין נישט פון די עלטערען, נאָר פון א בחור מיט א מיידעל. אָט וואָס דער בחור שרייבט וועגען זיך:

„וועלטהער הערר רעדאַקטאָר! אַלס א שטענדיגער לעזער פון אייער וועלטהען „קאָפּעלְיש" קום איך איך צו מעלדען, אז איך בין א שענער בחור פון 23 יאָהר, הויך געוואַכסען, און חאַטש איך האָב א וויסען בילעט, פון דעסטוועגען בין איך געזונד און שטאַרק, הלואי וויטער נישט ערגער. געקאָנטשעט האָב איך זעכס קלאַסען און האָב פּראַווען פון א פּראַוויזאָר. איך זוך א מיידעל א קראַסאַוויצע מיט היבשע עטליכע טויזענד נדן און מיט א גוטען כאַראַקטער. אויב זי קאָן שפּיעלען פּיאַנאָ, איז דאָס ניט קיין חסרון, און טאָמער שטאָמט זי פון פּיינע עלטערען — שאָדט אויך נישט. וועד עס וויל מיך, זאָל זיך וועגדען צום „קאָפּעלְיש" אויפ'ן נאָמען פון דעם „וואויעלען יונג".

— אָט דאָס שרייבט דער בחור אין „קאָפּעלְיש". אָצינד וועלען מיר זעהען, וואָס שרייבט דאָס מיידעל פונ'ם „קאָפּעלְיש". זי שרייבט אזוי:

„געהרטער הערר רעדאַקטאָר! אַלס שטענדיגע לעזערין פון אייער געהרטען „קאָפּעלְיש" לאָז איך אייך וויסען, אז איך בין א מיידעל פון 21 יאָהר, מיטעלע וואוכס, שוואַרצע האָר, א וויים פּנים, מיט חן־גריבעלעך אין די באַקען און מיט זעהר א גוטען כאַראַקטער. נאָכן כתריעלעווקע האַלט מיך פּאַר א קראַסאַוויצע. אז סע קומט אויף א שמחה, זענען אַלע קאַוואַלִיערען נאָך מיר די כפּרה. נאָר איך האָב זיי אין דער ערד. איך וויל א בחור מיט א גוטען

כאראקטער, נישט יונגער פון 22, וואס זאל זיין א מענטש אזוי קאנען געבען א ווייב ברויט. טאמער האט ער נדן מאכט נישט אויס. ער וועט יעדענפאלס געפינען אין מיר א ליעבע פרוי. זיך וועלדען אין „קאפּעליש" צו דער „בערהמטער קראסאוויצע".

— על־פי שכל־חישר וואלט, דאכט זיך, בעדארפט זיין אזוי, אז דער פאטער פון דער יפת־תואר מ. ב. מ., וואס זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט, האט בעדארפט זיך אפּרופען אין דער „יארמעלקע" אויפ'ן נאמען פון נ. ב. נ., צוליעב'ן בן־יחיד, וואס האט א ווייסען בילעט אן איז א מיוחס אזוי שפּיעלט פיעדעל אזוי רעדט לשון־קודש, אזוי אזוי ווייטער. דאס וואלט געווען באמת א כשר'ער טאפּ מיט א כשר'ען לעפּעל. וואס טהוט גאט? פערגלוסט זיך דעם פאטער, וואס לייענט די „יארמעלקע", געבען א קוק אריין אינ'ם „קאפּעליש", אויף דער פיערטער זייט, זעהען, וואס טהוט זיך עפּים דארטען מכח דעם ענין פון חתן־כלה? איינגעליענט זיך אין די מעלדונגען אויף דער פיערטער זייט, איז איהם אריין אין נאז אריין: וואס טויג איהם דער מיוחס דער בן־יחיד, וואס איז א כתבא רבה אזוי רעדט לשון־קודש אזוי שפּיעלט אויפ'ן פיעדעל? ער בעדארף ניט קיין בעסערען חתן, ווי דער „וואוילער יונג" פונ'ם „קאפּעליש", וואס האט א ווייסען בילעט אזוי דערצו נאך פּראוועס פון א פּראוויזאר. אי, וואס ער איז א לעזער פונ'ם „קאפּעליש"? מילא, וואו שטעהט דאס, אז אלע אידען דארפען לייענען די „יארמעלקע"? סע שטעהט געשריבען: „וחי אחיך עמך"... בקיצור, ער האט געשיקט רופען א שדכן אזוי האט איהם איבערגעגעבען אזוי אזוי די מעשה: „איהר דארפט מיר אויפזוכען דעם אדרעס פונ'ם „וואוי־לען יונג" דורכ'ן „קאפּעליש", אזוי אויב מה' יצא הדבר, זאלט איהר איהם ברענגען צופּיהרען, וועט ער זיך בעקענען מיט מיין טאכטער, וועט מען שרייבען תנאים, ו ה כ ל ש ר י ר ו ק י י ם "...

אצינד לאזען מיר איבער דעם פאטער פון דער יפת־תואר אזוי געהען אריבער צום פאטער פונ'ם בן־יחיד דעם מיוחס מיט'ן ווי־סען בילעט, וואס שפּיעלט אויפ'ן פיעדעל, רעדט לשון־קודש אזוי

אזוי ווייטער. איבערגעלייגט אינ'ם „קול חתן וקול כלה" פון דער „יארמעלקע", אז ס'איז דא אזא יפת־תואר מיט אזוי פיעל מעלות, און האט נאך צעהנטוויזענד נדן אויך, האט ער זיך געטראכט, אז דער שרוך איז טאקי א פיינער שרוך. נאר וואס דען? אט די צעהנטוויזענד נדן שטעהט ווי א ביין אין האלז. א איד, וואס זאגט, אז ער גיט צעהן טויזענד, גיט ער מסתמא די גרעסטע העלפט, הלואי דריי — מע קען זיי, די כתרי־עווקער נגידים! הינט זאלען מיט זיי האנדלען. אמאהר, אט האט ער בעסער געלייענט היינט אינ'ם „קאפעליש", מעלדעט זיך דארט א מיידעל פון 21 יאהר, א קראסאוויצע, וואס זוכט א חתן מיט א גוטען כאראקטער. „מע דארף ניט האבען קיין בעסערען כאראקטער פון מיין זוהן'ס כאראקטער!"...

אט אזוי האט זיך געזאגט דער איד פון דער „יארמעלקע", נ. כ. נ., און האט געשיקט רופען צו זיך א שדכן און האט איהם איבערגעגעבען בסוד־סודות, ער זאל למען השם אויסגעפינען אינ'ם „קאפעליש", ווער איז די קראסאוויצע מיט'ן גוטען כאראקטער, און ער זאל איהר פארלעגען זיין זוהן דעם בן־יחיד מיט'ן ווייסען בילעט, וואס שפיעלט פיעדעל, רעדט לשון־קודש און אזוי ווייטער. און אז גאט וועט העלפען, ס'ווערט געהן א גאנג, ווערט אם ירצה שם זיין רעכט, אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער — אמן.

אצינד וועלען מיר אריבערגעהן צום בחור פון „קאפעליש", וואס האט געקאנטשעט זעכס קלאסען און האט פראווען פון א פראוויזאר. דאכט זיך, אז א מינדערסט קינד ווערט אויך זאגען, אז דער דאזיגער בחור איז אנגעמאסטען פאר דער קראסאוויצע פונ'ם „קאפעליש", וואס אלע בחורים זענען נאך איהר די כפרה. צום סוף, וואס לאזט זיך אויס? אז דער בחור איז א בעלן געבען א קוק אריין איז דער „יארמעלקע", און ווי נאר ער האט איבערגעלייענט אינ'ם „קול חתן וקול כלה" ווענען דעם אידען, דעם מיוחס, וואס פערמאנט א בת־יחידה א יפת־תואר מיט צעהן מעלות, און זוכט א חתן מיט א ווייסען בילעט און מיט פראווען, און גיט נאך צעהן טויי־

זענד אויך, האָט עס איהם געגעבען א טראָג אויף: סטייטש, ער האָט דאך דעם אמת'ען ווייסען בילעט מיט די אמת'ע פּראָווען! און נישט וואַרטענדיג קיין איבעריגע מינוט, האָט ער זיך שוין צענויפ־גערעדט מיט א בעקאַנטען אידען, וואָס זוכט א פערדיענסטעל, און יענער איז גלייך צום בעל־הבית מ. ב. מ. און לעגט איהם פּאר א בחור מיט א ווייסען בילעט און מיט פּראָווען. האָט זיך דער בעל־הבית דערפּריידט און זאגט צו איהם: „סטייטש, ער האָט נאָר־וואָס אַווענקגעשיקט צום בחור מיט'ן ווייסען בילעט און מיט די פּראָווען א שדכן!" זאגט צו איהם דער איד: „מילא, וועלען זיין צוויי שדכנים, אבי ס'זאל זיין מיט מזל". זאגט איהם דער בעל־הבית: „פון אייער מויל אין גאָט'ס אויהערען". ענטפערט איהם דער איד: „אמן".

אצינד בלייבט אונז נאָך איבער די קראָאַוויצע פונ'ם „קאָ־פּעליש" — און מיר ווערען פּאַרטיג מיט אלע שדוכים. די קרא־סאָוויצע, אז זי האָט איבערגעלייענט אינ'ם קאָפּעליש", אז ס'איז דא א חתן מיט א ווייסען בילעט און מיט פּראָווען, האָט זי א טראָכט געגעבען, אז דאָס וואָלט אפשר געווען פּאר איהר א גלייכער שדוך, נאָר ס'איז פּאַרהאַן א שטיקעל חסרון: ער זוכט א כלה מיט נדן, און נאָך היבשע עטליכע טויזענד דערצו — היבשע עט־ליכע מכות איהם! אונזערע קאָפּעלישיסטען, ס'זאל זיי צו קיין חרפה ניט זיין, זענען טאָקי מאַדערן און ליבעראל און אלסדינג. נאָר אז עס קומט צו געלד, חאָפּט זיי אַווען דער שוואַרץ־יאָהר. פּאַר געלד וועלען זיי אייך פערקויפען דעם אייגענעם טאָטען. אין נעלד־זאָכען זענען שוין די יארמעלקיסטען א סך פיינער. אט לאָזט ווייסען אין דער „יארמעלקע", אינ'ם „קול התן וקול כלה", א איד א נגיד, אז ער האָט א זוהן מיט אלע מעלות און זוכט א יפת־תואר — א קראָסאָוויצע הייסט דאָס, און פון נדן דערמאָנט ער גאָר אפילו ניט. מען ניט זיין דער בחור דער פּראָוויזאָר מיט די פּראָווען א בפרה פּאר דעם אידען? נישמעהר, אייז קלייגעם חסרון האָט אָט דעם נגיד'ס זוהן: ער איז פרום און רעדט לשון־קודש. האָפּט זי

אבער, אז קיין גרויסע שטעהרונגען וועט דאס ניט זיין. פרומקייט איז א פריוואט־זאך, און וואס ער רעדט לשון־קודש — איז דאס א קרענק, וואס געהט איבער. לאזען זיי נאר חתונה האבען, וועט ער שוין אויפהערען רעדען לשון קודש: ער וועט שוין רעדען ביי איהר, ווי א מענטש!...

אזוי האט אפגע׳פסק׳ענט ביי זיך די קראסאוויצע און האט ג׳פועל׳ט ביי איהר אייגענעם פעטער, נעבאך א איד א יורד, ער זאל זיך מטריח זיין צו יענעם נגיד פון דער „יארמעלקע", וואס זוכט א קראסאוויצע אהן געלד, און זאל איהם בעווייזען איהר בילד, וועט ער איינעמען א מיתה־משונה. כך הוה — ס׳איז טאקי אזוי געווען. וויבאלד נאר דער נגיד האט דערזעהן דאס בילד, האט ער אויסגעשריען: „אט דאס איז דאך די, וואס איך זוך פאר מיין זוהן! איך האב געשיקט ערשט היינט א שדכן צו דער דאזיגער יפת־תואר!" רופט זיך אן דער פעטער פון דער קראסאוויצע, דער יורד: „מעהר קיין דאגות זאלט איהר ניט האבען — וועלען מיר דעם רח"ש טיילען אויף דער האלב, וואס קאן דא זיין? "... „הלואי, פון אייער מויל אין גאט׳ס אויהערען". „אמן ואמן".

מיינט איהר דאך, אז איהר זענט שוין פארטיג מיט אלע שדכנים? האט צייט א ביסעל. פערגעסט ניט, אז כתריעלעווקע איז א שטאדט, און ארעמע לייט, ברוך השם, זענען דא גענוג. שטעהט זיך א אידל אין גאס, ניטא וואס צו טהון, לייענט ער ביידע גאזע־טען, די „יארמעלקע" מיט׳ן „קאפעלייש", פון דער ערשטער זייט ביז דער לעצטער זייט, לאזט נישט דורך קיין אות אפילו. דערזעהט ער אין ביידע גאזעטען די חתנים מיט די כלות און שפרינגט אוג־טער פאר התפעלות: „סטייטש, ס׳איז דאך מן השמים! אט דאס מיידל, די קראסאוויצע פונ׳ם „קאפעלייש", איז אנגעמאסטעז פאר׳ן נגיד׳ס בן־יחיד פון דער „יארמעלקע", וואס זוכט א יפת־תואר אהן נדן, און די בתולה, די יפת־תואר פון דער „יארמעלקע", וואס איז געביל׳דעט סכנות, שפיעלט פיאנא און פערמאגט צעהנטוויזענד נדן,

קאנטשעט זעכס קלאסען, וואורום יענע זוכט דאך א חתן מיט פראווים, אוז דער האט אלע פראווים"...

אוז דער חברה־מאן האט נישט געמאכט קיין לאנגע שהיות — למאי זאל איין אנדערער אויסחאפען? — אוז איז אין איין שעה אויסגעווען ביי אלע פיער: ביי"ם נגיד אוז ביי"ם בעל־הבית פון דער „יארמעלקע" אוז ביי"ם בחור מיט"ן מיידעל פון דעם „קאפעליש". נאר וואוהין ער איז געקומען, האט מען איהם געענטפערט: „שוין א ביסעל שפעטליך, פעטער, האט איהר זיך אויסגעקראצט — נאר־וואס געווען א שדכן אוז גערעדט דאס אייגענע, וואס איהר"... „וואס נעהער זיך עם אן מיט מיר? געווען א שדכן, ניט געווען קיין שדכן— אבי דאס, וואס איך רעד, רעד איך גלייך. אוז אפשר איז דאס ניט גלייך, דארפט איהר מיר זאגען נאר איין וואורט, מאך איך דאס קאלי, וואורום אויף קאלי מאכען בין איך א בריה"... דערהערט אזעלכע דבורים, איז זיי פרחה נשמתם געווארען. זיי האבען דערזעהען, אז זיי האבען צו טהון מיט א שייגעץ, איין עזות־מחוצף־פנים. האבען ויי געבעטען דאס אידעל, ער זאל נישט קאלי מאכען, ובשכר זה, אז ס'וועט זיך עפים דערפון אויספיקען אוז ס'וועט קומען צום רח"ש, וועט מען שוין זעהען מסתמא, ער זאל אויף עפים פערדיענען.

אוז גאט האט געהאלפען, ביידע שדוכים האבען זיך אויסגעפיקט אוז ביידע קנס־מאלס זענען געווען אין איין נאכט, אוז עס האבען זיך א לאז געגעבען שדכנים פון דער וועלט. ערשטענס, די צוויי שדכנים פון חתנ'ס צד. דערנאך די צוויי שדכנים פון כלה'ס צד. דערנאך דאס אידעל, וואס האט געזאלט קאלי מאכען. איז אחת לאחת האבען מיר א קיימא־לן פון פינף שדכנים. היינט וואו זענען די רעדאקטוירען פון ביידע גאזעטען? די „יארמעלקע" אוז דער „קאפעליש" זענען געקומען ביידע אויסגעפוצט, ווי מחותנים, חאטש קיינער האט זיי ניט געבעטען. נאר געקומען — מהכתיתי, זעהר אנגעלעגט. האט מען זיי גאנץ פיין אויפגענומען, יעדען בעזונדער. געשטעלט בראנפען, דערלאננט לעקאך מיט איינגעמאכטס. האבען

זיי זיך בעדאנקט אוו נעגעבען אנצוהערעניש. אז ניט צוליעב דעם זענען זיי געקומען. „צוליעב וואס זשע דען?" „צוליעב רח"ש". „וואס הייסט — צוליעב רח"ש?" „אט דאס הייסט. זיי מאנען נישט, נאר מע דארף אליין פערשטעהן... וואהרום וועז ניט זיי מיט זייערע גאזעטען, פון וואנען וואלטען זיך געקומען די דאזיגע שדוכים? דאס הייסט, מאנען מאנען זיי נישט, נאר מע דארף אליין פערשטעהן " . . . אזוי האבען גע'טענה'ט אונזערע רעדאקטוירעז, אוז ביי די מחותנים וואלט מען דאס אפשר גע'פועל'ט, וואהרום וואס אהרט דאס זיי? קיין צוויי מאל רח"ש וועלען זיי נישט צאהלען. האבען זיך אבער די חברה שדכנים אויפ־געהויבען אוז האבען געמאכט א גוואלד עד לב השמים: „וואס פאר א שייכות האבען רעדאקטוירעז צו שדכנות? אוז וואו איז דאס גע־הערט געווארעז, אז ביי צוויי שדוכים זאלען זיין זיעבען שדכנים? צו דריי מיט א האלבען שדכן אויך א שדוך?"... מעהר פוז אלע האט איינגעלעגט די וועלט יעגער אידעל, וואס האט געסטראשעט, אז ער וועט קאלי מאבען. ער האט מבטיח געווען ביידע רעדאק־טוירעז, אז ער וועט זיי „אריינווארפען יעדען איינציגען א בינטעל פינגער אין טשאלענט־ברעטעל אריין"... אוז ער וואלט זיין הבטחה מקיים געווען, וואהרום ער איז שוין גרייט געווען צו פערקאטשען די ארבעל אפילו. האבען זיך אריינגעמישט די מחותנים פוז ביידע צדדים אוז האבען זיי צענומען — אוז אט אזוי, ווי איהר זעהט, זענען אונזערע רעדאקטוירעז. דאנקען גאט, ארוים טרוקען, אהז פעטש.

דא האט זיך דער יונגערמאז וויעדער פערשטעלט מיט ביידע הענט דאס פנים אוז האט גע'לאכט שטיל־ערהייר. זיך אוש גע־טרייסעלט פאר גע'לעכטער. אוז אז ער האט זיך גוט אויסגע'לאכט, האט ער מיך א פרעג גענעבען, ווען איך בין פריי? אזוי ווי איך האלט ביי אוועקפאהרען, ווי'ל ער קומען מיך אינטערווירעז. איך האב איהם געבעטען, ער זאל קומען מארגען.

ט.

אינטערוויוערס.

אויף מאָרגען, נאָך דעם, ווי דער לאָבענדיגער יונגערמאן האָט מיר דערצאָהלט די מעשה מיט די זיבעצן שדכנים, איז ער געקומען צו מיר מיט אזא נרויסען פּאָרטפּעל, אז איך האָב מיך אַוש דער־שראָקען.

— איך ווי׳ל אייך אינטערווירען. — האָט ער אָנגעהויבען און ארויסגעצויגען א לאנג ביכעל פון א זייט־קעשעני און געזומען מיר דערצאָהלען מעשיות, מיך נישט געלאָזט א וואָרט אויסרייִדען. — פּרעגט מיך, וואו עס וועט זיין געדרוקט מיין אינטערוויו מיט אייך — וויים איך אליין נים. עס קאָן זיין אין „קאָפּעליש". און עס קאָן זיין אין דער „יאָרמעלקע". אלץ איינע שאַנסען. גיכער וואָלט מיך בע־דאַרפט צוגעמען דער „קאָפּעליש". פּאָרט א פּראָגרעסיווע גאַזעטע. חאָטש זיין נאכצער פּראָגרעס בעשטעהט אין דעם, וואָס ער לאָכט אפּ פון אידיש דינים און מאכט חוזק פון אידיש מנהגים. צום בייִ־שפּיעל: איהם געפעלט ניט דער מנהג פון פּאסטען. קומט ערב תשעה באב, אדער ערב יום־כּפּור, אדער ערב איין אנדער תענית — צע־לאָזט זיך דער „קאָפּעליש" מיט איין ארטיקעל פון א דאָקטאָר. דער דאָקטאָר איז אזוי א דאָקטאָר, ווי איהר זענט א גובערנאָטאָר. דאָס שרייבט ער אליין, טאָקי דער רעדאקטאָר בכבודו ובעצמו, און חתמ׳ענען חתמ׳עט ער זיך „דאָקטאָר מאָלינום איינגעמאכצוס". אין זיינע ארטיקלען צעשפּרייט זיך דער דאָקטאָר מאָלינום אייִנ־געמאכצוס וועגען די שעדליכקייט פון׳ם פּאסטען און אפּפּאסטען און פּיניגען זיך, ברענגט ראיות פון ספרים און ביכער, וואָס קיינער האָט זיי ניט געזהען, ברענגט נעמען פון גרויסע געלעהרטע, אוים־געטראכטע נעמען, למשל: דאָקטאָר פּעפּערום, פּראָפּעסאָר קנאבע־לום, פּריעדריך פּאָן ציבעלום, טשארלז חריינום, פּיליפּ מוסטארדום, עדוארד לאָטקום, לואידשי פּאליטשעקום און נאָך אועלכע מינים

נעמען פון דער הגדה. און טאמער איז ווינציג אזעלכע אויסאריטעטען, טהוט ער זיך א ווארף אויף סטאטיסטיק און טהוט א רעכען־אויס, ווייפיעל מענשען עס שטארבען אויס א יאהר פון פערצעהרונג דורך תעניתים. עס קומט אויס, אז פון תעניתים שטארבען אויס איז כתריעלעווקע דריי מאל אזוי פיעל, ווייפיעל עס ווערען געבוירען קינ־דער דורכ'ן יאהר. און צום שלום פיהרט ער אונטער א חשבון. אויס־גערעכענט מאטעמאטיש, ווי צוויי מאל צוויי, אז באם אידען ווערען פאסטען אלע תעניתים, ווי ביז אהער, ווערט אין כתריעלעווקע איז עלף יאהר מיט דריי חדשים ניט בלייבען קיין איין איד אפילו.

— דאם איז ווענען תעניתים. היינט ווען דער איד צעארבייט ווענען דעם נעצענדיענערישען מנהג פון כפרות שלאגען ! און ווענען דעם ווילדען איינפיהר געהן צו תשליך ! דער רעדאקטאר פון „קאפּעליש" דערצעהלט זיך א מעשה פון פארצייטען, א היסטארישע געשיכטע הייסט עס, וואם האט געטראפען טאקי דא, איז כתריעלעווקע, ווי אזוי אידען זענען געגאנגען צו תשליך, איז געפאהרען א קארעטע מיט פיער פערד נאשפיץ. אין קארעטע איז געזעסען דעם גראפ'ס טעכטערל מיט איהר אדיוטאנט. האבען די פערד דערזעהען אזוי פיעל אידען, האבען זיי זיך ספּאלאשעט, צעטראגען די קארעטע און ארויסגעווארפען דעם גראפ'ס טאכטער מיט'ן אדיוטאנט. און אזוי ווי דער גראף איז געווען דער בעל־הבית פון כתריעלעווקע, צו איהם האט געהערט די שטאדט, האט ער בעשטראפט די גאנצע שטאדט מיט שמיץ און ארויפגעלעגט אויף אלע אידען אזא שווערען אפּצאהל, אז זיי האבען הונדערט יאהר כסדר נישט געקאנט זיך אויסצאהלען.

— פאר וואם דער „קאפּעליש" איז אויף מיר ברוגז — שטויסט איהר זיך מסתמא, אז דער רוגז וואכסט נאך פון דער געשיכטע מיט די „קעפּלעך", וואם כ'האב אייך דערצעהלט. חאטש גאט איז מיין עדות, אז איך בין אין דעם אזוי שולדיג, ווי איהר זענט שולדיג. נאר גארנישט. ער רעכענט, אז דאס האב איך ארויסגענעבען דער „יארמעלקע" אלע סודות פון דער רעדאקציע. וויבאלד אזוי, וואלט,

דאָכט זיך, די „יאַרמע׳לקע" בעדאַרפט שׂלאָגען מיט מיר בלאָט, אַיאָ? לאָזט זיך אויס, אז מיין פּוס טאָר דאָרט ניט זיין! איבער וואָס? וועט איהר הערען א שענס. דאָס איז אָבער א לעבעריגע מעשה.

דאָ האָט זיך מיין אינטערוויוער אויסגעדרעהט מיט׳ן פּנים צו דער וואַנד, זיך פּערשטע׳לט מיט ביידע הענט און שטי׳ערהייד נע־לאָכט. דערנאָך, אז ער האָט זיך גוט אויסגע׳לאָכט, האָט ער געזומען דערצעה׳לען די מעשה:

— דאָס איז געווען שוין לאַנג, נאָך פּאַר די „קעפּ׳לעך". איך בין דעמאָ׳לט געווען כל־זו׳לך ביים רעדאַקטאָר פון׳ם „קאָפּע׳ליש". איך האָב זיך גערעכענט כמעט סעקרעטאַר פון דער רעדאַקציע. אל׳ע סודות זענען געווען ביי מיר אין די הענט. נישט געווען קיין פּער־באַרגענע זאַך פּאַר מיר. אין דער „יאַרמע׳לקע" איז אויך געווען א סעקרעטאַר, טאָקי דעם רעדאַקטאָר׳ס איין אייגענער שוואָגער אוו מיינער א גוטער פרייַנד, איין אוהב נאָמן. וואָס ביי ז י י האָט זיך געטהאָן האָב א י ך געוואוסט, אוו וואָס ביי א ו נ ז האָט זיך געטהאָן האָט ע ר געוואוסט. דאָס הייסט, מיר האָבען זיך ארויסגענעבען איינער דעם אנדערען אל׳ע סודות פון דער רעדאַקציע, זיך געביטען שטי׳ערהייד מיט טע׳לעגראָמעס, געוויזען איינער דעם אנדערען געהיימע בריוו׳לעך, אוו טאָמער עפּים איין עקסטרא — האָ־בען מיר געגעבען צו וויסען איינער דעם אנדערען דורכ׳ן טע׳לעפאָן.

— ויהי היום, טרעפּט זיך א מעשה, איך זיץ איינמא׳ל אין דער רעדאַקציע איינער אל׳יין, שוין וויט נאָך האָלבער נאַכט, צוגע־שפּאַרט אויף דער קושעטקע, אוו חאָפּ א דרימע׳ל. קלינגט מען מיר אין טע׳לעפאָן איין מא׳ל אוו צוויי מא׳ל אוו דריי מא׳ל. איך דרימע׳ל אזוי געשמאַק, האָלט אין בעסטען שלאָף, אוו יענער דרעהט מיר א מח: טער־טער־טער־טער! „קלינג, טראַכט איך מיר, צעזעצטערהייד, איך וועל זיך ניט ריהרען פון׳ם אָרט". יענער וויל אָבער ניט אויפ־הערען: טער־טער־טער־טער־טער! בקיצור, עס העלפט ניט. איך שטעה אויף, נעם דאָס טרייבע׳ל: „ווער איז דאָרטען?" לאָזט זיך אויס, ס׳איז מיין פרייַנד פון דער „יאַרמע׳לקע". „וואָס מהוטסט דא.

פרענט ער מיך, דו שלאַפסט?" „חם ושלום, זאָג איך, וואָס הייסט איך שלאַף?" „וואָס דען טהוסט דו?" „איך ארבייט". „וואָס אר־ בייטסט דו? פֿאַרהאַן עפּים נייעס?" „נאָך א מין נייעס!" „דהיינו?" „דהיינו, זאָג איך, א פֿאַגראָם". „א פֿאַגראָם? וואו?" „וואָס הייסט וואו, זאָג איך, אַנו טרעף, וואו דאַרף זיין א פֿאַגראָם?" זאָגט ער: „אודאי אין קעשענעוו?" זאָג איך: „אזא יאָהר אויף מיר. וואָס פאר א חכם דו ביזטו!" זאָגט ער: „טאַקי עפּים א רעכטער פֿאַגראָם?" זאָג איך: „מיט אַלע פּישטשעווקעס". „עפּים פּארהאַן ע'הרג'עטע?" זאָג איך: „צוויי הונדערט". „געשענדעטע פרויען?" „פינף און דרייסיג". „קינדער צעריסענע?" „אהן א שיעור!"... מעהר האָב איך פון איהם נישט געהערט, ווארום ער האָט זיך געאיילט איבערצו־ געבען די טעלעגראַמע פון קעשענייוו צום דרוק. און וואָס מארגען האָט זיך געטהאַן, אז די „יארמעלקע" איז ארויס מיט א דרייגאַרענ־ דיג קעפּעל: „א נייער פאַגראָם איז קעשע־ ניוו!" (פון אונזער ספּעציעלען קאָרעספּאָנדענט)" — דאַרף איך אייך ניט דערצעהלען. אונזער רעדאַקטאָר פּונ'ם „קאַפּעליש" איז שיער ניט משוגע געווארען — ניט פון דעם פאַגראָם, חלילה, נאָר פון דעם, וואָס אזא פעטע נייעס איז אין דער „יארמעלקע" פאַרהאַן און אין „קאַפּעליש" ניט! ער האָט אונז אלעמען איבערגעטריבען אויף הרעטשקע, א גאנצען טאָג געגעסען און געיאָדעט — ביז עס האָט זיך ארויסבעוויזען, אז די מעשה איז א ליגען, ניט געשטויגען, ניט געפּלויגען. דעמאָלט האָט שוין דער רעדאַקטאָר פון דער „יארמעלקע" געמוסען ארבייטען מעשים, דערגרונטעווען זיך, פון וואַנען האָט זיך געמוסען צו איהם אזא אומגעלומפּערטע טעלעגראמע, און עס האָט נעהאלטען, אז דער סעקרעטאר, חאָטש ער איז א שוואָגער, זאָל נעמען דעם וועג און זאָל נאָך זיין גוט אויסגעפּאַטשט אויף. אזוי לאנג, אזוי בריים, ביז ער האָט זיך נעבאָך געמוזט מודה זיין, פון וועמען דאָס וואַכסט. דעמאָלט האָט דער רעדאַקטאָר פון דער „יאר־ מעלקע" בעפוילען, אז טאָמער בעווייז איך זיך פאַרביי דער רעדאַק־ ציע, בין איך א טוידטער...

ביי די וועלטער האָט זיך דערהערט א קלאַפּ אין טיר. איך האָב געבעטן אריין, אוון עס האָט זיך בעוויזען א יונגער פּאַרשוין מיט א רויט בעשפּריינקעלט פּנים, מיט אויף א גרויסן פּאַרטפּעל. מיין לאַבעדיגער יונגערמאַן האָט דערזעהען דעם אַריינגעקומענעם פּאַרשוין, איז גלייך ווי ער וואָלט דערזעהען עמיצען פּון יענער וועלט. זיינע אויגען זענען איהם געוואָרען גרויס, אוון אליין איז ער אויפגעשטאַנען, א חאַפּ געגעבען זיין פּאַרטפּעל, זיך אין דער גיך אָפּגעזעצט מיט מיר אוון איז נעלם געוואָרען. געבליבען מיט'ן נייעם פּאַרשוין אינצווייען, האָב איך איהם געבעטן זיצען. ער האָט זיך בעדאַנקט, אַרויסגענומען פּון פּאַרטפּעל א בויגען פּאַפּיער אוון פּון דער זייט־קעשעני א פּולפּעדער אוון האָט זיך אוועקגעזעצט גריים צו דער אַרבייט.

— האָט קיין פּאַראיבעל ניט, — האָט ער אָנגעהויבען — איך האָב געהערט, אז איהר זענט דאָ, האָב איך אייך געוואָלט אינטערווירען. וואָס האָט געטהאָן ביי אייך אָט דער חלאַמידניק?

— וואָסער חלאַמידניק?

— אָט דער, מיט'ן פּאַרטפּעל, וואָס האָט געחאַפּט דאָס היטעל אוון איז אַרויסגעלאָפען, ווי פּון א שרפה? ער האָט אייך עפּעס דערצעהלט א סך מעשיות? זאָל עס נאָר פּאַלען אין ים אריין, רבונו של עולם, אוז אזוי ווי איך האָב עס ניט געהערט, אזוי זאָל עס מיר ניט שאַדטען!

— וואָס איז? ער איז דען א...?

— איהר ווילט זאָגען א ליגנער? חא־חא־חא! א ליגנער צו א ליגנער איז ניט גלייך! כל היוצא מפיו איז שקר וכזב! אויף איהם האָב איך אמאָל געזאָגט אוז געשריבען אין א פעליעטאָן: פּאַרהאָן, זאָג איך, צווייערליי מינים ליגנערס. פּאַרהאָן, זאָג איך, א ליגנער, וואָס זאָגט אויף שוואַרץ וויים אוון אויף זיס ביטער. דער, זאָג איך, איז א ליגנער, וואָס זאָגט, זאָג איך, אויף שוואַרץ, אז ס'איז זויער אוון אויף זיס—אַלטגעבאַקען. חא־חא־חא, גוט אַריינגעזאָגט? ער האָט נאָך א מעלה: אז ער זאָגט א חכמה, לאַבט ער זיך פּריהער גוט אוי־

סעט אוֹן דערנאָך ערשט דערצעהלט ער אַ נאַרישקייט. אויף איהם האָב איך אמאָל געזאָגט אוֹן געשריבען אין א פעלייעטאָן, אז ס'איז פּאַר־האָן, זאָג איך, דרייערלײ חכמים. איין חכם זאָגט א חכמה אוֹן לאָכט אלײן. דער אַנדער חכם זאָגט א חכמה, לאָכט יענער. דער דריטער חכם, זאָג איך, זאָגט א חכמה, אוֹן קיינער לאָכט ניט. חא־חא־חא, ווי נעפעלט דאָס אייך? שאָט! איהר זענט נאָך ניט פּאַרטיג — ער איז נאָך טויב אויף. טויב ווי די וואַנט. איך האָב אמאָל געזאָגט אויף איהם, אז איך בין איהם מקנא: ער הערט ניט די וועלט. חא־חא־חא! אוֹן דאָס האָט א השגה צו רופען זיך לײטעראַט. חאָטש ער נעהער זיך אזוי אַז מיט לײטעראַטור, ווי איך געהער זיך אַז מיט דער איינגעלשער מלכה א גלײער־געשוועסטערקינד, חא־חא־חא! איהר וואונדערט זיך, וואָס איך בין פרייליך? דאָס איז דער כאַראַקטער פוֹן מיין טאַלאַנט. איך בין מיט אייך פוֹן איין חדר. דאָס הייסט, איך בין אויך א הומאָריסט, אוֹן מיינע שרייבעכצעהן איז נאָר סאַטירע אוֹן סאַטירע אוֹן סאַטירע. איך האָב אַנומעלטען אַנגעשריבען אויף א יונג פּאָר־פּאָלק א סאַטירע, האָב איך עס געמוזט דערנאָך פּערברענען. נעמען דעם מאַנוסקריפּט אוֹן פערברענען אויפ'ן פייער. פּאָר וואָס? וואָרום אַזאַ שטאָרט איז ביי אונז. ניטאָ קיין סוד אין כתרי־לעווקע. איך האָב מיין סאַטירע געלייענט פאר א פּאָר מענשען בסוד־סודות, בעשוואירען זיי, אז קיין פויגעל זאָל ניט וויסען. זענען זיי זיך מיישב אוֹן צעטראָגען עס איבער דער גאַנצער שטאָרט. האָב איך געהאט פונ'ם פּאָר־פּאָלק אַפּגעשניטענע יאָהרען! דאָס וויבעל האָט געזאָגט, אז זי וועט זיך נאָר א מעשה אַנטהון, אוֹן דער יונגער־מאָן האָט געשוואירען ביי גאָט, אז ער וועט מיר אריינשטעכען א מעסער אין האַרצען. וואָס זאָגט איהר אויף דעם באַנדיט? געה שרייב סאַטירעס אויף אזעלכע לײט! וואָס דארפט איהר מעהר, איך וועל אייך דערצעהלען א שענערע מעשה...

עס האָט זיך דערהערט א פרישער קלאַפ אין טיר. איך האָב געבעטען אריין, אוֹן ווי נאָר דער נייער פּאַרשוין האָט זיך בעוויזען אויף דער שוועל, האָט דער הומאָריסט זיך געגעבען א חאַפ־אויף,

פערנומען דעם פּאַרטפּעל מיט'ן בויגען פּאפּיער, איז דער ניך זיך אָפּגעזעגענט מיט מיר. צוגעזאָגט אריינקומען שפּעטער. און איז אַרויסגעשוואומען פון מיין חדר. אויף זיין אָרט איז געשטאַנען א יונגערמאַן א דאַרער, א הויכער, א טרוקענער, מיט א קלייַן שיטער בערדעל און מיט גרויסע טראַגישע אויגען אונטער זיך־בערנע ברי־לען — א מין דאַן קיכאַט פון אונזערע צייטען. אַריינגעקומען איז עה אויך מיט א גרויסען פּאַרטפּעל און געזונען זיך אַרומצוקוקען אויף אַלע זייטען. איך האָב איהם געבעטען זיצען. ער טהוט זיינס — עה קוקט און קוקט, ווי ער וואַלט עפּעס נעזוכט.

— וואָס זוכט איהר?

— איך זוך ניט, איך קוק נאָר, וואָס האָט דאָ געטהאָן אָט דער חברה־מאַן?

— וואָסער חברה־מאַן?

— אָט דער, וואָס איז נאָר־וואָס געווען ביי אייך. איך קוק, צי האָט ער עפּעס ניט אַוועקגעלקח'ענט ביי אייך?

— וואָס איז, ער איז דען א...?

—א גנב! א נאַטקע! ביי איהם איז רעכט אלסדינג: א זייגערעל איז א זייגערעל, א לעפּעל איז א לעפּעל. ער האָט אויף זיין לעבען נאָך קיין צוויי שורות ניט אַרויסגעגעבען, זיי זאָלען זיין זיינע. אלע וויסען דאָס. אַנומעלטעז האָב איך אַנגעשריבען א פּאַעמא — איך בין א פּאַעט מיט גאָט'ס הילף און שרייב לייַדער, פּאַעזיע שרייב איך. מיין נאַמען איז אָט דא, אין דעם קאַרטעל, און געקומען בין איך אייך צו אינטערווירען, ווייל איך האָב געהערט, אז איהר זענט דא, וועט איהר אונז דערצעהלען נייעס — נאָר האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איך האָב אַנגעהויבען צו דערצעהלען אייך די מעשה פון מיין פּאַעמא, מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. אלזא, האָב איך אַנגעשריבען א פּאַעמא. איין אויסגעצייכענטע זאַך. אז איהר וועט וועלען, וועל איך זי איבערלאָזען. איהר זאָלט זי לייענען, אדער איך וועל אייך זי אליין איבערלייענען פון אַנהויב ביז'ן סוף, וועט איהר זעהען, וואָס דאָס איז פאר א סחורה. איהר וועט אליין זאָגען,

אז א פּאָעט איז שטאַרקער פון אייזעז. אז ער האָלט זיך אייז אין אזא אָרט, ווי כתריאָלעווקע, פּאַרברענט זאָל דאָס וועלט! שטעלט אייך פאָר, איך קום מיט מיין פּאָעמע אין דער רעדאקציע פון דער „יאר־מעלקע" אוז בעט. מע זאָל דאָס איבערלייענען, חאָטש איבערלייענען. זאָגט מען מיר, אז זיי האָלטען נישט פון קיין ליעדער. קום איך אין דער רעדאקציע פונ'ם „קאָפּעליש". שוין בלומרשט א רעדיקאָלער אַרגאַן, א פרייע צייטונג. זאָגען זיי: ס'איז קיין פּלאַץ נישטאָ. זאָל איך: אָבער איבערלייענען מעגט איהר דאָך! זאָגען זיי: ס'איז קיין צייט נישטאָ. אוז אָט אזוי זענען זיי אַלע: דער האָט קיין פּלאַץ ניט, דער האָט קיין צייט ניט. געהט שרייבט פּאָעמעס! וועט איהר פרעגען: ווער הייסט אייך שרייבען? — וואָס זאָל איך טהוז, אז סע שרייבט זיך פּאָרט? אָלע טאָג מוז איך שרייבען. אָלע וואָך וועלט ביי מיר פּאָרטיג א פּאָעמע, אוז א מאָל צוויי... נאָר איך האָב אייך אָנגעהויבען צו דערצעהלען פוז יענעם חברה־מאז. מוז איך אייך שוין דערצעהלען ביז'ן סוף. האָב איך מיין פּאָעמע געלייענט פאָר א פּאָר פריינד, האָבען זיי געלעקט די פינגער. געזאָגט, אז זיי האָבען שוין לאַנג אזא אַנטיק נישט געלייענט. איז גוט? איז זיך מיישב יענער חברה־מאז אוז שרייבט אויך אז א פּאָעמע מיט'ן זעלבען נאָמען אוז מיט'ן זעלבען אינהאָלט, אָבער וואָרט אין וואָרט, אוז טראָגט זיך ארום מיט איהר איבער דער שטאָדט אוז לייענט זי פאָר איטליכען בעזונדער אוז גיט זי ארויס פאָר זיין אייגענער פּאָעמע. זאָל איך שווייגען? האָב איך געמאַכט א גוואַלד — איך וויל איהם רופען צו מענשען. וויל ער נישט געהן. האָב איך אָנגעבאָטען גוטע פריינד, מע זאָל איהם נויטען. בקיצור, מע האָט איהם געבראַכט, דעם חברה־מאז, צו מענשען, אוז מענשען, לויטער לויטערהאָטען אוז שריפטשטעלער, האָבען אויסגעהערט אונזערע ביידענס טענות אוז די עדות פון ביידע צדדים, דערנאָך האָט מען דורכגעקוקט ביידע פּאָעמעס, אוז ס'האָט זיך ארויסגעוויזען, אז ס'איז טאַקי וואָרט אין וואָרט, ווי ביי מיר. מיינט איהר דאָך אודאי, אז מע האָט איהם נע'קנס'עט מיט מי יודע וואָס? סענט איהר ניט אונזערע

כתריל־עווקער ליטעראטעז אוז שריפטשטעלער. זיי האבעז געפונעז, אזוי ווי ביידע פאָעמעס זעגעז נאָך זייער מיינונג געשריבעז געווארעז יאקבי אויף דער זעלבער ארט ווי ביי פושקינעז, דאָס הייסט, פושקיז האָט, זאָגעז זיי. אויך בעארבייט די זעלביגע טעמא אסך פריהער, על־כז... וואָס חאָפט איהר זיך אוועקצוגעהז? אוז וואָס וועט זיין מיט אונזער אינטערווויו?...

.י

א מעשה מיט א יובילעאום.

„איהר זעגט געבעטעז צו קומעז אויף דעם אוועגט, וואָס „ווערד הייגט אראָגזשירט לכבוד דעם גרויסעז שריפט־ „שטעלער אוז דראָמאטורג קאָפעל בז צבי „נאדעלמאז המכונה ק'ב'צ'ז', צו זיין „פינף־אוז־צוואָגציגיהריגעז יובילעאום. דער אוועגט „וועט פארקומעז אין דעם גרויסעז כתריל־עווקער רעס־ „טאראז פוז אלטער פאוגאטש, געוועז־ „זענער יאנקעל קוואטשקע".

אט אזא מיז איגלאדונג האָב איך בעקומעז פוז דער פאָסט. גע'חתמ'עט אויף דער איגלאדונג איז געווען ניט קיינער, נאָר: „די קאמיטע".

קוים דערלעבט דעם אויפדערנאָכט, האָב איך מיך איבער־געטהאז, געגומעז א פוהרעל אוז געהייסעז זיך צו־פיהרעז צום גרויסעז כתריל־עווקער רעסטאראז פוז אלטער פאוגאטש, נעווענער יאנקעל קוואטשקע.

דער בנוהג שבעולם איז, אז מע דערצעהלט א מעשה אוז מע קומט־צו א שטוב, הויבט מען אז צו בעשרייבעז פריהער די שטוב, ווי זי זעהט אויס פוז דרויסעז, דערנאָך פוז אינוועניג. נאָר

ווייל דער בנוהג שבעולם איז אזוי, דעריבער טהו איך אקוראט פערקעהרט און גיעה אריבער גלייך צו דער מעשה.

ווייזען וויזט אוים, אז איך האב מיך א ביסל צונאייל־ט, וואָרום דער זאל איז נעווען נאך כמעט פוסט. עס האבען זיך ארומגעדרעהט די „מענטשען", אנגעטהאן אין אפגעבאראטע פראקען מיט פאפיערענע, ניט איבעריג וווייסע מאנישקעס, צעשטעל־ט דאס געפעס אויף דעם געגרייטען לאנגען טיש און שטארק געקלונגען מיט די גאפעל־מעסער. א שארפער ארמאט פון איינגעהאקטע הערינג מיט ציבעל־עס האט זיך געלאזט הערען איבער דער גאנצער שטוב, און א קול פון א קליין עופה'ל־ע פון א זייטינען חדר האט געגעבען צו וויסען, אז אט דא אין דעם הויז איז ניט לאנג געבוירען געווארען א נפש'ל אויף גאט'ס וועל־ט. וועל איז געווען די גליקליכע געווינערין — צי די בעל־הבית'טע אליין, צי איהר טאכטער, אדער איהר שנור, אדער אפשר גאר א וויל־דפרעמדע, איין אורח'טע, — דאס וויים איך ניט. א פאקט איז, אז דאס עופה'ל־ע האט געשריגען מיט די לעצטע כחות, שיער ניט צעריסען געווארען שרייענדיג. אין אזא פאל איז גוט באבול־ע פאפיער, אייניגעטונקען אין ספירט, אנגעצונדען מיט א שוועבל־ע און צול־עגען דאס צום בייכל; אדער א טיכל־ע, איינגעטונקען אין בראנפען און בעשאטען פון אויבען מיט פעפער; אדער פון דער אפטייק פאר צוויי גראשען „פערגאראק" איז זהר גוט; אדער אז ניט — איז גאר גבען דעם קינד זויגען. דאס איז דאס בעסטע פון אל־ע מיטל־עז.

אויסער די „מענטשען" אין פראקען, וואס זענען געווען בעשפטיגט מיט'ן גרייטען צום טיש, איז געווען צו בעמערקען עטליכע יונגע לייט, וואס נאך זייערע לאנגע האר און נאך די ברול־עז אויף די אויגען בין איך געווען כמעט זיכער, אז דאס זענען שריפטשטעל־ער און ליטעראטען, וואס זענען געקומען גלייך מיט מיר צום יובל־עאום. איין זאך נאר איז מיר געווען א ביסל קשה: די יונגע לייט זענען געווען שוין צו־פרעמד איינער צום אנדערען און האבען

נישט נאָר ניט ארויסגערעדט צוויישען זיך קיין אייניציג וואָרט — זיי האָבען אפילו נישט געקוקט אייניס אויף דאָס אנדערע, ארומ־געשפּאַציערט מיט די הענד אין די קעשענים פּראָנק און פריי. אָדער געקוקט אין פענסטער אריין און געפּייפט, גלייך ווי יעדער פון זיי וואָלט דאָ געווען דער אייניציגער אין זאָל. ביז גאָט האָט געהאָלפּען, עס האָבען אָנגעהויבען צו קומען פּאַרשוינען נאָך און נאָך, און צוויישען זיי מיין גוטער בעקאנטער, מיין לאָכעדיגער אינטערוויוער, — האָט ער מיר שטיל אויפ'ן אויהער איינגערוימט א סוד, אז דאָס זענען לויטער קאָלעגען. און ניט נאָר קאָלעגען — אייניגע פון זיי ארבייטען שוין פון וויים איהר ווען אָן אין איין גאָזעט.

— למאי זשע רעדען זיי ניט צוויישען זיך, אז זיי זענען קאָלעגען?

— טאָקי דערימאָך רעדען זיי ניט צוויישען זיך, ווייל זיי זענען קאָלעגען. זעהט איהר אט־א־יענעם־א, מיט די שווארצע קודלעם? — דאָס איז א דיכטער, וואָס שרייבט לידער, און זעלטען־זעלטען שרייבט ער אויך פּראָזע, נאָר רעדען רעדט ער נישט מיט קיינעם, אפילו מיט זיין אייגען ווייב — סע שטעהט איהם ניט אָן. ער האָלט זיך גרעסער פון דער גאַנצער וועלט. און אפילו פון זיך אליין... פּושקין איז א הונט. לערמאָנטאָוו — א יונגעל. מיט הייגע'ן האָט מען איהם אמאָל פערגלייכט, איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: וואָס איז הייגע? א לץ! א בדחן!... אויך איהם דערצעהלט מען א שענע מעשה: ער גיהט נישט אין באָד אריין. ער איז געווען א מאָל אין באָד און דערזעהען זיך א נאקעטען, איז ער געוואָרען מלא כעס וחמה: אזא גרויסער דיכטער — זאָל מען איהם זעהען א נאקעטען!

דערביי האָט זיך מיין פריינד פערשטעלט דאָס פּנים מיט ביידע הענד און האָט זיך צעלאָכט מיט זיין שטילען געלעכטער. און אז ער האָט זיך גוט אויסגעלאָכט, האָט ער זיך נענומען מיך אונטערהאלטען ווייטער.

— און אט־א־יענעם זעהט איהר, וואס מיט די בלויע בריל׳ען און מיט׳ן קורצען ווייטיקעל? דאס איז א דראמאטורג, וואס באקט דראמעס, ווי מע באקט בייגעל. וויפיעל וואכען אין יאהר, אזוי פיעל דראמעס. מיינט איהר, ער האט עפעס דערפון? צרות האט ער. ער האט א ווייבעל, וועלכע זי אלע יאהר געלעגען. ווי׳ל ער ניט לייגט: „אלע יאהר א קינד!" זאגט זי: „ווייסט דו וואס? לאמיר זיך בייטען: האב דו קינדער און איך וועל שרייבען דראמעס".

דא האט זיך מיין פריינד וועדער פערשטעלט דאס פנים און וועדער שטי׳ל געלאכט. און אז ער האט זיך אויסגעלאכט, האט ער גענומען דערצעהלען וויטער מיט זיין שטי׳ל קול, וואס מע קאן נעבען איהם אנשלאפען וועלען:

— און אט־א־יענעם אידען זעהט איהר, וואס מיט די קאלי אויגען? דאס איז א ראמאנען־שרייבער. ער שרייבט ראמאנען. גאנצע טעג מיט גאנצע נעכט זיצט ער און שרייבט ראמאנען. ניט אומזיסט זענען איהם קאלי געווארען די אויגען. צוליעב וואס ער שרייבט ראמאנען — וויסט קיינער ניט. בסך־הכל האט ער אויך זיין לעבען אנגעשריבען עפעס א מעשה. און די „יארמעלקע" האט זי אפגעדרוקט. פון דעמאלט אן האלט אט דער איד אין איין שרייבען ראמאנען. קיינער דרוקט זיי ניט. קיינער לייענט זיי ניט. נאר ס׳איז ניט זיין עסק — ער שרייבט. דערצו האט איהם גאט געבענשט מיט א ווייב, האלט זי א קלייטעל פון שרייבנעציג, ניט ער איהר צו לייזען געלט, דאס הייסט.....

.. ..

געטהאָן דעם קאָפּעלייש, דער׳לאנגט אַ וואונק צו דער פערזאַמלונג אוֹן געזונט איין אָרט אויף אוועקצוזעצן זיך. אוֹן דער אנדערער, דער פּעמפּיק מיט׳ן בייכעל, האָט אויסגעטהאָן דאָס היטעל, אַנ־ געטהאָן אַ זיידען יאַרמעלקעלע אוֹן אויף גענומען זוכען איין אָרט אויף צו בעזעצען זיך. אין דער צייט האָט מיר מיין לאָכענדיגער פרייַנד איינגערוימט דערווייַ אַ סוד אויפ׳ן אויהער, אַז דאָס זענען זיי, די כתרי׳לעווקער רעדאַקטוירען, פונ׳ם „קאָפּעלייש" אוֹן פון דער „יאַרמעלקע".

— איהר וואָלט זיך בעדאַרפט מיט זיי בעקענען, נאָר איצט איז אונמעגליך. — אַווי זאָגט צו מיר מיין פרייַנד. פרעג איך איהם:

— פאר וואָס?

— ווייַ טאָמער בעקענט איהר זיך מיט איינעם פריהער, וועט דער אנדערער אויף אייך זיין אש להבה!

— וואָס זשע טהוט מען?

— גאָרנישט. עלעהיי איהר זענט געשטאָרבען.

— אַ דאַנק.

— נישטאָ פאר וואָס.

אוֹן דער עולם איז געגאַנגען אוֹן געגאַנגען, דער זאָל איז גע־ וואָרען פול געפּאָקט, אוֹן דער יובילייי האָט זיך אָנגעהויבען.

דער יובילאָר אליין, א איד שוין אין די יאָהרען, מיט אַ בלאָס הונגעריג פּנים, נאָר אין א נייער שבת׳דיגער קאָפּאָטע, איז זיך געזעסען די גאַנצע צייט זעהר בעשיידען אוֹן אַ זייט. מע האָט איהם נישט געהערט אוֹן נישט געזעהען. ערשט דעמאָלט, אַז ס׳איז גע־ קומען די צייט, האָט מען איהם ארויפגעפיהרט אוֹן אַוועקגעזעצט אויבענאָן, אוֹן ער האָט אויסגעזעהען, ווי אייַן אלמן צו דער צוויי־ טער חופה.

די קאָפּאָטע, זאָג איך נאָך אַ מאָל אוֹן שטרייך עס אונטער, איז געווען א שבת׳דיגע אוֹן אַ נייע. נאָר אייַן חסרון האָט זי גע־ האָט — זי איז געזעסען אויף איהם, ווי א ווילד־פרעמדע, אוֹן גלייך ווי מיינע גערַאַנקען וואָלטען געווען אַנגעשריבען אויפ׳ן שטערן,

האָט מיין פרײנד מיר אריינגעשושקעט אין אויהער אריין:

— ס׳איז ניט זײן קאָפּאָטע. ס׳א געליהענע. מחמת ער איז, לא עליכם, א גרויסער אביון. און דער יוביליי, וואָס מיר מאַכען איהם, איז נאָר מצד רחמנות.

— וואָס הייסט מצד רחמנות?

— אזוי. א מענטש פֿלאָגט זיך כל ימיו. געלט פון זיינע שרײַבעכצען האָט ער ווינציג־וואָס געהאט. כבוד — נאָך ווינציגער. לאָז ער חאָטש אויף דער עלטער האָבען א ביסעל נחת־רוח, א שטיקעל יוביליי.

— רבותי! איך בעט אלע זאָלען פערנעמען די ערטער! — אזוי האָט אויסגערופען א געלער יונגערמאַנטשיק מיט גאָלדענע בריליען און מיט א געמבע, וואָס גאָר ניט נאָך די יאָהרען.

דאָס איז געווען דער פֿרעזידענט פון דער קאָמיטע, און ער האָט געמומעז אַנווייזען פלינק און געשיקט יעדען אויף זיין אָרט; און אז ס׳איז געקומען צום חתן־היובל, האָט ער איהם געמומען אונטער א האנד און האָט איהם בעוצעט גאנץ אויבענאָן, און בייַ בידע זייטען האָט ער בריה׳ש. אין איין און דער זעלבער צייט, אוועקגעוצעט בידע רעדאקטוירען, דעם „קאָפּעליש" מיט דער „יארמעלקע". וועלכע האָבען זיך אויסגערעהט אייגער צום אנדערען, מחילה, מיט׳ן הינטערשטען חלק און האָבען אויסגעזעהען, ווי צוויי אונטערפיהרער, וואָס זענען צווישען זיך פייער מיט וואַסער, אויף מעסערשטעך.

— רבותי! — האָט דער געלער פרעזידענט אָנגעהויבען זיין ערשט וואָרט. — רבותי! מיר האָבען זיך צענויפגעזאמלט דאָ היינטיגע נאָכט צו פייערען דעם יוביליי פון דעם עלטערען און גרעסערען פון אונזערע שריפטשטעלער...

— דעם „גרעסערען"? — האָט זיך אויפגעהאָפּט דער דיכטער מיט די שוואַרצע קודלעס. — דעם „עלטערען" פערשטעה איך נאָך, אבער דעם „גרעסערען"? וואָס פאַר א „גרעסערען"?

— אַ ביסעל֫ע אַ גוזמא. — האָט איהם אונטערגעהאַלטען דער דראָמאַטורג מיט די בלויע בריל֫ען.

— נישט קיין גוזמא, נאָר אַ חוצפּה. — האָט זיך אָפּגערופּען דער ראָמאַנען־שרייבער מיט די קאַלי אויגען, און דער דיכטער מיט די שוואַרצע קודל֫עס האָט אונטערגעהאָפּט אויף אַ קול:

— אַ גרויסע חוצפּה! אַ חוצפּה און אַ אידיאָטסטווע!

— איהר זענט אל֫יין אַ אידיאָט! — האָט שוין דער פּרעזידענט נישט געקאָנט אריבערטראָגען מעהר, און דער דיכטער מיט די שוואַרצע קודל֫עס האָט אַזש אָנגעהויבען צו ציטערען פּאָר כעס. מיינע אויגען האָבען זיך אוועקגעשטעלט אויפ'ן יוביל֫אַר נעבאָך אין דער גאל֫יהענער קאָפּאָטע. זיין בל֫אַס פּנים איז געוואָרען נאָך מעהר בל֫אַס; זיינע אויגען האָבען ווי געוועהרט, געבעטען זיך: „אידען! האָט רחמנות! פערשטעהרט מיר ניט מיין שמחה!"... ס'איז אָבער געווען צו־שפּעט. סטייטש, מע האָט געגומען דעם בעריהמטסטעהן פון אל֫ע דיכטער, וואָס פושקין איז אָקעגען איהם אַ הונט, ל֫ערמאָנטאָוו — א יונגע֫ל און היינע — א ל֫י, א ברחן, און מע האָט געזאָגט אויף איהם, אז ער איז אַ אידיאָט! אויב אַזוי, טאָ נאָט זשע אויף!...

— אַצינד איז די בעסטע צייט, אז מיר זאל֫ען זיך אוועקמאַכען...

אזוי האָט מיר מיין גוטער פרוינד איינגערוימט א סוד גל֫ייך אין אויהער אריין, און מיר האָבען זיך אוועקגעמאַכט.

ע פּ י ל א ג.

אויף מאָרגען אין דער פריה בין איך געוואויירט געוואָרען, טאָקי פון מיין גוטען פרוינד, אז מיר האָבען געטהאָן גאנץ גל֫ייך, וואָס מיר האָבען זיך בעצייטענס „אוועקגעמאַכט".

יא.

א מעשה מיט א לויה.

איינמאל אין דערפריה עפען איך אויף בוידע כתריעווקער צייטונגען, דערזעה איך אויבענאן, אויף דער ערשטער זייט, מיט א נעדיכטען שווארצען ראם ארומגענומען, אפגעדרוקט אט וואס:

פאריגע נאכט האט כתריעווקע געהאט איין אונגעהויער גרויסען שאדען. עס איז געשטארבען צו 52 יאהר דער בעריהמטער שריפטשטעלער אברהם יצחק ווייזנגארטען המכונה א'ב'י'ו'ז'. די לויה וועט זיין היינט 12 א זייגער. אלע שריפטשטעלער און ליטעראטען זענען געבעטען צו קומען אין דער נייער שוהל צום הספד, און דארטען וועט בעשלאסען ווערען, ווי אזוי ס'זאל זיין די לויה, און אויך ווי אזוי צו בעוואהרענען די ארעמע אלמנה און די אומגליקליכע יתומים.

דארף מען, אפנים, זיך אנטהון און געהן אין דער נייער שוהל אריין. די „נייע שוהל" רופט מען זי נישט דערפאר, ווייל זי איז זעהר ניי, נאר דערפאר, ווייל די אלטע שוהל איז שוין צו אלט, צו בייכיג און צו אייננעבויגען. איך בין זיכער, אז ניט היינט איז מארגען — וועט זי געבען א פאל אום, און עס וועט חלילה זיין א קאטאסטראפע. וועג איך בין א כתריעווקער תושב, ניט קיין גאסט, וואס „קומט אויף א וויזיט און זעהט אויף א מייל", וואלט איך געזאגט, מע זאל די שוהל אומוואלגערען. נאר אזוי ווי קיין שוהל וואלגערט מען ניט אום, וואלט איך געהייסען, מע זאל איבערשיטען די וועגד, ארויפשטעלען א נייעם דאך — און פארטיג. איז

אָבער דער חסרון, וואָס דערצו דאַרף מען האָבען נעלד, אוו קיין נעלד איז ניטאָ — די אַלטע כתריל'עווקער צרה ! אַלסדינג האָט שוין דאָס מאַדערנע כתריל'עווקע, נאָר איין זאַך פעהלט דעם נאַך — נעלד. עה, וועו כתריל'עווקע, צו איהר חכמה אוו צו איהר פּראָגרעס, האָט נאַך די מטבע אויך — טע־טע־טע !

ראשית, וואָלטען נישט געווען דאָרטען אזוי פיעל אַרעמע לייט, אוו דאָס וואָלט שוין געווען, מיין איך, א גרויסע טובה פאַר דער שטאָדט, וואָרום מיר דאָכט, אז ס'איז גלייכער איין נגיד אייר־דער פופציג אַרעמע לייט. איז איינס. והשנית, פוו וואַנעו וואָלטען זיך נענומען אזוי פיעל לעדיגגעהער, אַלערליי פּוסטעפאַסניקעס, שקצים ורמשים אוו טונעיאַדצעס, וואָס ווייסען נאָר שטאַרבען פוו הונגער אוו אויסגעהן פוו קעלט? אַך, ה ו נ ג ע ר אוו ק ע ל ט ! וועו ווען שוין קומען די צייט, וואָס די צוויי מכות ווועלען אויפהערען צו פיניגען די אַרעמע מענשהייט בכלל אוו אונזערע אומגליקליכע כתריל'עווקער אחינו בני ישראל בפרט?...

פערטיעפט אין אזעלכע אַלטרואיסטישע אוו הומאַניטאַרע מחשבות וועגען דער אַרעמער מענשהייט אוו וועגען די אומגליק־ליכע כתריל'עווקער אידען, האָב איך דערווייל פערשפּעטיגט צו דער פערזאַמלונג אין דער נייער שוהל צום אנדענקען פונ'ם פערשטאַר־בענעם שריפטשטעלער אברהם יצחק ווייננאַרטען המכונה א'ב'י'ו'ן', וואָרום אז איך בין געקומען, האָב איך שוין געטראָפען די שוהל פול־געפאַקט מיט מענשען, די פערזאַמלונג איז שוין לאַנג געווען געעפענט, אוו איינער, א שריפטשטעלער, געוועהנליך, איז געשטאַנען אוו האָט גע'דרש'עט.

דאָס איז געווען זעהר א שענע, א ריהרענדע רעדע, א ריה־רענדע ביז טרערען. דער רעדנער האָט מעהר נישט נאָר דערצעהלט, ווער דער נפטר איז געווען אוו ווי אזוי ער האָט געלעבט. דאָס הייסט, ווי אזוי ער איז געשטאַרבען. וואָרום געלעבט האָט ער, אייר־געטליך, נאַרניט.

— רבותי! — מיט זי׳ ווערטער האָט דער רעדנער פערענדיגט זיין דרשה — רבותי! צוויי און פופציג יאָהר נאָכאָנאַנד איז אַ מענטש געשטאָרבען. אין גיהנם האָט ער זיך געפונען. אין גיהנם האָט זיך געפונען אונזער פערשטאָרבענער חבר אלע צוויי און פופציג יאָהר פון זיין לעבען, און געחלומט האָט ער פון א גן־עדן, וועלכען ער האָט כשר פערדיענט, נאָר ער האָט איהם ניט געהאָט. איך בין זיכער, אז ער וועט אריין גלייך אהין, אין גן־עדן אריין. דעריבער דארפען מיר איהם אפגעבען זיין לעצטען כבוד, ווי עס פאַסט פאר א מאן, וואָס געהט אין גן־עדן אריין. דעריבער בעדארפען מיר פעראייביגען זיין נאָמען, ווי עס פאַסט פאר א מאן. וואָס געהט אין גן־עדן אריין. דעריבער בעדארפען מיר פערזאָרגען זיין אַרעמע אלמנה מיט די אומגליקליכע יתומים נעבאָך, וואָס זענען געבליבען ווי אויפ׳ז וואסער, ווי עס פאַסט פאר א מאן, וואָס געהט אין גן־עדן אריין.

די רעדע, ווייזט אויס, האָט ביי׳ם עולם שטארק אויסגענומען, און מע האָט דעם רעדנער לאַנג־לאַנג געפאַטשט בראַוואָ. און דער רעדנער איז א פערשווויצטער אראפ פון דער בימה, און ס׳איז באלד ארויף א צווייטער רעדנער, וואָס האָט איבערגע׳חזר׳ט כמעט אלס־דינג, וואָס דער ערשטער רעדנער האָט געזאָגט. נישמעהר ער האָט דאָס געזאָגט א ביסעל אנדערש און א סך ערגער, און דערמיט קאָלי געמאכט דעם גוטען איינדרוק, וואָס דער ערשטער רעדנער האָט געמאכט. פון דעסטוועגען האָט מען דעם רעדנער אויף געפאַטשט בראַוואָ גאנץ נישקשה׳דיג, און עס איז ארויף א דריטער רעדנער און האָט איבערגע׳חזר׳ט כמעט אלסדינג, וואָס דער צווייטער ערשטער רעדנער האָט געזאָגט. נישמעהר, ער האָט דאָס געזאָגט א ביסעל אנדערש און א סך ערגער, און דערמיט קאָלי געמאכט דעם איינדרוק, וואָס דער צווייטער רעדנער האָט געמאכט. פון דעסטוועגען האָט מען איהם אויף געפאַטשט, שוין ניט אזוי שטארק, ווי די ערשטע צוויי רעדנערס, נאָר דאָך געפאַטשט בראַוואָ. און אז דער דריטער האָט געענדיגט, איז ארויף א פיערטער רעדנער און

האָט איבערגע׳חזר׳ט כמעט אַלסדינג, וואָס דער דריטער רעדנער האָט געזאָגט, און אזוי ווייטער, און דער עולם האָט זיי נעפּאַטשט, שוואַכליך אפּילו, נאָר דאָך נעפּאַטשט בראַוואָ. ביז ס׳איז געקומען צו אַדיסקוסיע: וואָס זאָל מען טהון מיט דער אַרעמער אַלמנה און מיט די אומגליק־ליכע יתומים? און דאָ האָבען זיך אַנגעהויבען הייסע דעבאַטען. איינער, זעהר א שענער רעדנער, האָט פֿאַרגעלייגט, מע זאָל מאַכען א פּאָנד, דאָס הייסט, דורך די גאָזעטען זאָל מען זאַמ־לען געלד, און פּאַר׳ן געלד זאָל מען מאַכען דער אַלמנה עפּיס א נעשעפּט, וועט זי האָבען פון וואָנען צו לעבען. דאָס איז דעם עולם נעפֿעלען און מע האָט דעם רעדנער פּאַר זיין פֿראַיעקט נעפּאַטשט בראַוואָ. נאָר ס׳איז אויפּגעשטאַנען איין אַנדערער, אויך א רעדנער, און נעזאָגט: ניין, א נעשעפּט איז ניט גוט, וואָרום די אַלמנה איז א פּרויענצימער און טויג ניט צו א נעשעפּט. אין צווייי יאָהר וועט זי אויפֿעסען דאָס גאַנצע געלד — און וואָס וועט זיין נאָכדעם? ניין, עס וועט זיין בעסער, נאָך זיין מיינונג, מע זאָל פּאַר׳ן צע־נויפּגעזאַמעלטען געלד ארויסגעבען אלע וווערק פונ׳ם פערשטאָר־בענעם פערפּאַסער אברהם יצחק ווייננאַרטען המכונה א׳ב׳י׳ו׳ן׳.

דער פּלאַן איז נאָך מעהר נעפֿעלען, און מע האָט דעם צווייטען רעדנער שטאַרק נעפּאַטשט בראַוואָ. איז אָבער אויפּגעשטאַנען א דריטער רעדנער און האָט נעזאָגט, אז דאָס טויג אויך ניט. ס׳איז דא אזוי אויך גענוג ביכער אויפ׳ן כתריל־עווקער ליטעראַרישען מאַרק, וואָס לייגען ווי א שטיין, קיינער קויפט זיי נישט.

— ביי אונז איז כתריל־עווקע איז א מנהג, — האָט ער געגעבען זיין ארגומענט — א מנהג פון קדמונים, אז קיין בוך קויפט מען ניט, נאָר מע לייהט אויס אויינס ביי דאָס אנדערע און מע לייענט. כתריל־עווקע ווייסט ניט פון קיין קויפען. דא ווייסט מען נאָר לייהען, אויסלייהען...

דער דאזיגער ארגומענט האָט ארויסגערופען נאָר א שטאַרקען אפּלויז, און מע האָט דעם רעדנער נעפּאַטשט כמעט גאָר אהן איין

אויפהער, ביז דער פּאַרזיצענדער האָט נעמוזט אײַנשטילן דעם עולם דורך רעכטע עטלעכע קלעפּ אין טיש אַרײַן און ער האָט אויף זײַן שטאַרקער געמבע אויסגערופן:

— רבותי! א סוף צו דער דיסקוסיע וועגן פערזאָרגן די אלמנה מיט די יתומים פון׳ם פערשטאָרבענעם! איך אַנערקען, אז די דעבאַטען וועגן דער פראַגע זענען געשלאָסן. האָבען מיר שוין, הייסט עס, די אלמנה מיט די יתומים גע׳פטר׳ט. אַצינד לאָמיר זיך קאַרשט א נעם טהון צום נפטר אלײַן: ווי אזוי, אויף וואָסער אופן זאָלען מיר פּאַראַיי־בינען דעם אַנדענק פון אונזער פּער־שטאַרבענעם חבר? ווער עס האָט וואָס צו זאָגען, בעט איך, ער זאָל זיך מעלדען צום וואָרט.

האָבען זיך כמעט אלע אַנוועזענדע פערשריבען, און דער ער־שטער, וואָס האָט נעקריגען דאָס וואָרט, איז אויפגעשטאַנען, האָט זיך אויסגעהוסט און אָפּגעהאַלטען אפילו א ביסעלע צו א לאַנגע. דערפאַר אבער זעהר א שענע דרשה וועגען דער ביטערער לאַגע פון שריפטשטעלער בכלל און פון אידישע שריפטשטעלער איז כתריעלעווקע בפרט, און האָט געגעבען צו ערקלערען, ווי שווער און ביטער עס איז צו זיין א שריפטשטעלער ביי אידען איז כתריעלעווקע, וואָס האָט ביי׳ם לעבען ניט קיין כבוד און ניט קיין געלד, — פער־דינענט ער דעריבער, לכל הפחות, נאַכ׳ן טוידט, מע זאָל איהם אָפּ־געבען כבוד. על־כן געפינט ער, אז דאָס בעסטע וואָלט געווען, מע זאָל פון׳ם צענויפגעזאַמעלטען געלד, וואָס פאַר דער אלמנה, אַראָפּ־נעמען א בעזונדערע סומע געלד אויף א דענקמאָל, אויף א מאַנו־מענט. דעם מאַנומענט זאָל מען אוועקשטעלען אויפ׳ן שוהל־הויף, און אויפ׳ן שפּיץ פון׳ם מאַנומענט זאָל זיין אויסגעהאַקט דער ביוסט פון׳ם פערשטאָרבענעם, פון מארמאָר, אדער אויסגעגאָסען פון בראָנז. און אונטער׳ן ביוסט זאָל שטעהן מיט נרויסע גאָלדענע אותיות אויסגעקריצט: „דעם אונפערגעסלעכען חבר אברהם יצחק וויינגאַרטען המכונה

א'ב'י'ו'ז' פון זיינע דאנקבאריע חבֿרים".

דער דאזיגער אויפטהו האָט, אפנים, גאָר שטאַרק אויסגענומען ביי"ם עולם, אוז מע האָט דעם רעדנער לאנג־לאנג געפאָטשט בראַווא. נאָר איינעם איז דער פּראָעקט נישט געפעלען, שטאַרק נישט געפעלען. דאָס איז געווען דער דיכטער מיט די שוואַרצע קודלעס. ער איז אויפגעשטאַנען אוז האָט צעגליעדערט דעם פּלאַן פונ"ם מאַנומענט, געשאַטען פּעך אוז שוועבעל אויפ'ן ערשטען רעדנער, געמאַכט פון איהם אש אוז צעקלאַפּט זיין פּראָעקט אויף פּיץ־פּיצלעך. „ערשטענס, האָט ער גע'טענה'ט, וואו וועט מען נעמען אין כתרילעווקע אזוי פיעל געלד? נעלד, געלד אוז געלד! דער אלמנה געלד, די יתומים געלד, אויף א דענקמאל געלד! איז איינס. אוז צווייטענס, וואָס פאר א נייעס פלוצים ביי אידען א דענקמאל נאָר? ביי אונז זענען געווען גרעסערע מענשען, אוז מע האָט זיי קיין מאַנומענטען ניט געשטעלט. א סך מאַנומענטען געפינט איהר עפּים אין דער אידישער היסטאָריע? איז צוויי. אוז דריטענס, וועט אייך לאָזען אין מיטען דרינען אוועקצושטעלען אין כתרילעווקע א סטאַטוע? מע וועט אייך געבען א סטאַטוע, אז ס'וועט אייך פינסטער ווערען אין די אויגען!"...

האָט זיך אויפגעהאַפּט נאָך אייגער. אוז דוקא פון די יונגע שרייבערס, מיט א געפינטעלט פּנים אוז מיט איין אלטען פידושאָק, אוז האָט זיך אַנגעהויבען:

— אונזער דיכטער איז געוועבט, אוז איך וויים אפילו פאר וואָס אונזער דיכטער איז קעגען א מאַנומענט (די ווייטערע ווערטער האָט ער שטאַרק צעצויגען): ווייל ער רעכענט. אז אויף א דענקמאל איז ער פאַרהאַנדן. אוז אז דער ערשטער מאַנומענט קומט איהם, ווייטער קיינעם ניט!...

מעהר האָט מען נישט בעאַרפט. דער דיכטער מיט די שוואַרצע קודלעס איז געוואַרען אזש בלוי פאר כעס אוז האָט אויסגעשריגען: „חצוף! שייגעץ! קבצניוק! אלטער פידושאָקעל!"... —

אוו האט זיך א לאז געגעבען מיט ביידע הענד גלייך צום יונגען שרייבער מיט'ן געפינטעלטען פנים אוו מיט'ן אלטען פידושאק. א גליק, וואס דער פארזיצענדער האט איהם אפגעהאלטען, ניט דערלאזט צו קיין סקאנדאל אוו האט נעזאגט:

— געהרטע פערזאמלונג! איך וואלט געזאגט, אזוי ווי די צייט איז שפעט, שוין נאך צוועלף, אוו מיר האבען דאך די לויה בעשטימט אויף צוועלף, על־כן זאל מען די דיסקוסיע וועגען א מאנומענט, אדער וועגען איין אנדער זאך, צו פערשיביגען דעם אנדענקען פון אונזער פערשטארבענעם חבר, אפלעגען אויף איין אנדערם מאל, אוו אצינד זאלען מיר בעסער זיך פערנעמען מיט דער פראגע וועגען דעם פארפאר פון דער לויה — מי ומי ההולכים? ווער זאלען זיין די ערשטע, וואס זאלען ארויסטראגען דעם ארון מיט'ן נפטר? ווער זאל געהן פון פריהער, אוו ווער פון הינטען, אוו אזוי ווייטער? ווער עס וויל אנטייל נעמען אינ'ם פארפאר, זאל זיך פערשרייבען!

האט זיך אויפגעהויבען א טומעל מיט א ליארם ער לב השמים! אלע האבען זיך א לאז געטהאן אויף צו פערשרייבען זיך. אלע האבען געוואלט זיין פון די ערשטע, וואס זאלען ארויסטראגען דעם ארון מיט'ן נפטר, אלע האבען געוואלט געהן אויף צו פריהער אוו קיינער ניט פון הינטען. אומזיסט האט דער פארזיצענדער געבעטען דעם עולם, מע זאל זיך בערוהיגען, אומזיסט האט ער געקלאפט אין טיש, געסטראשעט, אז מאמער ווערד ניט שטיללער, אזוי שליסט ער די פערזאמלונג. דער טומעל איז געוואקסען וואס ווייטער אלץ שטארקער. דער עולם האט זיך געהיצט, געקריעגט זיך, געזיידעלט זיך, אוו די אטמאספערע האט אנגעהויבען צו ווערען שווין צו געדיכט. פלוצים דערפיהל איך, ווי עמיצער ציהט מיך ביי'ם ארבעל. איך דרעה מיך אוים אוו דערזעה מיין פריינד. וואס האט א טבע לאכען נאכדעם אוו פאר זיך. ער האט נעקוקט אויף מיר מיט

ערנסטע, א ביסל איבערגעשראָקענע אויגען און א זאָג געגעבען אין אויהער אריין:

— אַצינד איז די רעכטע צייט אויפצושטעהן און ארויסגלי־טשען זיך פון דאנען...

און איך האָב איהם געפֿאָלגט: איך בין אויפגעשטאַנען און האָב מיך ארויסגעגלי־טשט פון דאָרטען, און, ווי איך פערשטעה, האָט אין דעם ארויסגלי־טשען זיך געשטעקט א גרויסער שכל...

עפילאָג.

דער מנהג צו בעערדינען א מענשען באלד ווי ער שטאַרבט, ניט אָפֿלענגען אויף מאָרגען, אדער איבערמאָרגען, איז אינ'ם מאדער־נעם כתרי־לעווקע פערבליבען פון אלטע צייטען ער היום הזה. דע־ריבער, אז חברה קדישא האָט דערזעהען, אז דער נפטר ליגט און ליגט, און זיינע חברים האָבען זיך פערזאמעלט אין דער נייער שוהל און מע ליארעמט און מע פֿילדערט און מע קאָן צו קיין טאָלק נישט קומען, — האָבען די שמשים דערווייל דעם בר־מנן צוגענומען, אוועקגעפיהרט איהם אויפ'ן נייעם בית־עולם, געטהאָן איהם זיין רעכט און בעהאלטען. די יתומים האָבען געזאָגט קדיש, די אלמנה האָט עטליכע מאל גע'חלש'ט, אלץ ווי עם נעהער צו זיין, און... ת'נ'צ'ב'ה.

יב.

„אידישיסטען" און „העברעאיסטען".

אז ס'האָט א בלאָז געגעבען א ווינטל אין כתרי־לעווקע אוז דער עולם האָט אנגעהויבען געהן פאַרווערטס און פאָדערען מאדער־ניזם, אלץ ווי אין דער גרויסער שטאָדט, איז געבליבען, מע זאל

נרינדען א חברה, מיין איך א נעזעלשאפט, מיט'ן נאמען „הזמיר", דערפאר ווייל יעדע לייטישע שטאדט פערמאגט א נעזעלשאפט. וואס טראגט דעם דאזיגען נאמען. דאס איז דעם עולם נעפעלען. איבערהויפט — דער נאמען „הזמיר". א שענער נאמען, א שען ווארט, שמאמט פון שיר־השירים. און מע האט באלד אויסגעארבייט א פלאן, צענויפגעשטעלט איין „אוסטאוו" מיט אלע נויטיגע סטא־טוטען, און ס'איז געבליבען מעהר ניט צענויפרופען א פערזאמ־לונג — און דאס איז אין כתריעלעווקע פון די קלייניע זאכען. מע דרוקט אב אין ביידע גאזעטען איין אויפרוף: „היינט אויף דער נאכט, אכט א זייגער פרעציז, איז א פערזאמלונג דארט און דארט, איהר זענט געבעטען צו קומען" — קומט מען. און געקומען זענען ניט נאר די קארפענקעפ, ניט נאר די אויבערשטע סמעטענע, נאר די גאנצע כתריעלעווקער אינטעליגענץ מיט די רעדאקטוירען פון ביידע כתריעלעווקער גאזעטען בראש.

פערשטעהט זיך, אז נישט אלע מיט א מאל זענען געקומען. און ניט אזוי פרעציז, ווי מע האט געשריבען. איטליכער איז זיך געקומען דעמאלט, וועז ער האט געקאנט. וואר ס'איז געקומען זייגער אכט, וואר זייגער נייען, וואר זייגער צעהן און וואר זייגער אלף אויך. פארהאן פערשיעדענע סבות און אומשטענדען, וואס לאזען אייך ניט קומען צו דער צייט, איהר מעגט ווי אזוי וועלען. צום ביישפיעל, אז איהר האט א קליט און די שפע האט זיך אייך א לאז געגעבען אקוראט אויף דער נאכט, ביי'ם פערשליסען די קראם. אדער איהר קומט אהיים און טרעפט נישט דאס ווייב, און די קינדער שרייען וועטשערע, און איהר האט נישט קיין געפרעסט העמד. אדער עם האט זיך אייך צעריסען א שוך אקוראט אויף אזא ארט, וואס מע זעהט ארויס דעם גראבען פינגער. אדער א צאהן האט אייך געגומען רייסען, און איהר דראפעט זיך אויף די גלייכע וועגען. וואר איז דאס אימשטאנד אויסצורעכענען אלע אומגליקען, וואס טרעפען זיך אקוראט דעמאלט, וועז איהר זענט איינגעלאדען אויף א פערזאמלונג?

פון דעסטוועגען איז מען געקומען אלע, קיינער האָט, חלילה, נישט געפּעהלט, אוו די פערזאמלונג האָט זיך געעפּענט אפילו שפּעטלעך, נאָר געעפּענט האָט זי זיך. אוו געעפּענט האָט די פער־זאמלונג נח, אונזער אלטער בעקאנטער נח רב יאָסעלס, פון די „קליינע מענשעלעך", דער געוועזענער איינציגער קאָרעספּאָנדענט אין כתריל־עווקע אוו דער פּאָרשטעהער פון די אמאָליגע חובבי־ציון אוו פון די שפּעטערינע ציוניסטען, דער גרינדער פון א סך — א סך אלטע אוו נייע חברות.

נח רב יאָסעלס, חאָטש ער איז שוין ניט קיין יונגערמאַן, חאָטש אין באָרד זענען שוין ביי אים פאָרהאַן מעהר גרויע האָר ווי שוואַרצע, חאָטש ער איז שוין א זיידע (וועה־ווועה, ווי די וועלט לויפט! מיר האָבען געקענט נח'ן נאָך אלס בחור אוו דערנאָך אלס איידעם אויף קעסט), — פון דעסטוועגען איז נח געבליבען דער זעלבער נח וואָס אמאָל. נישט געמינערט אויף א האָר. א יונגע נשמה אוו א אידעאַליסט. איין עהרליכער מענש, א כשר האַרץ, איין עולה תמימה — איהר קאָנט מיט איהם טהון וואָס איהר ווילט, וואָרום ער גלויבט אלעמען אויף נאמנות. מיט לייב אוו לעבען איז ער איבערגעגעבען צו כתריל־עווקע אוו צו איהרע חברות אוו גע־זעלשאפטען. ווי אמאָל, אזוי אויך איצט, האָט ער קיין מאָל נישט אין זינען ניט זיך, ניט קיין ווייב, ניט קיין קינד, נאָר די שטאָדט אוו נאָר איהרע חברות אוו נאָר טובת הכלל. כדאי זיך בעקענען א ביסעל חאָטש מיט זיין ביאָגראפיע. נח האָנדעלט מיט פלעשער. פלעשער זענען זעהר א וואויל געשעפט, נאָר עס געהט איהם ניט. אלע מענשען, וואָס האָנדלען מיט פלעשער, פערדיענען גלד — ער דערלענט. מיט ווייבער נעהט איהם אויך ניט. מיט'ן ערשטען ווייב האָבען איהם אפּגע'גט שווער אוו שוויענער, דאָס אנדערע ווייב האָט זיך אַליין מיט איהם ג'גט, מיט'ן דריטען האָט דאָס אויך געהאָלטען ניט ווייט פון א גט, איז שוין געווען צו־שפּעט. אוו אלע איבער דעם, וואָס ער קהל'ט זיך אוו גיט אוועק דער וועלט זיין גאנצע צייט. ס'איז נאָר א סברה, אז די אלע דריי מאָל נדן,

וואָס ער האָט געגומען פאר זייגע וויבער, זענען אריין אין די חברות אריין, און א ירושה האָט ער געהאט בעקומען פון א פעטער א בעזדעטניק (דער איינציגער בעזדעטניק אין כתריעלעווקע). האָט ער די ירושה אויך אריינגעבראָקט אין זיינע קהלישע זאכען. בקיצור, נח איז א מענש, וואָס לעבט פאר יענעם, ניט פאר זיך. אז דער נייער גייסט האָט זיך אריינגע'נגב'עט קיין כתריעלעווקע, האָט דאָס נח'ן פערחאפט מעהר וויי אלעמען, ווי א מין קרענק. עס האָט איהם גאר דעם קאָפ פערדרעהט, לחלוטין פער'שבור'ט. ער האָט זיך א נעם נענעבען צו דער ארבייט מיט אזא אימפעט, גלייך ווי איהם וואלט דאָס געגאנגען אין לעבען, אדער, לכל הפחות, גלייך ווי איהם וואלט דא געשטאנען גליקליך צו ווערען!... דערהערט, אז שטאדט וויל האבען א „הזמיר", האָט נח פערקאטשעט די ארבעל, זיך אוועקגעזעצט, אליין אין איין נאכט אויסגעארבייט דעם „אוסטאוו" מיט אלע סטאטוטען און פאראגראפען, אליין בעשטעלט א פער־זאמלונג, אליין צעשריבען בריעף אין די רעדאקציעם און טאקי אליין מחילה זיי אפגעטראגען (נח איז קיין גרויסער איבערקלייבער, און קיין פוילער אודאי ניט), און אז דער עולם איז זיך צענויפגע־קומען, האָט נח געעפענט די פערזאמלונג און פארגעשלאגען, מע זאל אויסקלויבען א פארזיצענדען. נח יאגט זיך ניט, ער זאל פער־נעמען דעם אויבענאן, זיין דער פארזיצענדער. ער האָט דאָס פיינט. ער איז, ווי געזאגט, ניט קיין רודף אחר הכבוד. און דאָס איז דאָך בעוואוסט פון זינט די וועלט שטעהט, אז כל הרודף אחר הכבוד — ווער עס יאגט זיך נאָך כבוד, איז הכבוד בורח ממנו — אנטלויפט פון איהם דער כבוד וואו דער ווייסער פעפער וואכסט; און פערקעהרט זשע וויעדער צוריק, אז כל הבורח מפני הכבוד — ווער עס אנטלויפט פון כבוד, איז הכבוד רודף אחריו — יאגט איהם דער כבוד נאָך פון הינטען און בעט זיך ביי איהם: „שוטה, וואָס אנטלויפסט דו? האָב האָטש א ביסעלע כבוד!"... דעריבער איז קיין חדוש ניט, וואָס נח האָט אין כתריעלעווקע כבוד מעהר פון אלעמען. וואו ערגיץ איין ארבייט, א

קהל׳שע זאַך, א שיקענישׂ, א לויפענישׂ, איין אויפענישׂ אין איין אטהעם — איז מען מכבד דערמיט נח׳ן. און נח פֿאַלגט, טהוט פֿאר דריי. ער פֿרעגט נאָר ניט איבער דאָס אנדערע וואַרט, פֿאר וואָס עפּים ער, פֿאר וואָס ניט קיין אנדערער? ער וויסט אליין, אז טהון בעראַרף ער, נישט קיינער. און די איבעריגע חברה־לייט זענען מיט איהם מיינסטענס צופֿריעדען. און אז עס מאַכט זיך א מאַל, מען איז ניט אזוי צופֿריעדען, זאָגט מען איהם, און אפֿטמאַל מיט איין אנצוהערענישעל; מיט א שטעכווערטעל און מיט גלאַט אזוי זיך א מעשה, א משל, אדער א וויץ, ווי דער מנהג איז אין כתרי־לעווקע, אז מע ווי׳ל יענעם דערגעהן די יאהרען. עס טרעפט א מאַל, אז מע פֿאלט אן אויף איהם נאָר מעשה שיגעץ און מע „רייבט איהם א קאַלענער". פֿאַרהאַן איז כתרי־לעווקע, ברוך השם, אזעלכע לייט, וואָס יענעמס פֿערדיענסטען ביי קהל מיט יענעמס וויסע האָר אין באָרד שפּיעלען ביי זיי א גאנץ קליינע ראָלע. נאָר ווער רעדט פון שקצים, עוות־מחוצף־פּנימ׳ער? מיר קעהרען זיך אום צוריק צו דער ערשטער פֿערזאַמלונג פון׳ם ערשטען „הזמיר".

אויסגעהערט נח׳ם פֿאַרשלאָג וועגען אויסקלויבען א פֿרעזי־דענט, איז ארויס א שטיקעל סכסוך: עס זענען געווען א סך בעלנים. נאָר וועמען אויסצוקלויבען איז ניט געווען. אין כתרי־לעווקע איז תמיד אזוי: ביי איין ארבייט, למשל, איז ניטא קיינער אין דער היים. אלע אויף נח׳ן. קומט אבער צו א התמנות, אדער אזוי עמיצען אנ־טהון א כבוד, וועדר א טומעל: „מי שמך?" פֿאר וואָס קומט איהם? און וואָס עפּים יענער, ניט איך? — מע פֿערגינט ניט! אפֿטמאַל ענדיגט זיך עס נור מיט שטעכווערטער, און אפֿטמאַל מיט א סקאַנ־דאַל. און א מאַל מאַכט זיך, אז עס דערגעהט צו פּעטש אויף.

איצטיגס מאַל איז דאָס געשטאַנען אזוי, אז עס וואלט דערצו ניט דערגאַנגען. וואַרום עס האָט זיך געפּונען א קלוגער, וואָס איז נעפּאלען אויף א גלייכער המצאה: „דארפט איהר זיך, ברידערלעך, שפּאַרען און קריענען איבער׳ן „מי שמך" — אמעהר אט בין איך שוין אויבענאַן אייער פֿרעזידענט — און טהוט מיר עפּים!"

וואר איז דאס געווען? דאס איז געווען נישט קיין אנדערער. נאר דער בעריהמטער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס. מיט וועלכען מיר האבען זיך שוין א פאר מאל בעגעגנט אין אונזערע כתרי־עווקער מעשה'לעך. דער דיכטער האט זיך אוועקגעזעצט אויבענאן, גאנץ סטאטשטשנע, טאקי מעשה פרעזידענט, און דערלאנגט א זעץ מיט דער האנד איבער'ן טיש:

— חברים און חבר'טעס!

מעהר אבער ווי די צוויי־דריי וואָרטער האט ער נישט גע־קאנט ארויסרעדען. מע האט איהם נישט געלאזט. וואר? די, וועלכע זענען קענען אידיש. זיי האבען פיינט אידיש, וואָרום אידיש איז „זשארגאן" און זשארגאן איז — פֿע! זענען זיי ארויס דעריבער מיט א פראטעסט:

— עברית! העברעאיש!...

דער דיכטער מיט די שווארצע קודלעס איז אפילו ניט פון די איבערגעשראקענע יונגלעך, וואס האבען מורא פאר א פראטעסט, פון דעסטוועגען איז ער געבליבען א ביסל מטושטש. דערנאך האט ער זיך א גלעזל געגעבען דאס בייכעל, צוריבט נעמאכט דעם זשי־לעט און א זאג געגעבען נאך אמאל, גלייך ווי נאר ניט איהם מיינט מען, נאר שוין העכער מיט א טאן:

— חברים און חבר'טעס!...

איז געווארען אין זאל נאך א גרעסערער נעפילדער מיט א קלאפעריי, א פייפעריי מיט אלערליי געשרייען און קולות ביז'ן הימעל אריין:

— איבריט! איבריט! איבריט!

אפנים, דאס איז געווען איין אנגעשטעלטע זאך פון פריהער. דאס האבען די כתרי־עווקער העברעאיסטען צוגעגרייט א דעמאנ־סטראציע קעגען אידיש. און עס האט ניט געהאלפען קיין שמע ישראל. דער דיכטער האט נעבאך מיט בזיון געמוזט פערלאזען דעם איבענאן, און זיין ארט אויף דער טריבונע האט פערנומען דער יונ־גער שרייבער מיט'ן געפינטעלטען פנים און מיט'ן אלטען פידושא־

קעל, און אויך אליין, אויך נישט געוואָרט אויף כבוד ביז מע וועט איהם אמאל אויסקלויבען, אויך א זעץ געגעבען מיט דער האנד איבער'ן טיש און אנגעהויבען אויף העברעאיש:

— „רבותי!" — און ניט רבותי ווי מיר זאָגען, נאָר טאקי „ראבאטאי", אזוי ווי מע זאגט דאָרטען, אין ארץ־ישראל... א קול האט דער יונגער שרייבער מיט'ן אלטען פידזשאקעל דוקא א הילכיגם, האט זיין „ראבאטאי" אפגעקלונגען ווי א גלאק. נאָר וואס דען? וויטער פון אט דעם וואָרט איז ביי איהם ניט געגאנגען, מע האט איהם נישט געלאזט.

דא זענען שוין די כתריל'עווקער „אידישיסטען" ארויס מיט א דעמאנסטראציע קעגען העברעאיש. אפנים, אויך צוגעגרייט פון פריהער און אויך מיט די זעלבע כלים, דאס הייסט, מע האט נעגומען ליארעמען און פילדערען און קלאפען מיט די פיס און שרייען אויף קולי־קולות — איין אמת'ע אבסטרוקציע! די קולות האבען דערגרייכט ביז'ן הימעל. עס האבען געציטערט די וועגה, געקלונגען די פענסטער: „מיכנאטאים! לאקשענקוילעטש! אידיש! אידיש! אידיש!!!"

האט גאט אריינגעגעבען איינעם פון די העברעאיסטען, עס זאל צווישען די אלע אנדערע קולות געבען א וואָרף ארויס א באמבע, אויסשרייען אויף א קול: „טשערנאוויץ! ..." דאכט זיך, וואס, אייגענטליך, שטעקט אזעלכעם אינ'ם וואָרט „טשערנאוויץ"? טשערנאוויץ איז נישט מעהר ווי א שטערטעל איז דער בוקאווינע, אין עסטרייך, וואס צוויי מלוכות שלאגען זיך איצטער איבער דעם און טרייבען ארויס איינס דאס אנדערע. — היינט געהערט עס צו איינעם, מארגען צו איין אנדערען. איז אבער פאר די כתריל'עווקער אידישיסטען, אז מע דערמאנט זיי דעם נאמען „טשערנאוויץ", טויזענד מאל, צעהנטויזענד מאל ערגער, ווי איז טאטען ארייז געשאלטען! איהר קאנט זיי אויסוואָרפען די שענדליכסטע עבירה, איהר קאנט זיי זאגען וואס אין דער קאָרט, אבי ניט „טשערנאוויץ". אט אזא טבע ביי די כתריל'עווקער אידי־

שיסטעו. דאָס אייגענע איז אויך ביי די דאָרטיגע העברעאיסטעו. ווילט איהר זאטשעפען א כתריעלעווקער העברעאיסט, איהם דער־לאַנגען ביז דער זיעבעטער ריפ, זאָלט איהר איהם מעהר ניט נאָר א זאָג טהון איין וואָרט: „מיכנאַטאַים" (עס וואַכסט פון „מכנסים"— הויזען). נאָר וואָס דעו? איהר זאָלט זיך היטעו פאָר איהם, וואָרום ער קאָן אייך פּלעטעו דעם מח... מאָרנע מענשעו דער נייער כתריעלעווקער דור. מוראַ'דיגע האַנאַראַוועע פּאַרשוינעו, גרויסע קאַפּ־ריזניקעם אוו ווילדע בעל־כעסנ'ס — „ספּילשליווע נאַטורעו"...

הכלל, דערהערט דאָס וואָרט „טשערנאָוויץ". האָט איינער פוו די אידישיסטעו, דוקא א שוואכער, א הוסטענדיגער, נאָר א היציגער פּאַרשוין, ניט לאַנג געטראַכט, אַראָפּגעצויגעו פוו'ס לינקעו פוס א שטיבלעט אוו א וואָרף געגעבעו פוו זיך איינעם פוו די העברעאיס־טעו גלייך אין פּנים אריין אוו געטראָפּעו סאָמע דאָרט, וואו עס הויבט זיך אָן די נאָז, ביי דער אונטערשטער זייט פוו'ס לינקעו אויג. א גליק, וואָס ער טראָגט ניט קיין בריללעו, ער וואָלט געקאַנט בלייבעו אהן איין אויג. האָבעו זיך עטליכע העברעאיסטעו, זעלבסט־פערשטענדליך, אָנגענומעו די קריוודע פוו זייער בעלעריגטעו חבר אוו זענעו אָנגעפאָלעו אויפ'ן שוואכעו, הוסטענדיגעו אידישיסט מיט פערקאַטשעטע עלענבויגענם אוו האָבעו איהם אוועקגעגעבעו אזא גאָב, אז וועו עס מישעו זיך ניט אריין די איבעריגע אידישיסטעו, וואָלט מעו זייער שוואכעו חבר בעדאַרפט ארויסטראָגעו אויף א לייליך. פערשטעהט זיך, אז צוליעב דעם דאָזיגעו אינציידענט מיט'ן אידי־שיסטישעו שטיבלעט איז שוין במילא אויסגעבראָכעו א גאַנצע מלחמה, איין אלגעמיינער געשלעג, אין וועלכעו עס האָבעו זיך ניט געגאַרט ניט די העברעאיסטעו אוו ניט די אידישיסטעו. נאָר מעהר פוו אלעמעו האָט געקראָגעו אונזער עהרליכער קהל'ס־מאָן אוו געניא־לער גרינדער פוו חברות אוו געזעלשאפטעו — נת. איהם איז אריינ־געפלויגעו פוו הינטעו, נאָר אומגעריכט, א היבשע פּאַרציע. אוו אלץ איבער'ן פסוק: כל הבורח מפני הכבוד — ווער עס

אַנטלויפט פון כבוה, איז ה כ ב ו ד ר ו ד ף א ח ר י ו — יאָגט איהם דער כבוד נאָך פון הינטען פוס־טריט...

ע פ י ל א ג.

אָזאָ סעקרעטאַר, ווי נח רב יאָסעלס אין כתריעווקע, איז צו זוכען. אויף אלסדינג פיהרט זיך ביי איהם א פּראָטאָקאל און אלס־דינג ווערד ביי איהם פערשריבען. ער לאָזט ניט דורך קיין זאך. דער אמאליגער היסטאָריקער, אז ער וועט וועלען וויסען, וואָס האָט זיך געטהאָן אין כתריעווקע, וועט ער געבען א קוק אריין אין נח'ס פּראָטאָקאל־בוך, ווען ער דאָרט געפינען א גאנצען אוצר... וועגען יענער היסטאָרישער פערזאַמלונג פון די אידישיסמען און העברע־איסטען נעמען מיר ארויס די סאַמע נויטיגסטע, ווי די געשיכטע פאָדערט עס: „...נאָך זעהר קורצע רעדעם פון די אָראָטאָרען האָבען זיך אָנגעהויבען היציגע, לעבהאפטע דעבאַטען, וואָס האָבען נישט געקאָנט ברענגען צו קיין אַלגעמיינע אפשליסונג, איבער די חלוקי־דעות און רייבונגען, וואָס הערשען צווישען פערשיעדענע פאר־טייען, און וויל ס'זענען ארוים חלוקי־דעות און רייבונגען וועגען שפראַך, און וויל די שפראַך־פראגע איז אונפערמיידליך, איז גע־פונען געוואָרען איין אייניציגער אויסוועג — מע זאל אָנשטאָט איין הזמיר גרינדען צוויי הזמיר'ס — איינעם א אידישען הזמיר פאר די אידישיסטען, און דעם אנדערען א העברעאישען הזמיר פאר די העברעאיסטען..."

יג.

רעפערענטען און פאָרלעזער.

כתריעווקע האָט ליעב ליטעראטור, קונסט און מוזיק. נישטאָ די נאָכט, וואָס ס'זאל דאָרט ניט זיין וואו צו פערברענגען. ובפרט

נאך ווינטער. די נעכט זענען גרויס. נישט אלע שפּיעלען איז קאר־
טען (וועגען קאַרטען וועלען מיר רעדען איין אנדערס מאל), ווילט
זיך הערען א פּריש ווארט. איז ניט קיין טהעאטער, איז א קאנצערט,
איז אזוי איין אבענד, איז א פּערזאמלונג, א פּאַרלעזונג, א רעפּע־
ראט מיט דיסקוסיעס, אדער אהן דיסקוסיעס.

מעהר פון אלסדינג האט מען דארט ליעב רעפּעראטען מ י ט
דיסקוסיעס. ווארום א רעפּעראט אליין, אז יענער לייענט, איז נישט
אינטערעסאנט. ער לייענט, און איהר דארפט זיצען און קוקען איהם
אין מויל אריין. וויבאלד אבער א רעפּעראט מיט דיסקוסיעס, קאנט
איהר זיך ארויסמישען, קאנט איהר אויך עפּעס זאגען א ווארט,
ווייזען, אז איהר זענט אויך ניט קיין מלופּים־קינד. און ווייל איז
כתריעלעווקע אליין זענען דא ווינציג לעקטארס, רעפּערענטען אוז
לייענער, און ווייל אויך א כתריעלעווקער לעקטאר, רעפּערענט אדער
לייענער לעגט מען דארט ווינציג־וואס כבוד, איז מען זיך דעריבער
נוהג, אז מע בעציהט די סחורה פון דרויסען. דאס הייסט, מע
שרייבט אויס לעקטארס, רעפּערענטען, ארטיסטען און פּארלעזער
פון דער פרעמד.

אין דעם ענין פון קאנצערטען, רעפּעראטען, לעקציעס און פּאר־
לעזונגען קאנקורירען ביידע כתריעלעווקער „הזמיר׳ס" מיט סכנת
נפשות! שרייבען אויס די אידישיסטען א וועלט־בעריהמטען פּאר־
לעזער, ברענגען ארא׳ף די העברעאיסטען א וועלט־בעריהמטען רעד־
נער. מע שמייסט זיך ווי ווייט מע קאן. אפּטמאל טרעפּט, אז איז
איינעם און דעם זעלבען אבענד זאלען אין כתריעלעווקע זיין צוויי
שמחות: א פּארלעזער מיט א רעדנער — און די שטאדט נעבאך
ווייסט אליין ניט, וואוהין פריהער צו געהן, חאטש נעם און צעריים
זיך אויך צווייען! דאס, וואס די אידישיסטען מיט די העברעאיסטען
זענען צווישען זיך צעריסען, מאכט ניט אוים. מילא, אז מען איז
ברוגז אויפ׳ן חזן, דעריבער דארף מען קיין קדוש ניט שפּרינגען?
און אגב איז מען אין כתריעלעווקע זעהר להוט נאך א פּריש ווארט.
טהוט מען וואס מע קאן — מע הערט אפּ א ביסעל דעם אוז מע

לויפט הערעז דעם אנדערעז. מע חאָפט א וואָרט פונ׳ם פּאָרל׳עזער אוז מע לויפט הערעז א ביסעל פונ׳ם רעדנער. דורכל׳אזעז האָט מעז פּיינט אין כתריל׳עווקע. דאָס ל׳עבעז איז אזוי קורצ, אז א מענש בעדארף פּוז אל׳סדינג געניסעז. וועד סע זאָל ניט קומעז צופּאָהרעז קיין כתריל׳עווקע, קאָז ער זיכער זיין, אז ער וועט, אם ירצה השם, האָבעז א שעז אוידיטאָריום אוז אז דער זאָל וועט זיין געפּאָקט, נאָך מאָהר ווי מע בעדארף, אוז אז ער וועט אָרויס פּוז דאָרט ווי פּוז א שווייץ־באָד. כתריל׳עווקע קוקט־נאָך דער גרויסער שטאָדט אוז שטעהט ניט אפ, חל׳ילה, פּוז דער מאָדע אויף א האָר. אין דער גרויסער שטאָדט איז א מאָדע, אז נאָך א רעפּעראַט, א ל׳עקציע, אדער א פּאָרל׳עזונג בעדארף זיין א באָנקעט. אין כתריל׳עווקע איז אויך אזוי. קוים האָט זיך געענדיגט דער רעפּעראַט מיט דיסקוסיעס, — עס מעג זיין העט־העט נאָך האל׳בע נאכט — נעמט מעז דעם מחותז, דעם רע־פּערענט הייסט עס, אוז מע של׳עפּט איהם אוועק אין א נאָרקיך, אוז מע זעצט איהם אוועק אויבעננאָז, אוז מע פּראָווט איהם דאָרט א באנקעט.

כמעט, קאָז מעז זאָגעז, איז דער באנקעט אין כתריל׳עווקע מאהר חשוב ווי דער רעפּעראַט אדער די פּאָרל׳עזונג. דער גאנצער עיקר איז דער באנקעט. אויף באנקעטעז מאָכעז זענעז די כתריל׳עור־קער אינטעל׳יגענטעז די ערשטע אין דער וועלט. ווי נאָר מע קומט זיך צענויף נאָכ׳ן ל׳ייענעז, אזוי ווערד געקוי׳עט א הערינג אוז אוועקגעשטעלט ביער : דער עולם פּילט אז די גל׳עזל׳עך, אוז עס הויבעז זיך אז טאָסטעז מיט ל׳חיימ׳ם ל׳כבוד דעם גרויסעז גאָסט, וואָס ציהען זיך אוועק אפּטמאָל ביז׳ן ווייסעז טאָג אריין. אין די טאָסטעז ווערעז, אייגענטל׳יך, איבערגע׳חזר׳ט אוז איבערגעקוייעט נאָך אמאל פּוז אנהויב אל׳ע פּריהערינג דיסקוסיעס, אוז דער גרויס־סער גאָסט מוז עס אל׳סדינג נעבאָך נאָך אמאל אויסהערעז אוז אל׳ע־מעז וויעדער אמאל ענטפּערעז על ראשוז ראשוז ועל אחרוז אחרוז. א מאל, מאכט זיך, זאל מעז דעם גרויסעז גאָסט אויפ׳ז באנקעט נעמעז ל׳ויבעז אין אָאָג אריין, הויבעז אויף דרוקעם, אוועקשטעל׳עז

העכער פון שלמה המלך און גרעסער פון שעקספיר'ן, להבדיל, אזוי
אז דער קאָפּ זאָל זיך איהם פערדרעהען אויף צו חלש'ען. און א
מאָל, וויעדער צוריק, זאָל מען דעם רעפערענט אויפ'ן באנקעט אזוי
צעגליעדערען זיין רעפעראַט אויף שטיק־שטיקלעך, מכבד זיין מיט
אזא מין „קריטיקע", מיט אזא מין „אנאליז" און מיט אזעלכע
מינים „פלפולים", אז סע זאָל איהם פינסטער ווערען אין די אויגען
פון אזא „כיבוד", און ער זאָל ניט וויסען, וואו די טיר עפענט זיך...
און א מאָל זאָלען זיך די בעלי הבאנקעט צווישען זיך אליין צעמאַ־
פערען, פערפיהרען א נייע דיסקוסיע מיט נייע דעבאַטען און נאָר
אומגעריכט אריינפאָלען אין א פייעריגע מלחמה, אזוי אז דער
נרויסער גאַסט פאָהרט אוועק פון דאָרט א גאַנצער, איז ער איינער
א גליקליכער און מע בענשען גומל... מע מיינט ניט, חלילה,
עמיצער זאָל איהם דאָרט שלאָגען אדער אזוי בעלעדיגען. ניין, דאָס
ניט. נאָר מחמת די אָרטיגע אידישיסטען מיט די העברעאיסטען
פיהרען צווישען זיך א קאַנקורענציע, טרעפט זיך אמאָל, אז דער
גאַסט זאָל ווערען געשעדיגט. דאָס הייסט, ער זאָל אריינפאָלען
אומזיסט־אומנישט אין א בלאָטע און זאָל ניט קאַנען זיך אָפּוואַשען
נאָכדעם מיט קיין צעהן וואַסערען.

אָלם אילוסטראַציע צו דעם, וועלען מיר אייך דערצעהלען א
מעשה, וואָס האָט געטראָפען אט־דאָ ניט לאַנג אין כתרי־לעווקע
מיט איינעם א געלעהרטען העברעאיסט און א דאקטאר־פילאָזאָף,
וואָס איז נעבאָך גאָט די נשמה שולדיג, וואָס האָט צוליעב קאַנקורע־
ציע פון די צוויי פּאַרטיעס און איבער א אינטריגע פון די צוויי כתרי־
לעווקער גאַזעטען, אריינגעהאָפּט זיך אין א מיאוס'ען עסק. מע
האָט אויסגעטראַכט אויף איהם א ליגען, א בלבול, וואָס האָט זיך
מאַכי אויסגעלאָזט נאָכדעם. אז ס'איז ניט געשטויגען, ניט נע־
פלויגען, נאָר ביז עפּיס־וואָס האָט איהם די כתרי־לעווקער פּרעסע
רעכט איבערגעוואַשען די ביינער, געלייטערט די נשמה און נע־
מאַכט מיט דער בלאָטע גליך, און די גאַנצע שטאָדט האָט איהם
א צייט געהאַלטען אין מויל — עס איז געווען בוזי־בזיונות!

ומעשה שהיה כך היה :

איינמאל אין א שענעם טאג האבען די העברעאיסטען ארא־פ־ געבראכט פון דער גרויסער שטאדט אויף איין אבענד מיט דיסקו־ סיעס א בעריהמטען דאקטאר־פילאזאף, ער זאל זיי לייענען א רע־ פעראט מיט דיסקוסיעס. דער בעריהמטער דאקטאר־פילאזאף איז געקומען קיין כתריל־עווקע, אפגעלייענט דעם רעפעראט, אויסגעהאל־ טען די דיסקוסיעס, איבערגעלעבט דעם באנקעט אויף בשלום און הלך לעולמו — אוועק צוריק אהיים. וואלט געווען גוט. וואס טהוט נאט ? געהען די כתריל־עווקער גאזעטען און צעלעגען אויף זיעבען טעלערלעך דעם רעפעראט פונ׳ם בעריהמטען דאקטאר־פילאזאף און שרייבען זיך יעדע איהר מיינונג. פערשטעהט זיך, וואס איינער זאגט — זאגט דער אנדערער קאפויר. וויל די „יארמעלקע", דער ארגאן פון די העברעאיסטען, האט אפגעלויבט דעם גאסט אין טאג ארויין, איהם אנגערופען מיט׳ן נאמען געניאלער שריפטשטעלער, גע־ זאגט, או דענקען דענקט ער אזוי ווי קאנט און שפינאזא און רעדען רעדט ער אזוי ווי בעבעל און זשארעס, האט דער „קאפעליש", דער ארגאן פון די אידישיסטען, אקוראט פערקעהרט, געמאכט איהם צו אש און צו בלאטע, איהם געקרוינט מיט אזעלכע שענע נעמען, ווי „בטלן", „שטאמלער", „פלאפלער", „באנק־קוועטשער", צבועק", וכדומה. „צבועק" האט ער אנגערופען דעם רעפערענט דערפאר. וואס ער האט אין זיין רעפעראט געזאגט מוסר דעם עולם, למאי מען איז ניט אידישליך געגוג, למאי כתריל־עווקער בחורים זיצען אין קינעמאטאגראף אהן א היטעל און כתריל־עווקער מיידלעך טראגען אום שבת זאנטיקלעך, טיכעלעך, העגטשקעלעך און נאך אזעלכע זאכען בפרהסיה... האט דאס מסתמא רעכט פערדראסען די העב־ רעאיסטען, און זייער ארגאן, די „יארמעלקע", איז ארויס מיט א „קריטיקע" אויף די אידישיסטען און געפרעגט א קלאץ־קשיא: פון וואנען וויסען דאס עס־האר־צים, גראבע יונגאטשעס, באד־יונ־ גען, שטיוועל־פוצער, בעל־עגלה׳ס און בעהעלפערס, וואס קאנען ניט קיין צלם פאר קיין אלף, צו זאגען מבינות אויף אזא גרויסען גע־

לעהרטען, אויף אזא בעריהמטען דאקטאר־פילאזאף און אויף אזא געניאלען רעפערענט ? האט זיך מסתמא דער ארגאן פון די אידישיסטען, דער פראגרעסיוואר „קאפעליש", ניט געפוילט און האט אויף מארגען אפגעענטפערט דעם ארטאדאקסישען קאנקורענט מיט א „קריטיקע" און האט געפרעגט א קשיא אויפ'ן גרויסען גאסט, ווי אזוי שטעלט זיך דאס אוועק א איד, ער מעג זיין א גרויסער געלעהרטער און בעריהמטער דאקטאר־פילאזאף און א געניאלער רעפערענט, צו זאגען פאר אייך עולם מוסר, למאי מע זיצט אהן א היטעל אין קינעמאטאגראף, און למאי מיידלעך טראגען זאנטיקלעך, מיט טיבעלעך, מיט הענטשקעלעך אום שבת, בשעת ער אליין, דער נרויסער גלעהרטער, דער בעריהמטער דאקטאר־פילאזאף און געניאלער רעפערענט, האט בסך־הכל צוויי שוועסטער, איז איינע א משומדת'טע און די אנדערע גלאט א גנב'טע ? . . .

פאר די העברעאיסטען איז די דאזיגע אונערווארטעטע קריטיקע פון'ם אידישיסטישען „קאפעליש" געווען א מין באמבע, און זיי האבען זיך די ערשטע צייט פערלוירען. דערנאך האט מען אפגעהאלטען א פערזאמלונג מיט'ן רעדאקטאר פון דער „יאר־מעלקע" בראש, און ס'איז געבליבען, מע זאל אוועקקלאפען א דעפעש צום רעפערענט און אנפרעגען זיך ביי איהם נאנץ אויפריכטיג אויף זיינע שוועסטער. נאר ווי אזוי פרעגט מען יענעם גלאט אזוי ? ווארום טאמער איז דאס איין אמת — אפשר האט ער טאקי צוויי שוועסטער, איינע א משומדת'טע, די אנדערע א גנב'טע, — הייסט דאך עס דערלאנגט א פאטש אין פנים ! איז געבליבען, מע זאל ביי איהם אנפרעגען סתם טעלעגראפיש און בעצהלען פאר איין ענטפער: „וואס מאכען איירע שוועכטער?" איז אוועקגענאנגען א טאג און צוויי — נישטא קיין ענטפער! ערשט אויפ'ן דריטען טאג קומט אן א טעלעגראמע פון צוויי ווערטער: „וואס ערע שוועסטער?" נעמען די העברעאיסטען און קלאפען אוועק נאך א טעלעגראמע און אויך מיט איין ענטפער: „איירע צוויי שוועס־

ט ע ר". נעהט וויערער אוועק א טאג און צוויי, און עס קומט אן איין ענטפער: „איך האב ניט קיין שוועס־ט ע ר". פויל־ען זיך ניט די העברעאיסטען און קלאפען אוועק א דריטען מאל א דעפעש: „אפשר זענען איי ער ע שוועסטער געשטארבען?" קומט אן איין ענטפער, ווייזט אויס, מיט בייזען שוין: „וואס ווילט איהר? איך האב קיינמאל ניט געהאט קיין שוועסטער! איך בין א איין און איינצי־נ ע ר".

דאס איז געווען איין אפפרישונג פאר די העברעאיסטען. ווי א גוטער רעגען אין א טרוקענעם זומער. עס איז זיי אראפ א שטיין פונ'ם הארצען. קודם כל האבען זיי אפגעדרוקט אל־ע דע־פעשען אין דער „יארמעלקע" און צונעגעבען א רעכטען פירוש צו די טעלעגראמען — לאז די וועלט וויסען, אויך וואס אידי־שיסטען זענען פעהיג. און חוץ לזה האבען זיי צענויפגענומען אלע בלעטער, וואו ס'איז געווען גערדרוקט די מעשה מיט די שוועס־טער, און האבען עס אוועקגעשיקט צום רעפערענט. איז דער רע־פערענט, א היציגער פארשוין און א אנארכיסט, געוואלט שטארק אויפגעבראכט און האט אוועקגעוואלפען האק און פאק און איז געקומען צופאהרען קיין כתריל־עווקע און האט איינגענעבען אויפ'ז „קאפעלויש" און אויך אלע אידישיסטען איין „איסק", ארויסגערו־פען צום גריכט א מאסע עדות, געוואלט ארייפאקען די חברה אין חר־גדיא אריין פאר רכילות און פאר לשון־הרע און פאר פער־זענלויכע בעלעדינונג. און בכדי צו בעווייזען, אז ער איז ריין, אז ער האט ניט קיין שוועסטער, ניט קיין משומדת'טע, ניט קיין גנב'טע, און אז ער האט בכלל קיין שוועסטער קיינמאל ניט געהאט, האט ער ארויסגעפאדערט פון זיין שטאדט די מעטריקעס פון זיין גאנצער משפחה, וואס האבען ארויסבעווייזען, אז נישט נור ער איז ביי זיין טאטע־מאמע א בן־יחיד — אפילו זיין טאטע האט אויך קיין שוועסטער ניט געהאט! דאס אלסדינג האט אבער ווינ־

ציג וואס געהאלפען צום משפט. די העברעאיסטען האבען פער־לוירען. די ריכטער האבען ארויסגעטראגען אזא מין רעזאלוציע: „אז דער בעשולדיגער זאל האבען שוועסטער, און יענע זאלען האבען אויסגעטראכט אויף זיינע שוועסטער א בלבול, און דער בלבול וואלט זיך ארויסגעוויזען פאר א ליגען, — וואלטען די בעשולדיג־טע בעקומען זייער שטראף לויט'ן געזעץ. נאר אזוי ווי דער בע־שולדיגער אליין האט בעוויזען, אוז די צוגעשטעלטע פאפיערען בע־שטעטיגען, אז ער האט קיין שוועסטער קיינמאל ניט געהאט, — קומט אויס, אז די בעשולדיגטע האבען גערעדט לישון־הרע אויף אזעלכע, וואס זענען קיינמאל נישט געבוירען געווארען: נמצא, אז ס'איז נישטא קיין בעלעדיגטער. ווייאלד אזוי, זענען נישטא קיין בעלעדיגטע און קיין בעלעדיגער — און דער משפט איז בטל".

ע פ י ל א ג.

יענעם טאג האבען די העברעאיסטען מיט דער „יארמעלעקע" אפגעהאלטען איין עקסטרא־פערזאמלונג, און די אידישישטען מיט'ן „קאפעליש" בראש האבען געמאכט א קערמעשעל און גע־האלטען דרשות א גאנצע נאכט, געטרונקען, געזונגען און געטאנצט ביז'ן ווייסען טאג אריין. ס'איז געווען דער אמת'ער „ליהודים".

יד.

ל י ע ב ה א ב ע ר פ ו ן ט ה ע א ט ע ר

טהעאטערס זענען פארהאן אין כתריליעווקע צוויי: א טהע־אטער פון אידישיסטען און א טהעאטער פון העברעאיסטען. אק־טיארען אבער — נישט איינער. סיידען עס קומט אראפ פון יעהר־פעץ א אידישע טרופע, א מאל צוויי טרופעס, שפיעלען אפ א פאר וואכען און, אויב זיי האבען מיט וואס, פאהרען זיי אוועק אהין, פון וואנען זיי זענען געקומען, און אז ניט, פערזעצען זיי די זייגערלעך, די מלבושים, די דעקאראציע מיט'ן גאנצען רעקוי־

זיט. אוֹן אויב זיי האָבען דאָס אויך ניט, געהט מען אַרויס איבער דער שטאָדט מיט א פעטשיי־לע אוֹן מע מאַכט זיי א נדבה — וואָס זאָל מען טהון? מע וועט דאָך נישט לאָזען מענשען אויסגעהן פון הונגער; מען איז דאָך עפּים אידען, צי ניין? אוֹן אַז זיי פֿאהרען אוועק, געבען זיי זיך דאָס וואָרט, אַז ווייל זיי וועלען לע־בען זאָלען ניט זיי, ניט זייערע קינדער, ניט זייערע קינדס־קינ־דער נישט אַריינשמעקען מעהר קיין כתרי־לעווקע, עס מעג אויף דעם קומען א שרפה, א מגפה אוֹן וואָס אין דער קאָרט! דאָכט זיך, גוט אָנגעשאָלטען, אײַ? קומט איבער־א־יאָהר — ויבא המן — זיי זענען וויעדער דא! אָזא טבע שוין ביי די אידישע אַרטיסטען. עס ציהט זיי קיין כתרי־לעווקע. א קשיא אויף א מעשה — טאָמער וועט זיך אויסגעבען א סעזאָן, וואָס וועט אומ־קעהרען דעם פֿאַראַיאָהריגען פערלוסט נאָך מיט פֿראָצענט? „איהר קענט נישט דאָס טהאָטער־געשעפט — האָט מיר אמאָל געזאָגט א אידישער אקטיאָר, א פערשלעפּטע קרענק: — היינט איז שלעכט. מאָרגען קאָן זיין נאָך ערגער“...

אוֹן ווייל דאָס אידישע טהאָטער קומט קיין כתרי־לעווקע נאָר אויף גאַסטראָלען, אוֹן בעגעהן זיך אהן א טהאָטער קאָן מען ניט, דערויבער זענען אין כתרי־לעווקע פֿאַרהאַן א סך אמאָטערען פון קונסט, לויבהאָבער פון אידישען טהאָטער.

איך האָב מורא צו זאָגען, ס'זאָל ניט אויסקומען שוין צו גוזמא'־דיג, צו איבערטריבען — נאָר א פאָקט איז עס, אַז כמעט די גאַנ־צע יוגענד פון כתרי־לעווקע זענען „לויבהאָבער“. וואו ערגיץ א דער־וואָכטען בחור'ל, וואו ערגיץ איין אונטערנעוואָכטען מיידל, א חתן אדער א כלה — זענען זיי „לויבהאָבער“. ניט נור בחורים אוֹן מיידלעך — פֿאַרהאַן יונגע לייט מיט בערדלעך שוין, אדער ווייבלעך, מאמעס פון קינדער, וואָס זענען „לויבהאָבער“ אוֹן שפּיע־לען טהאָטער. וואָס מיינט איהר? איז טאָקי אַז אך אוֹן וועה צו יענעם ווייבל, וואָס איהר מאָן איז א „לויבהאָבער“, אוֹן א פלאָג צו יענעם יונגעו־מאָן, וואָס זיין ווייבל איז א „לויבהאָבע־

רין"! דער יונגער־מאן נעבאך קומט אהיים פון קלייט א מיערער, א הונגעריגער, טרעפט ער ניט קיין וועטשערע, ניט קיין סאמא־ווער, דאס קינד ווערד צערישען שרייענדיג. וואס איז די מעשה? — דאס ווייבעל איז א „ליעבהאבערין", איז זי דאס אוועק אויף פרא־בע, מע מאכט רעפעטיציע. אדער פערקעהרט דאס אייגענע: דער מאן איז א „ליעבהאבער", פלאנטערט זיך מיט'ן טהעאטער, פער־ברענגט זיך די צייט גאנץ פרעהליך. אז ניט קיין ספעקטאקעל, איז א רעפעטיציע, אז ניט קיין רעפעטיציע, איז גלאט א פערזאמ־לונג פון ליעבהאבער — מע לייענט א נייע שטיק פון א כתריעווי־קער דראמאטורג, טיילט מען פונאנדער צווישען זיך די ראלעז. עסט מען דערנאך ווטשערע אלע אינאיינעם, מע נעמט צו גלעז־לעך ביער, מע רויכערט פאפירעסלעך — ס'איז חי געלעבט! אוז דאס ווייבעל נעבאך דארף זיצען אין דערהיים, וויעגען דאס קינד, אדער ליגען אין בעט א פערשמאכטע און ארויסקוקען א גאנצע נאכט, וועז וועט ער שוין קומען, דער געטרייער מאן, דער „ליעב־האבער"?

ערגער פון אלץ איז, אז ביידע, סיי דער מאן, סיי דאס ווייבעל, זענען „ליעבהאבער"; אוז נאך ערגער איז (דעמאלט איז שוין טא־קי גאר א צרה!), אז דער מאן מיט'ן ווייב זענען קידער־ווידער. דאס הייסט, אז דער מאן איז א ליעבהאבער א העברעאיסט אוז דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א אידישיסטקע, אדער פערקעהרט, אז דער מאן איז א ליעבהאבער א אידישיסט, אוז דאס ווייבעל — א ליעבהאבערין א העברעאיסטקע. קומט ארויס דערפון א מאל א קאנפליקט, וואס ענדיגט זיך מיט א סקאנדאל אוז מיט בזיונות.

ניט לאנג האט זיך געטראפען א מעשה מיט א פאר־פאלק, מאן אוז ווייב, ביידע „ליעבהאבערס", ער — א פערברענטער אי־דישיסט, א „קאפעלישיסט", זי — א פערברענטע העברעאיסטקע, א „יארמעלקעליסטקע".

דאס דאזיגע פאר־פאלק איז זיך געווען א גאנץ נישקשה'דיג פאר־פאלק. האבען געלעבט בשלום ושלוה כמעט א גאנץ יאהר

נאָך דער חתונה, האָבען שוין געהאַט א קינד אויך (א יונגע). פּלוצים האָבען זיך אַנגעהויבען צווישען פּאָר־פּאָלק מחלוקת'ען. וואָס איז? באשר ער ווי'ל ניט, אז זי זאָל גענהן שפּיעלען אינ'ם טהעאַטער פון די בעלי־לאָקשענקוי'לעטש. „ וויי'לסטו שפּיעלען, זאָגט ער, קאָן איך, זאָגט ער, בעשטענהן, זאָלסט שפּיעלען מיט מיר אינ־איינעם, זאָגט ער, אינ'ם טהעאַטער פון אונזערע אידישיסטען." קוקט זי איהם אָן, ווי א משוגענעם: „וואָס עפּעס אין מיטען דרי־נען? די גאַנצע צייט בין איך געווען א העברעאיסטקע — אוּן גאָר ניט, דו האָסט זיך ניט דערוואַרגען. איצט איז דיר מיט א מאָל געוואָרען ביטער. וואָס איז דער שכל?"

לאָזט זיך אוים א מעשה, אז דער שכל איז א פּראָסטער שכל: דער מאָן, דער אידישיסט, איז געוואָהרע געוואָרען על־פּי נס, דורך עפּעס א צעטעלע פון א העברעאיסט, אז זיין ווייבעל, די העברע־איסטקע, האָט געפּיהרט א ראַמאַן נאָך מיידעלווייז, פּאָר דער חתונה, טאָקי מיט איינעם א העברעער. האָט זיך אַנגעצונדען אין איהם א פּייער, אוּן ס'איז געווען הימעל עפּען זיך! די גאַנצע שטאָדט האָט זיך געוויינט. ס'איז אַוועק רעדעריי'ען, שושקעריי'ען, פּליאָטקעס. ס'איז אַרויסגעטראָגען געוואָרען אויף דער גאַס, אין מאַרק, אוּן סוף־כל־סוף אריין אין דער פּרעסע, אין די כתריל־עווקער גאַזעטען הייסט עס, אינ'ם „קאַפּעליש" מיט דער „יאַרמעלקע" — אוּן ווי באַלד ס'האָט זיך אַריינגעמישט די כתריל־עווקער פּרעסע, האָט איהר שוין ניט וואָס זיי מקנא צו זיין.

וואָס פּאָר א ראַלע, למשל, האָט דאָ געשפּיעלט די פּרעסע? גאַנץ פּשוט: אַווי ווי דער אידישיסטישער „קאַפּעליש" האָט זיך אַנגענומען די קריוודע פּונ'ם אידישיסטישען מאָן, איז איינמאָל אין א שענעם פּריהמאָרגען דער רעדאַקטאָר אַרויס מיט א פּער־ביסענעם אַרטיקעל אונטער א שרייענדיגען נאָמען: „אויף כּפּרות דאַרווין!" מיר געבען דאָ איבער א גאַנצען שטיק פּונ'ם דאָזיגען העכסט־אינטערעסאַנטען אַרטיקעל, טאָקי מיט'ן לשון, ווי ס'איז אַפּ־געדרוקט אינ'ם פּראָגרעסיוועז „קאַפּעליש": „אבי די געלעהרענ־

טע, די אַווי נערופענע דאַרוויניסטען, ווילען אונז איינשמועסן אַ קינד אין בויך — אַז ס׳איז פאַרהאַן כלומרשט אין דער נאַטור אַ כח, וואָס הייסט אַטאַוויזם, וואָס לויט דעם דאַזיגען כח מוז אַ קינד זיין עהנליך צו זיינע עלטערען. עס הויבט זיך גאָר ניט אָן! מיר קאָנען דאָס בעווייזען מיט פאַקטען. מיר האַלטען נישט פון פוס־טע טעאָריעס! מיר האָבען ליעב פאַקטען. אָט, למשל, האָט זיך געטראָפען ניט לאַנג אַ פאַקט (ניט ביי אונז אין כתריליעווקע, חלילה,— אין איין אַנדער אָרט, איז יעהופּיץ, האָט עס זיך געטראָפען). עס איז זיך געווען אַ פאַר־פאַלק, ביידע ליעבהאָבער פון אידיש טהעאַטער, ער — אַ פייעריגער אידישיסט, זי — אַ פלאַמפייעריגע העב־רעאיסטקע. ויהי היום, איז ביי זיי געבוירען געוואָרען אַ קינד (אַ יונגעל), האָט מען זיך אין אַ יאָהר אָרום ארומגעקוקט, אַז דאָס קינד איז ניט נור קיין האָר נישט עהנליך צום פאַטער דעם „ליעבהאָבער", דעם אידישיסט, נאָר אדרבה, דאָס קינד איז צוויי טראָפען וואָסער עהנליך צו אַ פרעמדען מאַנספּאַרשוין, אויך אַ „ליעבהאָבער", אוּן דוקא אַ העברעאיסט. אוּן האָטש דער דאַזיגער „ליעבהאָבער" דער העברעאיסט איז געווען אַ פרינציפּיעלער געגנער פון אידיש, פון־דעסטוועגען איז עד געווען אַ גאַנץ אָפטער אינגעהער צום ווייב פון׳ם אידישיסט... דעריבער איז גאַנץ מעגליך, אוּן כמעט גאָר אהן אַ שום ספק, אַז די עהנליכקייט פון׳ם קינד, וואָס דעם ליעבהאָבער דעם אידישיסט׳ס ווייב האָט געבוירען, זאָל זיך נעמען דערפון, הייסט עס, וואָס די ליעבהאָבערין די העברעאיסטקע האָט זיך פער־קוקט אויפ׳ן ליעבהאָבער דעם העברעאיסט... אויב אַזוי, איז דאָס נאָך מעהר בעווייז, אַז די געלעהרענטע דאַרוויניסטען, וואָס שמו־עסען וועגען אַטאַוויזם, הויבען נישט אָן צו וויסען וועד ס׳האָט זיי געשלייערט. זיי פערהאָקען אייך נור דעם קאָפּ מיט זייערע נאַרי־שע טעאָריעס אוּן ווילען נישט מטריח זיין זיך אַ קוק טהון, וואָס ביי זיי אונטער דער נאָז טהוט זיך"...

וואָלט עס אפשר אָפּגעלאָפען גלאַט. וואָרום וועמען גייהט עס אָן, וואָס אַ רעדאַקטאָר קאָכט זיך דאַרטען? אַ כתריליעווקער ליעזער

וועדר ווינציג־וואס נתפע׳ל פון אזא קאכעז זיך. ער ווייסט, אז דאס גאנצע קאכעז זיך איז ניט ווערטה איין אויסגעבלאזעז איי. איז דאך אבער פארהאז נאך א גאזעט אין כתריל־עווקע, מיט׳ן נאמען די „יארמעלקע", אזן זי, די „יארמעלקע", זייט זיכער, וועט שוין ניט דורכלאזעז קיין ווארט אפילו פונ׳ם „קאפעליש". זי, די „יארמעל־קע", בעדארף מעהר ניט נור האבעז א פריטשעפקע, ביי וואס אנ־צוהאפעז דעם „קאפעליש", וועט שוין זיין סחורה מיט א מ״ם! אזן כך הוה. ניט שפעטער ווי אויך מארגעז אין דערפריה איז דער ארטארדאקסישער רעדאקטאר פון דער ארטאדאקסישער „יארמעלקע" ארויס מיט א ברענענדיגעז לייט־ארטיקל, אויך אונטער א שרייי־ענדיג קעפל אזן אויך מיט גרויסע אותיות: „הינטישע פאליטיק". אינ׳ם דאזיגעז ארטיקל גיט אוועק די „יארמעלקע" א רעכטע פאר־ציע איהר ביטערעז קאנקורענט, דעם „קאפעליש", אזן בעווייזט, ווי צוויי מאל צוויי איז פיער, אז דער גאנצער מיין פונ׳ם כלומרשט־געלעהרטעז קאך איז געווען מעהר ניט נור צולייב דעם, מע זאל ווארפעז א חשד אויך א פאר־פאלק, טאקי פון היע, פון כתריל־עווקע גופא, חאטש דער יעזואיט פונ׳ם דאזיגאלעז בלאט זאגט זיך כלומרשט, אז דאס האט זיך געטראפעז ניט ביי אונז אין כתריל־עוו־קע, נאר אין יעהופעץ. „א מינדסט קינד — זאגט די „יארמעל־קע" — א מינדסט קינד ווייסט ווער דאס פאר־פאלק איז, אזן נור א בהמה וועט נישט טרעפעז, אז דאס האט מעז געמיינט מעהר ניט אז צו קאמפראמענטירעז נעבאך איין אומשולדיגע פרוי, א כשר׳ע נשמה, איין עהרליכע „ליעבהאבעריז", פאר וואס זי איז ניט קיין אידישיסטקע!!"...

עם פערשטעהט זיך פון זיך אליין, אז דערמיט האט זיך די דאזיגע „פאלעמיק" נאך ניט געענדיגט. עם איז ערשט אוועק א שרייבעניש אויף טיש אזן אויף בענק. ס׳האט זיך ערשט אנגע־הויבעז אט דאס, וואס דער כתריל־עווקער לעזער רופט אז מיט׳ן נאמעז „קריטיקע", אזן וואס דער כתריל־עווקער לעזער האט אזוי ליעב. דערווייל אבער האט דאס פאר־פאלק נעבאך גענאט צו

זינגען אוו זאגען. בעקאנטע אוו אומבעקאנטע האבען זיי אפ־
געשטעלט. געפרענט. וואס הערט זיך? שכנים זענען אריינגעקו־
מען אנקוקען דאס קינד. איז וועמען ס'איז גערָאטען... גוטע
פריינד האבען געגעבען עצות, זיי זאלען איינגעבען אויפ'ן „קא־
פעליש" פאר רכילות, לשון־הרע אוו בעלעדיגונג. אנדערע האבען
בעדויערט דאס פאר־פאלק. אנדערע האבען א סך מעהר בעדויערט
דאס קינד. „וואס האט מען צום קינד? נעבאך איז עופה'לע! א
נאט'ס בעשעפעניש!"...

ע פ י ל א ג.

דאס פאר פאלק האט זיך גע'גט. אוו אין א קורצע צייט ארום
האט דאס וויבעל די העברעעריז חתונה געהאט טאקי פאר יענעם
יונגען־מאן, דעם ליעבהאבער דעם העברעאיסט. וואס איהר קינד
איז אזוי עהנליך געווען צו איהם, טאקי ממש ווי צוויי טראפען וואס
סער.

זומערדיגע ראָמאַנען

נעשריבען אין יאָהרען 1914 — 1915

זומערדינע ראָמאַנען.

1.

„ארץ־ישראל" און „פאלעסטינא".

פון זינט איך געדענק כתריליעווקע איז די שטאָדט געווען א שטאָדט, ווי אלע שטעדט. ווינטער איז מען געזעסען ביי פערהאק־טע פענסטער, זומער — ביי אראָפגעלאָזטע פאָרהענגלעך און פער־מאכטע לאָדען, און אז ס'איז געווען שטאַרק היים, און די זונ האָט שטאַרק דעקוטשעט, האָט מען זיך בעהאלטען אין די קעלערס, ביינאכט געשלאָפען אין דרויסען, געפאָכעט מיט דער נשמה — און גאָר נישט. מען איז ניט געשטאַרבען. דאָס הייסט, שטאַר־בען איז מען געשטאַרבען, נאָר ניט פון דער זונ, ניט פון דעם. וואָס ס'איז היים אין דרויסען. איצט, זאלט איהר אָנקוקען, אז עס קומט זומער, איז א בהלה אויף די כתריליעווקער אידען. עס ווערד זיי היים אין שטאָדט, היים און דושנע, און מע רעדט שוין גאָר וועגען לופט, וועגען „וואָזדוך", וועגען ארויספאָהרען אויף א „דאטשע". און פאָהרען דאָרף מען דאָרט ניט גאָט וויסט וואו־הין. זיי, די כתריליעווקער, האָבען די דאָטשע, ברוך השם, ביי זיך אונטער דער נאָז, טאקי אין כתריליעווקע. דאָס הייסט, ניט אין שטאָדט גופא, נאָר נישט וויט פון שטאָדט — אויף דער „סלאָ־באָדקע". דאָס איז די אלטע כתריליעווקער סלאָבאָדקע, וואו מיר, חדר־יונגלעך, פלעגען אמאל, אננעוואָפענט מיט הילצערנע שווער־דען און מיט געפאַרבטע ראָדביקסלעך, ארויסגעהן מלחמה האלטען. אז ס'איז געקומען ל"ג בעומר. היינט איז די סלאָבאָדקע גאָר־נישט צו דערקענען. פריהער האָט דאָס געהערט צו די גויים, היינט געהערט עס שוין צו די אידען. דאָס הייסט, געהערען געהערט דאָס היינט אויך צו די גויים, מחמת עס רעכענט זיך שוין מחוץ

לעיר, פון יענער זייט שטאדט, טאר דאך דארט א איד ניט זיין. נאר וואהנען דארט זומער ביי׳ם גוי אויף דער דאטשע — דאס מעג מען. דאס הייסט, מענען מעג מען ניט. נאר אז איהר בעצאהלט דעם פריסטאוו און אז איהר נעמט ארוים פון א דאקטאר א פא־פיער, אז איהר זענט קראנק און אז איהר בעדארפט האבען „וואז־דוך", לאזט מען אייך אריין אין דעם פערבאטענעם גן־עדן.

געבליבען אין כתריליעווקע איבער׳ן גאנצען זומער אוז דער־זעהען, ווי דער עולם פאקט זיך אין וועג אריין, עס שלעפען זיך פוהרען אוז פוהרליעך, גאנצע קארוואנען, פון אויבען ביז ארא־מיט כל טוב: בענקליעך אוז טישליעך, בעטען אוז בעטליעך, טעפ־ליעך אוז פאקריישקעס, קוימענס פון סאמאווארען, אויבערשטע פוז שטויסליעך, קישענס אוז פערינעס, אלטע ווייבער אוז פיצליעך קינ־דער — דער גאנצער כתריליעווקער סקארב. — האט מיך אויך אנ־גענומען א יצר־הרע: איך ויל אויך פאהרען אויך א רעטשע. האב איך געדונגען א פוהרל אוז בין אוועק אויך דער סליאבאדקע.

פאהרענדיג, פרעגט מיך אפרים דער בעל־עגלה, יאנקל בול־גאטשעס איין אייניקעל, א בחור מיט א וויסער מאנישקע אוז מיט שטיוועלעטען, וואוהין ויל איך פאהרען: קיין „ארץ־ישראל", אדער קיין „פאלעסטינא"?

— פריהער קיין „ארץ־ישראל", דערנאך קיין „פאלעסטי־נא"...

דא מוז מען איבערריסען אוז געבען צו דערקלערען דעם לע־זער, וואס איז דאס פאר א מין „ארץ־ישראל" אוז וואס פאר א „פאלעסטינא"? — דאס איז אזוי פשוט, אז נאכדעם, ווי מע וועט עס אייך געבען צו פערשטעהן אוז איהר וועט דאס צעקייען, וועט איהר אליין זאגען, אז אנדערש האט עס ניט געקאנט הייסען. אזוי איז געווען די מעשה: פריהער האבען אנגעהויבען ארויסצופאהרען אויף דער סליאבאדקע זיך בעזעצען אויפ׳ן זומער. געוועהנליך, די רייכערע, די „פני", די אזויגערופענע כתריליעווקער אריסטא־קראטען; דערנאך — די מיטעלמעסיגע בעלי־בתים. אוז דערנאך—

שוין די אַרעמערע, די סאַמע הישטשע; און ס'איז געוואָרען אויס גוויישע סלאָבאָדקע, נאָר א אידישער ישוב, און מע האָט דאָס דעריבער א נאָמען געגעבען „ארץ־ישראל". וואָס ווייטער האָבען כתרי־לעווקער אידען אָנגעהויבען פאָהרען שטאַרקער און שטאַרקער, „ארץ־ישראל" איז געוואַכסען, און עס האָט אָנגעהויבען וועלען ענג. האָבען זיך די נגידים נענומען אָפרוקען פון דער סלאָבאָדקע אלץ ווייטער און ווייטער, טיעפער אין דאָרף אריין, העכער אַרויף, אויף יענער זייט בארג, און מיט דער צייט איז פון דער סלאָבאָדקע געוואָרען צווויי סלאָבאָדקעס: די אַלטע סלאָבאָדקע, וואו די קבצנים זיצען, „ארץ־ישראל", און די נייע סלאָבאָדקע, וואו די אריסטאָקראַטען, די נגידים הייסט עס, זיצען, וואָס מע האָט דאָס געקרוינט מיט'ן נאָמען „פאַלעסטינא". דאָס הייסט, טאַקי ארץ־ישראל, נאָר פּאָרט ניט ארץ־ישראל. „פאַלעסטינא" איז מעהר מאָדערן, מעהר אריסטאָקראַטיש.

פערשטעהט זיך, אז אין „פאַלעסטינא" איז א סך שענער, ווי אין „ארץ־ישראל". אין „פאַלעסטינא" זעהט איהר שוין נייע הייזלעך, הויפען מיט געפּאַרבטע שטאַכעטען, רייכע סעדער, גרינע גערטנער, שמעקענדיגע בלומען — מעשה דאָטשע. אין „ארץ־ישראל" איז דאָס שוין נישטא. א גוויש שטיבעל, מיט שטרוי נעדעקט, פון אינוועניג און פון אויסוועניג אויסגעשמירט מיט גרויען לעהם, און סע שמעקט מיט מיסט און מיט קוה און מיט זויערטייג, א הויפעל, ווי א זשמעני די גרוים, א שטעלבעל פאַר חזירים, א האהז שפּאַציערט ארום מיט היהנער, און קראַפיווע מיט שטעבעלקעס מיט בוריאן, הויך געוואַכסען — אט דאָס איז דער גן־ערן פונ'ם כתרי־לעווקער דאטשניק אין „ארץ־ישראל". און מען איז צופריעדען פונדעסטוועגען, — אבי גאָט העלפט, מע קאָן בעצאָהלען דעם גוי פאַר דער דאטשע און ס'איז נאָך דא וואָס צו עסען אויך, שעפט מען תענוג און מע טהוט זיך אן כל הפערגעניגענס שבעולם: די ווייבער קאָבען אפ דעם קאַלטען בארשט, „שטשאוו" רופט מען עס, און שטעלען דעם סאַמאָוואר מיט שטעקלעך, מיט שפּענד־

לעך און מיט פערטריקענטע בוזשיקעס, מע פערשפּאַרט קויהלעזן. און די מאַנסביליעזן וואַרפּען אַראָפּ די קאַפּאָטעס, זעצען זיך אַוועק גאַנץ שטיל אויף דער הויליער ערה, מע קוקט אַרויף אין אַנגעגליהטען הימל אַריין און מע פיהלט עפּיס אַ מאַדנעם ריח, א ריח, וואָס מע האָט איהם קיינמאָל אין שטאָדט ניט געפיהלט נאָך. היינט די קינדער? פון קינדער שמועסט מען ניט. פּאַר אידישע קינדער עפּענט זיך דאָך גאָר א נייע וועלט, אַז עס קומט זומער אויף דער דאַטשע. און נישט אַין וועלט, נאָר טאַקי אַלע דריי הונדערט צוהן וועלטען! א קליניגקייט גראָז! א וועדטעלע קראַפּיווע! א שפּיעלעכל קנאַקעלקעס! און בעזימער? און בוזשיקעס? און גרינע אַגרעסען? און רויטע וויימפּערלעך? און געלע סאַנישניקעס? און וויסע פּליטערלעך? און וואָס אין וועדטה אַנצוקוקען קליינע היהנדעלעך, נאָר־וואָס אויסגעפּיקטע פון די אייער? און יונגע קאַטשקעלעך, א שטייגער, וואָס אַז זיי גההען. קאַטשען זיי זיך, ווי א כתריליעווקער נגידית'טע און מיוחסת שבת בייטאָג, אַז זי גההט אויפ'ן שפּאַציער? און דאָס, מיינט איהר, איז גאָר ניט, וואָס מע קאָן אין מיטען גאָס אַנגעמען פּולע זשמע־נים מיט שטויב און מאַכען „חושך של מצרים"? און דער טעם פון נאַכליופען נאָך א פּולען וואָגען מיט נאָר־וואָס אַפּגעשניטען ברויט און אַרויסשלעפען א פּאָר זאַנגען פון הינטען — א מכה זאל דער גוי וויסען? היינט די סאושעלקע, וואָס מע קאָן דאָרטען מהון עטליכע זאַכען מיט א מאל: אי פיש חאַפּען, אי באָדען זיך, אי שווימען, אי עפּיס נאָך?... דער עיקר איז דאָס באָדען זיך. מע וואַלט זיך געקאָנט דאָרטען באָדען און באָדען, פּאַליאַסקען זיך גאַנצע טעג, וועז ניט די שקצים'לעך, ימח שמם, וואָס קליבען זיך צענויף אַקוראַט דעמאָלט, וועז אידישע קינדער האָבען אַראָפּ־געוואַרפען פון זיך די ארבע־כנפות'לעך, האַלטען שוין כמעט ביי די הויזלעך, — הויבען אַז די שקצים'לעך צו לאָבען און צו וואַרפען מיט שטיינדלעך און הוקען און טיוקען און שרייען: „העי, זשי־דאַטשקי! לייבסערדאַקי! ציצעלע! העי!"

און אירישע קינדער האָפּען זיך אָנצוטהון, ציטערען, ווי די אָנגעשראָקענע שעפּ־לעך. דער מאַמעס מילך ווערט ביי זיי פּער־קיהלט אינוועניג אין די בייכלעך.

זיצען זומער אויף אַ דאַטשע, אָדער וואָס ס'איז אַ תענוג, איז דאָס נאָך אַ גדלות אויך: „וואוהין רעכענט איהר היינטיגען זור־מער, אם ירצה השם, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, ארויס־פאָהרען אויף דער דאַטשע, שרה־ברכה קרוין?" — „איך רעכען היינטיגען זומער, אם ירצה השם, אז גאָט וועט שענקען דאָס לע־בען. זיך באַוצעען ביי מיקאָלע חזיר אין „ארץ־ישראל". אוו איהר, חנה־מירל סערדצע, זאָלט איהר מיר געזונד זיין, וואו רעכענט איהר זיך באַוצעען היינטיגען זומער, אם ירצה שם, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען?" — „איך רעכען, שרה־ברכה קרוין. היינטי־גען זומער, אם ירצה שם. אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, זיך באַוצעען אויך אין „ארץ־ישראל", ביי האוורילִיכע די שכור'טע — זי האָט זעהר אַ וואויל דאַטשע"...

אָט אזוי שמועסען זיך אויס צוויי בעל־הבית'טעס אין כתרי־לעוקע און טאָפּען זיך ביי די גוידערס און קוקען איינס אויף דאָס אַנדערע מיט גרויס גדלות, גליך ווי דאָס וואָלטען געווען צוויי יעהר־פּעצער דאַמעס, וואָס האָבען אַלסדינג און עס גענהט זיי מעהר ניט אפּ, נאָר אַ דאַטשע.

.2

ווער זענען זיי?

פּרייטאָג איז געווען די געשיכטע, איז סאַמע ברען פּון דאַ־טשע־סעזאָן. די היץ איז געווען מיט סכנת־נפשות. כתרי־לעוו־קער אידען האָבען זיך גענאיילט קיין „ארץ־ישראל" אויף שבת.

זיך געשטופט און געשפּאַרט און געקוועטשט און געריסען זיך צו אברהמען דעם קאַליישטשיק אין פורגאַן אַריין, געקראַכצן קאַפּ אויף קאַפּ און ממש געשלאַגען זיך פּאַר די ערטער. אברהמע'ס „קאַלייקע" — דאָס איז אַ פּראָדוקט פון כתריעלעווקער פּראָגרעס, פון כתריעלעווקער מאָדערניזם. בעצם אבער איז דאָס אַ פּראָסטער וואַגען, אַ געווענטע בויד, וואָס מע האָט ארונטערגעריסען דאָס ביידע, אויפגעשטעלט אין דער לענג פון'ם וואַגען, אייגע אקעגען דער אַנדערער, צוויי לאַנגע בענק און — ויקרא שמו בישראל „קאַלייקע". דאָס איז געווען טאַקי אברהמע'ס אויפטהו. ער האָט דאָס אויסגעטראַכט און ער עקספּלאַאַטירט עס ער היום הזה — ביז היינטיגען טאָג.

אברהמע אַלייז, דער קאַנדוקטאָר און דער בעל־הבית פון דער „קאַלייקע", איז זיך געשטאַנען תחילת ביי דער זייט, מיט אַ פּאַפּיראָסע אין מויל, נאָענט רוהיג און מיט פערגעניגען צוגעקוקט, ווי אַזוי אידען שלאָגען זיך איבער זיין „קאַלייקע". פון'ם פערקוקטען היטעל אַרויף האָט אַרויסגעקוקט זיין „רייטער, געקנייטשטער, רויטער, שטאַרק־פערשוויצטער שטערן. איין האַנד האָט ער פערלענט אהינטער, איין אויג איז ביי איהם געווען צו, דאָס אַנדערע האַלב געשמייכעלט, גלייך ווי ער וואָלט וועלען זאָגען אויף בעל־עגלה־שפּראַך:

— שטופּט זיך, אידעלעך, שלאָגט זיך, רייסט זיך, בייסט זיך, לאָם איך נור אַקאַרשט אויסרויכערען אָט דאָס דאָזיגע פּאַפּיראָסעל, וועט שוין אַ רוח אין אייער פּאַרענט און מיטען אַריין און פ'וועט קומען אַ גוטע חלירע אויף אייער טאַטען!

און כך הוה. אויסגעשפּיגען דאָס לעצטע שטיקעל פּאַפּיראָס, האָט ער פערקאַטשעט די ארבעל און אַ נעם געגעבען זיך צו די פּאַסאַזשירען — מאַכען אַ „פּראָנדעק" אין דער „קאַלייקע". שטיל, אהן וועדטער און גאָר אָהן שום צערעמאָניעס, האָט ער געזומען שלעפּען וועמען פּאַר אַ האַנד און וועמען פּאַר אַ פּום פון דעם פורגאַן אַרויס, וואַרפען זיי אַראָפּ פון דער „קאַלייקע", גלייך ווי דאָס

וואלטען געווען ניט קיין לעבעדיגע מענשען, נאר טוידטע זעקלעך קאַרטאָפלים, חריין אדער מעהרען. גאר ניט זיין עסק — איהר מעגט איהם זידלען, איהר מעגט איהם שעלטען. וואס הערט ער אויף? דאָ איז ער בעל־הבית. אוז ניט נור בעל־הבית, ער איז דאָ קייסער. אוז ניט נור קייסער אליין, נאר א „סאמאדערזשעץ" — א זעלבסטהערשער. וואַרום ער איז איינער. די „קאָלייקע" — דאס איז זיין אידעע. ער האָט דאס צוגעטראכט אוז דורכגעפיהרט, אוז ער האָט פאר קאנקורענץ קיין מורא ניט, וואָרום — אנו, לאז עמיצער פרובען איהם נאכמאכען! קיינער וועט ניט וואגען זיך זאטשעפען מיט אזא שייגעץ, ווי אברהמעל. איז איינס. אוז צווייטענס, וואס וועלען טהון צווויי „קאָלייקעס", אז איין „קאָלייקע" גענהט אויף א גאנצע וואך לעדיג, אויסער ערב שבת? דערביבער איז זיך אברהמעל פעסט מיט זיין פרנסה, האָט פאר קיינעם קיין מורא ניט, סיידען פאר גאָט. נאך א מינוט — אוז אברהמעל דער קאנדוקטאר איז שוין ביי זיך אויף דער קעלני. א ציה מיט די לייצעס, א שמיץ מיט דער בייטש, א קנאק מיט דער צונג — אוז די שטאַרק בעועצטע „קאָלייקע" געהט שוין. פאר־פאלען. די איבערגעבליבענע פאסאזשירען נעבאך וועלען מסתמא מוזען וואַרטען, ביז ער וועט זיך אומקעהרען צוריק נאך א מאל פון „ארץ־ישראל" קיין כתרילעווקע, אוז די, וואס האבען נישט קיין שרולך צו וואַרטען, וועלען א ברירה האבען נעמען די פיס אויף די פלייצעס אוז — מארש צו פוס קיין „ארץ־ישראל" אויף שבת.

אוז אט סאמע אין דער מינוט, וואס די שטאַרק־בעועצטע „קאָלייקע" האָט זיך גערירט פון אָרט, זענען אויסגעוואכסען, ווי פון אונטער דער ערד, נאך א פאר פאסאזשירען, א אידינע מיט א מיידעל. די אידינע — אנגעלאדען פון אויבען ביז אראפ מיט קוישלעך אוז מיט פעקלעך. דאס מיידעל — אין א היטעלע מיט א זאנטיקעל אוז מיט אזשורנע העגטשקעלעך אויף די הענד. די אידינע — פערשוויצט אוז פערשלומפערט, פערטאַרראמט אוז צאטראגען, מיט א רויט פערברענט פנים, ווייסט ניט אויף

וואסער וועלט זי איז. דאס מיידעל — אויסגעפוצט, ווי א פאניענ־קע, געהט שמאלע טריטלעך, איבער איהר שמאל קלייד־על, פון וואגען עס זעהען זיך ארוים די לאקירטע קאמאשען אויף אזעלכע הויכע אבצאסען, אז ס'איז שווער צו פערשטעהן, ווי אזוי זי האלט זיך אויף די פים.

נישט קוקענדיג דערויף, וואס די „קאלייקע" האט געריהרט פונ'ם ארט, האט זיך די פערהאוועטע פערטארעמטע אידי־נע מיט איין האנד אנגעהאפט אינ'ם געהענדיגען וואגען, און ניט נענוג, וואס זי אליין איז געשטאנען אין א סכנה אויף דער'הרג'עט צו ווערען, האט זי נאך מיטגערופען דאס אויסגעפוצטע מיידעל, נאכגעשריען צו איהר פון דער ווייטען:

— גיכער, אסתר'ל, גיכער! חאפ זיך אן מיט דער האנד אן דער „קאלייקע", וואהרום מיר קאנען נאך פארשפעטינען!

און צום בעל־עגלה האט זי זיך אנגערופען:

— רב אברהמל! גאט איז מיט אייך! וואס פליהט איהר אזוי? ביז שבת איז נאך ווייט — איהר'ט נאך איינפאהרען!

אברהמל דער בעל־קאלייקע האט ניט נור קיין חשק געהאט אפצושטעלען דעם וואגען — אדרבה, ער איז נאך ארויז אין אמ־ביציע — בעל־עגלה'שע אמביציע איז געפעהרליך! — און ער האט א ציה געגעבען ביי די לייצעס, און די אידינע האט ער מכבד גע־ווען מיט א פיינעם יברכה, אויסגעגאסען כל חמתו אויף גאנץ כתרי־עווקע:

— בראש חאפט זיי אווק דער רוח, אז עס קומט פרייטאג! א גאנצע וואך קוקט מען ניט אן קיין פארשוין אין די אויגען! א שטאדט — ברענען זאל זי אויפ'ן פייער! וויא, מאאי וואר־בייטשיק, קומען זאל א גוטע הלירע אויף אייער טאטען!

און ער האט דערלאנגט מיט דער בייטש די „וואראבייטשי־קעס", זיי זאלען מאכען פים, און טאקי מיט דער אייגענער בייטש, וואס ער שמייסט די „וואראבייטשיקעס", האט ער דערלאנגט דער

איינגענעסענער אידינע איבער דער האנד, געגעבען איהר אנצוהע־
רענישן, זי זאל אפלאזען דעם „פורגאן".

דערמיט וואלט זיך אפשר דער אינצידענט געווען געענדיגט.
האט זיך אבער אין דער „קאלייקע" געפונען א „קאוואליער", א יונ־
גערמאן אין ווייסע הויזען מיט א ברייטען גאלדען פאס, פון וועלכען
עם האט זיך ארויסגעבאמבעלט א לעדערן קייטעל מיט א שטאלע־
נער פאדקאווע; אויף די פיס ווייסע שיך, אויפ'ן קאפ א קליין
שטרויען קאפעלישל, און דאס פנים אינגאנצען גערוירט, ווי ביי
איין ארטיסט, און מוראל'דיג פערשוויצט. אין איין כהרף־עין האט
דער דאזיגער יונגערמאן בריה'ש געגעבען א שפרונג־ארויס פון
דער „קאלייקע", מיט גרויס מסירת נפש ארויפגעשטופט אויף דער
„קאלייקע", גלייך צו די איבעריגע פאסאזשירען אויף די פיס.
פריהער די אידינע, דערנאך דאס מיידעל. דערנאך האט ער אליין
אויך געוואלט ארויפזעצען זיך, האט אברהמל דער בעל הקאלייקע
איהם אפגעהאלטען. דער בעל־עגלה איז געווען אזוי אויפגערעגט
אויף דער עובדה פונ'ם גענאלטען קאוואליער מיט די ווייסע הוי־
זען און מיט דער שטאלענער פאדקאווע, אז ער האט נישט געקאנט
איינזיצען מעהר אויף דער קעלני. האט ער מיט א שטארקען
„טפרררו" אפגעשטעלט די פערדלעך, האסטיג אראפגעשפרונגען פון
דער „קאלייקע" און איז צוגעגאנגען גלייך צום יונגענמאן מיט דער
שטאלענער פאדקאווע, און בשעת מעשה האבען איהם די אויגען
נעבערענט, דאס פנים געפייערט און דער פערשוויצטער שטערן איז
געוואדרען נאך מעהר פערשוויצט.

דער יונגערמאן, דער העלד, האט, אפנים, פערשטאנען, אז דאס
וועט איהם גלאט ניט אפלויפען, האט ער זיך גייציג אוועקגעשטעלט
אקעגען דעם בעל הקאלייקע, גרייט אנצונעמען דעם ארויסרוף.
אויף די פארשוינען פון דער „קאלייקע" האבען ארויסגעזוהן, אז
דא וועט עפים פארקומען א שענע זאך, האבען זיי זיך צוגעגרייט
צו אלסדינג און דערווייל בעטראכט די צוויי העלדען, דעם בעל־עגלה
מיט דער בייטש און דעם יונגענמאן מיט דער פאדקאווע, ווי זיי

שטעהען דאָס אַזוי אַנגערודעלט איינס אויף דאָס אַנדערע, ווי די העהנער, אוו שמועסען זיך אויס אין קורצע, נאָר אין שארפע ווערטער.

דער דאָזיגער שמועס איז אַזוי הויך־אינטערעסאַנט אוו פּאַסט זיך שטאַרק צו א ראַמאַ, אז דער גאַנצער דיאַלאָג מוז איבערגעגעבען ווערען פּינקטלעך, סטענאָגראַפיש:

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ ה ק א ל י י ק ע: זאָג מיר נאָר, יונגערמאַן פוז דער ציגע, ווער ביזט דו דאָס, ווּאָס איך קען דיך ניט?

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: ווּאָס געהט עס אייך אָן, ווער איך בין?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ ה ק א ל י י ק ע: ווּאָס הייסט, ווּאָס געהט עס מיך אָן? דו ווייסט, מיט ווּעמען דו רעדסט?

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: פּאַר ווּאָס זאָל איך ניט ווייסען?

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ ה ק א ל י י ק ע: ווייבאָלד אז דו ווייסט יא, ווער איך בין, פרעג איך דיך, ווּאָס ביזט דו דאָ פּאַר א מונדערפּעצער, ווּאָס דו נעמסט מיר אַרויף פּאַרשוינדלעך אויף דער „קאָליקע" אהן מיין ווייסען? אוו ווּאָס פּאַר א מחותן ביזט דו מיט אַט די ווייבער?

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: ווּאָס פּאַר א מחותן איך בין — איז ניט אייער עסק. איהר זעצט זיך אוועק אויף אייער אָרט, טהוט א שמייס די פערדלעך אוו פאהרט קיין „ארץ־ישראל"!

א ב ר ה מ ע ל ב ע ל־ ה ק א ל י י ק ע: אזוי זאָגסט דו?

אוו א י ך זאָג דיר, אז איך וועל ניט ריהרען פוס אָרט, ביז אַט די דאָזיגע אידינע מיט אַט דעם דאָזיגען מיידעל וועלען מיר ניט אראָפּ פוז דער „קאָליקע"!

י ו נ ג ע ר מ א ן פ ו ן ד ע ר פ א ד ק א ו ו ע: ווּאָס רעדט איהר?

אברהמעל בעל־הקאליקע: אט דאס, וואס דו הערסט! אניט זאל איך אייננעמען א מיתה משונה אט דא אויפ'ן ארט, אדער ס'זאל קומען א גוטע חלירע אויף דיין טאטען!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: בשום אופן וועט איהר ניט ריהרען פון דעם ארט, זאגט איהר?

אברהמעל בעל־הקאליקע: בשום אופן ואופן!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: פאר קיין געלד איז דער וועלט?

אברהמעל בעל־הקאליקע: אפילו פאר קיין מיליון!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: און פאר צוויי מיליון?

אברהמעל בעל־הקאליקע: אפילו ניט פאר קיין צעהן מיליון!

יונגערמאן פון דער פאדקאווע: פאר קיין צעהן מיליון אויך ניט? זייט זשע מיר געזונד און שרייבט בריוולעך!

און איידער דער בעל־הקאליקע האט בעוויזען צו עפענען דאס מויל, איז שוין דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע געזעסען אויף דער קעלני פון דער „קאליקע", געגעבען א נעם די לייצעם צו זיך אין די הענד אריין און מיט א הוק און מיט א פייף און מיט איין אויסרוף: „וויא, ווארבייטשיקי, פאשאל, פאשאל!" האט די „קאליקע" זיך געגעבען א טראג פון כתרילעווקע קיין „ארץ־ישראל" מיט אזא אימפעט און מיט אזא טרייסלעניש און טראסקעניש, אז די פארשוינען האבען זיך געמוזט אנהאפען ביי די פערענטשעס פון דער „קאליקע", און די ווייבער האבען אויפ־געהויבען א קוויטשעריי מיט א געלעכטער אינאיינעם.

געקוויטשעט האבען די ווייבער פאר שרעק, זיי זאלען, חלילה, ניט ארויספאלען, און געלאכט האט מען פון אברהמלען דעם בעל־הקאליקע, ווי ער לויפט עם נאכ'ן וואגען, מאכט מיט דער בייטש

און שרייט, מע זאל אפשטעלען די פערדלעך, און שעלט, אז א גוטע חלירע זאל קומען אויף עמיצענס טאטען, נאר קיינער הערט איהם ניט — „א ריינע קאמעדיע!" נאנץ „ארץ־ישראל" איז ארויס אויף די דאטשעס, בעלעגערט די „וואראנדעס", צוגעקוקט די דאזיגע „קאמעדיע", ווי די „קאלייקע" טראסקעט, און עפים א פרעמדער יונגערמאן זיצט אויף דער קעלני און בראקט די פערדלעך, אידען האלטען זיך צו, וויבער קוויטשען, און אברהמעל אלייז, דער בעל־הבית פון דער „קאלייקע", לויפט נאכ'ז פורגאן נאנץ ווייט, מאכט מיט די הענד, ווי א משוגענער — וואס זאל דאס בעדייטען?

* * *

איצט פרעגט זיך: וואר זענען דאס געווען די אידינע מיט'ן מיידל? און דער יונגערמאן פון דער פאדקאווע? און וואס פאר א מחותן איז ער מיט זיי, וואס ער האט מיט אזוי פיעל מסירת נפש איינגעשטעלט פאר זיי דאס לעבען? די צו־ענגע גרענעצען פון א קאפיטעל גענען ניט, לויידער, די מענליכקייט אויסצודערצעהלען אלסדינג אויף א מאל, און דעריבער מוז דער פריינר לעזער זיך אננעמען מיט געדולד, צו לייענען די וויטעריגע קאפיטלעך. ביז ס'וועט איהם אלסדינג קלאר ווערען.

3.

דער „פורים" מיט'ן „תשעה באב".

וואר וואלט דאס געקאנט גלויבען, אז צוליעב די גזירות, וואס מע וועט טרייבען אידען פון די דערפער, וועט כתריעלעווקע ווערען א כרך און די כתריעלעווקער דאטשעס, „ארץ־ישראל" און „פאלעס־טינא", וועלען ווערען איבערפילט מיט אידען און בעריהמט אויף דער נאנצער וועלט? ס'איז תמיד אזוי: פון יענעמ'ס חורבן ווערד דער נעבויט, פון איינעמ'ס מפלה ווערד דער צווייטער נתגדל און פון אייער אומגליק ווער איך געהאלפען. ס'איז א נאט־זאך. און קיינער איז אין דעם ניט שולדיג. כתריעלעווקע — אודאי און אודאי ניט. כתריעלעווקע האט ניט געוואלט, מע זאל טרייבען די אידען

פון יעהופּעץ. נאָר אַז מע האָט זיי אַרויסגעטריבען, האָט כּתרי־לעווקע געהאַלטן מקח פון דירות און קלייטען. און איהרע דאַטשעס זענען געווארען מיט גאָלד גליידיק. בעזונדער האָבען זיך געגעבען אַ הויב־אויף די דאַטשעס, וואָס אויף דער זייט בארג, אינ׳ם אידישען טייל, וואָס הייסט „ארץ־ישראל״. מע האָט אַנגע־הויבען אַרויסצופאָהרען אהין אויף זומער פון יעהופּעץ און פון בויבעריק און פון דער גאָרער וועלט. כתרי־לעווקער אידען, די בע־ריהמטע וועלט־עקספּלאָאַטאַרס, האָבען עס פערשטאַנען און האָ־בען בעוויזען אויסצונוצען די לאַגע על צד היותר טוב. מע האָט אַנגעהויבען אַפּדינגען גוויישע שטיבלעך און עפענען געשעפטען, צום מיינסטען קלייטלעך פון באַקאַליי און פון עסעווארג. קיאָס־קעס פון סאָדע־וואַסער און פון אַלערליי געטראַנקען, און עפענען אכסניות, האָטעלען און פּאַנסיאָנען. דערהויפט — פּאַנסיאָנען. אויף פּאַנסיאָנען האָבען זיך די כתרי־לעווקער אידען אַ וואַרף געגעבען, ווי די היישעריקען, און ארויסגערופען אַ מורא׳דיגע קאַנקורענציע. דערווייל פערמאָגען מיר אין „ארץ־ישראל״ אויף די דאַטשעס, אויי־גענטליך, נור צוויי פּאַנסיאָנען. נאָר מע שמועסט שוין פון אַ דרי־טען און פון אַ פיערטען און פון אַ פינפטען — די אַלטע כתרי־לעווע־קער מכה: אַז יענעם לוינט זיך אפשניי־דען די נאָז, לוינט זיך מיר אויך.

וויפיעל עם וועלען אמאָל, מיט דער צייט, זיין אין „ארץ־ישראל״ פּאַנסיאָנען — קאָן מען פּאַראַוים ניט וויסען. נאָר די צוויי פּאַנסיאָנען, וואָס „ארץ־ישראל״ פערמאָגט דערווייל, זענען ווערטה צו בעשריבען וועלען אין אַ בוך, און, אויב ס׳איז אַ בעשערטע זאַך, זאָלען זיי פּאַראייביגט ווערען.

דער ערשטער פּאַנסיאָן געפינט זיך אין עק שטאַדט, ניט וויים פונ׳ם נייעם אידישען בית־עולם, אויף יענער זייט בריקעל, אקוראט וואו עס הויבען זיך אן די גוויישע הייזער. און הייסען הייסט ער מיט אַ שענעם ראַמאַנטישען נאָמען: „דער קוויי־קענישׁ״, און די בעל־הבית׳טע, וואָס האַלטן דעם פּאַנסיאָן, הייסט,

אייגענטליך, אלטע, נאר רופען רופט מען זי: „דערקווי קע־ נ י ט ש ק ע“. אז איין כתריעלעטשקע, למשל, פרענט ביי דער אנ־ דערער: „וואו וואוינט איהר, פערעל קרוין?“ ענטפערט זי איהר מיט א ניגון: „וואס הייסט וואו וואוין איך? איך וואוין ביי דער דערקוויקענישקע וואוין איך“. דער נאמען איז אפילו א ביסעל צו א לאנגער און קלינגט עפּיס נישט אזוי פיין, און ניט איעדער וועט דאס אזוי גרינג קאנען ארויסרעדען: א סימן האט איהר — פרובט אקארשט זאגען עס גיך, אין איין אטהעם: „אינ׳ם דער־ קוויקעניש ביי דער דערקוויקענישקע“, — וועט איהר זיך געווים פערפלאנטען. דערפאר אבער האט דאס „דערקוויקענישי“ א מעלה — די דאטשע צייכענט זיך אוים מיט איהר „וואראנדע“. א גרויסע ברייטע „וואראנדע“. א פעלד, ניט קיין „וואראנדע“. אויף דער דאזיגער „וואראנדע“, אז מע טראגט ארויס דעם כאמא־ וואר און מע זעצט זיך אוועק טרינקען וויסאצקי׳ם טיי — איז דאך א חיות פון גאט! דריי מניינים אידען קאנען דארט טיי טרינקען. פערשטעהט זיך, ניט אלע אינאיינעם, נאר ביסלעכווייז, איינס נאך דאס אנדערע. זעהט איהר, דער פאנסיאן, וואס שטעהט אקו־ראט אקעגען דעם „דערקוויקענישי“ און הייסט מיט א וואזשנעם נאמען: „ג ן ־ ע ד ן “, האט שוין מחילה א פיינ, ניט קיין „וואר־ ענדע“. דערפאר האט אבער דער „גן־ערן“ א גארטען, וואס בע־ שטעהט קעגען צעהן „וואראנדעם“. אינ׳ם דאזיגען גארטען וואכ־ סען אייך פון כל טוב: ציבעלקעלעך און רעטאכלעך, קנאבעל און חריין, און בוריאן און קראפיוועל, און „סאנישניקעס“, וואס נעבען „סעמעטשקעס“ אויף א נאנץ ווינטער ביז פסח. און אז גאט העלפט, עס גיט זיך אוים א גערעט, דערגרייכט דער בוריאן מיט דער קרא־ פיוועל כמעט ביז דער הויך פון א מענשען, און די „סאנישניקעס“— נאך העכער פון א מענשען.

פערשטעהט זיך, אז ביידע פאנסיאנען פיהרען צוליעב קאנ־ קורענציע א ביטערען קאמפף, און וואס איינער רעדט אוים אויפ׳ן אנדערען — מעג עס פאלען אין ים אריין. למשל, די „דערקוויקע־

ניטשקע" זאגט אויפ'ן „גן־עדן", אז דאָרט האָרעווען מען די אורחים מיט „וואָזדעך", און דער „גן־עדן" זאגט אויפ'ן „דערקווויקענישׁ", אז איבער דעם, וואָס דאָרט בייסט מען זיך, שלאָפען די פאַנסיאָנערען א גאַנץ זומער אין דרויסען... ס'איז אַבער נישט אמת: נישט אין „גן־עדן", נישט אין דעם „דערקווויקענישׁ" איז פאַרהאַן דער מיז, וואָס ווערד אַנגערופען אויף זייער לשון „וואָזדעך"; און בייסען בייסט מען זיך אין בירידע פאַנסיאָנען אַזוי געשמאַק, אז מע פער־שעלט זיך דאָס געבייז. אין דעם איז אַבער קיינער ניט שולדיג. דאָס איז א גאַט־זאָך. ווי וועמען ס'איז בעשערט. א מאל מאכט זיך, זאָלט איהר פערפאָהרען אינ'ם גרעסטען רייכסטען האָטעל אין דער וועלט, און איהר שלאָפט אַפּ א גאַנצע נאכט ביז אין דער פריה — און קיינער טשעפּעט אייך ניט. און א מאל זאָלט איהר זיך אָפשטעלען אין א וויסטער פינסטערער אכסניה, אין א חדר'ל די גרוים ווי א געהניץ, און פונדעסטוועגען זאל מען אייך דאָרטען בעפאָלען פון אַלע זייטען, און איהר בעוואונדערט נור, פון וואַנען האָבען זיי זיך גענומען אזוי פיעל? די חדרים אין בירידע דער־מאנטע פאַנסיאָנען זענען נישט איבעריג גרוים און נישט איבעריג ליכטיג. דערפאַר קאָסט אייך אַבער דאָרטען דאָס לעבען ניט טהיי־ער. מע קאָן זאגען — וואָלוועל, טאקי בזיל־הזול. פאַר איין דרייי־ערל א וואָך, למשל, האָט איהר אייך אַלסדינג: א דאָטשע און א „וואַרענדע" און „וואָזדעך" און עסען. דאָס הייסט, עסען איז גלייי־כער איהר זאָלט דאָרט ניט עסען. וואַרום איהר וועט מוזען אַנ־קומען? זאגט מען, דערנאָך צו די כתריעלעווקער דאָקטוירים, וואָס האָ־בען אויך א טבע פון בייסען זיך... זיי, די דאָקטוירים, וועלען אייך האָרעווען מיט אָפּטייק און מיט קרייטעכצער און מיט פּראָש־קעם און מיט פּילען, און סוף־כל־סוף וועלען זיי אייך אָפּשיקען אַדער קיין קאַרלסבאַד, אַדער קיין עמס, אַדער נאָך וויסטער — אין אזא ארט, וואו מע פערשפּאַרט א גובערנאַטאָרסקי פּאָס און מע בערַאַרף נישט גנב'ענען די גרענעץ... עד כאן כתריעלעווקער פּאַ־

סיאנעו אין „ארץ־ישראל". איצט געהעז מיר אריבער צו די העלדעז פון אונזער זומערדיגעז ראמאז.

* * *

די פערהאוועטע, די פערטאראמטע אידינע, וואס דער יונגערמאז פון דער פאדקאווע, אויב דער לעזער קאז זיך דערמאנעז, האט זי אזוי העלדיש ארויפגעזעצט צו אברהמלעז אויף דער „קאלייקע", — דאס איז געווען ניט מעהר אוז ניט וועניגער, ווי די בעל־הבית'טע פון דעם אויבענדערמאנטעז „גן־עדן"; אוז דאס שענע מיידעל מיט'ן נאמעז אסתר'ל, אויב די לעזערין האלט קאפ, — דאס איז איהר טעכטערל; אוז דער העלד אלייז, דער יונגערמאז פון דער פאדקאווע — דאס איז זייער אורח, זייער „פאנסיאנער". די בעל־הבית'טע פונ'ם פאנסיאז „גן־עדן" איז אלייז א כתרי־לעטקע פון כתרי־לעווקע אוז הייסט מיט א מאדנעם נאמעז. הייסעז הייסט זי שרה, נאר רופעז רופט מעז זי שרה משה פורימ'ס. איבער וואס? ווייל איהר מאז הייסט משה פורים. אוז זייער טעכטערל רופט מעז הינטער די אויגעז „אסתר'ל שרה משה פורים'ס". עפים נישט אזא פאעטישער נאמעז, אמת. עס דארף אייך אבער קיין חדוש ניט זיין. פארהאז איז כתרי־לעווקע א סך ערגערע נעמעז. למשל, אט האט איהר א צעטל פון כתרי־לעווקער בעלי־בתים, ארויסגענומעז פון א רייסטער ביי א ציוניסטישעז פעראיין: יענקל צ ע ר י ס ע נ ע ר, דוד ליב ו ו י י מ פ ע ר ל ע ך, חיים נ ע כ ט י ג ע ר ט א ג, מענדל א ס א ר ע ד ע ב ר י י, בעני פ א ט ש א י ה מ א ו י ס, זלמן ב א ר ג א ר א פ, נפתלי ח א פ א ט ע נ צ ע ל — אוז נאך א סך, א סך אזעלכע מאדנע נעמעז, וואס מע קאז גאר אזוי קלוג ניט זיין אוז פערשטעהז, פון וואנעז זיי האבעז זיך געזומעז?

אט דער שרה משה פורימ'ס מאז, דאס הייסט, משה פורים אלייז, איז בטבע א איד א שניידער, נאר ווייל ער האט אין כתרי־לעווקע ווינציג פרנסה, אוז אזוי ווי זיין ווייב שרה איז א גרויסע בריה'טע אויף קאכעז פיש, באקעז לעקאך אוז פרעגלעז איינגע־

מאכטס, אוו מחמת זיי זענען שוין געוועסען א זומער אין „ארץ־ישראל" אויף א דאטשע, האבען זיי אנגעשמעקט ביי א בעקאנטען גוי, אקוראט אקעגען דעם „דערקוויקעניש", א הויף מיט א גארטען, אוועקגעדונגען ביי איהם דעם הויף מיט'ן גארטען, אויסגעשמירט די שטוב פון אינוועניג אוו פון דרויסען מיט וויסען לעהם, אויפגעהאנגען א ברעטעל אוו אנגעשריבען מיט גרויסע אותיות אויף אידיש:

„שרה־משה־פוּרים'ס גן־עדן. כשר".

האט דאס מסתמא די בעל־בתים פונ'ם ערשטען פאנסיאן „דערקוויקעניש" רעכט פערדראסען. האבען זיי געשלעפט שרה משה פורים'ס צום רב מיט א דין־תורה. זיי האבען גע'טענה'ט, אז זיי האבען אזוי אויף קיין פרנסה ניט, נאר איצט איז געקומען אט די שרה משה פורים'ס מיט איהר „גן־עדן" אקוראט אקעגען זייער „דערקוויקעניש" אוו ווי זיי נאר אינאנצען צעברעכען מיט זייער פרנסה! האט אבער משה, שרה משה פורים'ס מאן, גע'טענה'ט, אז ער איז אויף א איד אוו זוכט אויף א שטיקעל ברויט — אוו ווער קאן איהם זאגען א דעה. וואו אוו פון וואנען ער זאל זוכען פרנסה? אודאי, ווען דער אלטער רב ווזיפעל, עליו השלום, זאל לעבען, וואלט ער שוין געפונען א סגולה, ווי אזוי אויסצוגלייכען די צדדים. חבל על דאבדין דלא משתכחין! ניטא אזא רב, ווי רב ווזיפעל איז בעווען! איצט זענען דא צוויי רבנים אין כתרי־עווקע, אוו ביידע קאנען זיי ניט הויזען צווישען זיך. זיי זאלען מיר מוחל זיין — צוויי קעץ אין איין זאק לעבען א סך שענער אוו א סך לייטישער, ווי די צוויי רבנים. אוו דער עולם האט פאר זיי קיין ברעקעל דרך ארץ ניט. נאר מיר האבען געהאלטען ביי די העלדען פונ'ם ראמאן. אוו פערקראכען זענען מיר צו די רבנים. דער לעזער וועט מסתמא זיין אזוי פריינדליך אוו וועט אונז מוחל זיין.

הקיצור, ביידע ווייבער, שרה משה פורים'ס אוו אלטע די „דערקוויקעניטשקע", האבען זיך בעגעגענט אין כתרי־עווקע איז א שמאל געסעל — דאס איז געווען באלד נאך פסח, איידער דער

זומער־סעזאן האָט זיך אָנגעהויבען—און ס׳איז אַרוים צווישען זיי, זאגט מען, זעהר א מיאוס׳ער סקאַנדאַל... דאָס האָט אַבער אויך ניט געהאַלפען, ביז איינמאָל אין א שענעם פריהמארגען — דאָס איז געווען סאָמע אין אָנהויב סעזאָן — האָבען זיך בעוויזען אין „גן־עדן" דער גאָספּאָדין „אוראָדניק" מיט צוויי סאָלדאָטען און האָט אַרונטערגערוסען, מחילה, דאָס ברעטל מיט דער אידישער אויפשריפט און האָט זיי נאָך געשטראָפירט מיט א דרייערל, דערפאַר, וואָס זיי האָבען זיך ערלויבט אויסצוהענגען א אידיש שילד. שרה משה פּורימ׳ס האָט גאָנץ גוט פערשטאַנען, אז דאָס איז דער „דערקוויקענישקע׳ס" ארבייט, האָט זי בעצאָהלט דעם אוראָדניק דאָס דריי־ערל מיט נאָך א פינפערל און זי האָט אויסגעפירט איהרם: זי האָט דאָס ברעטל אויפגעהאַנגען, און עס הענגט דאָרטען עד היום הזה. און אז ס׳איז בעשערט, אז א מענש זאָל האָבען פּרנסה, מעגען שונאים צעזעצט און צעשפּרונגען ווערען, וועט זיך זיי ניט העלפען. די „דערקוויקענישקע" האָט נעבאָך געמוזט צוזעהען, ווי אקעגען, ביי שרה משה פּורימ׳ס איז „גן־עדן", איז שטענדיג פול געפאָקט מיט אורחים און מיט פּאַנסיאָנערען, און נאָך מיט וואָ־סערע פּאַנסיאָנערען! אט, למשל, נעמט דעם פּאָרשוין מיט די ווייסע הויזען און מיט דער פּאָדקאָווע — „דער גראָשען איז ביי איהם א ממזר; ביי אזא פּאַנסיאָנער קאָן מען אפּלעקען א ביינדעל, אויס־קרענקען זאָל זי איהם, רבונו של עולם!" — אזוי האָט די „דער־קוויקענישקע" געבענטשט איהר קאַנקורענטין — און איז געווען געראָטען. שטעלט אייך פאָר, אז דער יונגערמאָן פון דער פּאָדקא־ווע איז געווען פּריהער א י ה ר אורח. דאָס היסט, ער האָט גע־האָט זיך אפּגעשטעלט אין דעם „דערקוויקענישׁ". נאָר דער רוח האָט איהם אריבערגעטראָגען אהין, אין „גן־עדן" אריין. צולייב וואָס, מיינט איהר? „צולייב שרה משה פּורימ׳ס טעכטערל, דער הולטייקע, פּאַרברענט זאָל זי ווערען!" — מיר דריקען זיך אויס מיט׳ן לשון פון דער „דערקוויקענישקע", פון וועלכער עס רעדט ארוים די קאַנקורענציע. דער אמת איז אַבער ניט אזוי. אונזער

העלדין, שרה משה פּורימ׳ס טעכטערעל, איז א מיידעל, וואָס איז מלא חן, א מאמזל, וואָס האָט געענדיגט פּיער קלאַסען גימנאַזיע, לייענט ארציבאשעוו און רעדט רוסיש, קיין וואַרט אידיש, און טהוט ניט פון דאַנען אַהין. דעם גאַנצען „גן־עדן" האָלט אויס שרה משה פּורימ׳ס נעבאַך אַליין אויף איהרע פּלייצעס. זי אַליין קאַכט אוּן באַקט אוּן רוימט, אוּן דער מאַן, משה שרה משה פּורימ׳ס, בעריינט די אורחים, די פּאַנסיאָנערעס, שטעהט אויס אַלע זייערע קאַפּריזעס. חלילה וחס זייער טעכטערעל זאָל זיי מיטהעלפען מיט וואָס ניט איז! אסתר׳ל שרה משה פּורימ׳ס וועט בעסער געהן אַנגעטהאַן נאָך דער לעצטער מאָדע, זיין אויסגעפּוצט ווי א כלה, לייענען ארציבאשעוו, טאַנצען „טו סטעפּ" אוּן „טאַנגא" אוּן אַלע אַנדערע מאָדערנע טענץ. היינט איהר רעדען רוסיש? מיט איהר רוסיש רעדען וועט זי אייך פערדרעהען דעם קאָפּ אַלע כתריל׳עווקער בחורים, זיי פיהרען ביי דער נאָז. אוּן מעהר פון אַלעמען האָט זי פערדרעהט דעם קאָפּ אוּן געפיהרט ביי דער נאָז זייער פאַנסיאָנער, דעם יונגענמאַן מיט דער פּאַדקאָווע. דער דאָזיגער יונגערמאַן איז אַליין איין אַנענט פון נעה־מאַשינעס, ניט קיין בעווייבטער, אוּן היסען היסט ער מיט א מאָדנעם נאָמען: „תשעה־באב" — א ר א ז ס א ל א מ א נ א ו ו י ט ש ט י ש ע ב א ו ו.

געוואוירע געוואָרען, אז ער איז איין אַנענט פון נעה־מאַשינעס אוּן אַז ער היסט „תשעה־באב" אוּן אַז ער איז נאָך ניט קיין בע־ווייבטער, האָט „ארץ־ישראל" ג׳עפקנ׳ט אין איין קול, אַז דאָס איז פאַר׳ן בעל־הבית פונ׳ם „גן־עדן" איין אויסגעצייכענטער שדוך. איין אמת׳ער זווג מן השמים, א באַשערטע זאָך פון גאָט: „ד ע ר פ ו ר י ם מ י ט ׳ן ת ש ע ה ־ ב א ב — חא־חא! זינט די וועלט שטעהט, איז נאָך אַזא גלייך פּאַרע ניט געווען!" — אוּן וואָר שמועסט פון יענעם פּרייטאָג אַז, וואָס ער איז געקומען מיט אברהמע׳ל׳ס „קאַלייקע" קיין „ארץ־ישראל", איז דער „פּורים" מיט׳ן „תשעה־באב" נישט אַראָפּ פון דער צונג. דער יונגערמאַן פון דער פּאַדקאָווע זאָל, אשטייגער, געווען ארויסהעלפען שרה משה

פּורימ׳ס טעכטערעל פון איין אומגליק — למשל, ארויסשלעפּען זי פּונ׳ם טייך, אדער אראָפּנעמען פון דער תּליה, אדער ארויסרא־טעווען פון גזלנים׳ס הענד, אדער גלאָט מציל זיין פון א זיכערען טוידט. — וואָלט דאָס ניט געקאָנט האָבען בשום אופן דעם חן מיט דעם עפּעקט, וואָס ס׳האָט געהאָט זיין ארויפּזעצען זי מיט איהר מאָמע צו אברהמלען אויף דער „קאָלייקע". און דערנאָך זיין אריינפּאהרען יענעם פּרייטאָג מיט׳ן גאַנצען טראָסק קיין „ארץ־ישראל", דאָס זיצען זיינס אויף אברהמעל׳ס קאָלייקע׳ס ארט, און אברהמעל׳ס נאָכלויפּען פון הינטען נאָך דער „קאָלייקע" — דאָס אלץ אינאיינעם גענומען האָט אַנגעמאָכט אזא רעש אין „ארץ־ישראל" און ארויסגערופען אזא געלעכטער צווישען די דאָטשניקעס, אז ניט וויל׳ענדיג איז דער יונגערמאַן פון דער פּאָד־קאָווע געווארען ביי זיי א העלד. און שרה משה פּורימ׳ס טעכטע־רעל — א העלדין. און ס׳איז אוועק א רעדעניש מיט א שמועסע־רי, א מאכעניש מיט די אויגען און א סמארעניש מיט די נעז פון „ארץ־ישראל" ביז כתריעלעווקע, און עס האָט שוין געהאָט שיער־שיער דערגרייכט צו דער כתריעלעווקער פּרעסע. דער „קאָפּעליש" מיט דער „יארמעלקע" וואָלטען שוין געהאָט שטאָף און זיי וואָל־טען שוין געמאָכט דערפון א גאַנץ פּיינעם פּירוש... האָט מען אבער פּערחאָפּט בעציטענם מיט די אַנאַנסען, וואָס מע האָט געלאָזט אפּדרוקען אויף ביידע גאזעטען אויף דער ערשטער זייט:

עספּיר מאיסעיעווגא פ ו ר י ם
ארא סאלאמאנאוויטש ט י ש ע ב א ו ו
פ ע ר ל ו י ב ט !

און דא הויבט זיך ערשט אן און עס ענדיגט זיך דער רעכטער ראמאן.

4.

די חתונה איז „נון־ערן".

זינט כתרי׳עווקע איז א שטאדט אזן „ארץ־ישראל" א קור־ארט איז דארט נאך קיינמאל אזוי לעבעדיג אזן פרייליך ניט גע־ווען, ווי יענעם טאג, ווען שרה משה פוריס׳ס האט חתונה גע־מאכט איהר טעכטערעל, עספיר מאיסעיעווגא פוריס, פאר׳ן פאנ־סיאנער, אראן סאלאמאנאוויטש טישעבאוו.

א טאג האט זיך אווועקגעשטעלט דעמאלט איין אויסגעצייכנ־טער. איינער פון יענע אויסדערוועלטע זומערדיגע טעג, ווען אלם־דינג רוהט זיך אפ, ווערד אנשלאפען; ווען די זון בראט אזן גיסט מיט פייער, נאר א קליין ווינטעלע, מע ווייסט ניט פון וואנען, בלאזט פערביי אזן קיהלט אפ די ברענענדיגע שטראהלען, מאכט זיי ווייך אזן אנגענעהם. ווי די סאלדאטען מיט קאליידענדיגע קאסקעס, שטעהען די הויכע סאנישניקעס אויסגעצויגען, קוים־קוים וואס זיי ריהרען זיך פונ׳ם קלייענם ווינטעלע, וואס גלעט זיי מיט ליעבשאפט איבער די געלע פאמעטענע בלעטלעך. אלץ רוהט. אלץ שלאפט. נאר וועז־ניט־וועז בעווייזט זיך א פוהר, אנגעלאדען הויך מיט סנאפעס ברויט פון פעלד. די רעדער פון דער פוהר קרעכ־צען־אונטער שטילערהייד. דער גוי מיט׳ן שווארץ־פערברענטען גלאנצענדיגען פנים געהט אויף־צו־פריהער א בארוויסער, מיט א צעהראסטעט הארץ, דרעהט מיט דער בייטש פאר די אכסען אזן שמועסט מיט זיי אויף זייער לשון: „הי! סאב־סאב, סאלאוויי!" אזן די אכסען, פערטיעפט אין זיך, געהען איהם נאך פיס־טריט. הינטער׳ן וואגען לויפען א פאר בארוויסע יונגלעך, אידישע קינ־דער, ריסען ארויס א פאר זאנגען פון די סנאפעס אזן ווילען נאך. נאר פלוצים בלייבען זיי שטעהן פער׳כשופ׳ט. וואס איז די מעשה? אקוראט אקעגען זיי טראגט זיך אברהמל׳ס פורגאן, די „קאלייקע", אנגעפאקט פול אזן פול מיט מאדנע פארשוינען, אזן די מאדנע פארשוינען האלטען מאדנע אינסטרומענטען אין די הענד. דאס

זענען די כתרי־עווקער כלי־זמר געקומען קיין „ארץ־ישראל" צו שרה משה פורימ'ס אויף דער חתונה.

— די כלי־זמר פאהרען! די כלי־זמר פאהרען!

און די בארוויסע יונגלעך לאזען זיך פאר דער „קאליקע" מיט איין אימפעט צוריק אהיים אנזאגען א בשורה: די כלי־זמר פאהרען! די כלי־זמר פאהרען!

און ביי שרה משה פורימ'ס איז שוין אלסדינג גרייט צו דער חתונה. דער גאנצער פאנסיאן איז פערוואנדעלט אין א שאלאש צולייב די צענויפגערופענע געסט פון „ארץ־ישראל". אינ'ם בעריהמטען גארטען פון „גן־עדן" שטעהען לאנגע טישען, געדעקט מיט כל טוב, בראנפענם און לעקאכער און איינגעמאכטסען. בים־לעכווייז הויבען אן צענויפקומען זיך משפחה און גוטע פרייגד פון כלה'ס צד, אלע אנגעטהאן, ווי מחותנים, און סתם געסט — דאטשניקעס און דאטשניצעס פון „ארץ־ישראל". די דאטשניקעס איז שבת'דיגע קאפאטעס און יום־טוב'דיגע קאשקעטען, און די דאטשניצעס איז זיידענע קליידער מיט זייער גאנצער ציערונג. יונגע ווייבלעך און מיידלעך, אויסגעפוצט נאך דער לעצטער מאדע, די פנימ'ער בעציטענט פערריוטעלט און פערשוויצט, זענען גרייט חאפען א טענצעל. לאזען נור די כלי־זמר אויפהערען רימפלען און שקרימפלען, אנצושטעלען די אינסטרומענטען, און שוין געבען עפים א מאל א שפיעל. חתן־כלה זיצען אויסגעפוצט; ער איז א גלאנצערי־גען ציליגדער, זי איז א ווייסער פאטא — א פרינץ מיט א פרינצעסין, דער „תשעה־באב" מיט'ן „פורים"! און די מחותנים — משה פורים מיט'ן ווייב, שרה משה פורימ'ס — זיי לויפען ארום, ווי די פער'סמ'טע מייז, שטארק פערטאראמט און פערטראגען, ווי געוועהנליך טאטע־מאמע. וואס האבען דערלעבט אזא שמחה, זיי מאבען חתונה א קינד. און וואס איז מעהר וואונדער פון אלסדינג— צווישען די מחותנים פון כלה'ס צד איז צו בעמערקען אויך די בעלי־בתים פונ'ם פאנסיאן „דערקוויקענישי". ווי קומען זיי אהער? אזעלכע ביטערע קאנקורענטען און אזוינע געפעהרליכע

שונאים! די מעשה איז גאַנץ פּשוט: א פּאָר טעג פאַר דער התונה האָט שרה משה פּורים'ס זיך מיישב געווען: צו וואָס טויג איהר שונאים? מע זאָגט: ס'איז גלייבער צעהן גוטע פריינד איידער איין שונא. איז זי אַוועק צו דער „דערקוויקענישקע" אַהיים, און גלייך ווי זיי האָבען זיך קיינמאָל אויף זייער לעבען נישט גע־קריעגט, קיין שלעכט וואָרט, קיין צונג נישט איבערגעקעהרט, האָט שרה די מחותנת'טע זיך אַנגערופען צו אַלטע דער „דערקוויקע־ניטשקע": „גוט מאָרגען אייך, אַלטע לעבען! איך האָב צו אייך א בקשה". „דהיינו, וואָס פאַר א בקשה, שרה'ל קרוין?" איהר ווייסט דאָך, אַלטע לעבען, אז איך מאַך חתונה מיין אַסתר'ען". „זאָל זיין אין א גוטער שעה, אין א מזל'דיגער. איהר ווייסט דאָך, שרה'ל קרוין, אז איך בין אייך א גוטער פריינד. לאָז עס מיר אַנגעהן, וואָס איך ווינש אייך". „אַמן. האָב איך אייך געוואַלט בעטען, אַלטע לעבען, איהר זאָלט מיר אַנטהון דעם כבוד און זיין ביי מיר אויף דער חתונה, איהר און אייער מאַן און אייערע קינ־דערלעך". „מיט'ן גרעסטען כבוד, שרה'ל קרוין. מיר האָבען זיך דען א מאָל געקריעגט, חס ושלום? געהט אַהיים, מיר'ן מירטשעם קומען אַלע זיך משמח זיין מיט אייך, גאָט זאָל נור געבען, ס'זאָל זיין מיט גליק און מיט הצלחה, וואָרום אַזא יאָהר אויף מיר, וואָס פאַר א חתן אייער טאָכטער נעמט". „אַמן. מיר זאָלען דערלעבען ביי אייערע קינדער ניט ערגער, בעסער האָט קיין שיעור ניט". פאַר גרויס לעבשאַפט האָבען זיך די וויבער אוש צעקושט אין די פּיסק־לעך און האָבען שוין אַרויסגעקוקט אויף דער מינוט, וואָס נאָך דער חופּה, וועז מע וועט זיך נעמען ביידע פאַר די הענד און מע וועט איינס אַקעגען דאָם אַנדערע חאָפּען א פּרייליכס. דערווייל איז דער מאַראַם נאָך גרויס און עס הערען זיך שוין געשריייען, אז די זון זעצט זיך — שוין צייט, שוין צייט צו דער חופּה געהן! אמת, חתן־כלה פאַסטעז ניט. ס'איז ניט ד ע ר חתן און ניט ד י כלה, וואָס האָלטען פון אַזעלכע „אידישע זאָבוּבאָנעס" — נאָר פאַס־טעז! ס'איז שוין אַבער באַלד נאָכט. דער גאַנצער הויף איז פול

מיט געסט. גאנץ „ארץ־ישראל" האט זיך צענויפגעקלויבען אויף דער חתונה. די נאנצע גאס איז בעלאגערט מיט שיקסעס אוו שקצים, וואס זענען געקומען אנקוקען א „זשידאווסקע סוואדבע". די שקצים זאגען ווערטלעך, די שיקסעס שיסען אוים אלע מינוט א ווילדען געלעכטער, מיט א הילך אוו מיט א קוויטש. א שמחה, א גדולה איז „ארץ־ישראל" ! שוין. מע האט שוין אוועקגעשטעלט די פיער שטאנגען מיט דער רויטער חופה, וואס איז מיט גאלדענע קאטעסען פון אלע פיער זייטען. אוו די כלי־זמר מיט'ן קעסל־פויק האבען גענגעבען א חאפ־אף דעם זיסען אומעריגען ניגון, אוו די מחותנים מיט די אונטערפיהרערס, אנגעטהאן אין די אויבער־שטע בגדים אוו מיט אנגעצונדענע הבדלות אין די הענד, האבען גענגעבען א נעם דעם חתן מיט דער כלה, אוו די צערעמאניע האט זיך אנגעהויבען. ד י א ל ט ע ש ע נ ע א י ד י ש ע צ ע ר ע מ א נ י ע.

דערזעהען אידען דרעהען זיך מיט דער אויסגעפוצטער כלה איז סאמע ווייסען אונטער דער חופה, ארום דעם חתן מיט'ן גלאנ־צענדיגען ציליגדער, האבען די צענויפגעלאפענע שקצים זיך אנגע־רופען מיט א געלעכטער: „א־הא־הא, דיוויטסיא, יאק זשידי קרו־טיאטסא!" (אוי־אוי, זעהט נור ווי די אידען דרעהען זיך!) דאס האט אבער גארניט געשטעהרט. דער רב איז שוין געווען גרייט צו נעמען דעם כוס אין דער רעכטער האנד אריין. דער חזן האט שוין צורעכט געמאכט דעם האלז אויף צו זינגען דעם „שוש תשיש". דער שמש האט שוין געהאלטען גרייט דאס קידושין־פינגערל אי־בערצוגעבען דעם חתן, ער זאל זאגען דעם געווייסען „הרי את". פלוצים האט זיך דערהערט פון דרויסען א „טפרר!" מיט א ירגזון איז צוגעפאהרען אברהמל'ס „קאלייקע", אוו פון דארטען זענען ארויסגעשפרונגען צוויי יונגע ווייבלעך אוו גלאזט זיך מיט אוים־געשטרעקטע ארעמס גלייך צו דער חופה. עס איז געווען אונ־מעגליך צו זהען זייערע פנימ'ער אין דער פינסטער. מע האט נור ניט. כתריעווקע האט ניט געוואלט, מען זאל טרייבען די אידען נעהערט זייערע וויבערשע קולות, ווי ביידע אינאיינעם האבען גע־

לײַערעמט, געיאַמערט און געשאַלטען, איבערשלאַגענדיג איינע דער אַנדערער:

— שטעהט, אידישע קינדער!

— גיט איהם ניט קיין חופּה וקידושין!

— פֿאַרחאַפּט זאַל ער ווערען!

— דער שלאַק זאַל איהם טרעפֿען!

— אַט דער שאַרלאַטאַן! אַט דער הולטיי! אַט דער ממזר!

— קוקט איהם אָן אינ'ם קאָפּעליש! ער איז דאָך מיינער א מאַנז!

— איך האָב דאָך פֿון איהם א קינד, האָבען זאַל ער א וויסטען סוף!

— און מיך האָט ער מקדש געווען ערשט היינטיגען נאָך פּסח! צוגענומען אַכט הונדערט קאַרבען, ווי איין גראָשען, אַכט הונדערט מכות זאַלען זיך איהם אויסזעצען, רבונו של עולם, אויפ'ן פּנים און אויף דער צונג און אויפ'ן גאַנצען לײַב, ער זאַל ניט דערלעבען מעהר צו פֿאַהרען, באַגראָבען אידישע טעכטער, פֿאַרווויסטען און פֿאַרפֿינסטערען זייער לעבען!

— גיט איהם אַהער, דעם גנב, אַט פֿאַהר איך איהם אַריין מיט מיינע נעגעל און ריים איהם אוים די אויגען!

— אין קייטען זאַלט איהר איהם קאַווען! אין אייזערנע קייטען! מיינע אַכט הונדערט קאַרבען, אַכט הונדערט מכות, רבונו של עולם!... — — —

צו שרייבען אוֹן צו שרייבען. די ערנסטע פּובליציסטען, די מוסר־זאָגער, האָבען נישט אויפגעהערט צו שטאָפּען דעם עולם מיט מוסר אוֹן לערנען שכל, ווי אַזוי מע דאַרף זיין געהיט היינטיגע צייטען ביי חתונה מאָכען אַ טאָכטער פּאַר אַ מאָנן מיט א רוסישען נאָמען „טישעבאָוו“; אוֹן די וויצלער האָבען זיך געוויצעלט אוֹן געוורטעלט גאָר אַהן אַיין אויפהער: „ווי קאָן אַרויסקומען גוטס פּון אַ פּורים מיט אַ תשעה־באב?“ — אוֹן אויסגעלאַזט האָט זיך עם דערמיט, וואָס ביידע צייטונגען, סאַי דער פּראָגרעסיווער „קאָפּעלִיש“, סאַי די אַרטאָדאָקסישע „יאַרמעלקע“, האָבען אַנגעוואָגט זייערע לעזער אַ פּריוליכע בשורה מיט מורא'דיג גרויסע אותיות, אַז גאָר אין גיכען הויבען זיי אָן צו געבען דעם עולם אַ מתנה — אַ נייעם מאָדערנעם, זעהר שפּאַנענדען אוֹן הויך בעלעהרענדען ראָמאַן פּון איצטיגען אידישען לעבען מיט אַ מוסר־השכל. ביים „קאָפּעלִיש“ וועט דער ראָמאַן הייסען:

„דער מאָן פּון די דריי וויבער“

(אַ הויך־אינטערעסאַנטער ראָמאַן אין 4 טיילן מיט אַיין עפּילאָג)

אוֹן ביי דער „יאַרמעלקע“ וועט ער הייסען:

„דער דריי־וויבער־דינגער מאָן“

(אַ מערקווירדיגער ראָמאַן אין 4 טיילן מיט אַ פּראָלאָג אוֹן מיט אַיין עפּילאָג).

אַ שאָד! מע וועט נעמען אַזאָ שענעם מאָטעריאַל אוֹן מע וועט דאָס צעשמירען אויף דריי הונדערט בלעטער, מאָכען פּון דעם אַ תל. אוֹן אַ רחמנות נעבאָך אויף דער העלדין, שרה משה פּורימ'ס טאָכטער, אסתר'ל. נאָך דעם, ווי די כתריליעווקער גאַזעטען וועלען זי בעארבייטען, מעג זי זיך שוין אָפּגעזעגענען. זי וועט שוין דאָרטען קיין חתן ניט קריגען וויל זי וועט לעבען. סיידען זי זאָל פערלאָזען „ארץ־ישראל“ מיט כתריליעווקע אוֹן אריבערפּאָקלען זיך קיין אמעריקא.

הלואי! מיר ווינשען איהר גליק און הצלחה און אַלדאַם גוטס — אָמן.

5.

„אונזערע בראַצקים" מיט „אונזערע רויטשילדס".

אין א הייסען זומער־טאָג, סאַמע אין רעכטען ברעז פון דאַטשע־סעזאָן, איז פון כתריעלעווקע קיין „פאַלעסטינא" געגאַנגען אויבער „ארץ־ישראל" אונזער בעקאַנטע „קאַלייקע" כמעט א לעדינע, ווייל ס'איז געווען ניט קיין פרייטאָג, נאָר א גענוהנליכער וואָכעדינער טאָג, דעמאָלט, ווען די כתריעלעווקער דאַטשניקעס, וואָס וואוהנען אין „ארץ־ישראל", זענען ניט קליין צו געהן צופוס. אין דער „קאַלייקע", ער זאָל אַזוי גוט און מוחל זיין אַפשטעלען די פערד־עלטערע, די אַנדערע א יונגערע, און ביידע האָבען געשמאַק געגעהניצט און געפאַכעט מיט דער נשמה פאַר גרויס היץ. אברהמעל דער קאַנדוקטאָר האָט געדרימעלט, די פערדלעך האָבען זיך געמאַכט ווי זיי פאַהרען, און די „קאַלייקע" קוים־קוים וואָס זי האָט געשלעפט זיך. פּלוצים איז אויסגעוואַכסען, ווי פון אונטער דער ערד, א פראַנטעוואַטע ציקאַווע אריסטאַקראַטיש בחור'ל פון א יאָהר צוויי און צוואַנציג, מיט א וויים אריסטאַקראַטיש קאַפּאַליעל און מיט שוואַרצע אריסטאַקראַטישע וואָנסזילעך, האָט א מאָל געגעבען מיט'ן אריסטאַקראַטישען שטעקעלע צום קאַנדוקטאָר פון דער „קאַלייקע", ער זאָל אַזוי גוט און מוחל זיין אַפשטעלען די פערדלעך. און האָט געגעבען א שפרונג־אַריין איז דער „קאַלייקע", אַבער אַזוי אריסטאַקראַטיש, אַזוי בריה'ש, אַזוי פלינק, אז עס האָט געהאָט דעם זיעבעטען חן. דערנאָך האָט ער זיך געגעבען א זעץ שוועק אויף דער צווייטער באַנק. פונקט אקעגען דער מאַדאַם מיט

איהר טעכטערע (די עלטערע איז געווען די מוטער, און די יונגע־רע—איהר טעכטערע), און א לעג אריין איז האנד אין דער לינקער הויזען־קעשעני און מיט דער אנדערער האנד א דרעה די רעכטע אריסטאקראטישע וואנסע, און בעת מעשה געגעבען אזא אריסטאקראטישען קוס אויף דער יפהפיה, אויף דעם שענעם מאמזעלכיז, אז א מיידעל, וואס איז נאך ניט שטארק פערליעבט אין קיינעם, דארף זיין שטארקער פון אייזען, זי זאל זיך ניט פערליעבען תיכף ומיר אין אזא בראווע אריסטאקראטישען בחור. פאר דער מאדאם איז דאס דאזיגע אומגעריכטע בעגעגעניש געווען איין „אצבע אלהים", א פאטאלע בעגעגעניש, און איהר מוטערליכ הארץ האט באלד אנגעהויבען צו קלאפען און נביאות צו זאגען, אז ס'איז ניט אומזיסט, אז ס'איז א גאט־זאך... און חאטש איהר טעכטערע איז שוין כמעט א כלה, טאקי מיט איהרען א גליעד־געשוועסטערקינדע, ווי מיר ווע־לען דאס אין גיכען געוואהרע ווערען, פון דעסטוועגען איז זי געווען העכסט צופרידען, וואס דער אריסטאקראטישער יונגערמאנטשיק שיסט מיט אויגען אויף איהר טעכטערע, נעמט זי דורך און דורך... נאר ווי אזוי מאכט מען, אז ער זאל זיך בעקענען מיט איהר טעכטערע, אז זי איז נאך אליין מיט איהם ניט רעכט בעקענט? איז זי געפאלען אויף איין עצה (א מאמעס הארץ): זי האט געגומען זיך פאכען מיט'ן פעכער און א זאג געגעבען, ווי צו זיך אליין, און דוקא אויף רוסיש, אויף דעם כתריעלעוקער רוסיש, וואס האט א שם אויף דער וועלט:

— אך, קאקאי גאריאטשע דיען סעוואדני ! — סאראַ הייסער טאג היינט איז !

האט די טאכטער א קוס געגעבען אויפ'ן אריסטאקראטישען יונגענמאן און האט פערריכט דער מוטער'ס גרייז:

— דא, אטשען זשארקיי דיען !

האט שוין דער אריסטאקראטישער יונגערמאן געהאט א גע־לעגנהייט אריינצומישען זיך מיט א ווארט און אויף אויף רוסיש געוועגדט זיך צו דער מאמזעל:

— א או וואס נא דאטשע טאקושע חארשישי וואזוך? — איז ביי אייך עפּים אויך א גוטע לופט אויף דער דאטשע?

האט די מאדאם פונדעסטוועגען ניט דערלאזט, אז די טאכטער זאל איהם ענטפערען און האט זיך בעסער אליין ארויסגעשטעלט (פּארט א מאמע!) און האט זיך אנגערופען צום יונגענמאן וויעדער אויף רוסיש און מיט א ניגון:

— נא טשטא נאם וואזדעך, קאנדא או נאם יעסט דיענגי? — צו וואס דארפען מיר לופט, אז מיר האבען געלד?

דערמיט האט זי איהם, אפּנים, געוואלט אפּהאקען די פּליע־געל, ער זאל זיך אזוי ניט איבערנעמען. נאר ארויסגעקומען דער־פון איז גאר עפּים אנדערש: ביידע קינדער, דער יונגערמאנטשיק און דאס מאמעלעלע, האבען זיך איבערגעקוקט און אויסגעשאסען מיט אנא געלעכטער, אז דער קאנדוקטאר פון דער „קאלייקע", אברהמעל דער בעל־עגלה, האט זיך געמוזט אויסדרעהען צו זיי מיט'ן פּנים, חאפּען א קוק: „וואס לאכען עפּים די אריסטאקראטען, א גוטע חלירע אויף זייער טאטען?" דער שפּיץ איז געווען, אז מען איז צוגעקומען צו איינער פון די שענסטע און רייכסטע דאטשעס איז „פּאלעסטינא", האט מען זיך גאנץ ווארעם אפּגעזעגענט און שטארק־שטארק געקוועטשט די הענד, און די מאדאם האט האלב־אפּיציעל פּערבעטען דעם אריסטאקראטישען יונגענמאנטשיק צו זיך: „פּאזשאלעסטע, בעז צערעמאני!" און דאס שענע מאמעלע־כעל האט אזוי לייעב געשמייכעלט זהן האט בעשענקט דעם יונגען קאוואליער מיט אזעלכע ווארעמע בליקען פון איהרע שענע חנ'עור־דיגע אויגען, אז וועז דער יונגער בחור, דער אריסטאקראט, זאל זיין פון אייזען און זיין הארץ פון שטיין, וואלט עס אויך בעדארפט צעשמאלצען וועדען, אזוי ווי וואכס.

אציגד בעדארפען מיר דערצעהלען, וועד איז געווען אט דער יונגער אריסטאקראט און וואס איז מיט דער מאדאם געווען אזוי די גדולה, וואס איהר טעכטערעלע האט זיך מיט איהם בעקענט?

די גרויסע שטאדט יעהופּעץ לעבט איז טעות. זי מיינט, אז נור זי פערמאגט אריסטאקראטען־מיליאנערען. די גרויסע שטאדט פּאריז מיינט, אז נור זי פערמאגט אריסטאקראטען־מיליארדערען. א סברה, אז אין כתריליעווקע האבען מיר זיך אונזערע אייגענע אריסטאקראטען, אונזערע אייגענע בראצקים מיט אונזערע אייגענע רויטשילדס. נאר וואס דענן? אזוי ווי אלסדינג, וואס כתריליעווקע פערמאגט, פערמאגט זי אין קלענערען מאסשטאב, על־כן זענען אונזערע בראצקים קליינע בראצקעלעך און אונזערע רויטשילדס — קליינע רויטשילדלעך, און זיי זענען ווערטה בעשריבען צו ווערען מיט זייערע ביאגראפיעס, פונקט ווי עס ווערען בעשריבען אלע מיליאנערען און אלע מיליארדערען פון דער גאנצער וועלט.

דאס איז א כלל — און עס ווייסט א מינדסט קינד, — אז אלע גרויסע מענשען פון דער וועלט זענען אמאל געווען קליין, דערנאך ערשט זענען זיי אויסגעוואכסען און נתגדל געווארען. די אמעריקאנער גרויסע מיליארדערען, למשל, האבען ליעב צו בעריהמען זיך צעהן מאל א טאג, ווי קליין זיי זענען אמאל געווען. ביי אייך אמעריקאנער אריסטאקראט איז א כבוד און א גדלות צו דערצעהלען פאר יעדען אינטערוויוער, אז אין דער יוגענד האט ער גענטראגען זעק אויף די פליייצעס, אדער גאזעטען צו פערקויפען, אדער געהאנדעלט מיט „מעטשעס". אונזערע כתריליעווקער אריסטאקראטען האלטען נישט פון דער דאזיגער מדה. אדרבה, א כתריליעווקער מיליארדער, אז איהר וועט איהם א פרעג טהון ווענען זיין יחוס, וועט ער אייך דערצעהלען גוזמאות, אז זיין זיידע איז געווען א רב און זיין עלטער־זיידע — א גאון, און זייער גאנצע משפּחה — לויטער רבנים, גאונים און נגידים, גבירים מפורסמים. זיי פערהאקען אייך אזוי דעם קאפ מיט זייער יחוס און שרעקען אייך אזוי שטארק אן מיט זייער אריסטאקראטיזם, אז עס פּאלט אן אויף אייך א פחד, און איהר קלערט זיך: „ווייסט זיי דער גוטער יאהר — אפשר קומען זיי טאקי ארויס דער רוח ווייסט זיי פון ווען?"... אונזערע אריסטאקראטען, מיליאנערען און

מילי׳ארדערען, איך מיין אונזערע כתרי׳עווקער בראצקים מיט אנ־
זערע כתרי׳עווקער רויטשי׳לדם, זענען אויך געווען אמאל
גאנץ קליינע מענשעלעך, און זייער שבה מוז געזאגט
ווערען. זיי האבען זיך אליין מיט זייערע אייגענע כחות
דורכגעשלאגען און מיט דער צייט שטארק־שטארק ארויפגעארבייט
זיך, געוואכסען און אויסגעוואכסען און געגומען איבערשטייגען און
אריבערשמייסען איינם דאם אנדערע הן אין עשירות, הן אין צדקה.
הן אין שענע שדוכים, און מי יודע, וואם פון זיי קאן נאך אמאל
אויסוואכסען! די גאנצע וועלט, למשל, ווייסט דעם יחום פון די
אמת׳ע רויטשי׳לדם, אז זיי שטאמען פון פראנקפורט און אז זייער
עלטער־זיידע איז געווען פריהער א חלפן, דערנאך א מלוה, דערנאך
א באנקיר, וואם פערלייהט געלד. אונזערע כתרי׳עווקער רויט־
שי׳לדם שטאמען ניט פון פראנקפורט. שטאמען שטאמען זיי טאקי
פון כתרי׳עווקע גופא, נאר ווייל זייער עלטער־זיידע איז אויך כל
ימיו געווען א חלפן, געשטאנען מיט א טישעל אין כתרי׳עווקער
מארק און געביטען קערבלעך אויף צעהנערם און צעהנערם אויף
נראשענס, האט מען דעריבער זיינע קינדער און קינדס־קינדער נע־
קרוינט מיט׳ן נאמען „די רויטשי׳לדם". זיי, די קינדער, זענען
שוין קיין חלפנים ניט געווען, מיט קיין טישעל אין מארק ניט נע־
שטאנען, נאר מיט הלואה האבען זיי זיך פערנומען, מיט הלואה
פערנעמען זיי זיך נאך היינט און מיט הלואה וועלען זיך פערנעמען
אויך זייערע קינדער און קינדס־קינדער — כל זמן עס וועט עקזיס־
טירען אויף דער וועלט אט דאם פאסקודנע מין, וואם מע רופט דאם
„געלד", און כל זמן עס וועלען זיך געפינען אזעלכע מענשען, וואם
וועלען אייך פערזעצען, איך בעט איבער אייער כבוד, די הוי־
זען, אבי איהר זאלט זיי לייהען געלד... אז ס׳וועט זיך מאכען.
איהר וועט קומען איצט אין דאם בענייעטע מארערנע כתרי׳עווקע,
וועט איהר אויף דער „געבריקעווועטער נאם" דערזעהן א צוויי גא־
רענדיגען מויער מיט א גרויסען שילד איבער דער גאנצער וואנד,
מיט גרויסע גאלדענע אותיות: „יעפים אי בארים גינגאלד. באנקיר־

סקאיא קאנטאראַ". אויף אונזער אידיש לשון וועט דאָס הייסען אזוי שוין, ווי „חיים און ברוך גינגאָלד. באנק־נעשעפט". זאָלט איהר ווייסען, אז דאָס זענען אונזערע כתרי־לעווקער רויטשילדס. אי, די קשיא: פון וואַנען האָט זיך צו זיי געקומען דער נאָמען ר ו י ט־ש י ל ד, אז הייסען הייסען זיי נאָר ג י נ ג א ל ד? קאָן מען דאָס אויך פערענטפערען מיט א ווייערארנאנד, ווי דער שטייגער איז: למאי וואָס וועט איהר זאָגען דערויף, אז אקוראט אקעגען די רויט־שילדס שטעהט נאָך א שענערער מויער מיט נאָך א שענערען שילד, מיט נאָך גרעסערע גאָלדענע אותיות אנגעשריבען בפירוש, און אויך אויף רוסיש: „ליעסנאיא טאַרגאוולייא בראטיעוו דעמ־בא"; דאָס הייסט: „האָלץ־געשעפט פון די ברידער דעמבא"; — פון דעסטוועגען טהוט א פרעג א מינדסט קינד: „יונגעלע, וועמענס שטוב איז דאָס?" — וועט אייך א מינדסט קינד ענטפערען: „אט די שטוב וועמענס? — בראָצקי'ס".

אויב אייך אינטערעסירט די ביאָגראַפיע פון די דאָזיגע בראָצ־קיס, וואָס הייסען דעמבא, אדער דער יחוס פון די ברידער דעמבא, וואָס רופען זיך בראָצקי, קאָן עס דאָ דערצעהלט ווערען איז קורצען אט אזוי: איז סוכאָליעסיע, איז א שטעדטל ניט ווייט פון כתרי־לעווקע, וואָס האָט אמאל געהערט צום גראָף שטרעמבא־רודניצקי, איז געווען א איד א שאָפער, איין אויפזעהער אויף די פריצישע וועלדער, וואָס געהיייסען האָט ער אהרן, נאָר ערופען האָט מען איהם דעמב, ווייל ער איז געווען, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, א איד א פראָסטאק, א דאָרפסמאן, א הויכער, א געזונדער, א דעמב. געטראָגען א גראָבען, א גוויישען בגד, מיט א שטריקל ארומגעבונ־דען, און א פאָר הויכע שטיוואָלעס, געקענט אויף אויסוועניג אלע בוימער פון אלע סוכאָליעסיער וועלדער, געהיט דעם גראָף'ס גוטס, ווי א געטרייער הונד, און איז געווען בייַ'ם גראָף אזא חשוב, אז ער האָט אנגעזאָגט אין זיין צואה די קינדער, אז דער איד אהרן און דעם אידענס קינדער זאָלען בלייבען בייַ זיי שאָפערס כל־זמן עס וועלען שטעהן די וועלדער פון סוכאָליעסיע און כל־זמן עס וועט עק־

זיסטירען דער נאמען שטרעמבא־רודניצקי. און ווי דער מנהג העולם איז, האבען דאך מסתמא די יורשים פונ׳ם גראף שטרעמבא־רודניצקי זיך פערשפיעלט אין קארטען און פערקויפט, געמאכט א תל פון אלע סוכאליעסיער וועלדער, און אהרון׳ס קינדער האבען גע־מוזט אריבערפאקלען זיך פון וואלד אין שטאדט אריין, זיך בעזעצט אין כתרילעווקע. און וויל ניט זיי און ניט זייערע קינדער האבען נישט געווואוסט קיין זאך, א חוץ וואלד און א חוץ געהילץ, איז זייער געשעפט געווארען נור וואלד און געהילץ — ער היום הזה. און עס האט זיי מצליח געווען, און זיי זענען געוואכסען אלץ העכער און העכער, און מיט זיי איז געוואכסען אויך זייער נאמען. תחילת האט מען זיי גערופען „די וואלד־מענשען", דערנאך — „די הילצער־נע אידען", „די דעמבעניאטעם", דערנאך — „די ברידער דעמ־בא", דערנאך — „די נייע נגידים", „די מילאנטשיקעם", און ערשט דערנאך, אז זיי האבען אנגעהויבען אויספיינען זיך, ארוים־געהן מיט א שענער נדבה, טהון גרויסע שדוכים, שמייסען און ארי־בערשמייסען די רויטשילדם, — האט זיי די שטאדט געקרוינט מיט׳ן נאמען: „אונזערע בראצקים". עס איז שווער צו זאגען, ווער פון זיי איז רייכער: „אונזערע רויטשילדם", צי „אונזערע בראצ־קים"? זייער גלד האט נאך קיינער ניט געצעהלט. נאר מיר דאכט, אז וואס זיי פעהלט צו די אמת׳ע בראצקים מיט די אמת׳ע רויטשילדם, וואלט עס געמעגט אונז אלעמען צוקומען. זייער רייכ־קייט איז ווי אמאל. אמאל זענען „אונזערע רויטשילדם" רייכער, אמאל — „אונזערע בראצקים". עס וועגדט זיך, ווער עס שטעלט זיך אוים שענער פאר דער שטאדט. און וויל יעדער פון זיי ווי אריבערשטייגען אין אריסטאקראטיזם, אריבערשמייסען איינס דאס אנדערע, דעריבער קאנקורירען אונזערע כתרילעווקער מילאנערען און מילאיארדערען און שמייסען זיך אויף וואס די וועלט שטעהט. למשל, זאגט א רויטשילד, אז ס׳איז איהם שווער אידיש רעדען — בעריהמט זיך א בראצקי, אז ער פערשטעהט ניט קיין וואורט אי־דיש. און דאס איז אין כתרילעווקע א סימן פון אריסטאקראטיזם.

אדער עס האט זיך געטראפען א מעשה ביי די רויטשילדס, א זוהנ־
דעל האט זיך פערשפיעלט אין קארטען און ג׳פטר׳ט, זאגט מען, א
גאנצען הונדערטער — האט ביי די גבירים, ביי די בראצקי׳ס,
א זוהנדעל פערשפיעלט צוויי הונדערטער. אדער עס האט זיך נע־
טראפען נאך א מעשה: ביי די רויטשילדס האט א שנור „נע־
פֿילטעווטע" אין אויסלאנד אין די בעדער מיט עפּים א ווילד־
פרעמדען יונגענמאן בפרהסיה, און עס האט געקאכט דערמיט די
וועלט — האט ביי די נייע אריסטאקראטען, ביי די בראצקים,
אויך אין אויסלאנד אין די בעדער און אויך בפרהסיה „געפֿילטע־
וועט" א שנור מיט צוויי ווילד־פרעמדע יונגע לייט... אריסטא־
קראטען אז זיי שמייסען זיך, איז פאר דער שטאדט א מעלה, וואס־
רום אז מע האלט אין שמייסען זיך, שמייסט מען זיך שוין אין אלם־
דינג. למשל, כתריעווקע וועט קיינמאל ניט פערגעסען יענעם ווינ־
טער, בשעת עס האבען געבושעוועט די גרויסע פרעסט. ארעמע לייט
נעבאך זענען געפאלען, אזוי ווי פליענען,—איז געווארען א ויצעקו:
„סטייטש, וואו זענען אונזערע גבירים? אונזערע רויטשילדס מיט
אונזערע בראצקים? וואס שווייגען זיי?!" האבען זיך די רויט־
שילדס דערבארעמט און האבען אריינגעשיקט פון מארק עטליכע
פוהרען שטרוי אויף צו בעהייצען די געפרוירענע. וואס זשע האבען
געטהאן, מיינט איהר, די בראצקים? — האבען זיי געזומען און
האבען אריינגעשיקט, פון זייערע אייגענע וועלדער טאקי, עטליכע
גאנצע פוהרען מיט האלץ און געטיילט האלץ אומזיסט פאר די ארע־
מע לייט פון שטאדט, וועמען א פונט און וועמען צוויי פונט. אדער
וואס האט געפעהלט יענעם פסח, בשעת די רויטשילדס האבען זיך
צעלאזט און האבען, א חוץ מעות־חטים, אריינגעשיקט א האלבע
מאה זעקלעך קארטאפלים פאר ארעמע לייט אויף פסח? זענען זיך
מיישב די בראצקים: „איהר גיט קארטאפלים? מיר וועלען גע־
בען שמאלץ צו די קארטאפלים!" און מען איז געגאנגען און מע
האט געעפענט גרויסע טעפ מיט שמאלץ און מע האט געטיילט די
ארעמע לייט שמאלץ. כל הכפין — איטליכען א לעפעלע שמאלץ.

און אויף א משפחה — א גרויסע לעפעל, אויב מע האט בעוויזען צו ברענגען א פאפיער פונ׳ם רב, אז די משפחה בעשטעהט ניט ווינ־ציגער ווי פון פינף נפשות.

פון שטאדט איז די קאנקורענציע מיט׳ן שמייסען זיך אריבער־געשמיסען. געווארען אין דארף, אויף דער דאטשע. „פאלעסטינא" האט געעפענט פאר „ארץ־ישראל" איהרע טויערען, און די פער־שמאכטע ארץ־ישראל׳דיגע דאטשניקעס האבען אפגעלעבט. ווי אזוי איז דאס געשעהן? אט ווי אזוי: איינמאל איז א זומער האבען „אונזערע" רויטשילדס אויסגעבויט אין „פאלעסטינא" איין איי־גענע דאטשע (אויף א גוי׳ס נאמען, געווהנליך). אבער א דאט־שע! מיט א ווארענדע און מיט שטאכעטען, געפארבטע גרינע שטאכעטען, און א גארטען האבען זיי געפלאנצט. געזעצט אגרעסען און וויימפערלעך און ווינשעל און קארשען. און האבען געעפענט דעם גארטען פאר אלע כתרילעווקער דאטשניקעס, וואס אויף דער זייט בארג, פראנק און פריי — גאנץ „ארץ־ישראל" קאן קומען שבת בייטאג שפאציערען אין גארטען! אבער נור שבת. אין מיטען וואך — אזאס!... זענען זיך מישב „אונזערע" בראצקים, טאקי באלד אויפ׳ן אנדערען זומער, און געהען און שטעלען אוועק נאך א שענערע דאטשע מיט נאך א שענערער ווארענדע און מיט נאך א גרעסערען גארטען, אויף אין „פאלעסטינא" און אויף אויף א גוי׳ס נאמען, און אויף מיט אגרעסען און מיט ווימפערלעך און מיט ווינשעל און מיט קארשען, און האבען גענומען און האב־בען בפירוש געלאזט אויסרופען אין שטאדט, אין אלע בתי־מדרשים. אז דער גארטען זייערער איז אפען פאר אלע אידען ניט נור דעם טאג שבת — אלע טעג פון א גאנצער וואך, נאר בתנאי — מע זאל זיך צו די בוימלעך ניט צוריהרען, די פירות ניט רייסען און אויפ׳ן גראז ניט טרעטען... ווי מיינט איהר אבער, אז מע לאזט אריין, א שטייגער, „ארץ־ישראל׳דיגע" דאטשניקעס אין א גארטען. און זיי דערזעהען גראז, — זאל מען ניט אראפווארפען די קאפאטע און ניט אוועקזעצען זיך אויף דער ערד? צי, א שטיינער, אידישע קינ־

דער אָבען דערוועהען פֿאר זיך גרינע אָגרעסען, רויטע ווייספֿערלעך, דערשמעקט קאַרשען — וועט מען קוקען אוֹן מע וועט שווייגען?... האָט מען דעם גאַרטען אַרומגעגרייזעט מיט א פֿאַרקאָן, אויף די שטאַכעטען אָנגעשלאָגען צוויעקעס, אויפֿן טויער אָנגעהאָנגען א שלאָס, אוֹן עס איז אַרויס א „פֿריקאָז", אז מהיום והלאה, טאָמער וועט זיך דערוועגען עמיצער פֿון „ארץ־ישראל" אַרייגצוטרעטען צו זיי אויף דער דאָטשע, וועט מען איהם איבערבעטען העגד אוֹן פֿיס, אַרויסשלאָגען א צאָהן אוֹן אַנרייצען אויף איהם די הינד...

באָמת, זענען די הינד געווען נור א פֿאַנטאָזיע, א סטראָשידלע אויף אָפּצושרעקען דעם עולם; נאָר דאָס האָט געהאָלפֿען מעהר פֿון אַלסדינג: כתרי לעוקער אידען האָבען פֿיינט האָבען צו טהון מיט הינד...

6.

מע קאָן ניט וויסען וועמענס מאָרגען ס׳איז.

דאָס וויסט איהר דאָך מן הסתם, אז ביי די אמת׳ע, ביי די פֿראַנקפֿורטער, רויטשילדס איז א מנהג פֿון קדמונים, א מין טראַדיציע אוֹנטערצוברושה פֿון זייערע זיידעס, וואָס וועלכע שטאַרק אָפּגעהיט, — אז שדוכים זאָל מען טהון נור צווישען אייגענע, בכדי די משפּחה זאָל חלילה, ניט פֿערפֿרעמדט וועלען; סיידען עס האָפּט זיך אונטער א גראָף, אדער א מאַרקיז, אדער א פֿרינץ, אוֹן פֿערליעבט זיך אין זייערער א טאַכטער — דעמאָלט איז אַנדערע וועלטער. דעמאָלט, פֿערשטעהט איהר מיך, איז שוין דער יצר הרע צו גרויס אוֹן מע קאָן נישט ביישטעהן קעגען אוֹא נסיון...

ביי די כתרילעווקער רויטשילדס איז אויך די זעלבע טראַדיציע. נישט מחמת זיי האָבען דאָס בירושה פֿון זייערע זיידעס,

נאר פֿשוט, ווייל זיי האָלטען זיך גרעסער פון אַלעמען און האָבען זיך איינגערעדט און זענען איבערצייגט, אַז צו זייער יחום איז נישטאָ קיין גלייכען אויף דער גאַנצער וועלט. ניט אומזיסט זאָגט כתרי־לעווקע אויף זייערע אריסטאָקראָטען אַ ווערטל, אַז זיי זע־נען אזעלכע גרויסע מיוחסים, אַז סע שטעהט זיי ניט אַן די מחותנ׳שאפט מיט זיך אַליין... ס׳איז געווען אַ צייט, וואָס די אויפ־געקומענע כתרי־לעווקער אריסטאָקראָטען, „אונזערע בראָצקים", האָ־בען אפילו אין חלום נישט געוואָגט צו טראָכטען פון אזא כבוד, ווי מתחתן זיין זיך מיט די אַלטע כתרי־לעווקער אריסטאָקראָטען, מיט „אונזערע רויטשילדס". נאָר אַז „אונזערע בראָצקים" האָט אַ שיין געגעבען דאָס מזל, זיי האָבען אַנגעהויבען וואָכסען, געווא־רען גרויס און האָבען בעקומען כמעט אזוי פיעל געלד, ווי די רויט־שילדס, איז ביי זיי געזעסען טיף אין הארצען פערבאָרגען נור איין וואונש: אַ שרוף מיט די רויטשילדס. אַרויסזאָגען דעם דאָזיגען וואונש הויך האָט מען נישט געוואָגט פונדעסטוועגען. איין מאָל נור, מעהר נישט אַז איין מאָל, האָט זיך געטראָפען אַ מעשה, די „אויפגעקומענע אריסטאָקראָטען" האָבען צוגעשיקט א שדכז צו די רוימשילדס — דעם בעריהמטען כתרי־לעווקער שדכן סאַלאָווייטשיק. סאַלאָווייטשיק דער שדכן, מוזט איהר וויסען, איז ניט פון די אַמא־ליגע כתרי־לעווקער שדכנים. סאַלאָווייטשיק איז א שדכן פון דעם איצטיגען מאָדערנעם כתרי־לעווקע, און ער הייסט שוין ניט „שדכן", נאָר „פערמיטלער". סאַלאָווייטשיק איז בעריהמט, ניט אַזוי מיט זיינע גרויסע שדוכים, וואָס ער פיהרט דורך, ווי מיט זיין מויל, מיט זיין רעדען. ער קאָן אייך איבערעדען די גאַנצע וועלט. ס׳איז נאָר ניטא אַ מענש, וואָס זאָל קאָנען ביישטעהן קעגען סאַלאָווייטשיק דעם פערמיטלער, אַז ער הויבט אָן צו רעדען. ס׳איז אש־להבה! סאַלאָווייטשיק דער פערמיטלער איז טאָקי דעם אַלטען רב שלום שדכן׳ס א זוהן, און איז א איד פון היינטיגער וועלט, טראָגט שוין, פערשטעהט איהר מיך, א קאָפּעלייש אויפ׳ן קאָפּ און א ווייסע מא־

נישקע מיט א שניפֿס. אמת, דער קאפּעליש איז שטאַרק אָפּגעבאַ־
רעט, די ווייסע מאַנישקע איז ניט איבעריג ווייס אוו דער שניפֿס
איז, זאל ער מיר מוחל זיין, עפּיס א מין שמאַטע, וואָס גלאַנצט —
ס'איז אַבער פּאַרט א קאַפּעליש אוו פּאַרט א מאַנישקע אוו פּאַרט
א שניפֿס! היינט לעגט־צו צו דעם א פּידזשאַק, טאַקי איין אַלטען,
נאָר א קורצען פּידזשאַק, וואָס הענגט אויף איהם א ביסעל פּרעמד־
ליף, אוו הויזען א פּאָר, אפּילו קורצליכע, דערפּאַר אַבער ברייטע,
גאַנץ ברייטע, אוו קעסטעלדיגע, געווען אַמאָל, איז די יונגע יאָהרען,
נאָר־נאָר פּיינע הויזען — וועט איהר פּערשטעהן דעם חלוק פּוו
איהם ביז זיין טאַטען, עליו השלום. נאָר דאָס אַלסדינג איז בלאַטע
אַקעגען די באָרד אוו פּאות. וועט מיר באָרד? וואָס מיר פּאות?
מילא, די באָרד איז נאָך ווי ס'ניט איז. איז ניט קיין באָרד —
איז א בערדעל. א מענש איז ניט מחויב צו טראָגען א בעזעם אויפ'ז
פּנים. אַבער פּאות? קיין סימן אפּילו! אָפּגעשוירען, אונטערגע־
גאַלט אוו אויסגעקאַרעניעט מיט'ן וואַרצעל! היינט דאָס רעדען
זיינם! קיין „גוט מאָרגען" איז נישטאָ, נאָר א רוסישער „איזדרא־
סטאַיטיע". אוו ביי'ם אוועקגעהן איז — „דאָסווידאַניע". ער זאל
זאָגען, אָשטייגער: „איך האָב פּאָר אייך א גוטען שדוך" — איז
ניטאָ. וואָס דען? א ביסעל אויף דייטש, א ביסעל אויף פּראַ־
צויזיש אוו א ביסעל אויף רוסיש: „איך האָב פּאָר זיי א פּאַרטי —
טשטאָ ניבוד אָסאָבענע!" וואָס דאַרפט איהר מעהר? זיין טאַ־
טע, עליו השלום, פלעגט טראָגען א זאַנטיק, א גרויסען, א רויטען
פּאַרעסאָל. איהם שטעהט ניט אָן. ער איז שוין איין אַריסטאָקראַט
מיט א שטעקעל אוו רופט זיך סאָלאָוויטשיק דער פּערמיטלער. רב
שלום שדכן זאל אויפשטעהן אוו א קוק טהון אויף זיין זוהו, דעם
„פּערמיטלער"!...

בעקומען אזא הויבע מיסיע — אויסצופיהרען א „פּאַרטי"
צוויישען אזעלכע צוויי אַריסטאָקראַטישע הייזער, ווי „אונזערע בראַצ־
קים" מיט „אונזערע רויטשילדס", האָט סאָלאָוויטשיק דער פּער־
מיטלער אָנגעטהאָן א ווייסע מאַנישקע, צעקעמט דאָס שמיכעל

בארד, פריש אונטערנעשדירעז דעם אַרט, וואו ס'איז אמאל געווען פֿאות, אוז איז אוועק צו די רויטשילדס — אוז האט נור געקאנט אויסרעדז די ערשטע עטליכע וועדטער אויף זיין געמיטשטער שפּראַך: „איזדראַסטאַיטע! איך האב פאר זיי א פּאַרטי — טשטאַ ניבוד אַסאַבענע!" — וואַרום אז מע האט איהם א פרעג געטהאַן, וועד איז די „פּאַרטי" אוז וואס פאר א „טשטאַ ניבוד אַסאַבענע", אוז ער האט נור אויסגערעדט די וועדטער „אונזערע בראַצקים", — האט ער געהאפט אַז מיאוס'עז פּעטשאַטעק, אז ס'איז איהם פּינסטער געווארעז אין די אויגעז. ער וועט שוין פערזאַגעז קינדס־קינדער! מע האט איהם מבטיח געווען, אז דאס אַנדערע מאל, טאמער לעגט ער פאר אַזא „פּאַרטי" מיט אַזא „טשטאַ ניבוד אַסאַבענע", וועט ער עפענעז מיט'ן קאפּ די טהיר. בקיצור, מע האט דעם שדכן געגעבעז דעם וועג. אויף פּראַסט אידיש וועט דאס הייסעז: מע האט איהם דורכגעטריבעז. דערפאר, שטעהענדיג שוין ביי דער טהיר, האט סאלאוויטשיק דער פערמיטלער בעווייזעז וואס ער קאז. ער האט זיי אַ זאַג געגעבעז: „געדענקט, דאס זאגט אויך סאלאוויטשיק: מע ווייסט ניט וועמענס מארגעז ס'איז!"...

אוז כך הוה. סאלאוויטשיק'ס וואַרט איז, אפּנים, אין אַזא שעה פרויסגערעדט געווארעז. די רשעים האבעז געהאט זייער מפּלה. די אייגענע רויטשילדס, וואס האבעז איהם אמאל דורגעטריבעז. האבעז געשיקט רופעז דעם אייגענעם סאלאוויטשיק דעם שדכז, ער זאל זיי געהן מאכעז א פּאַרטי מיט די נייע מיליאַנטשיקעם, מיט די אויפגעקומענע אַריסטאַקראַטעז, מיט די בראַצקים. דאַ איז מקוים געווארעז דאס וועדטל: „אז מע דארף האבעז דעם גנב, נעמט מעז איהם פוז דער טליה"־סאלאוויטשיק דער פערמיטלער האט זיך ניט געלאזט צוויי מאל בעטעז, אוז אז ער איז געקומעז צו די רויטשילדס, האט מעז איהם געבעטעז זיצעז, ניט געווארט ביז ער וועט זיך אליין זעצעז, אוז אפילו דערלאַננט איהם א פאפיראַס אוז פייער צום פאפיראס. דאס איז שוין די טבע פון א כתריל'עווקער אריסטאקראט: אזוי וועט ער

זיך אייך בלאזען, ווי איין אינדיק — גארנישט צו צוטרעטען! נאר קוים בעראַרף ער פון אייך א שטיקעל טובה, אזוי ווערד ער אייך נידעריגער פון דער ערד און ווייכער פון פוטער, חאטש נעמט לעגט איהם צו צו א געשווויר! אין קורצע ווערטער, מיט א פאר קליינע הקדמות, האבען די רויטשילדם אויסדערצעלט זייער התנצלות פאר סאלאוויטשיק דעם פערמיטלער, אז זיי וואלטען, אייגענטליך, בשום אופן ניט געוואלט טהון ניט מיט זייער גלייכען, ניט מיט דעם, וואס זיי שטעהט ניט אן. נאר אזוי ווי ס'איז פארהאן א גמרא מיט א מדרש און מיט, להבדיל, א גוייש ווערטעל — על כן זאל ער זיך מטריח זיין צו די נייע, צו די אויפגעקומענע, צו אט די, וואס מע רופט זיי איצט מיט'ן נאמען „די בראצקים", און ער זאל זיי זאגען כך וכך... איהם בעראַרף מען דאך די צונג ניט פיקען; ער איז דאך א איד, וואס קאטארע ער קאן...

דער פערמיטלער איז שיער צעגאנגען געוואַרען פון אזא בע־נעמונג, פון אזוינע רער און פון אזעלכע קאמפליימענטען. שייך צו זאגען ער קאן? אודאי קאן ער! „ניין, פאני סאלאוויטשיק! איהר בעראַרפט רעדען נישט גלאט, נאר פערשטעלט". שייך צו זאגען פערשטעלט? אודאי פערשטעלט! „ניין, פאני סאלאוויטשיק! איהר טארט ניט זאגען, אז דאס האבען מיר אייך געשיקט. איהר בעדארפט זיי זאגען, אז דאס איז אייער אייגענער פלאן, וואס וואכסט פון אייך אליין. איהר פערשטעהט, צי ניין?" שייך צו זאגען ער פערשטעהט? וואר דען פערשטעהט, אז ניט ער? — און סאלאוויטשיק דער פערמיטלער האט אנגעגורט זיינע לענדען און איז איז דעם זעלבען טאג אוועק צו די בראצקים, איין אנגעלאדע־נער און איין אנגעשטאלענער, געהאט אזוי פיעל צו זאגען, אז ער האט גארניט געוואוסט, פון וואס פריהער. עם האט זיך איהם ארויסגעווי־זען, אז וויפיעל ער זאל ניט רעדען, וועט זיין ווינציג, און וואס ער זאל ניט זאגען, וועט ניט זיין דאס, וואס מע דארף. ס'איז אלע מאל אזוי, פון זינט די וועלט שטעהט: אז איהר קומט אריין צו א גרויסען מען־שען, פערפלאנטען זיך אייך די מחשבות, און אנשטאט דעם, איהר

זאָלט זאָגען וואָס איהר ווילט. הויבט ביי אייך די צונג אַן צו פּלעשטשען דער רוח ווייסט וואָס!... איידער סאָלאָוויטשיק איז אַריין צו די אויפגעקומענע מילִיאָנטשיקעס, דאָס הייסט, אַז ער איז געווען אויך יענער זייט טהיר, איז ביי איהם געווען צוגעגרייט פּעק מיט רער אוֹן מיט משלים אוֹן מיט פּסוקים אוֹן מיט גמרא'ס — אהן אַ שיעור. נאָר אַז די בראָצקים האָבען געגעבען אויך איהם אַ קוק מיט די אויגען אוֹן אַ פּרעג: „וואָס דאַרפט איהר?" — האָבען זיך ביי'ם שדכן געגעבען אַ בלעטער־איבער די געדאַנקען אין קאָפּ, אוֹן פּוֹן אַלע זיינע פּאַרטיגע רעד מיט די פּסוקים, מיט די גמרא'ס, מיט די משלים, איז געווארען אַ מישמאַש — עס האָט זיך ניט געקלעפּט אַ ווארט צו אַ ווארט. דאָס הייסט, אַנגעהויבען האָט ער דוקא נישקשה'דיג: „פּאַרהאַן אַ רש"י, מאַכט ער: „תּלא בעדניה סגיד ליה" — אַ פּוסק אין זיין צייט, אַז מע דאַרף צו איהם אַנקומען... " האָט מען געגעבען אויף איהם אַ קוק אוֹן אַ האָק איבער: „אקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רעד?" „טאַקי אקעגען דעם טאַקי, וואָס מע וויים ניט וועמענס מארגען ס'איז... אט, דאָכט זיך, ניט לאַנג האָט א י ה ר געוואָלט, האָבען ז י י ניט געווואָלט. איצט ווילען ז י י שוין — שייך זאָגען זיי ווילען? זיי חלש'ען, זיי נעהעז אוים מיט אייך צו טהון, זיי נעמען איין אַ מיתה משונה! זיי וואָלטען מי יודע וואָס, אבי..."

— פּוֹן וועמען רעדט איהר?

— פּוֹן וועמען איך רעד? טאַקי פּוֹן זיי, טאָ יעסט, פּוֹנ'ם סאָמע יחוס, פּוֹן דער גילדענער פּאַהן, פּוֹן די גרעסטע, פּוֹן די פיינסטע, פּוֹן די שענסטע — פּוֹן „אונזערע רויטשילדס" רעד איך דאָך...

מעהר האָט מען נישט בעדאַרפט. דער פּערמיטלער זאָל זיי געווען אַפּגיסען מיט עסיג, אדער מיט וויטריאָל, וואָלט זיי, דאָכט זיך, געווען ניחא'ער. די בראָצקים, ווייזט אוים, האָבען נאָך נישט פּערגעסען דעם מיאוס'ען אַפּזאָג, וואָס זיי האָבען אמאָל געהאָט פּוֹן די רויטשילדס, ניט היינט געדאָכט. — האָבען זיי זיך אַפּגע־

קיהלט דאס הארץ אצינד און אויסגעלאזט כל חמתם נעבאך אויפ'ן שרכן'ס קאפ:

— מיט וועמען רעדט איהר אונז? מיט אט די ראסטאווש־טשיקעס, פראצענטניקעס, ליכווי־ארזשעס, וואס פערמאגען ניט אוכ־זער מיסט? — ווי האט דאס א איד א שרכן אזא פאטעפאלנעסט קומען פארלעגען אונז צו טהון מיט אזעלכע „חאץ־דארגעס"? וועד זענען זיי, אייערע רויטשילדס? שוין לאנג איז זייער זיידע גע־זעסען מיט א טארבע מינץ אין מארק און געפרוירען, ווי א הונט? איצט זענען זיי שוין געווארען כלומרשט באנקירען, נעמען וועכס־לעך, שינדען די הויט. ניין, ניין! איהר זאלט נארניט פרובען אפילו אפענטפערען א ווארט — איהר הערט, וואס מע רעדט צו אייך? און אז איהר וועט ניט אוועקגעהן באלד מיט גוטען, וועט איהר זיך דערשפילען — מע וועט אייך נעמען, איהר הערט צי ניין, און מע וועט אייך אראפלאזען פון אלע טרעפ!

שוין שטעהענדיג פון אונטען, איז דעם שרכן געבליבען נור איבערצו'חזר'ען נאך אמאל די אמאליגע ווערטער זיינע: „מ ע קאן ניט ווייטער ווענסען מארגען ס'איז"... און זיינע ווערטער זענען מקוים געווארען אויף א וואונדערליכען אופן, וואס ניט סאלאוויטשיק דער פערמיטלער, ניט קיינער האט זיך געקאנט דערויף ריכטען. איצטיגם מאל האט זיך אנגענומען דעם שרכן'ס קריוודע דער גאט פון ליעבע. עס האט זיך אריינגעמישט דאס קליינע מלאך'ל, וואס הייסט מיט זיין היי־ליגען נאמען „אמור" און וואס שיסט מיט פערגיפטיגטע פיילען אלע בחורים מיט אלע מיידלעך גלייך אין הארצען אריין. דאס איז געווען אין יענעם הייסען זומערדיגען טאג, וועו ביי אברהמעל דעם קאליישטשיק זענען געפאהרען פון כתרילעווקע קיין „פאלעס־טינא", אויב דער לעזער קאן זיך דערמאנען, איין אריסטאקראטישע מאדאם מיט א טעכטערל א יפת־תואר, און צו זיי אויף דער „קא־ליקע" האט זיך ארויפגעהאפט א טשיקאווע פראנטעווואטע בחור'ל מיט א וויים קאפעלישל און מיט איין אריסטאקראטיש שטעקעלע

אוז האט זיי געפֿעפט ביידען, די מאַדאַם מיט דער טאַכטער, מיט'ן ערשטען דרעה פון זיינע שוואַרצע אריסטאַקראַטישע וואַנסיֿלעך אוז מיט'ן ערשטען שאַם פון זיינע אויגען. איצט איז געקומען די צייט אויסצוזאַגען — עס איז שוין מעהר ניט קיין סוד — ווער איז דאַס די אריסטאַקראַטישע מאַדאַם, וואַס רעדט אזוי שען רוסיש: „נא טשטא נאַם וואַזדעך, קאַגדא או נאַם יעסט דיענגי?" אוז ווער איז געווען דער טשיקאַווע־פֿראַנטעוואַטע־אריסטאַקראַטישער יונגערמאַנטשיק, וואַס האט געפֿעפט די אריסטאַקראַטישע מאַמע מיט איהר אריסטאַקראַטישער טאַכטער? די מאַדאַם — דאַס איז געווען נישט קיין אַנדערע, נאָר די מאַדאַם רויטשיֿלד, אוז דער יונגערמאַן איז נישט מעהר אוז נישט וועניגער, ווי א זוהן פון די אויפגעקומענע אריסטאַקראַטען, פון די כתריֿלעווקער בראַצקים.

נעמענדיג אין אַנבעטראַכט דאַס אַלץ, וואַס איז דערצעהלט געוואָרען ביז אַהער, וועט שוין ביי'ם לעזער זיין רעכט, ווער ס'איז געקומען צו הילף סאַלאַווייטשיק דעם שדכן, אוז עס בלייבט איבער נור איין זאַך: צי האט דער גאט פון ליעבע עפּים אויפגעטהאַן? אוז צי ס'איז איהם גערָאטען, סאַלאַווייטשיק דעם פערמיטלער, די ראַזיגע „פּאַרטי" דורכצופיהרען? אוז אויב יאָ — וואַס האט ער, סאַלאַווייטשיק דער פערמיטלער, געטאַפּט דערבי? אוז וואו איז פּאַרגעקומען די דאַזיגע גרויסאַרטיגע אריסטאַקראַטישע חתונה — איז כתריֿלעווקע, צי אין „פּאַלעסטינא" אויף דער דאטשע? אויף די אַלע וויכטיגע פראַגען בעקומט דער פריינד לעזער א קלאָרע תשובה אין'ם קומענדיגען קאַפּיטל פון'ם דאַזיגען זומערדיגען ראַמאַן.

7.

סאַלאַוויטשיק דער שדכן ארביט אויף אַלע כלים.

מיר מיינען, אז דער פריינד לעזער איז צופריעדען, וואַס דער „ער" אוז די „זי" פון'ם דאַזיגען זומערדיגען ראַמאַן זענען גראַד

נישט קיין געוועהנליכע בשר־ודם'ס, ווי. למשל, מיר זענען. נאר אמת'ע אריסטאקראטען, פון דער גאלדענער פאהן, פון די כתרי־לעווקער מיליאנערען און מיליאנרדערען. „ער" איז א בראצקי פון „אונזערע בראצקים". „זי" — א רויטשילד פון „אונזערע רויט־שילדם". און דאס איז דאך א פאקט, וואס מע קאן נישט אפלייקענען, אז מיר, געוועהנליכע בשר־ודם'ס, זענען אלע מאל זעהר נייגעריג צו וויסען דוקא ו ו א ס איז די הויכע פענסטער טהוט זיך, ווי אזוי לעבט מען ביי די נגידים, ווי אזוי עסט מען דארט, ווי אזוי טרינקט מען? און אז א מיליאנערסקע אריסטאקראטישע התונה האט פאר אונז גאר א בעזונדערען אינטערעס, חאטש אז מע וויל שמועסען איז תוך אריין — וואס האבען מיר דערפון? גאר־נישט מיט גארנישט. נאר אזוי האט אונז שוין גאט בעשאפען — פארפאלען. מיר קאנען דעריבער מיט א ריינעם געוויסען געהן ווייטער מיט אונזער געשיכטע. נאר מע דארף זיך דערמאנען אויף א ווייל אין דעם ערשטען בענעגעניש פון „ער" מיט דער „זי" ביי אברהם'לען אויף דער „קאליקע", ווי אזוי דעם יונגען העלד בראצקי איז דאס געגאנגען, טאקי ממש דורך טהיר און דורך טויער. נישט נור איז די יפת־תואר, רויטשילד'ס טעכטערל, געווען פון איהם נעפאנגען, נאר אפילו די מאמע איהרע, זאל געזונד זיין, די מאדאם רויטשילד אליין, איז אינגאנצען געווען אויף זיין זייט און האט איהם מורא'דיג פריינדליך אויפגענומען און מיט סכנות ליעבליך איינגעלאדען צו זיך אויף דער דאטשע: „פאשאלעסטע, בעז צערעמאני!" צו אזא כבוד און צו אזא הצלחה איז לאו כל אדם זוכה. וואהרום מיר וויסען דאך, אז פון זינט די וועלט שטעהט און זינט צווישען מענשען קומען פאר ראמאנען איז פונקט קאפויר: אז עס קומט די צייט פון פערליעבענישׂ, איז אדער דער טאטע, אדער די מאמע פון דער יפת־תואר, אדער זיי ביידע, שפארען זיך איין אזוי גוואלדיג, אז ס'איז זיי נישט צו ריהרען פונ'ם ארט! שענער פון אלץ איז דאס, וואס די עלטערען, זאלען מיר מוחל זיין, האבען אליין אמאל איז דער יוגענד געליעבט און געקעמפפט, מלחמה נע־

האלטען מיט זיערע עלטערען, אנטלאפען און שטילערהייט געשטעלט א חופה. וואלטען זיי דאס, דאכט זיך, געמענט נעדענקען? איז ניין. איצט, אז גאט האט זיי געהאלפען, זיי זענען אליין געווארען עלטערען, האלטען זיי מלחמה מיט זייערע קינדער. דערפאר, אז זייערע קינדער וועלען, אם ירצה השם, אויסוואכסען און וועלען ווערען עלטערען, וועלען זיי אויך פערגעסען די אמאליגע צרות און וועלען מלחמה האלטען מיט זיערע קינדער. דאס איז א בעזונדער קללה פון גאט, און נור איין אדם הראשון איז געווען א גליקליכער, וואס חוה האט נישט געהאט קיין עלטערען, — און ווייטער איז צרות, מיט דאסאדע, מיט הארצוועה־טיג, מיט אומגליקען, מיט דראמעס, מיט טראגעדיעס אלערליי. וועה־וועה, אז מע טהוט זיך א טראכט־אריין, וויפיעל אומזיסטע טרערען עס זענען פערגאסען געווארען און וויפיעל יוננע לעבענס עס זענען דערפון רואינירט געווארען — שטעלען זיך די האר קאפויר! און נור דערפאר, וואס ס'איז אצינד זומער, דאטשע־סעזאן, אלץ גרינט און געלט און בליהט און וואכסט און ס'איז היים, און עס ווילט זיך גאר געהן באדען, און וויל מיר זענען בכלל נישט קיין גרויסע מרה־שחורה'ניקעס און זענען וויט פון טראגישע בעשרייבונגען און טרויעריגע גערעדענקען, געהען מיר פערביי און ווילען דערפון גאר נישט רעדען אפילו. און דערצו איז אין דעם זומערדיגען ראמאן, וואס מיר בעשרייבען דא, צום גליק, אלסדינג צוגעגאנגען אזוי גלאטיג, אזוי פיינטשיק, אז ס'איז נעבליבען, דאכט זיך, מעהר נישט, ווי נעמען און שרייבען תנאים, ברעכען טעלער און — מזל טוב אויף. נאר וואס דען? אז ס'איז געקומען צום שפיץ, האט זיך עס אפגעשטעלט. וואס איז די מעשה? די מעשה איז, וואס אומעדום מוז זיין א פלעקעל, א וואלם, וואס דערלאזט נישט. און דאס איז, אייגענטליך, א גליק פאר אונז, שרייבער, מחמת וועו ניט אם דער וואלם, און ס'זאל אלסדינג געהן גלאט, וואס וואלטען מיר־דיכטער, דעמאלט געהאט צו טהון אויף דער וועלט?

דער „וואַרעם", זואָס איז געלעגן צווישען אונזערע העלדער, איז נישט נור דאָס, וואָס ער איז א בראָצקי און זי א רויטשילד, — דא איז געלעגן איין אנדער הונד בעגראָבען: אונזער יפת־תואר איז שוין געווען „כמעט" ווי א כלה. טאקי פאר איין אייגענעם, פון דער משפחה, פון די רויטשילדס. א זוג איז דאָס אפילו געווען ששת ימי בראשית: ביידע גלייכע מיוחסים, ביידע פון דער גאָלדענער מאָהן און ביידע זיצען זיי אין איין „פאַלעסטינא", א דאטשע נעבען א דאטשע. ביידע האָבען גלייכע נדן׳ס (צו עשרת אלפים) און ביידע קענען זיי זיך איינס דאָס אנדערע דורך און דורך. זי — קענען מיר שוין. מיר האָבען שוין געהאט דאָס פערגעניגען זי צו זעהען ביי אברהמלען אין דער „קאַלייקע" — א בתולה׳כין א צאַצקע, איין אמת׳ע יפת־תואר. און מיט איהם, מיט׳ן חתן, היימט עס, בעדאַרף מען אייך בעקאַנט מאַכען, אפמאַהלען אין עטליכע קורצע שטריכען: א בחור כהלכה, פונ׳ם געוויסען שניט, א „געקאַנטשטעטער קאַמערטשעסקי", האט ליעב א קערטעל און קען זיך מיט דער גאַנצער חבריא פון „שאַנטאַן", קלאָר אויף אויסוועניג אלע אפערעטעס. און דעם גרעסטען ניגון וועט ער אייך אויספייפען מיט׳ן מויל. בייטאָג איז ער שלעפערינג, ביינאכט — איין אויסגעשלאָפענער. דאָס קאפעלישעל זיצט ביי איהם אויפ׳ן שפיץ קאפ, דאָס רעקעלע, „אלא־קלאש", הענגט ווי אויסגענאסען, דאָס שטעקעלע דין און טשאקענדיג, און אז עס קומט אריין אין טהעאטער, אדער אין צירק, אדער אין סינעמאַטאַגראף, געהט עס, ווי צום טאַנץ, בעל־הבתיש, ווי א היימישער, ווי איין אלטגעזעסענער. אט האט איהר אייך א בילד פון איין אריסטאַקראטישען חתן פון די אמת׳ע כתרי׳עווקער רויטשילדס. מיט דער כלה האלט זיך אוא חתן קאלט, סטאטשטענג, אויסגערעכענט, בעווייזט זיך ניט ארויס מיט קיין פערליעבעניש — דאָס פאסט פאר א בחור׳על פון „ארץ־ישראל", ניט פאר א „פאַלעסטינער" אריסטאקראט. ארויסבעוויזען סימנים פון פערליעבעניש און פרעטענזיעס צו דער „כלה" האט ער ערשט דעמאלט, וועז ער האט זיך געי

טראָפען מיט אונזער צווייטען העלד, מיט בראָצקי׳ס זוהנדעל, ביי זיינע מחותנים, אין „פּאָלעסטינא" אויף דער דאטשע, און דער־זעהן, ווי יענער שיסט מיט אויגען אויף דער מאַמזעלעכין רויט־שילד, אוז ווי די מאַדאַם רויטשילד שלאָגט מיט איהם בלאָט, חנפה׳ט דעם גאַסט אויף וואָס די וועלט שטעהט אוז האַקט אזא רוסיש, אז מע קאָן בלייבען אַהן א בויך לאַכענדיג! דעם חתן רויטשילד, דאַס היסט, דעם האַלבען חתן איז ניט געפעלען דאַס, וואָס די מחותנת׳טע רויטשילד איז איהם געוואַרען עפּים צו בערע־דעוודיג, אוז עס האַט זיך אַנגעצונדען א העליש פּייער אין דעם דאָזיגען העלד, אוז סע האַט איהם געהאָפּט א פערדראָס אויף דעם יונגען בראָצקי, אוז די ליעבע האַט זיך פּלוצים אין איהם צעברענט אוז צעפּלאַקערט מיט סכנת נפשות! ניט אַווי די ליעבע צו דער כלה, ווי די שנאה צו אַט דעם „אויפגעקומענעם" אריסטאָקראַט! וואָס האַט יענער צו געהן מיט וויזיטען אין אזא שטוב, וואו ער, רויטשילד, רעכענט זיך „כמעט" פּאַר א חתן?... אוז בכדי צו מאַכען א סוף מיט דער דאָזיגער אונאַנגענעהמער געשיכטע, האַט ער גע־פּועל׳ט ביי זיינע עלטערען, אז מע זאל זיך אַביסעל צואייל׳ען מיט׳ן קנס־מאָל. נאָר ווי איבערראַשט איז מען געוואָרען ביי זיינע עלטע־רען, אז מע האַט זיי געבראַכט פון דאָרט א תשובה, אז ס׳איז נישטאָ וואָס צו רעדען פון קיין קנס־מאָל, איבער ד ר י י טעמים: ע ר־ש ט ע נ ס, איז זומער, אוז זומער מאַכט מען ניט קיין קנס־מאָל. צ ו ו י י ט ע נ ס, איז די כלה נאָך צו־יונג אוז מע טראַכט נאָך גארנישט פון קיין שדוך. אוז ד ר י ט ע נ ס, קאָן זיין, אז די טעג זאל זי א כלה ווערען טאַקי פון היע מיט איינעם פון די פּאַלעס־טינער אריסטאָקראַטען...

אז דער איינער פון די „פּאַלעסטינער אריסטאָקראַטען" איז אונזער יונגער בראָצקי — דאַס האַט מען נישט געוואָגט. מע האַט עס שוין אַליין בעדאַרפט פערשטעהן. פּאַר די רויטשילדס איז דאַס געווען א צווייענדיגער סקאַנדאַל: דאַס, וואָס זייער זוהנדעל בלייבט אַהן א כלה — איז איינס. אוז צווייטענס, וואָס איז דער גאַלדענער

פֿאהן פון די אמת'ע דויטשילדס חאפּט זיך אריין אויך „אויפֿנע־
קומענער" אריסטאקראט, „עפּים" א בראצקי! דער צווייטער פונקט
איז געווען נאך אפּשר וויכטיגער פונ'ם ערשטען. און פּאר אונזער
אפּגענארטען העלד, דעם האלבען חתן רויטשילד, איז דאס געווען
אזא קלאפּ, אז ער איז גרייט געווען אויף אלסדינג, וואס ער האט
ווען אמאל געלייענט אין די פראנצויזישע ראמאנען. אפּילו אויף
א דוען! נאר דעוויל האט ער קיין סעקונדאנטען צו זיין קאנקר־
רענט, צו בראצקי'ן, נישט געשיקט. ער האט בעסער געשיקט זאגען
דער מאמע פון זיין „כמעט" געווען זעלבער כלה, אז ער ווייסט, אז
דאס שטאמט פון א י ה ר, און אז ער וועט דאס איהר ניט פער־
שווייגען — ער וועט לאזען אפּדרוקען אין ביידע כתריליעווקער גא־
זעטען אלע ליעבע־בריוולעך, וואס ער האט פון איהר טעלעגראפירט,
אלע ביז איינעם, — און לאז איהר געליעבטער חתן ווייסען, וועמען
ער נעמט פאר א כלה!... אפּנים, אז אין די דאזיגע ליעבע־בריוו־
לעך האט זיך עפּעס געפּונען, — און דאס וואלט געקאנט זיין א
שענער מאטעריאל פאר די כתריליעווקער גאזעטען. דער „קאפּע־
ליש" מיט דער „יארמעלקע" וואלטען שוין נעמאכט דערפון א רעכ־
טען צימעס און וואלטען עס צעלעגט אויף טעלעריעך, — און דאס
האט דאך נעבאך דאס געהרטע כתריליעווקער פובליקום אזוי ליעב,
ווי, א שטייגער, געהאקטע געזונענע לעבערלעך מיט שמאלץ, אדער
געפיהלטע העלזלעך אין א גוטען לאקשענעס קוגעל, אדער קאלטען
עפּעלקוואס מיט אייז אין א הייסען זומער טאג. איז אבער ניט
בעשערט געווען ניט די גאזעטען זאלען האבען וואס צו שרייבען,
ניט דאס געהרטע פובליקום זאל האבען וואס צו לייענען, ווי מיר
וועלען דאס באלד געוואויר ווערען.

* * *

און אונזער צווייטער העלד, דער גליקליכער בראצקי, האט
זיך דערווייל געטהאן זיינם: ער איז געווארען א גאנץ אפּטער
גאסט ביי די רויטשילדס אויף דער דאטשע, געבראכט אלע טאג
צוטראגען א בוקעט פרישע בלומען מיט א האלב פונט שאקאלאד.

געגומען מאכען א שפאציער מיט'ן מאמזעלעכין רויטשילד, אמאל צופום, אמאל רייטענדיג אויף פערדלעך און אמאל גאר אין איין אויטאמאביל וויט־וויט אין וואלד אריין, — אזוי לאנג, אזוי בריט, ביז מען איז געוואוירע געוואָרען אין „ארץ־ישראל" אויף די דאטשעס, וואס אין „פאלעסטינא" טהוט זיך, האט מען דאס פארעל געגומען אין די מיילער אריין און מע האט אנגעהויבען אונטערצומרמלען... בקיצור, עס איז דערגאנגען אזש צו דער משפחה פונ'ם העלד, צו די בראצקים, און ס'איז געוואָרען כלומרשט א ויצקו — זיי וויילען ניט דעם שדוך! האט דאס שוין די רויטשילדם פערדראסען: ווי־באלד, אז א י ה ר ווילט ניט, ווילען מיר א ו נ ד א י ניט! האט זיך דאס יונגע פארעל אוועקגעשטעלט: ווילען מ י ר אבער! און עס האט זיך אפגעשפילט איין אריסטאקראטישע טראגי־קאמעדיע, וואו אלע צדדים האבען געוואלט — און אלע האבען זיך געבראכען, נעמאכט אנשטאלטן, ביז מע האט געמוזט אנקומען צו סאלאוויטשיק דעם פערמיטלער, ער זאל אויסגלייכען דעם סכסוך. און אט דא האט זיך ארויסבעוויזען סאלאוויטשיק מיט זיין גאנ־צען כח, וואס ער קאן. ער האט אנגעוועגדט אלע מיטלען, דריי טעג געארבייט מיט דער גאל, און האט אויסגעגלייכט אלע צדדים, גע־מאכט שלום ושלוה, השקט ובטח. קודם האט ער אפגעמאכט מיט'ן געוועזענעם חתן א שטיקל געשעפט. ער האט איהם געגעבען צו פערשטהן, אז ער קאן מיט זיין געוועזענער כלה'ס ליעבע־בריוולעך מאכען גאלד; נישט חלילה זיי פערקויפען צו די גאזעטען, נאר צו דער כלה'ס עלטערען. די רויטשילדם קאנען פאר אזא סחורה מהר בעצאהלען, ווי צוואנציג קבצנ'ישע גאזעטען איז כתריל־עווקע; און דוקא איצט, פאר דער חתונה, איז די רעכטע צייט צו פערהאנדלען די בריוולעך, וואָרום טאמער לעגט ער עס אפ אויף שפעטער, חאפט די סחורה א ריח און זי ווערד אויסגעוועבט... די דאזיגע ווערטער זענען דעם געוועזענעם חתן אריין אין נאז אריין. און מע האט זיך געמומען דינגען פאר די בריוולעך נאר פשוט, ווי מע דינגט זיך פאר עפים א מין ארטיקל, און מע האט די בריוולעך ביי איהם

אוועקגעקויפט — פאר וויפיעל? דאס איז שוין א סוד־זאד. סאלאַ־ וויטשיק דער פערמיטלער ווינשט זיך עס צו פערדינענען אלע יאהר, וואס דאס האט אפגעקאסט, און פאר נויט — איז אלע דריי יאהר. און אז איהר וועט איהם שטארק בעטען — איז אלע פינף יאהר... דערנאך האט ער גע׳פועל׳ט ביי די בראצקים, אז חאטש זיי האבען אריבערגעשמיסען די רויטשילדם און זענען א סך רייכער פון די רויטשילדם, און וויבאלד רייכער, זענען זיי דאך גרעסערע מיוחסים אויך, פון דעסטוועגען זענען זיי, די בראצקים, פריהער געקומען מיט א וויזיט צו די רויטשילדם אין „פאלעסטינא" אויך דער דאטשע. און דארטען איז טאקי געווען דאס וואדט, און דערנאך — דאס קנם־מאל, און טאקי באלד נאכדעם האט בעדארפט זיין די חתונה.— האט זיך געטראפען א מעשה, א צופאל, וואס טרעפט זיך איין מאל אין הונדערט יאהר און וואס האט שיער־שיער ניט צעשטערט דעם גאנצען פלאן פון סאלאוויטשיק דעם שדכן. דער צופאל איז געקו־ מען גאר פון א זייט, וואס ניט סאלאוויטשיק, ניט די רויטשילדם מיט די בראצקים זענען אין דעם גאט די נשמה שולדיג. שטעלט אייך פאר, אז סאמע אין דער לעצטער מינוט, וועז אלע כתריעלעוו־ קער אריסטאקראטען, אנגעטהאן אין קורצע פראקען און וויסע העכטשקעס, זענען זיך צענויפגעקומען קיין „פאלעסטינא", צו די רויטשילדם אויף דער חתונה, וואס האט אפגעקאסט א פערמעגען. צווויי ארקעסטרען מוזיק האבען געשפיעלט, א חוץ כתריעלעווקער כלי־זמר, און אלץ איז שוין געווען גרייט צו דער אריסטאקראטישער חופה, — פלוצים וואכסט אויס, מע וויסט ניט פון וואנען, עפים א גרויסארטיגע דאמע, א הויכע, א שלאנקע פיגור, אונטער א ג׳ע־ דיכטען שלייער, א שענע צי מיאוסע — דאס וויסט מען ניט, נאר אז זי איז א נקבה — דאס איז זיכער. און ווי נור די דאמע אונ־ טער׳ן שלייער האט זיך בעוויזען, אזוי איז דער אריסטאקראטי־ שער חתן געווארען בלאס, דער כלה איז געווארען ניט גוט, טאקי ממש אויף צו חלש׳ען; די מחותנת׳טע פון כלה׳ס צד איז געווארען צעמישט, געבראכען די הענד און אויפגעהערט צו רעדען אויף רו־

סיש : די מחותנים פון חתן׳ס צד האבען זיך עפים גע׳סוד׳עט, אוו צווישען די געסט איז געווארען אזא בהלה, אזא סומאטאכע, אז מיר מוזען דא איבערייסען אוו איבערלאזען די פערשלייערטע דא־מע אויפ׳ן קומענדיגען קאפיטעל, וואס שליסט די דאזיגע זומער־דיגע ערצעהלונג מיט א שענעם „עפילאג" אוו מיט א „נאטאבענע", ווי סע פאסט פאר אזא אריסטאקראטישען ראמאן.

.8

די פערשלייערטע דאמע.

דערפאר איז גוט צו זיין א גביר (אונזער אלטע טענה!) אוו דערפאר איז א חיות ביי די אריסטאקראטען, וואס טאמער טרעפט זיך עפים ביי זיי, איז אפגעווישט די ליפען אוו פתח שיז — שא! וועז אזא מעשה, וואס האט זיך געטראפען אין „פאלעסטינא", ביי די רויטשילדס מיט די בראצקים, טרעפט זיך, די שעה זאל נאר ניט זיין, ביי א פראסטען אידען אין „ארץ־ישראל", וואלט זיך אי־בערגעקערט די גאנצע וועלט! אוו דא, ביי די אריסטאקראטען.— נארנישט! אז די פערשלייערטע דאמע איז אריינגעקומען צו די רויטשילדס א מינוט פאר דער חופה, איז טאקי געווארען אויף א ווילע א סומאטאכע, א בהלה; עס האט אבער לאנג נישט גענו־מען. מע האט די פערשלייערטע דאמע אריינגעפיהרט אין א בע־זונדער חדר, טאקי דעם חתן׳ס פאטער אוו מוטער, די אויפגעקומע־נע בראצקים האבען עס געטהאן, אוו מע האט זי א פרעג געגע־בען: „וואס וויל זי?" וועד זי איז אוו וואס זי איז — דאס האט מען זי ניט געפרעגט. מע האט זיך שוין אליין גע־שטויסען, אז דאס איז מסתמא דעם יונגען בראצקי׳ס א געליעבטע פון פאר דער חתונה (דאס וועלד אנגערופען אויף זייער לשון „פלירט"). וועד פלירטעוועט ניט היינטיגע צייטען ביי די אריס־

טאקראטען? דעריבער האט מען זי נור געפרענט, ווי אזוי זי ווייל. און אז די פערשלייערטע דאמע האט געזאגט, וואס זי וויל, איז מען קיין ברעקעל נישט נתפעל געווארען. מע האט זיך נור אוועקגעשטעלט דינגען מיט איהר, ווארום די פאדערונגען, וואס די פערשלייערטע דאמע האט אוועקגעשטעלט, זענען געווען שווין אביסעל צו פיעל. די פערשלייערטע דאמע האט געפאדערט איינס פון די צוויי: אדער ס'זאל זיין אוים שדוך מיט די רויטשילדס און אוים חופה, און דער חתן בראצקי זאל חתונה האבען בעסער מיט איהר, מיט דער פערשלייערטער דאמע, אדער אז ניט, זאל ער זי בעוואהרענען מיט א שענער פענסיע, ווי עס פאסט פאר אזא אריסטאקראט, ווי אונזער בראצקי, און א חוץ דעם זאל ער מוחל זיין אוועקלעגען א געווישען קאפיטאל אויף אויפ'ן קינד'ס נאמען... ווער איז געווען דאס קינד און פון ווען האט זיך געזומען אהער א קינד? — דאס האט מען זי אויך ניט געפרענט. ביי די אריסטאקראטען איז דאס ניט קיין נאווינע, אז א חתן פאר דער חתונה זאל האבען א געלייעבטע, און די געלייעבטע זאל האבען פון איהם א קינד, אדער צוויי. אונזערע אויפגעקומענע אריסטאקראטען, די כתרילעווקער בראצקים, האבען געדאנקט גאט, וואס זי האט נור א י י ן קינד. ווארום מיט וואס וואלט געווען בעסער, ס'זאל זיין צוויי אדער דריי קינדער? און אביסעל האט מען געהאט פאראיבער אויפ'ן זוהן: למאי האט ער ניט דערצעהלט פריהער דעם טאטען אדער דער מאמען, אז ער האט שוין א קדיש? איצט איז אבער נישט די צייט אויף צו זיין ברוגז. די חופה שטעהט. אלץ איז גרייט און פארטיג, און דער עולם קאן נאך אנהויבען זיך צעקרייכען און צעגעהן אהיים. און די אריסטאקראטישע חתונה קאן זיך נאך חלילה ענדיגען מיט א סקאנדאל, — און אריסטאקראטען האבען פיינט סקאנדאלען! האט מען זיך געזומען דינגען מיט דער פערשלייערטער דאמע. א רענדעל ארפּ, א רענדעל ארויף — מען איז דורכגעקומען: מע האט איהר בעצאהלט טאקי דא אויפ'ן ארט קאטעסען פון אלע פיער זיימען. און די כלי־זמר מיט'ן קעסעל־מיט מזומנים ממש, און מע האט איהר ארויסגעגעבען א פאפיער,

און דער אלטער בראַצקי האָט געלעבט די חתימה מיט זיין אמת'ען נאָמען „קופּער פּערוועג גילדיע איסאק אראנאוויטש דעמבא". אז דאָס קינד בעדאַרף זיך געפינען ביי דער מוטער ביז ס'וועט אלט ווערען אכצעהן יאָהר, און דערויף בעקומט די מוטער אזוי פיעל אוו אזוי פיעל אלע יאָהר: און אז דאָס קינד ווערט אלט אכצעהן יאָהר, בעקומט עס פון דעם קופּעטשעסקי סין אראַן איסאקאוויטש דעמבא. פון חתן הייסט עס, אזוי פיעל אוו אזוי פיעל, — און דאָס אלסדינג דאַרף זיין בסוד־סודות, און ביידע צדדים זענען צופריעדען, איינס צו דאָס אנדערע טאַרען נישט האָבען קיין שום טענות אוו פרע־טענזיעס — ו ה כ ל ש ר י ר ו ק י י ם.

אוו דערמיט איז די פערשלייערטע דאָמע אוועק אהין. פוו וואַנען זי איז נעקומען, אוו די צערעמאָניע פוו דער אריסטאקראַ־טישער חופּה איז אויסגעפיהרט געוואָרען אויפ'ז שענסטען אופן: דער קאזיאַנער רב האָט געהאלטען זעהר א שענע דרשה, געוועהנ־ליך אויף רוסיש, זיך אפּגעשטעלט אויף דער אומשולדיגקייט אוו אויף דער ריינער ליעבע פוו דעם פּאָרעל, וואָס געהען בויען זייער הויז, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטען אוו אזוי ווי אין פּסוק שטעהט: „הבן יקיר לי אפרים". ביי'ם פּסוק האָבען די אריסטאקראַטען אראַפ־גלאָזט זייערע נעזיכט, אוו די אריסטאקראַטקעס האָבען צוגעטראַ־גען די ווייסע טיכלעך צו די טרוקענע אויגען, צו בעווייזען, אז חאָטש זיי ווייסען ניט די טייטש פוו'ם פּסוק, נאָר דעם פּשט פוו די ווערטער פערשטעהען זיי גלייך מיט די אריסטאקראַטען... אוו דער־נאָך האָבען חתן־כלה צעקושט זיך מיט די מחותנים אוו מיט אלע געסט, אוו תיכף נאָך דער צערעמאָניע, אפילו נישט פער־ביסען, נאָר אויסגעטרונקען צו גלעזלעך שאמפאַניער־וויין, האָט זיך דאָס פּאָרעל אויפגעזעצט אין א שענעם אויטאמאביל אוו איז אפ־גענאהרען צו דער באָהן אויף דער האָכציטסרייזע, ווי דער מנהג איז ביי די אריסטאקראַטען פוו דער גאַנצער וועלט. אוו אויך ביי אונזערע כתריליעווקער אריסטאקראַטען. וואָס טאַנצען נאָך דער גאַנצער וועלט.

עפילאג צו דער „פערשליערטער דאמע".

אויף מארגען אין דער פריה, נאך דער חופה־וועטשערע, האט זיך בעוויזען אין ביידע כתרילעווקער גאזעטען א נאטיץ וועגען דער גרויסארטיגער אריסטאקראטישער חתונה אין „פאלעסטינא".

אין דער דאזיגער נאטיץ איז געווען בעשריבען אלסדינג, נאר וועגען דער מעשה מיט דער פערשליערטער דאמע — אפילו נישט קיין ווארט. ביידע כתרילעווקער גאזעטען, סאי דער פראגרעסיווער מאדערנער „קאפעליש", סאי די ארטאדאקסישע „יארמעלקע". האבען זיך גערישען אויף די גלייכע וועגן, זיך גארנישט געקאנט אפלויבען פון דער דאזיגער „קייזערליכער" חתונה. עס זענען ביי זיי אויסגערעכענט געווארען ביי די נעמען אלע כתרילעווקער אריסטאקראטען. וואס האבען בעהרט די דאזיגע זעלטענע חתונה, מיט א קורצער כאראקטעריסטיק אויף יעדען אריסטאקראט בעזונדער, מיט וואס ער פיינט זיך אויס: ווער מיט זיין גוט הארץ, ווער מיט זיין חכמה, ווער מיט זיין צדקה־געבען און ווער מיט אנדערע מעלות טובות. מע האט נישט פערגעסען אויסרעכענען אויך די מאכלים, וואס מע האט דארטען געגעסען, און די משקאות. וואס מע האט דארטען געטרונקען. דער „קאפעליש". למשל, איז אריין אין מוראדיגע התלהבות און האט זיך געגעבען א זאג, אז די שוחטים האבען דאס געהאט וואס צו טהון! אלע דריי שוחטים האבען דריי טאג כסדר געהאלטען אין איין קוילען עופות! און די „יארמעלקע" האט זיך צעקאכט גאר אויף איין אנדער אופן. די „יארמעלקע" האט זיך מעהר אפגעגעבען מיט די משקאות, ווי מיט די מאכלים. אז ס'איז געקומען צו די ווייגען, וואס מע האט דארטען אויסגעטרונקען אויף דער חופה־וועטשערע, איז זי אריין איז איין עקסטאז און האט א זאג געגעבען בדרך משל, אז פון די לעדיגע פלעשלעך אליין, וועט א כתרילעווקער בעל־הבית פערמאגט עס, וואלט ער געקאנט בהרחבה חתונה מאכען דריי טעכטער, און עס וואלט איהם אליין נאך אויף געבליבען אויף א יאהר צו לעבען!...

דער כתריעלעוקער לעזער, וואָס איז שוין געוואָהנט צו אזעלכע גוזמות אין די כתריעלעוקער גאַזעטעז, איז ווינציג־וואָס נתפעל געווארען סאי פון די שוחטים און סאי פון די פלעשלעף. איז דאָך אַבער די ווייסטע קאַנקורענציע! בעדארף דער ראדיקאַלער „קאַפּעליש" אויף מארגן מיט א שארפער „קריטיקע" אויף דער „יארמעלקע", אונטער א שרייענדיג קעפּעל: „א י ד ע ן — ד י גרעסטע שכורים איז דער וועלט!"

אין דער דאזיגער „קריטיקע" טהוט זיך דער ראדיקאַלער „קאַפּעליש" א טייטש־אויס מיט'ן גראַבען פינגער און א רעכען־אויס: „שאַט! לאַמיר נור געהן פּאַוואַלינקע, ניט געחאַפּט: דרויי טעכטער חתונה מאַכען, לאז שוין זיין אפילו ניט אזוי „בהרחבה'דיג", ווי דער פינסטערער רעדאַקטאַר פון דער שווארצער „יארמעלקע" זאגט, בעדארף אויך קאַסטען היינטיגע צייטען, צום וועניגסטענס, אזעלכע פינף־זעכס הונדערטער אויף א טאַכטער. האַבען מיר שוין א קיימא־לן פון אַכצעהן הונדערטער. היינט לאַמיר אַקאַרשט א רעכען טהון, וואָס איז וועדטה א לעדיג פלעשעל פון ווייז? וועלען מיר זאגען: צו דריי קאַפּיקעס. קומט אויס, אז אויף דער דאזיגער חתונה זענען אויסגעטרונקען געווארען נישט מעהר אוו נישט וועניגער ווי 60,000 פלעשער ווייז! איצט לאַמיר געהן וויטער: וויפיעל האַבען געקאַנט זיין מענשען אין „פאלעסטינא" אויף דער דאטשע? נו, דריי מניינים. דרייסיג אידען הויסט עס. זעכציג טויזענד געטיילט אויף דרייסיג — מאַכט דאָס ניט קיין צ ו ו י י ט ו י ז ע נ ד פ ל א ש ו י י ז א ו י ף א מ ע נ ש ע ן? קומט אויס, הויסט עס, אז די גרעסטע שכורים איז דער וועלט זענען אידען — אוו דאָס איז פאר אונז א נייעס, איין איבערראַשענדע נייעס!"

האָט זיך אַבער די „יארמעלקע" ווינציג־וואָס דערשראַקען פאר אזא „קריטיקע" אוו איז אויף מארגן ארויס אויף מיט א „קריטיקע" אויף א „קריטיקע", אוו פרעגט ביי'ם „קאַפּעליש" א קלאַפּקשיא, שוין מיט א לשון רבים: „זאגט נור, קלוגע קעפּ פונ'ם ליכט

טינען „קאפּעליש", מענשען פון אמת, אז איהר זענט שוין יא אזעלכע קנאקערס און חטאים־זוכער און איהר קאנט חאפּען יענעם אין א גוזמא און מאכען אזעלכע חשבונות מיט אזעלכע גערעטענע סטאטיסטיקעס, — פאר וואס זאלט איהר שוין אין איינוועגס ניט נעמען א בליישטיפט פאר פיער גראשען און געבען א רעכענונג־אויס אויף פאפּיער, אדער טהון א חאפּ אויפ'ן קאפּ אייער אייגענעם חשבון מיט אייער אייגענער סטאטיסטיקע פון די היהנער? איהר זאגט אין אייער ליכטיגען בלאט, אז אויף דער דאזיגער חתונה זענען אויסגעקויפלעט געווארען אזוי פיעל היהנער, אז אלע דריי כתריליעווקער שוחטים האבען דריי טעג דורכאיינאנד געהאלטען אין אייז שעכטען עופות? לאמיר זשע זיך ניט פוילען און קארשט מאכען א חשבון־צדק: וואס געדויערט ביי א שוחט קויליען אייז עוף? העכסטענס, א מינוט. הייסט עס, אז אין א שעה קאן ער אייך אוועקלענגען, מינדעסטענס, 60 עופות. אין א טאג (אויב ער שלאפט ביינאכט). 12 מאל 60 — איז אזוי גרוים ווי 720 עופות. אין דריי טעג — 2160 עופות. אלע דריי שוחטים אינאיינעם בעראַרפען אוועקלענגען, הייסט עס, אזוי גרוים, אזוי קליין, ווי 6480 עופות! אצינד ווילען מיר זיין מילד און געבען אייך צו, אז פון אזא מחנה עופות זענען 480 שטיק טרפה געווארען, איין עק — האבען מיר נאך אלץ א קיימא־לן פון 6000 עופות! געטיילט אויף דרייסיג אריסטאקראטען, ווי איהר זאגט, נעמט זיך אן אזוי גרוים, ווי צו 200 היהנער אויף א קאפּ? וויבאלד אזוי, פרעגט זיך א קשיא, הגב אייך אכציג שווארצע רוחות, — וואסער מענש, ער מעג זיך זיין דער גרעסטער אריסטאקראט און דער גרעסטער זולל־וסובא'ניק, וועט קאנען בייקומען 200 עופות א טאג?...

איז דאך דאס אבער כתריליעווקע אויף דער וועלט, האבען זיך געפונען לצים, וואס האבען זיך אונטערגענומען אויסגלייכען בייידע צדדים. זיי האבען געזאגט אזוי: „לאזט אונז אראפּלאזען אויף די היהנער".

נ א ט א ב ע נ ע: אז דאָס יונגע פּאָר איז צוריקגעקומען פון דער האָכצייטסרייזע — געזאָגט האָבען זיי, אז זיי זענען געווען אין אויסלאַנד, אין איטאַליע, נאָר די כתריליעווקער ליצני־הדור האָבען געשמועסט, אז ס'א ליגען — געווען זענען זיי נאָר אין יהו־פּעץ! — נאָר יעדענפאַלס, אז זיי זענען צוריקגעקומען פון זייער האָכצייטסרייזע, אוז דער יונגער בראָצקי, דאָס הייסט, אַראָן אי־סאָקאָוויטש דעמבא, איז געוואוירע געוואָרעז (דעמאָלט איז דער בהלה האָט ער נישט געקאָנט וויסען — די עלטערען האָבען איהם נישט געוואָלט פערשטעהרען די שמחה), אז זיין פאָטער, דער אלטער בראָצקי, דאָס הייסט, דער פּערוווע גילדיע קופּעץ איסאָק אַראָנא־וויטש דעמבא, האָט אַרויסגענעבען דער פערשלייערטער דאָמע אזא פּאָפּיער, — האָט ער זיך געהאָפּט ביי'ם קאָפּ! ער האָט געשוואוי־רען מיט אזעלכע שבועות, וואָס מע מעג גלויבען א משומד, אז ער גערעכט נישט, חאָטש נעמט איהם אַראָפּ דעם קאָפּ, אז די „פער־שלייערטע דאָמע", לויט איהר הויכער פיגור, זאָל געווען זיין אמאָל זיין געליבטע, אוז אויך וויפיעל ער גערעכט, האָט זיין געליבטע קיינמאָל קיין קינד ניט געהאָט, דאָס הייסט, ער ווי'ל זאָגען, אז ער האָט קיינמאָל ניט געהאָט אזא געליבטע, וואָס זאָל האָבען א קינד... נאָר אויב די „פערשלייערטע דאָמע" איז די, וואָס ער מיינט, מוז דאָס זיין א אינטריגע פון זיין קאָנקורענט, פונ'ם געווענעם חתן רויטשילד... נאָר גאַרנישט, ג'חתמ'עט א פּאָפּיער — איז פאַר־פאַלען. בראָצקי ברעכט נישט קיין וואָרט. סיידען אז דער אלטער וועט צומאַכען די אויגען, אוז דער יונגער וועט איבערנעמען די ירושה — דעמאָלט וועלען מיר שוין זעהן...

אוז וואָס אַנבעלאַנגט דעם קאָנקורענט, דעם בעלעדיגטען יונ־גען רויטשילד, זאָלט איהר נאָר קיין יסורים ניט האָבען: סאָלאָווי־טשיק האָט איהם אויך געקריגען א כלה, אוז נאָך וואָס פאַר א כלה! טאָקי פון די אויפגעקומענע, פון „אונזערע בראָצקים". מאהלט אייך, שוין א סך א קלענערע יפת־תואר פון יענער, פון דער רויט־שילד. אוז ניט נאָר א קלענערע יפת־תואר, נאָר טאָקי גאַרנישט קיין

יפת־תואר, מע קאן זאגען, טאקי גאר־נאר א מיאוסקייט. דערפאר אבער האט מען איהם געגעבען א לעג־אוועק נדן — וואס טויג אייך — איהר האט איהם פערזאגט ! . . .

און נאך איין זאך מוז דא געזאגט ווערען, בכדי דער פריינד לעזער זאל זיין בעפריעדיגט פון אלע זייטען: וואס פאר א רח"ש האט דא געחאפט סאלאוויטשיק דער שדכן ארום אוז ארום? — פרעגט שוין גאר ניט! סאלאוויטשיק דריקט זיך אוים, אז ער האט דא געחאפט אזא גראבס, אז ער האט ניט אזא גוטען פריינד, וואס ער זאל איהם ווינשען אזא גליק. „זינט כתריעלעווקע איז א שטאדט, זאגט ער, און זינט סאלאוויטשיק איז א פערמיטלער, האט נאך קיין איד, זאגט ער, אזא רח"ש אפילו אין חלום ניט געזעהן !" און אוים לאזען לאזט ער אוים אזוי:

— איבעריגענס, צו וואס טויג אייך, פעטערל, אריינקריכען אין יענעמס קעשעני? אפשר זענט איהר בעסער רייך אין א גמילות־חסד'ל אויף א קורצע צייט? איך שטעה איצט אין א פאר פאר־טיעס, וועל איך אייך, אם ירצה שם, מיט גאט'ס הילף, אפגעבען, און נאך מיט גרויס דאנק!

א וואָרט פאַר א וואָרט

א מעשה שהיה, וואָס מיט מיר אַליין האָט געטראָפען, דערצעהלט לכבוד פּסח, חאָטש ס׳האָט נישט צו טהון ניט מיט פּסח, ניט מיט שבועות, ניט מיט סוכות, און עס קאָן זעהר שען דערצעהלט ווערען אין א וואַכע־טיגען טאָג אויך — אַבי מע זאָל נאָר וועלען הערען.

גענשריבען אין יאָהר 1915

אַ וואָרט פּאַר אַ וואָרט

ניט היינט געדאַכט, ניט פּאַר אייך געדאַכט — איך בין אמאל נעווען א ראַבינער. א ראַבינער, נישט קיין רב. דאָס הייסט, טאקי א רב, נאר א „קאזיאנער רב“...

וואָס א „קאזיאנער רב“ אין דערהיים בעדייט — בעדאַרף איך פּאַר מיינע היימישע אידען קיין סך נישט ערקלערן. זיי ווייסען שוין אַלייז, וואָס דאָס איז פּאַר א מין חיה. א מעטריקע, א ברית, א חתונה, א גט — דאָס איז זיין ארבייט. און ער האָט זיך א טאקסע פון טוידט און פון לעבעדיג... אין שוהל קומט איהם דער אויבען־אויף. מעשה רב: צו „הנותן תשועה“ שטעהט ער אויף דער ערשטער; און קומט א יום־טוב, א טאבעל־טאג הייסט עס, איז א ר י י ן אינ׳ם ציליגדער און א ר ו י ס מיט לשון, און דוקא „רשעות“: „נאָספּאַדא פּריחאזשאנע!“ אדער „בלאנאטשעסטיוויע בראטיא!“... זאגען, אז מע האָט ביי אונז שטאַרק ליעב א ראבינער — עט! נארניט, מע האלט זיך מיט איהם. עלעהיי א פּריסטאוו אדער איין אנדער קנעפּעל, א שווארץ יאהר. און דאָך ווערד ער געוועהלט אלע דריי יאהר דורך „וויבאַרעם“ — א מין עלעקשאן, ווי ביי אייך א פּרעזידענט, להבדיל. און אויסגעקלויבען ווערד ער דוקא פונ׳ם פּאלק, דאָס הייסט, מע שרייבט אריין א פּאפּיער צו דער קהילה: „נא אסנא־וואניע פּרעדפּיסאניא יעווא פּרעווא־סחאדיטעלסטווא גאספּאדינא גובערנאטארא — פּריקאזא!...“ אויף אונזער לשון וועט דאָס הייסען כמעט אזוי שעון ווי: „דער אדון דער גובערנאטאר הייסט אייך, איהר זאלט אייך צענויפקומען, אירעלעך פּארכעס. אין שוהל אריין און אויסקלויבען אייך א ראבינער!“...

דערנאָך הויבען זיך אן די „וויבאַרעם“: קאנדידאטען, אחלוקת׳ען, בראנפּען און חאבאר... דערנאָך הויבען אן לויפען דא־

נאסלעך, מסירה'לעך הייסט עס, אין דער „גובערנסקע פראוולע־ניע"... איז מען מבטל די וויבארעס, און מע הייסט מאכען נייע ווי־בארעס, און וויעדער „נא אסנאוואניע פרעדפיסאניא יעווא פרעווא־סחאדיטעלסטווא", און וויעדער קאנדידאטען, מחלוקת'ען, פאר־טיעס, בראנפען און חאבאר — חי נעלעבט!

בין איך געווען, את חטאי אני מזכיר היום, א ראבינער איז א קליין שטעדטעל. ס'איז נישט קיין סוד, איך קאן אייך זאגען אפילו מיט א סימן: אין פאלטאוואר גובערניע. געוואלט האב איך אבער זיין מארערז, א יוצא מן הכלל, נישט ווי אלע ראבינערס. האב איך אראפנעווארפען פון זיך דאס „קנעפעל" און געגומען אריינקוקען בעסער אין קהל'שען טאפ אריין, אפגעבען זיך מיט כלל־זאכען, א תלמוד־תורה, א גמילות־חסדים, א פערלאזעניש, א בוררות, א דין־תורה און גלאט איין עצה.

א פערלאזעניש, א בוררות, איין עצה — דאס האב איך נע־ירש'עט פון מיין טאטען און פון מיינע פעטערס. זיי, עליהם השלום, האבען אויך ליעב געהאט, מע זאל זיי „באדערען" מיט פרעמדע „ביזנעס". פארהאן אלערליי מינים מענשען אויף דער וועלט. פאר־האן מענשען אזעלכע, וואס מע קאן זיי ניט באדערען בשום אופן. איהר וואלט זיי געבאדערט — לאזען זיי זיך ניט. און פארהאן וויעדער מענשען אזעלכע, וואס איהר קאנט זיי ארויפקריכען גלייך אויפ'ן קאפ, נישט מיט א מאל, ביסלעכווייז: פריהער אויפ'ן שויס, דערנאך אויפ'ן קאפ און דערנאך מיט די טיעפע קאלאשען אין האר־צען אריין אויך א גאנץ ווינטער.

אט פון דעם מין ראבינערס בין איך נעווען און האב געהאט, איך מעג מיך בעריהמען, א סך אנהענגער און גאנץ הייסע חסידים, וואס האבען זיך נישט געשעמט צו קומען אלע טאג, אנבארא־באנעווען א פולען קאפ און אוועקזיצען ביז העט־וויט אין דער נאכט אריין; ניט אפגעזאגט זיך קיין מאל פון א גלעזעל טיי; פא־פיראסען, פערשטעהט זיך, מיינע; צייטונגען און ביכער — שמועסט מען ניט. מיט איינעם וואלט, אחינו אתה — נאש בראט, און שוין.

ויהי היום, עפענט זיך איינמאל די טהיר, און עס קומען אריין די שבעה טובי העיר, דער רעכטער שפיגעל, דער סאמע צימעס פון שטאדט, — פיער אידען בעלי־בתים, מע קאן זאגען נגידים: „א גוט מאַרגן, ראַבינער!" ווער זענען דאס געווען? דריי פון זיי זענען געווען די „טראיקע" — אזוי האט מען זיי א נאמען געגעבען אין שטעדטעל דערפאר, ווייל זיי האבען תמיד געהאנדעלט אלע דריי בשותפות'דיג, אלע מאל געקריגט זיך, שטענדיג חושד געווען איינם דאס אנדערע און געקוקט זיך אין האנד אריין — און פון דעסט־וועגען איז מען קיינמאל ניט צעגאנגען זיך, איבער א פרינציפ פון א ממה־נפשה: „איז דאס געשעפט א גוט געשעפט און מע וועט פערדיענען, פאר וואס זאל איך אויך ניט אפלעקען א ביינדעל? אלא וואס דען, ס'איז איין אומגליק — ווער דו אויך בעגראבען מיט מיר און ליג אויך אין דער ערד"... וואס טהוט גאט? געהען זיך צענויף די דריי שותפים מיט א פיערטען, האנדלען אף מיט איהם קארגער א יאהר און מע צעפאטשט זיך. וואס איז? „זינט גאט האנדעלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האט ער נאך אזא גנב, אזא דרעהער און אזא זשוליק נישט געזעהן!" אזוי טענה'ן נע־באך די דריי שותפים אויפ'ן פיערטען. און ער, דער פיערטער, טענה'ט פונקט דאס אייגענע אויף זיי: „זינט גאט האנדעלט מיט גנבים, דרעהערס און זשוליקעס, האט ער נאך אזעלכע גנבים, אזעל־כע דרעהערס און זשוליקעס ניט בעגעגענט!" וועל־זשע איז געווען אט דער פיערטער? דאס איז געווען א איד דוקא א שטיליקער, א נעבאכעל, איין אפגעפוצטער, מיט א הדרת־פנים, מיט געריכטע, שוואַרצע ברעמען, אונטער וועלכע עס האבען ארויסגעקוקט א פאר ממזר'יש־שמייכלענדיג אויגען, און געהייסען האט ער מיט זיין ליעבען נאמען „רב נחמן לקח".

דאס הייסט, הייסען האט ער געהייסען נחמן נתן, נאר גע־רופען האט מען איהם „נחמן לקח", דערפאר, ווייל „לקח" איז די טייטש ער האט געניומען, און „נתן" — ער האט געגעבען, און אט דער נחמן נתן האט אויך זיין ליעבען קיינמאל

ניט געגעבען, נאר געגומען... און נחמן נתן האט א טבע, אז ער רעדט, מישט ער אריין אלע מאל, צי מע דארף, צי מע דארף ניט, די צוויי ווערטער: „מחמת דערימאך".

איז מען דאס געקומען, הייסט עס, צום ראבינער מיט א פער־לאזענישׂ — ער זאל אויסהערען, הייסט עס, זייערע טענות, טאמער וועט ער נעפינען עפּים א מיטעל זיי אויסצוגלייכען איז זייערע פער־פלאנטערטע חשבונות. „ווי אזוי איהר וועט געפינען, פאני ראבי־נער, און וואס איהר וועט אפ'פסק'ענען אזן וואס איהר וועט זאגען, איז געזאגט"...

אזוי האבען בעשלאסען די דריי שותפים, און דער בעל־דבר זייערער, רב נחמן לקח, האט צוגעבאמקעט מיט א נעבאך־פנים, אז ער פערלאזט זיך אינגאנצען אויף מיר: „מחמת דערימאך וואס ער וויסט, אז ער איז גאט די נשמה שולדיג". און ער האט זיך אוועקגעזעצט איז א ווינקעלע, צענויפגעלעגט די הענד אויפ'ן האר־צען, ווי א אידינע, צענויפגענומען די געדיכטע ברעמען אזן געקוקט מיט זיינע ממזרישׂ־שמייכלענדיגע אויגען אויף מיר אזן געוואַרט. וואס וועלען טענה'ן די שותפים. און אז די שותפים האבען ארוים־גענלעגט אלע זייערע טענות ומענות, איז ער אויפגעשטאנען, אויס־גענלעגט די נעדיכטע ברעמען, נישט געקוקט אויף זיי, נאר די גאנ־צע צייט אויף מיר, טיף־טיף, מיט זיינע ממזרישׂ־שמייכלענדיגע אויגען, און ער האט אזוי בריה'ש צעשלאגען אלע זייערע טענות, אז ס'איז אויסגעקומען, אז דרעהערס, שווינדלערס, גנבים אזן זשו־ליקעס זענען טאקי זיי, די דריי שותפים זיינע, אזן ער, נחמן לקח, איז א צדיק ויושר אזן א כפרה־היהנדעל, איין אמת'ער קרבן: „מחמת דערימאך וואס אלסדינג, וואס איהר האט דא געהערט פון זיי, איז שוא ושקר, לא היה ולא נברא, ניט געשטויגען ניט געפלוי־גען"... און ער האט אויסגעווייזען מיט טויזענדער ראיות, אז אלץ, וואס ער זאגט, איז הייליג, תורת משה אמת...

די גאנצע צייט, וואס דער האט גע'טענה'ט, האבען יענע, די טראיקע, ניט געקאנט איינזיצען. אלע מינוט איז אויפגעשפרונ־

געזן עמיצער פון זיי, זיך געהאפט ביי׳ם קאפ, ביי׳ם הארצען: „סטייטש־סטייטש! ווי קאן א איד זאגען אזעלכע זאכען? האקען אזעלכע שקרים וכזבים?“ עס האט געקאסט מיה די חברה צו בעׂרוהיגען, זיי זאלען פאר גרויס ערגערניש ניט אריינפאהרען זייער בעל־דבר אין בארד אריין, און דעם ראבינער איז שווער גיוועזן, זהר שווער, ארויסצוקריכען פון דעם דאזיגען פלאנטער, וואס האט ארויסבעווייזען, אז ער האט פאר זיך א גוטע קאמפאניע. און אז שווינדלערס, גנבים און זשוליקעס זענען זיי אלע פיער, און נאך מוסרים אויך דערצו, און אז זיי פערדיענען, מע זאל זיי אלע בעׂשטראפען. וואס־זשע טהוט מען? בין איך געפאלען אויף איין עצה און רוף מיך אן צו זיי:

— הערט זשע אויס, מיינע ליעבע אידען. מיין פסק־דין איז שוין ביי מיר פארטיג אין קאפ כמעט אינגאנצען. נאר וואס דען? איך וועל אייך איהם ניט ארויסזאגען ביז איהר וועט ניט איינלעגען ביי מיר אלע פיער צו „בה־הא׳ער“, צו פינף־און־צוואנציגער, הייסט עס, אז איהר וועט מקיים זיין דעם פסק, וואס איך וועל ארויס־טראגען.

— אך! מיט׳ן גרעסטען כבוד! — האבען זיך אלע דריי א וואך געגעבען, און נחמן לקח נאך זיי, און מע האט זיך א נעם געטהאן אלע פיער צו די קעשענים און מע האט ארויסגעצעהלט מיר אויפ׳ן טיש איטליכער זיין פינף־און־צוואנציגער, וועלכע איך האב צענויפגענומען און פערשלאסען ביי זיך אין טישקעסטל. און דערנאך האב איך ארויסגעזאגט מיין רעזאלוציע בזה הלשון:

„אויסגעהערט די טענות מיט די רעד פון ביידע צדדים און גוט אריינגעטראכט זיך אין אייערע עסקים, חשבונות און סכסוכים, האב איך געפונען, נאך מיין פערשטאנד און טיעפער איבערצייגונג, אז אומגערעכט זענט איהר אלע פיער, און נישט נור אומגערעכט,— ס׳איז א חרפה, א בזיון, אז אידען זאלען אזוי קאנען האנדלען צווישען זיך, וויזען פאלשע חשבונות, שווערען זיך אויף א ליגען און אפילו פער׳מסר׳ען איינם דאס אנדערע... על כן האב איך געפו־

נעז, אזוי ווי מיר האבען א תלמוד־תורה אין שטאדט מיט א סך קינדער, וואס געהען נעבאך נאקעט אוז בארווים, אוז שכר־למוד צו צאהלען איז ניטא פוז וואנעז. וואהרום איידער מע רייסט אויס ביי אייך אמאל א פאר גראשען, קומט עס אן מיט גרינע ווערעם, איז א יושר, אז אט דער הונדערטער אייערער זאל געהן אויף דער תלמוד־תורה, אוז איהר זאלט געהן אהיים געזונטערהייד, אוז א דאנק אייך פאר דער שענער נדבה — די ארעמע קינדער וועלען שוין האבען הויזלעך אוז שטיוועלעך אוז ארבע־כנפות'לעך אוז ווע־לען גאט בעטען פאר אייך אוז פאר אייערע קינדער — אמן".

אויסגעהערט דעם פסק־דין, האבען מיינע דריי שותפים (די טראיקע) נאר איבערגעקוקט זיך צווישען זיך, געשוויצט אוז נישט געוווסט אימשטאנד א ווארט ארויסצורעדען. אפנים, אויף אזא פסק האבען זיי זיך ניט געריכט! לשון האט בעקומען נאר זייער בעל־דבר, רב נחמן לקה. ער האט זיך אויפגעהויבען, אויסגעלעט די געדיכטע ברעמען, אויסגעצויגען א האנד, אוז, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזרישׁ־שמייכלענדיגע אויגלעך, מאכט ער צו מיר אזוי:

— איך דאנק אייך, רב ראבינער, פון אונזער אלעמענס נאמען פאר אייער קלוגען פסק־דין, וואס איהר האט אונז ארויסגעגעבען. מחמת דערימאך וואס אזוי פסק'ענען וואלט געקאנט נור סיידען שלמה המלך... איין זאך האט איהר נאר פארגעסען זאגען, רב ראבינער, וויפיעל קומט אייך פסק־גלד פאר אייער קלוגען אוז יושר־דיגען משפט?

— האט קיין פראיבעל ניט, איהר האט נישט געטראפען די קרעטשמע. איך בין נישט פון די ראבינערס, וואס נעמען פון טוידט אוז פון לעבעדיג... — אזוי האב איך איהם אפגעענטפערט, ווי איין עכטער דזשענטלמען, אוז האב בעקומען פון מיין חברה־מאן אזא מין ענטפער:

— אויב אזוי, זענט איהר נישט נור א חכם א ראבינער, איהר זענט נאך א נקי־כפים'ניק אויך! אפשר וואלט איהר נעוועז אזוי

גוט אויסהערען א געשיכטע, מיר זאלען אייך, הייסט עס, דערימאך באצאהלען אייך פאר אייער טרחה חאטש מיט א מעשה?

— אך! אפילו מיט צוויי מעשיות!

— וויבאלד אזוי, זעצט זיך, רב ראבינער, און זייט אונז מכבד מיט פאפיראסען, וועל איך אייך דערצעהלען א שענע, איין אמת'ע געשיכטע, וואס האט זיך געטראפען מיט מיר אליין טאקי, מחמת דערימאך איך האב פיינט פרעמדע מעשיות.

און מיר האבען פעררויכערט צו פאפיראסען, זיך אוועקגעזעצט אלע ארום טיש, און רב נחמן לקח האט פאנאנדערגעגלעט זיינע גערוכטע ברעמען און, קוקענדיג אויף מיר מיט זיינע ממזרישע שמייכלענדינע אויגען, האט ער אנגעהויבען פאוואלינקע צו דערצעהלען זיין אמת'ע געשיכטע, וואס מיט איהם אליין האט זיך געטראפען. איך גלויב אייך זי איבער וואַרט אין וואַרט, טאקי מיט זיין לשון:

— דאס איז געווען, איך זאל אייך נאר ניט זאגען קיין לינגען, מחמת דערימאך ס'איז שוין א מעשה פון א יאהר מיט א מיטוואך, איך בין נאך דעמאלט געווען א יונגערמאן און געזעסען ניט ווייט פון היע, אין א דארף, אויף א סטאנציע פון דער באהן, געדרעהט געשעפטלעך, געהאלטען א שטיקל אכסניה, גאנץ פיין פארדיענט געלט. קיין רויטשילד בין איך ניט געווארען, נאר גארנישט, דאס שטיקל ברויט האט זיך געשלעפט, און, ווי דער שטייגער איז, האבען א חוץ מיר זיך געדרעהט ארום וואקזאל נאך א מנין אידען, מחמת דערימאך, אז א איד האט פרנסה, איז מען איהם מקנא. מע מיינט, ער זשעברעווען גאלד. נאר נישט דאס איז דער עיקר המעשה. איך ווייל אייך נאר דערצעהלען, אז סאמע איז רעכטען ברעג פון סעזאן, וועז ברויט געהט און וואגאנעם לויפען, און די מקחים שטייגען, איז זיך מיישב מיינע און ווערד מיר געלעגען און האט מיר א בן־זכר — מזל טוב! מיט מזל זאלט איהר לעבען! וואס טהוט מען? דארף מען מחמת דערימאך פראווען א ברית. אוועקגעווארפען אלע געשעפטען, בין איך אוועקעט איז שטאדט אריין,

איינגעקויפט אלע גוטע זאכען אוז אראפגעבראכט דעם שוחט, דעם מוהל היסט עס, מיט זיין גאנצען קלאפערגעציג, אוז דעם שמש פון שוהל, מחמת דערימאך וואס איך האב גערעכענט, אז מיט די צווי כלי־קודש אוז מיט'ן בעל־ברית'ניק, מיט מיר אלייז היסט עס, וועלען מיר שוין געווים האבען א מנין, אוז נאך מיט א סמיטשיק. וואס טהוט גאט? איז זיך מיישב איינער פון מיינע דארפסלייט אוז ווערד חולה, לעגט זיך אוועקעט. קאן נישט געהן צו מיר אויפ'ן ברית, חאטש ברענג איהם צו טראגען מיט'ן בעט; אוז נאך איינער הויבט זיך אויך אין מיטען דרינען אוז פאהרט גאר אוועק צו אלדי שוואַרצע יאהר אין שטאדט אַריין, מחמת דערימאך ער האט, זאגט ער, יאהרציט, אוז — וואס טויג אייך גרוים? — איך בלייב אהן א מנין, חאטש נעם לעג זיך אוועקעט אוז שטארב! אוז דא איז אקוראט ערב שבת (פרייטאג געפאלט מיין אידינע צו פראווען א ברית!), דער שוחט, דער מוהל, היסט עס, זעצט די נשמה; דער שמש ווייגט מיט טרערען — „וואס'ט איהר אונז געשלעפט?" — ביטער ווי דער טוידט! פאל איך אויך אין עצה אוז לויף ארויסעט אויפ'ן וואקזאל, מחמת דערימאך טאמער וועט גאט צושיקען, א קשיא אויף א מעשה, עס פאהרען דורך אזוי פיעל מענטשען! אוז כך הוה: איך קום צו לויפען אויפ'ן וואקזאל, נאר־וואס אנגעלאפען דער קוריער אוז האלט שוין אט־אט ביים אוועקצוגעהן. איך טהו א קוק, עפים א פארשוין, א פעמפיק, א בייכיגער הייסט דאס, מיט א היבשען טשעמאדאן, פליהט א פארשוויצטער אוז גלייך צום בו־פעט — אפנים, עפים נעמען אין מויל אריין. נאר וואס קאן, משטיינס געזאגט, א איד נאשען פון א גויעשען בופעט אויפ'ן וואקזאל? זוכט ער מיט די אויגען א שטיקעל הערינג, איין איי, די סלינע נעבאך רינט איהם פונ'ם מויל — א גאטס רחמנות! אז איך טהו איהם ניט א נעם פאר'ן ארבעל: „פעטער! איהר ווילט עפים גע־ניסען?" מיין איד האט זיך אזוי א ווארף געטהאן פאר שרעק, ווי איינער רעדט: וועד האט אייך געזאגט, אז איך ווייל עפים נעני־סען?... רוף איך מיך אן צו איהם: „ניט דאס! איך האב אייך נע־

וואלט זאגען, זאג איך, אז הונדערט יאהר זאלט איהר לעבען, גאט אליין האט אייך, זאג איך, צוגעשיקט!" קוקט ער אויף מיר אזוי פארשטעהט ניט. זאג איך צו איהם: „איהר ווילט, זאג איך, פאר־דיענען עולם־הבא אזוי נאך עסען דערצו א ראסעלפליישעל, וואס צע־געהט זיך אין אלע אברים, מיט פרישע חלה, זאג איך, נאר וואס פונ'ם אויוועז?" קוקט ער מיך נאך אלץ אן, ווי א משוגענעם: — ווער זענט איהר? וואס ווילט איהר? דערצעהל איך איהם די גאנ־צע געשיכטע, וואסער איין אומגליק, מחמת דערימאך ס'איז ביי מיר א ברית, ס'איז אלסדינג דא, זאג איך, א מוהל אזוי א שמש אזוי א סעודה א פרישע, זאג איך, נאר עס פעהלט מיר א צעהנטער צו א מניז. זאגט ער: „וואס זשע געהט זיך עס אן מיט מיר?" זאג איך: „עס געהט זיך אזוי, מחמת דערימאך, איך וויל, איהר זאלט זיין, זאג איך, דער צעהנטער צום מניז. איך בעט אייך, איהר'ט פארדיענען, זאג איך, עולם־הבא אזוי עסען א גוטען וואערמעם אויף"... „משוגע זענט איהר? — מאכט ער צו מיר — צי חסר דעה? וואס היסט, דער פאיעזד וועט דאך אוועקגעהן אזוי ס'איז ערב שבת, זאגט ער, אזוי איך פאהר, זאגט ער, פאדיעל"... „וואס קאן דא זיין? — זאג איך — וועט איהר פאהרען מיט'ן צווייטען פאיעזד, אזוי דערווייל, זאג איך, וועט איהר זיך קויפען עולם־הבא אזוי געניסען, זאג איך, פון א סעודת־מצוה, א יוך א פרישע מיט פארפעלעך, אויף מיר אזא יאהר"...

— בקיצור, צו וואס זאל איך אייך לאנג מאריך זיין, אז מע קאן עס מאכען בקיצור? איך האב דעם אידען בייגעקומען. אפנים, דאס ראסעלפליישעל אזוי די יוך מיט פארפעלעך האבען געטהאן זייער זאך, מחמת דערימאך מיין איר האט זיך אזא באלעקט. האב איך געגעבען א נעם אוועק ביי איהם דעם טשעמאדאנטשיק, אזוי מיר זענען אוועק ביידע צו מיר אהיים, אזוי מיר האבען געפראווען א ברית—אויף אלע אונזערע ליעבע געזאגט געווארען. דאס ראסעלפליי־שעל האט זיך געלאזט הערען נאך בשעת'ן שניידען, מחמת דערי־מאך ס'איז געווען פארפראווען מיט קנאבעל. אזא ראסעלפליישעל

מיט פרישען קויפעטש איז טאקי איין אפעטיט פון נאט. און דער־
צו נאך גוטע געזיערטע אוגערקעס, און א פלעשעל ביער. און א
ביסעל קאניאק פאר'ן עסען. און א גלעזעל ווישניק נאכ'ן עסען —
וואס אהרט אייך, מיין איד האט מקיים געווען דעם פסוק פון
ו י א כ ל ו גאר באופן אחר. דער שטערן האט איהם אזש גע־
שוויצט! נאר וואס דען? ביז עפים וואס, ביז מע האט זיך אומ־
געקוקט, ווערד אוים טאג, מיין איד טהוט זיך א חאפ אויף — א
צרה איז איהם! א שלאק איז איהם! און ער נעמט זיך צום טשע־
מאדאן. „וואוהין איז? — זאג איך צו איהם. — גאט איז מיט
אייך! ערשטענס, זאג איך, ווער וועט אייך לאזען אוועקפאהרען
פון שבת? און, צווייטענס, זאג איך, זענט איהר דאך ניט דער
איד, וואס קאטארע איהר'ט זיך לאזען פאהרען לכתחילה איז שבת
אריין. איידער שבת האלטען ערגיץ אין מיטען פעלד, איז שויז,
זאג איך, גלייכער ביי מיר". אויפעט ער מסתמא און אכקעט:
סטייטש, למאי האב איך איהם פארהאלטען? און וואס האב איך
געהאט צו איהם? און פאר וואס האב איך איהם ניט געזאגט פרי־
הער? — טענות מיט טענות מיט טענות! זאג איך צו איהם: „ער־
שטענס, זאג איך, האב איך אייך נישט באדארפט זאגען, זאג איך, אז
ס'איז ערב שבת. מחמת דערימאך, זאג איך, וואס איהר אליין האט
גאנץ גוט געווואוסט, אז ס'איז ערב שבת. און צווייטענס, זאג איך,
פון וואנען ווייסט איהר? אפשר איז דאס א באשערטע זאך פון גאט,
אז איהר זאלט, זאג איך, שבת האלטען דוקא ביי מיר און פארזו־
כען מיין וויב'ס פיש? איך בין אייך ערב, זאג איך, אז זינט איהר
עסט פיש, האט איהר נאך אזעלכע פיש. ווי מיין וויב'ס פיש, זאג
איך, אפילו אין חלום נישט געגעסען!"... איך האב, וואס אהרט
אייך, געווואוסט מיט וואס מע קאן דעם אידען נעמען. והראיה?
מיר האבען אפגעדאווענט מנחה, מקבל שבת נעווען, געמאכט קדוש,
און מיינע האט דערלאנגט די פיש, האבען זיך ביי מיין אידען
צענומען די נעזעלכער, די אויגען האבען ביי איהם בעקומען גאר
איין אנדער גלאנץ, — און מיין אורח האט זיך צוגעהאפט צו די

פיש גלייך ווי נאָך א תענית. שטאַרק געלויבט די פיש, ממש ביז'ן הימעל אַריין, זיך ניט אפגעזאגט בשום אופן פון אַביסעל בראַנפען פאַר די פיש און אַביסעל בראַנפען נאָך די פיש. און אַז ח'איז געקומען צו דער שבת'דיגער יום מיט לאַקשען, זענען איהם די לאַקשען אויך געפעלען און דער צימעס אויך, און אפילו דאָס פלייש פון צימעס, א שטיקעל ברוסטעל־פלייש, האָט ער אויך שטאַרק געלויבט, פשוט געלעקט די פינגער! „ווייסט איהר, זאָגט ער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? — מאַכט ער צו מיר פאַר'ן בענטשען. — בדיעבר, אַז ס'האָט זיך שוין אַזוי געמאַכט, זאָגט ער, ביז איך גאָנץ צופריע־דען, וואָס איך בין פארבליבען ביי אייך אויף שבת. איך האָב שוין, זאָגט ער, לאַנג אַזוי הנאה ניט געהאַט פון שבת, ווי אַצינד!" „אויב אַזוי, זאָג איך, טהוט עס מיר הנאה. נאָר וואָרט אויס, זאָג איך, איהר וועט ערשט זעהען מאָרגען, מחמת דערימאַך ס'איז שבת, און אויף שבת'דיגע פאַטראַוועס, זאָג איך, איז מיינע א מאַדים!"...

— און כך הוה. ס'איז געקומען מאָרגען, נאָכ'ן דאַוונען און נאָכ'ן קדוש מאַכען, אַז מע האָט אַנגעהויבען דערלאַנגען די פערבייסעלע, די קיכלעך מיט'ן געהאַקטען הערינג, מיט ציבעלעקעס מיט שמאַלץ, מיט'ן רעטאַך, מיט די געהאַקטע אייער, לעבערלעך און גריוועס, און דערנאָך ערשט די קאַלטע פיש מיט'ן קאַלטען שטיקעל ברוסט פון נעכטיגען צימעס, און דערנאָך די פעטשע, אדער „פיס־נאָנע", ווי מע רופט עס ביי אייך, מיט די גוטע פענעצלעך מיט קנא־בעל, און נאָכדעם דער גאַנצער טשאָלענט מיט'ן גוטען פעטען הייסען קוגעל — האָט דער אורח גאָר נישט געקאָנט אָפּלויבען זיך! זאָג איך צו איהם: „דאָס איז נאָך גארנישט! וואָרט אויס, זאָג איך, וועט איהר פארזוכען, אם ירצה שם, אונזער וואַלכישען בארשט צו דער מלוה־מלכה, וועט איהר, זאָג איך, ערשט דעמאָלט וויסען וואָס הייסט גוט!" צעלאַכט ער זיך גאָנץ בריטלעך און מאַכט צו מיר: „עט־נו! וואו וועל איך שוין זיין, זאָגט ער, ביז אייער וואַלכישער בארשט וועט אמאל פארטיג וועדען?" צעלאַך איך מיך אויך נאָך בריטער פון איהם און מאַך צו איהם: „מאהלט

אייך, לאז זיך אייך דאכטען, זאג איך, אז איהר האט א טעות. אויב איהר רעכענט אויפדערנאכט אוועקפאהרען, זאג איך, זאלט איהר עס פארגעסען תיכף ומיד, מחמת דערימאך דער וואס פאהרט, זאג איך, אום שבת, דער זיצט א גאנצע וואך אין דערהיים".

— און כך הוה. באלד ווי מע האט אפגעמאכט הבדלה אוז אפגעזאגט די „המבדיל", הויבט מיין איד אן צו פאקען זיך אין וועג אריין. רוף איך מיך אן צו איהם: „משוגע מיינע שונאים? ערשטענס, ווער וועט אייך אוועקלאזען אויף ביינאכט אין דער וועלט אריין? און, צווייטענס, זאג איך, וואו האט איהר א פאיעזד?" „סטייטש, זאגט ער, האט איהר דאך מיך געקויפט!" זאג איך: „קיין גרעסערען אומגליק זאלט איהר נישט האבען ווייל איהר וועט לעבען! א פאיעזד וועט איהר האבען, אם ירצה שם. מארגען פאר טאג. איהר, זאג איך, גרייט אייך בעסער צו, זאג איך, א מאנען מיט איין אפעטיט, מחמת דערימאך, זאג איך, דער בארשט לאזט זיך שוין הערען! איך וועל אייך נאר בעטען, זאג איך, איהר זאלט מיר זאגען דעם אמת, צי האט איהר וועז געגעסען אזא בארשט? נאר דעם ריינעם אמת!" וואס טויג אייך, ער האט זיך נעבאך געמוזט מודה זיין, אז זינט ער לעבט עסט ער דעם ערשטען מאל אזא בארשט! און ער האט שוין נאר באקומען חשק נעווואוירע צו ווערען, ווי אזוי מאכט מען עס אזא מין בארשט? און פאר וואס האט מען איהם געקרוינט מיט'ן נאמען „וואלכישער"? און נאך אזעלכע זאכען. זאג איך: „צו וואס טויג עס אייך? איהר פארזוכט בעסער, זאג איך, אט דאס גלעזעל ווייז און זאגט מיר, זאג איך, דערויף אייער מבינות. נאר דעם אמת! דעם ריינעם אמת! מחמת דערימאך איך האב פיינט, זאג איך, קאמפלימענטען"...

— כך הוה. מע האט געזומען א גלעזעל און נאך א גלעזעל און מע האט זיך געלעגט שלאפען, און מיין אורח האט, וואס אהרט אייך, פארשלאפען דעם פארטאגעדינגען פאיעזד און איז אויפגעשטאנען ווי א צעקאכטער. מלא גזלו. אנגעפאלען אויף מיר, אז איך

בין מחויב געווען על־פי ישר און על־פי מענשליכקייט איהם אויפצוועקען, און אז איבער מיר וועט ער האבען היזק — ער וויים נאך אליין ניט וויפיעל. הכלל, איך האב איהם גאר אומגליקליך געמאכט! הער איך איהם אויסעט נאנץ פיין און רוף מיך אן צו איהם: „זאגט אליין, זאג איך, זענט איהר ניט א מאדנער איד? ערשטענס, זאג איך, וואס איז בכלל, זאג איך, דאס אייענוש, וואס מע איילט זיך? משטיינס געזאגט, וויפיעל לעבט דאס אינגאנצען א מענטש אויף דער וועלט? איז נומער איינס. והשנית, האט איהר פארגעסען, זאג איך. אז היינט איז דער דריטער טאג נאכ'ן ברית, שלישי למילה הייסט עס, א קליניגקייט? ביי אונז איז מען זיך נוהג, זאג איך, אז צום דריטען טאג נאכ'ן ברית מאכט מען א סעודה נאך א גרעסערע ווי אויפ'ן ברית אליין, מחמת דערימאך וואס שלישי למילה, זאג איך, איז נאך טייערער פון דער מילה אליין... ניט שוין זשע, זאג איך, וועט איהר וועלען אומזיסט־אומגישט, זאג איך, מיר נעמען און פארשטעהרען א שמחה?"...

— און כך הוה. מיין איר האט זיך שוין ניט געקאנט איינהאלטען און האט זיך אזש צעלאכט פאר צרות: „וואס טוג מיר גרויס, זאגט ער, איהר זענט א רעכטער קלעשטש!"... „לאז זיין אזוי, זאג איך, אבי איין אורח!"...

— זיצענדיג ביים וואראעמעס און גענומען צו ביסלעך לחיים, רוף איך מיך אן צו איהם: „הערט זשע אוים, מיין ליעבער איד, די מעשה דערפון איז אזוי, זאג איך. ס'איז אפילו, זאג איך, נישט אזוי כדאי אצינדערטא, זאג איך, צו רעדען וועגען מילכינע מאכלים, מחמת דערימאך, וואס מיר האלטען, זאג איך, סאמע ביי'ם פלייש, נאר איך וואלט, זאג איך, וועלען האכען פון אייך, זאג איך, וואס איז אייער מיינונג וועגען קרעפלעך מיט קעז"... קוקט ער מיך אן: „אקעגען וואס, היייסט עס, איז דאס געקומען צו רעד?"... „אקעגען דעם, זאג איך, וואס איך וואלט וועלען, איהר זאלט פארזוכען, זאג איך, די מילכינע קרעפלעך. וואס מיין וויב מאכט, מחמת דערימאך וואס היינט אויף דער נאכט, זאג איך, איז ביי אונז א מילכי־

גע וועטשערע"... ווערד ער אויפגעטראָגען, דער אורח, הייסט עס, און רופט זיך אָן צו מיר: „אי־פע! איך זעה, זאָגט ער, אין איך, אז איהר ווילט מיך פֿאַרהאַלטען נאָך אויך א מעת־לעת! ס'איז פון אייך, זאָגט ער, איין עולה! א גרויסע עולה!"... און פון זיין קאָכען זיך, וואָס ער קאָכט זיך, פֿאַרשטעה איך, אז לאָנג בעטען וועט מען איהם פונדעסטוועגען נישט באַדאַרפֿען, און קריעגען זיך אודאי נישט, מחמת דערימאָך ס'איז א איד מיט איין אָפּעטיט, וואָס האַלט פון דער אכילה... מאָך איך צו איהם אזוי: „איך געב אייך מיין עהרען־וואָרט, זאָג איך, און טאָמער איז אייך ווינציג, נאָט אייך, זאָג איך, מיין תקיעת כף, אז אם ירצה שם מארגען פֿאַרטאָג וועק איך אייך אויך צום פֿאַרטאָגעדיגען פֿאיעזד — די גאנצע וועלט מעג זיך איבערקעהרען, אניט, זאָג איך, זאל איך אזוי און אזוי!"... ווערד ער שוין א ביסעלע ווייכער און רופט זיך אָן צו מיר: „גערענקט זשע — א תקיעת כף!" זאָג איך: „תקיעת כף איז תקיעת כף". און מיינע האָט געמאכט א מילכיגע וועטשערע, וואָס זאל איך אייך זאָגען, מיט אזעלכע קרעפֿלעך, אז דער אורח האָט געמוזט מודה זיין, אז ס'איז אמת: ער האָט אויך א ווייב, און זיין ווייב מאכט אויך קרעפֿלעך, נאָר ס'איז אזא חלוק ווי פון טאָג צו נאכט! ווייס איך וואָס — כרחוק מזרח ממערב!

— און כך הוה. איך האָב געהאַלטען וואָרט, מחמת דערימאָך וואָס א תקיעת כף איז א תקיעת כף, איך האָב מיין אורח אויפגעוועקט פֿאַרטאָג, געשטעלט דעם סאמאָוואר. ער האָט זיך געזומען פֿאקען איז וועג אריין, און טאקי גאנץ פיין געזעגענען זיך מיט מיר און מיט מיין הויזגעזינד. רופֿ איך מיך אָן צו איהם: „גזעזגענען, זאָג איך, וועלען מיר זיך געזעגענען, נאָר פריהער, זאָג איך, דארף מען זיך צערעכענען". קוקט ער מיך אָן, מחמת דערימאָך ער פֿאַרשטעהט ניט וואָס איך זאָג. „וואָס הייסט, זאָגט ער, צערעכענען?" „צערע־כענען, זאָג איך, הייסט מאכען א חשבון; איך, זאָג איך, וועל אייך געבען א חשבון, וואָס פון אייך קומט, און איהר, זאָג איך, וועט זיין אזוי גוט און מטריח זיין זיך באַצאָהלען". ווערד ער רויט אזוי ווי

פּייער: „באצאהלען? פאר וואס באצאהלען?“ „וואס הייסט, זאג איך, פאר וואס? פאר אלסדינג; פאר עסען, זאג איך, פאר טרינקען, פאר סטאנציע“. וועדר ער שוין וויים, ניט רויט, און מאכט צו מיר: „איך פארשטעה איך ניט, זאגט ער: איהר האט מיך פארבעטען צו זיך, זאגט ער, אויפ'ן ברית, איבערגעהאפט אויף דער באהן, ארויסגעריסען ביי מיר דעם טשעמאדאן פון די הענט, צוגעזאגט עולם־הבא...“ שלאג איך איהם איבער און מאך צו איהם: „אמת, אלסדינג אמת; נאר וואס געהט זיך דאס אן צו דעם? דאס, זאג איך, וואס איהר זענט געווען ביי מיר אויפ'ן ברית, האט איהר פארדיענט א מצוה. אבער עסען און טרינקען און סטאנציע — דאס בין איך דאך ניט מחויב, זאג איך, איך צו געבען אומזיסט! מחמת דערימאך איהר זענט דאך, זאג איך, א איד א סוחר און פארשטעהט, זאג איך, אליין גאנץ גוט, אז פיש קאסט געלט, און ווין האט איהר געטרונקען דעם בעסטען, און ביער אויך, און ווישניק אויך, און דעם צימעס מיט די קוגלען מיט'ן בארשט האט איהר, דאנקען גאט, געלויבט אין טאג אריין, געלעקט די פינגער, און די קרעפלעך, זאג איך, מיט קעז האבען אייך אויך גוט געשמעקט. לאז אייך, זאג איך, וואויל באקומען. איך פארגין אייך מיט'ן גאנצען הארצען. איהר וועט דאך אבער ניט פארלאנגען, זאג איך, אז מחמת דערימאך וואס איהר האט פארדיענט, זאג איך, א מצוה און געהאט הנאה, זאל א איד צו אייך דערלעגען אי טרחה, אי נעלט!“ מיין אידע נעבאך, זעה איך, האט באשלאגען א שוויים, ער האט שיער דעם שלאק באקומען! ער האט גענומען זיך ווארפען, פילדערען, שרייען, גוואלדעווען: „ס'איז סדום! ערגער פון סדום! אזא רציחה איז, זאגט ער, נאך ניט געהערט געווארען איז דער גאנצער וועלט!!! וויפיעל קומט אייך?“ נעה איך און נעם א פאפיער מיט א בליי־שטיפט און מאך איהם א חשבון ארום און ארום, פאר עסען און טרינקען און נאכטלעגער, פאר שבת. פאר ווין און פאר ווישניק, און פאר ביער, און פאר בעזונדערע באשטעלטע קרעפלעך מיט קעז, אחת לאחת האט זיך צענויפגענומען א קיימא־לן פון עטליכע און

דרייסיג קאַרבען מיט קאַפּיקעס — איך געדענק שוין ניט אקוראַט...

— דערזעהן דעם חשבון, איז מיין איר געווארען גע׳ן און גרין, די הענט האבען איהם געציטערט און די אויגען זענען איהם שיער פון קאָפּ ניט ארויס, און ער האט געגומען שרייען נאך מיט גרעסערע קולות און גוואלדען: „וואו איז ער עס אריינגעפאלען? צווישען פעלד־גזלנים? גאר קיין מענטשען ניט פארהאנען? קיין גאט נישטא?" רוף איך מיך אן צו איהם: „שאט, ווייסט איהר וואס, רב איד? וואס דארפט איהר שרייען? זיך אפעסטען דאס הארץ? אמאהר לאמיר זיך דורכפאהרען, זאג איך, אין שטעדטעל אריין, ס׳איז ניט ווייט פון דאנען, מחמת דערימאך דארט איז דא מענטשען, דארט איז דא א רב, לאמיר פרענגען דעם רב, וואס דער רב וועט זאגען, אזוי וועט זיין". דערהערט פון מיר אזעלכע דבורים, איז דעם אידען געוואָרען אביסעל גרינגער אויף דער נשמה. און וואס אהרט אייך — מיר האבען געדונגען א פוהרע׳ן און האבען אויפגעזעצט זיך און אוועק אין צווייען אין שטעדטעל אריין, און גלייך צום רב.

— נעקומען צום רב, טרעפען מיר איהם אקוראט נאכ׳ן דאוונען. ווי ער לענט צענויף טלית ותפילין. שלום עליכם, עליכם שלום. וואס׳ט איהר זאגען? חאפט זיך ארוים מיין איד מיט א פייער און הויבט אן צו דערצעהלען די גאנצע מעשה פון „א" ביז „ת", ווי אזוי ער איז געפאהרען פארבי אונזער סטאנציע, ווי אזוי ער האט זיך אראפגעחאפט מיט׳ן טשעמאדאן אויפ׳ן וואקזאל עפעס נעמען אין מויל אריין, אפילו גארניט אין זינען געהאט קיין ברית פליהט אונטער אט דער איד (ווייזט אן אויף מיר) און פאלט צו מיט תחנונים, מחמת דערימאך אזוי ווי ביי איהם איז היינט א ברית און עס פעהלט איהם א צעהנטער צו א מניין, על כן האט גאט אליין אזוי געפיהרט! און דערנאך ווי אזוי איך האב ארויסגעריסען ביי איהם דעם טשעמאדאן פון די הענט, דערנאך ווי אזוי ער איז געקומען אויפ׳ן ברית און געוואלט פאהרען ווייטער, האב איך איהם פארהאלטען אויף שבת און אויף שבת־צו־נאכטס און אויף זונטאג שלישי למילה און אויף מילכיגע קרעפלעך — הקיצור, ער האט ניט

דורכגעלאָזט קיין זאַך. און געהט און דערלאַנגט דעם רב דעם חשבון, וואָס איך האָב איהם געגעבען. האָט איהם דער רב אויס־געהערט דוקא מיט קאַפּ און ביז'ן רעכטען סוף. און אז דער איד האָט געענדיגט, רופט זיך אן דער רב: „האָבען מיר אויסגעהערט, הייסט עס, איין צד. אַצינד, זאָגט ער, וועלען מיר הערען דעם אַנדערען צד. וואָס האָט איהר דערויף צו זאָגען?" רוף איך זיך אן צום רב: „איך פון מיין זייט האָב גאָרנישט צו צולעגען, מחמת דערימאַך, זאָג איך, וואָס אַלסדינג, וואָס דער איד האָט איך דא דערצעהלט, איז כשר וישר, לויטער אמת. נאָר וואָס דעו, זאָג איך, איין זאַך לאָז ער אייך, זאָג איך, זאָגען אויף זיין אידישקייט: וועו אוו וואָסער א טאָג איז ער געקומעו, אוו וואו האָט ער געהאַלטעו שבת, און צי האָט ער געגעסעו פיש אוו געטרונקעו וויין מיט ביער מיט קאַניאַק מיט ווישניק, און צי האָט ער געלויבט דעם וואָלכישעו באַרשט מיט די מילכיגע קרעפלעך, וואָס מיין ווייב האָט געמאַכט?" ווערד דאָך מסתמא מיין איד נאָך מעהר אויפגעקאַכט, שמיצט זיך אוו וואַרפט זיך, ממש ער באַקומט אַפּאָפּלעקציע! בעט איהם דער רב, ער זאָל זיך אַווי ניט קאַכעו אוו ניט זיין אין כעס, מחמת דערימאַך, וואָס כעס איז עבודה זרה, און ער פרעגט איהם איבער נאָך א מאָל וועגען די פיש מיט'ן באַרשט מיט די קרעפלעך, אוו צי ס'איז אמת, אז ער האָט געטרונקעו אי וויין, אי ביער, אי קאַניאַק, אי ווישניק? דערנאָך טהוט ער אן די שפּאַקולעו, דער רב, הייסט דאָס, קוקט איבער דעם חשבון פוו אויבעו ביז אַראָפּ, פיהרט אונטער די אונטערשטע שורה — סע שטימט: עטליכע אוו דרייסיג רובעל מיט קאַפּיקעס. דערנאָך ציהט ער אויס אונז די פעטשייליע, מיר זאָלעו, הייסט עס, מקבל קנין זיין, אז מיר וועלעו מקיים פּסק זיין, אוו דער רב האָט אַרויסגעגעבעו זיין פּסק אין קורצע וועהרטער: אז דער איד באַאַרף מיר באַצאָהלעו כפי החשבון די עטליכע אוו דרייסיג רובעל מיט קאַפּיקעס, אוו הוצאות פאַר דער נסיעה אַהער אוו אַהיו. אוו פּסק־געלט דעם רב — דאָס זאָל זיין לחצאין, אויף דער האַלב הייסט עס. חלק כחלק.

— ארויסגעהאפט זיך פונ׳ם רב, ווי פון א שוויי־באד, נעמט דער איד ארויס דעם טייסטער, האפט ארויס פון דארטען א פופציגער (צוויי כף־הא׳ערם), טהוט מיר א שמיץ אין פנים אריין, איך זאל איהם געבען אויסגאב. זאג איך צו איהם: „וואסער אויסגאב?" זאגט ער: „נאך די עטליכע און דרייסיג, וואס קומט אייך על פי חשבון". זאג איך: „וואסער חשבון? וואסערע עטליכע און דרייסיג? וואס מיינט איהר, זאג איך, איך בין טאקי א פעלד־גנבן? צי א משוגע׳נער? וואס הייסט, איך וועל ביי אייך נעמען געלט? איך חאפ אן, זאג איך, א אידען אויפ׳ן וואקזאל, א ווילד־פרעמדען, איך קען איהם ניט, איך וויים איהם ניט, נעם אוועק ביי איהם דעם טשעמאדאן פון די הענט און פארשלעפ איהם, זאג איך, מיט געוואלד צו מיר אויף א ברית, און פארברענג, זאג איך, מיט איהם א שבת, אויף אלע אידען געזאגט געוואדען — וועל איך געהן, זאג איך, מחמת דערימאך, און וועל ביי איהם נעמען געלט פאר דער טובה, וואס ער האט מיר געטהאן, און פאר׳ן תענוג, וואס איך האב פון איהם געהאט?"... קוקט ער מיך שוין אן טאקי מיט איין אמת ווי א משוגע׳נעם און מאכט צו מיר: „ונאם זשע האט איהר געדרהט א מח? און וואס האט איהר מיך געשלעפט צום רב?" „א מאדנער איד, זאג איך, איהר זענט! איך האב עם געטהאן, זאג איך, ניט פאר קיין זאך, נאר מחמת דערימאך, וואס איך האב געוואלט, זאג איך, איהר זאלט זעהן, וואס פאר א חכם א רב מיר האבען — און מעהר נארנישט..."

* * *

דערצעהלט די מעשה, האט זיך מיין בעל־דבר, רב נחמן לקח, נאנץ פיין אויפגעהויבען, און די איבעריגע דריי שותפים נאך איהם, געגומען פערשפילען זיך די קאפאטעס, שון גרייט אוועקצוגעהן. האב איך מיך ניט געפוילט, דערלאנגט זיי נאך צו פאפיראסען און אנגערופען זיך צום דערצעהלער:

— האט איהר מיר דערצעהלט, זאג איך, א מעשה מיט א רב,

אפשר וואלט איהר געווען, זאג איך, אזוי פֿרײַנדלעך אויסהערען אויך פֿון מיר א מעשה, און אויך מיט א רב, נאָר א סך א קירצערע, ווי אייער מעשה?

און גאָרנישט געוואָרט אויך זייער יא אַדער ניין, בין איך צוגעטרעטען גלייך צום עסק, און טאקי נאָר אין קורצען.

— דאָס איז געווען — אזוי האָב איך אָנגעהויבען מיין מעשה — גאָרנישט לאָנג, און דוקא אין א גרויסער שטאָדט, ערב יום כפור האָט זיך עס געטראָפֿען. פּאָלט אראָפּ ווי פּונ׳ם הימל א איד א סוחר, איין אורח, א רייזענדער, וואָס פֿאהרט ארום איבער דער וועלט, פערקויפט סחורה און נעמט נעלט, האָלט זיך מיט ביידע הענד ביי די זייטען, שפּאַציערט ארום איבער׳ן שוהלהויף, אויף דער אידישער גאס, און פרעגט זיך שטאַרק נאָך אויפ׳ן רב, וואו זיצט דאָ ערגיץ דער רב? — וואָס בעאַרפט איהר צום רב? — „וואָס איז אייער עסק?" איינעם, דעם אַנדערען, דעם דריטען: וואו זיצט דאָ ערגיץ דער רב? — וואָס דאַרפט איהר דעם רב? — „וואָס איז אייער עסק?"... אהין־אַהער, ער האָט זיך דערפרעגט, וואו דער רב וואוינט. אַריינגעקומען צום רב, האָלט ער זיך נאָך אלץ מיט ביידע הענד ביי די זייטען, רופט אָפּ דעם רב אויף א סוד, פערשליסט זיך מיט איהם בעזונדער אין א חדר: „רבי! אזוי און אזוי איז די מעשה. איך בין א איד א רייזענדער און פיהר מיט זיך געלט, א היבשע פּותיקא. נישט חלילה מיינס; פּריהער נאָט׳ס, דער־נאָך פּרעמדס. ס׳איז ערב יום כפור; האָלטען ביי זיך קאָן איך עס ניט; איבערלאָזען עס אויף דער סטאַנציע האָב איך מורא — אזא פּותיקא! טהוט מיר א טובה, נאָט עס אייך, באַהאלט דאָס ביי זיך אין קאַסטען ביז, אם ירצה השם, מארגען אויף דער נאָכט נאָך יום כפור..."

און נישט לאָנג געטראָכט, נעמט דער סוחר, בינדט אויף דעם זשילעט, און ציהט ארויס איין פּעקעל נאָכ׳ן אַנדערען די שענע אסיגנאַציעס, ניט פּאַר אייך געדאָכט, די אמת׳ע רויטע קנאַפּ־דינע הונדערטערס!

דערזעהן אזא סומע געלד, רופט זיך אפ צו איהם דער רב: „האט קיין פאראיבעל ניט, איהר קענט מיך ניט, איהר ווייסט מיך ניט"... „וואס הייסט, איך קען אייך ניט? איהר זענט דאך עפים א רב!"... „גוט, איך בין א רב, איך קען אבער א י י ך ניט. ו ו ע ר א י ה ר זענט און ו ו א ס א י ה ר זענט"... אהין־אהער, זיי דינגען זיך. ער איהם: „איהר זענט א רב!" דער רב צו איהם: „איך קען אייך ניט". און דא דער מאג שטעהט ניט. ערב יום כפור! ס'איז געבליבען, אז דער רב נעמט צו ביי איהם דאס געלד; נאר וואס דען? — פאר ערות. וואר זאלען זיין די ערות? קיין אבי־וועמען קאן מען דאך נישט פערטרויען. שיקט דער רב רופען צו זיך די פני, די שבעה טובי העיר, די סאמע נגיד'ישע און פיינע בעלי־בתים פון שטאדט, און דערצעהלט זיי: „אזוי און אזוי איז די מעשה. אט דער איד, זאגט ער, האט געלט, א היבשע פותיקא, ניט זיינס, פריהער גאט'ס, דערנאך פרעמדס. וויל ער עס מיר, זאגט ער, געבען באהאלטען ביז איבער יום־כפור. על כן זייט איהר, זאגט ער, עדות, וויפיל ער האט מיר איבערגעגעבען געלט, בכדי ס'זאל ניט ארויסקומען, זאגט ער, דערנאכדעם קיין שום, איהר פארשטעהט?"... און דער רב האט זיך מטריח געווען, איבערגעצעהלט פאר די בעלי־בתים אין די אויגען דריי מאל די פותיקא, איינגעווויקעלט אין א פעטשייל, פער'חתם'עט די פעטשייל מיט טריוואכם, צוגעלעגט די חתימה: „הרב ומו"צ", בעווייזען די בעלי־בתים: „נאט, זעהט, אט דא האט איהר מיין חתימה, און גערענקט זשע, אז איהר זענט עדות!"... די פעטשייל מיט'ן געלד האט דער רב איבערגעגעבען דער רביצין, זי זאל דאס פערשליסען אין קאס־טען, און די שליסעל זאל זי בעהאלטען אין איין ארט, וואס קיין בן־אדם זאל ניט וויסען... און מען איז אוועק אין שוהל ארייז און מע האט גאנץ פיין גערעדט און געפאסט, און איבערגעלעבט דעם יום־כפור, געקומען פון שוהל, אפגעפאסט זיך, מע טהוט א קוק — אהא! ער איז דא! דער איד, דער סוחר, הייסט עס. „א גוטע וואך". „א גוט יאהר. זיצט. וואס'ט איהר זאגען?" „גארנישט. איך בין

געקומען מכח דער פּוּתיקא"... „וואסער פּוּתיקא?" „די ממתקים"... „וואסערע ממתקים?" „איך בין געקומען נאכ'ן געלט"... „וואסער געלט?" „מיין געלט... דאס הייסט, ניט מיינס, פּריהער גאט'ס, דערנאכדעם פּרעמדס... איך האב עס אייך געגעבען באהאלטען"... „א י ה ר ה א ט מ י ר געגעבען באהאלטען געלט?... וועז?"...

צעלאכט זיך דער איד, מיינט, אז דער רב טרייבט מיט איהם קאטאווּעס. פּרעגט איהם דער רב: „וואס איז דער געלעכטער?" זאגט ער: „דאס ערשטע מאל זעה איך א רב א ליץ"... געפּינט זיך שוין דער רב בעלעדיגט. קיינער האט איהם נאך ניט אהער, זאגט ער, ניט געקרוינט מיט'ן נאמען ליץ. „זאגט, רב איר, וואס דארפט איהר?"

דערהערט אזעלכע דבורים, האט דעם אידען א קלאפ געגעבען, ניט פּאר אייך געדאכט, אט־א־דא, אונטער'ן לעפּעלע. „סטייטש, רבי, אין נאטעם וועלען! איהר ווילט קוילען א אידען? איך האב דאך אייך אפּגענעבען אינגאנצען מיין געלט, ניט מיינס, פּריהער גאט'ס, דערנאכדעם פּרעמדס! א סימן — איהר האט עס, זאגט ער, איינגעוויקעלט אין פּעטשייליע, פּאר'חתם'עט מיט טרי־וואכס, פּארשלאסען ביי דער רביצין אין קאסטען, און די שליסע־לעך באהאלטען אויף איין ארט, וואס קיין בן־אדם זאל ניט וויסען... און נאך א בעסערער סימן: עס זענען, זאגט ער, דערביי געווען עדות, די פיינסטע בעלי־בתים פון שטאדט!..." און ער פוילט זיך ניט, דער איד, און רעכענט אויס די בעלי־בתים ביי די נעמען. און אליין בעשלאגט איהם א קאלטער שוויים, און עס נעמען איהם אנגסטעון, בעט א גלאז וואסער.

און נישט לאנג געטראכט, נעמט דער רב און שיקט אוועק דעם שמש צו די אויסגערעכענטע פּני, די שבעה טובי העיר, די סאמע פיינסטע בעלי־בתים פון שטאדט. יענע קומען צו לויפען: „וואס איז געשעהן?" „אייז אומגליק! א בלבול! א פּריטשע־פע א איד! ער טענה'ט, אז ער האט מיר יאקבי איבערגעגעבען

א גאנצע פּוּתיקא ערב יום כּפּור אויף צו באַהאַלטען, און איהר זענט יאָקבי דערביי געווען ערות!..."

האָבען זיך די בעלי־בתים איבערגעקוקט צווישען זיך, ווי אייר־נער רעדט: „אט דא וועט מען עס אָפּלעקען א ביינדעל!" א קלייר־ניגקייט, אזא פּוּתיקא! דער יצר־הרע פון נעלד! און זיי זענען אַנגעפּאַלען אויפ'ן אידען: „אי־פע! ווי שעמט איהר אייך ניט אין אייער ווייטען האַלז אריין אויסטראַכטען אויף אונזער רב אזא מיאוסען בלבול?!..."

דערזעהן אזא מעשה, האָט דער איד אָפּגעלאַזט הענד און פּיס — עס האָט איהם א נעם געגעבען דער קראָם, ניט פּאַר אייך געראַכט — אט־אט חלש'ט ער! האָט זיך אויפגעהויבען דער רב, צוגעגאַנגען צום קאַסטען, אַרויסגענומען די פּעטשייַע מיט נעלד און אונטערגעטראַגען דעם אידען:

— גאָט איז מיט אייך! נאָט! אָט איז אייער נעלט! נעמט עס אייך אָפּ און צעהלט עס נאָר אָפּאַרשט איבער, ווי עס געהער צו זיין, פּאַר די דאָזיגע אידען אין די אויגען. די חתימה, ווי איהר זעהט, איז ניט נעריהרט, דער טריוואַכט גאַנץ, אַלץ ווי עס דאַרף צו זיין!

א נייע נשמה האָט מען נעבאַך אין דעם אידען אַריינגעזעצט. די הענד האָבען איהם אזש נעציטערט, און טרערען האָבען זיך איהם נעשטעלט אין די אויגען.

— צו וואָס האָט אייך געטויגט, רבי, נעמען א אידען און טרייבען מיט איהם לצנות? אזא לצנות?!...

— כ'האָב אייך נאָר געוואָלט באַווייזען — ו ו ע ר א ו נ ז ע־ר ע ש ע נ ע ב ע ל י־ב ת י ם ז ע נ ע ן...

לשנה טובה

א מעשה פון פאַרציוטעז, דערצעהלט פון א
איד א חסיד פאַר א סך אידען, פאַהרענדיג
אין וואַגאַן, אוו איבערדערצעהלט מיט זיין
לשון.

נעשריבען אין יאַהרען 1915 — 1913

לשנה טובה

— נעמען, לאז זיך אייך דאכטען, נעמען אלע ביי אונז, ביז'ן אדון הגדול! און אפילו דער אדון הגדול אליין בכבודו ובעצמו. ס'זאל אייך צו קיין שאנדע ניט זיין, נעמט אויך, אז מע גיט איהם... וואס? איהר גלויבט ניט? איהר לאכט? לאכט געזונטערהייד!... שוין? איהר'ט זיך שוין אויסגעלאכט? אצינד רוקט אייך קאראשט צענויף, מיינע לייבע אידען, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה פון פארצייטען. די מעשה האט זיך געטראפען ניט מעהר און ניט וועניגער ווי מיט מיין זיידען, עליו השלום, אין יענער גוטער צייט, בעת מלך איז געווען דער ערשטער ניק... וואסווינקט איהר צו מיר? וואס'ט איהר זיך דערשראקען? איהר האט מורא, אז די ערלים, וואס זיצען מיט אונז אין וואגאן, וועלען פארשטעהן וואס מע דבר'ט? א מכה וועלען זיי ביי מיר פארשטעהן! איכ'ל רעדען פארשטעלט, און דארט, וואו מע באדארף, — גאר אויף לשון־קודש — אבי איהר זאלט נאר הערען מיט קאפ און ניט האבען א טבע איבערשלאגען יענעם אין מיטען.

בקיצור, ויהי בימי אחשורוש — דאס איז געווען, לאז זיך אייך דאכטען, אין דער צייט, וועו ס'האט געווען אלטיגט א נ ז ע־ר ע נ ס עלטער־זיידע, נאך וועמען א ו נ ז ע ר ע ר איז א נאמען, דיער זכות מעג איהם ביישטעהן אויף יענער וועלט און אקעגען עומען דארט. פאר די טובות, וואס אונזערע אחינו בני ישראל האבען פון איהם געהאט דורך זייגע גזירות טובות ישועות ונחמות — אמן. א לאנגע צייט האבען אונזערע זיידעס, און דער־נאך אונזערע טאטעס, נישט געקאנט פארגעסען דעם דאזיגען אדון הגדול, האבען זיך געאכעט פונ'ם שלאף און דערמאנט איהם אלע מאל צום גוטען — אזוי גוט איז זיי געווען! דאס גאנצע לעבען איז געהאנגען ביי איטליכען אויפ'ן שפיץ נאז, און געלעבט האט מען נאר

אינ׳ם זכות אוו מיט׳ן חסד פונ׳ם אדון הקטן, פונ׳ם „קנעפּעל״, דאם הייסט, דורך דעם, וואס דאם „קנעפּעל״ פלענט נעמען אויף דער יד, אוו דערצו נאך פארזוכען די דגים ערב שבת מיט א גלעזל יי״ש. האבען אידען געקאנט דערווייל אטעמען פראנק אוו פריי, האנדלען אוו וואנדלען אוו לעבען ווי גאט איז אדעם.

ויהי היום — אוו וואו א ויהי איז דאך א צרה — טרעפט זיך א מעשה: וימת פרעה מלך מצרים — לענט זיך אוועקעט דאם „קנעפּעל״ אוו מאכט א שטארב, ויקם מלך חדש — אוו עם קומט אראפּ צו אונז אין שטאדט א ניי „קנעפּעל״, א המן, א רשע, אשר לא ידע את יוסף — וואס נעמט נישט, חאטש גיב איהם א קרענק! האט מען איהם געפּרובט נתנ׳ען א גרעסערע מטבע — ער נעמט ניט! נאר א גרויסע מטבע — ער נעמט ניט! נעוואלט איהם מכבד זיין מיט דגים — ער גיהט ניט! א שמועס געגעבען פון א גוט ביסעל משקה — ער טרינקט ניט! אז מע שמועסט א „נקי־כפּים׳ניק״, איז דאך ניט שיוך! אוו טאמער בעט מען איהם מיט רחמים — טופּעט ער מיט די פּיס, טרייבט ארוים אוו מהוט דערנאכדעם מעשים אשר לא יעשו: א פּראטאקאל נאך א פּראטאקאל, א שטראף נאך א שטראף. אידען לאזט ער ניט האנדלען. מלמדים לאזט ער ניט קנעלען. אוו דערזעהט ער א יונג ווייבעל — רייסט ער איהר אראפּ דעם פּאריק. א יונגען מאן — שערט ער איהם אפּ א פּאה. „אזוי, זאגט ער, טהוט דער אדון הגדול אויך״... אוו קוועלט, טרייסעלט זיך פון זיין אייגענער חכמה, ווערד צעשמאלצען פאר געלעכטער!... פערדריסט דאך עס, אוו סע ברענט. נאר מען קאן גארנישט מאכען. וואס טהוען אידען? דאס, וואס אלע מאל: ויאנחו בני ישראל — אידען זיפצען נעבאך שטילער־הייד אוו מע מאכט איין אסיפה אוו נאך איין אסיפה, הבה נתחכמה — לאמיר עפּעס צוטראכטען, ווי אזוי ווערד מען פּטור פונ׳ם דאזיגען המן ימח שמו? איז געבליבען, מע זאל גיהן צו מיין זיידען רב אנשעל עליו השלום. אזוי טאקי האט ער גיהייסען, דער זיידע מיינער, אוו דאס בין איך טאקי נאך איהם א נאמען.

אוז מיין זיידע אנשעל איז נעווען, לאז זיך אייך דאכטען, א איד א נגיד אוז א מיוחס, אוז דעם רבינ'ס א חסיד, אוז א גבאי אין שוהל, אוז א תקיף ביי נאטשאלסטווע. אז מע שמועסט כל־וכך „גוואלד, רב אנשעל, ראטעווען א שטאדט! ניט עפיס איין עצה!" הערט זיי אויס דער זיידע אוז מאכט צו זיי: „וואס קאן איך אייך, קינדערלעך, העלפען? סיידען איכ'ל מיך אראפחאפען צום רבי'ן זאל לעבען, אוז וואס ער זאל לעבען וועט זאגען, דאס וועלען מיר טהוו". אוז אומר ועושה — דער זיידע האט פיינט געהאט לאנגע מחזקות. פוילען זיך איז ביי איהם ניט נעווען, אוז איז הוצאות איז אויך ניט געווען קיין מניעה — א שטאדט קאן אויס־טראגען. עס האלט ביי צרכי צבור, מע דארף ראטעווען א שטאדט, איז עפיס פארהאן תירוצים?... אוז ער האט זיך אויפגעזעצט, דער זיידע אנשעל הייסט עס, זומער איז דאס גענוען, אין די רעכטע היצען, האט זיך אפגעזעגענט מיט דער גאנצער שטאדט אוז איז אוועק גלייך צום רבי'ן. געקומען צום רבי'ן, הויבט ער איהם אן צו דערצעהלען א מעשה: איין אומגליק, איין ערל א נקי־כפים'ניק, וואס נעמט ניט. טהוט דער רבי א קוק אויף איהם מיט איין אויג אוז א מאך מיט דער האנט, ווי איינער רעדט: מע דארף ניט רע־דען ווייטער, ער וייסט שוין. פוז וואנען וייסט ער? — דאס פרעגט א נארר. זיי וייסען שוין!... וואונדערט זיך דער זיידע, נאר ער שווייגט אוז ווארט, וואס וועט זיין ווייטער? אין א מינוט ארום רופט זיך אן דער רבי: ל ש נ ה ט ו ב ה ת כ ת ב ו ו ת ח ת מ ו... וואונדערט זיך דער זיידע נאך מעהר: וואס פאר א סמיכות־הפרשה? ס'איז נאך אין רעכטען זומער, נאך ווייט צו ראש־השנה. ווי קומט עס איצטער צו „לשנה טובה"?... נאר פרעגען דעם רבי'ן קשיות פרעגט מען ניט. ווארט ער. אוז שוין פאר'ן אפגעזעגענען זיך רופט זיך אן דער רבי צום זיידען מיט א זיפץ: הער זשע אויס, אנשעל (זיי זאגען דאך אלעמען „דו"). נעם אוז פאהר, זאגט ער, אהיים בשלום אוז זאלסט זאגען דער שטאדט, זאגט ער, אז איך האב זיי געזאגט „לשנה טובה תכתבו ותחתמו". אוז אז דו וועסט קומען

אהיים, זאגט ער, זאלסטו אפווארטען ביז'ן גרויסען יאריד. אוז זאלסט ארויסגעהן, זאגט ער. אויפ'ן יאריד אוז זאלסט קויפען א פאר סוסים. אבער מן המובחר, פון די בעסטע הייסט עס! שפאקעס זאלען זיי זיין! אוז זיי זאלען זיין, זאגט ער, ביידע גליידיג, ווי א צווילינג, ווי איין מאמע האט זיי נעהאט, עס טאר ניט זיין קיין פלעק אויף זיי, קיין שפרינקעלע. אוז דו זאלסט, זאגט ער, נעמען ד־ שפאקעס אוז זאלט זיי איינשפאנען, זאגט ער, אין א קארעטע, אין א שענער קארעטע, וואס שענער איז בעסער, אוז דו זאלסט אוועק־ פאהרען מיט זיי, זאגט ער, אין יענעם מקום אריין, וואו דער אדון הגדול זיצט... מיט א „פ" הויבט זיך אן יענע שטאדט... אוז אז דו וועסט קומען, זאגט ער, אין יענעם מקום, זאלסטו דעם ערשטען טאג, זאגט ער, אפרוהען, דעם אנדערען טאג אפרוהען, אוז דעם דריטען טאג, זאגט ער, אויך אפרוהען, אוז אז דו וועסט זיך אפרו־ הען, זאלסטו, זאגט ער, נאכדעם אין דער פריה, באלד נאכ'ן דאוונען, אוז פארנאכט, בין מנחה למעריב, מאכען א שפאציער מיט די שפא־ קעס פאר'ן פאלאץ פון'ם מלכות, אוז זיצען זאלסטו אין דער קארעטע ווי א שרה, וואס פאהרט זיך דורך גלאט אזוי לשם פארגעניגען... והיה — אוז ס'וועט זיין, זאגט ער, אז מע וועט דיך אפשטעלען אוז פרעגען: „וואס ווילסטו פאר די פערדלעך?" זאלסטו זאגען: „איך האנדעל ניט מיט קיין פערד"... אוז פאהר, זאגט ער, בשלום אהיים, וה', זאגט ער, יצליח דרכך"...

אוז כך הוה. ס'איז געקומען די צייט פון'ם גרויסען יאריד, ווי דער רבי האט פאראויסגעזאגט, איז דער זיידע ארויס אויפ'ן יאריד, דערזעהט ער א ציגיינער מיט א פאר שפאקעס, אבער שפא־ קעס אשר לא שפאקו אבותינו! קיין גרויסער מבין אויף פערד איז מיין זיידע נישט געווען, נאר זייער אויסזעהען — איינס אין איינס, ווי איין מאמע האט זיי געהאט, אוז אהן א פלעק — אלסדינג, ווי דער רבי האט געזאגט! דערזעהען די פערדלעך, איז שוין דער זיי־ דע לאז זיך אייך דאכטען, פון זיי ניט אפגעטרעטען. ער איז צוגעזא־ טען געווארען! דער ציגיינער, אפנים, האט פארשטאנען, אז דער

זיידע איז אויסער זיך פון די פערד׳לעך, האָט ער מסתמא פארבעטן אזא מקח, אז דעם זיידען איז געווארען נישט גוט, ממש עס איז איהם פינסטער געווארען אין די אויגען! נאָר ס׳איז עפּיס א תירוץ? פּקוח־נפש — ראטעוונען א שטאָדט מיט מענטשען! אידען האָבען פארקויפט, פארזעצט דאָס ל׳עצטע שבל׳עצטע! און מיין זיידע האָט געמוסען דינגען זיך פאר די שפּאקעס, א רענדע׳ל אראָפּ, א רענדע׳ל ארויף — ער איז שוין, לאָז זיך אייך דאכטען, פון די שפּאקעס ניט אפּגעטראטען און האָט אוועקגעקויפט די שפּאקעס און געמוסען די שפּאקעס און איינגעשפּאנט די שפּאקעס אין א שענער קארעטע. און איז אוועק מיט די שפּאקעס גלייך אין יענעם מקום, אקוראט ווי דער רבי האָט אנגעזאָגט, נישט געל׳אָזט פא׳לען א האָר. און אז ער איז געקומען מיט די שפּאקעס אין יענעם מקום אריין, — דאָס איז שוין געווען ראש חודש א׳לול — האָט ער אויסגערוהט זיך דריי טעג מיט דריי נעכט, און געמוסען דערנאָך שפּאציערען מיט די שפּאקעס א׳ל׳ע אין דער פריה תיכף ומיד נאָכ׳ן דאוונען און אויף דער נאכט, בין מנחה למעריב, און פאוואל׳ה, נישט געהאפט, טריט ביי טריט, דריי מא׳ל היז און צוריק, פארבייַ דעם פא׳ל׳אץ פונ׳ם מל׳כות — א׳לסדינג, ווי דער רבי האָט געהייסען, ניט געמינערט א האָר.

הקיצור המעשה, ער פאהרט, לאָז זיך אייך דאכטען, א טאָג, ער פאהרט צווי, ער פאהרט דריי — גארנישט מיט גארנישט! ער הויבט שוין אן אריינפא׳לען אביסע׳ל אין א מרה־שחורה: וואָס וועט זיין דער תכל׳ית? נאָר צופיע׳ל מהרהר זיין טאָר מען אויך נישט. אז דער רבי זאָגט, איז מסתמא ניט אומזיסט. און כך הוה: איינ־מא׳ל, שפּאציערענדיג אזוי פארבייַ דעם מלה׳ס פא׳ל׳אץ מיט די שפּא־קעס, דערזעהט ער, ווי עס קומט איהם אקעגען פון דוואָרעץ ארוים עפּיס א גרויס „קנעפּע׳ל", אפּנים, איין אטיוטאָנט פון די אטיר־טאָנטען, און שטע׳לט איהם אפּעט און פייפט עפּיס מאָרנע איהם גלייך אין פּנים אריין. און באטראכט די שפּאקעס, ווי א רעכטער מביז, פון א׳ל׳ע זייטען, און טהוט איהם א פרעג: „הער נאָר, דו,

וואס וויסטו פאר די פערד?" — אקוראט ווי דער רבי האט נעזאגט! טהוט איהם א טיאכקע דאס הארץ, דעם זיידען היימט עס, און ער ענטפערט איהם אפ, ווי דער רבי האט איהם אנגעזאגט: „איך האנדל ניט מיט קיין פערד". קוקט איהם יענער אן מיט א בעזעז קוק: „ווי קומט צו דיר אזעלכע שפאקעס?" שווייגט ער שוין, דער זיידע, וויסט ניט וואס צו ענטפערען, וואהרום וועגען דעם האט דער רבי ניט געזאגט גארנישט... ווערד יענער נאך מעהר בעז און רופט זיך אן צו איהם: „אפשר האסטו זיי גע'גנב'עט?" ווערד דעם זיידען שוין גאר קאלעמוטנע אויפ'ן הארצען, און ער טראכט זיך: „חלואי זאל זיך עס גוט אויסלאזען". נאר רעדען קאן ער נישט. ביז גאט האט איהם אריינגעגעבען א זינן, ער זאל א זאג טהון צום אטיוטאנט: „ארוני פריץ! די שפאקעס זענען מיינע שפאקעס. איך האב זיי געקויפט, זאגט ער, ביי א ציגיינער אויפ'ן יאריד. איך האב, זאגט ער, עדות, — א גאנצע שטאדט מיט אידען!"... ענטפערט איהם דער אטיוטאנט: „עדות האסטו? מע קען אייערע עדות"... און ער נעמט ווייעדער א מאל פייפען און אבער א מאל באטראכטען די שפאקעס, און רופט זיך אן צום זיידען: „דו ווייסט? דעם מלך זענען געפאלען דיינע שפאקעס!.." רופט זיך אן צו איהם דער זיידע: „אין וואס איז די מניעה? אויב די שפאקעס זענען געפאלען דעם מלך, קאנען דאך מיינע שפאקעס ווין זיינע שפאקעס"...

ווי קומט דאס, דער זיידע זאל פאלען אויף אזא זאך — וואס פרעגט איהר? אז ס'איז באשערט, גיט דער אויבערשטער אריין א שכל, ובפרט אז ער איז געווען, ווי איך האב שוין געזאגט, א איד א חכם, האט ער פארשטאנען, אז דער רבי האט איהם אנגעזאגט שפאציערען פארבי דעם מלך'ס פאלאץ, איז מסתמא געווען דערביי א קוק, ווי איהר וועט עס באלד געוואוירע ווערען...

הקיצור המעשה, מע האט גענומען די שפאקעס און מע האט גאנץ פיין אריינגעפיהרט די שפאקעס אין הויף אריין, איז צארסקי דוואהרע הייסט עס, און געוויזען די שפאקעס פאר'ן אדון הגדול.

אוֹן ווי נאָר דער אַרוֹן הגדול האָט דערזעהן די שפּאָקעס, אַזוי האָט ער שוין ניט געקאָנט מעהר אָפּטרעטען פוֹן די שפּאָקעס. א מין כח איז געלעגען אין די דאָזיגע שפּאָקעס! א שעה כסדר האָט ער זיך געשפּיגעלט אין די שפּאָקעס, באַוויזען די שפּאָקעס לכל שריו ועבדיו — דעם גאַנצען הויף. הכלל, ער האָט זיך גאָר ניט געקאָנט אָנקוקען אין די שפּאָקעס — ממש ותדבק נפשו!... אוֹן דער זיידע שטעהט אַלץ פוֹן דער ווייטען אוֹן קוקט זיך צו אוֹן שווייגט. ער האָט באַלד דערקענט נאָכ'ן פּאָטרעט ווער דאָס איז... נאָר גאָר־נישט. לא קם ולא זע, א בשר ודם גלייך מיט אַלע... דערנאָך געהט ער צו, דער אַרוֹן הגדול הייסט עס, גלייך צום זיידען, אוֹן ווי נאָר ער האָט א קוק געגעבען אויף איהם, איז איהם שוין פאַרקיהלט גע־ווארען, דעם זיידען הייסט עס, אַלע געבליטען. אוֹן אז ער האָט דערהערט זיין קול, א קול פוֹן א לעמפּערט, איז איהם דורכגעלאָפּען א פרעסטעל איבער'ן לייב. „ווי־פיעל וויל־סטו פאָר די פערדלעך?" ענטפערט איהם דער זיידע, קוים־קוים וואָס ער רעדט, אוֹן פיהלט, אז דאָס קול ציטערט איהם אוֹן אין מויל איז איהם טרוקען: „איך פאַרקויף ניט קיין פערד. נאָר אויב, זאָגט ער, דעם האָר זענען געפּעלעך די פערדלעך, אוֹן אויב איך האָב, זאָגט ער, געפּונען לייט־זעלינקייט אין די אויגען פוֹן מיין האָר, אוֹן מיין האָר וועט ניט זיין אויף מיר אין גרימצארן, לאָזען, זאָגט ער, אריינגעפיהרט ווערען מיינע שפּאָקעס אין די שטאָלונגען פוֹן מיין האָר — דאָרט, זאָגט ער, איז זייער אָרט"... מעהר האָט ער ניט געקאָנט ארויסרעדען קיין וואָרט, מחמת דער אַרוֹן הגדול האָט אויף איהם געגעבען א קוק, איז איהם פרחה נשמתו געווארען! אוֹן ווער שמועסט, אז דער אַרוֹן הגדול איז צו איהם צוגעגאַנגען נאָך נעהענטער אוֹן געגעבען צו איהם א רעד מיט זיין געמבע, איז פוֹן איהם שיער ניט נעווא־רען, פונ'ם זיידען אַנשעלע, א גל של עצמות. „הער זיך אויו, זאָגט ער צום זיידען, אפשר ווילסטו פוֹן מיר א טובה'לע? זאָלסטו, זאָגט ער, זאָגען בעסער גלייך, אהן חכמות, אהן אידישע אויבער־הסברות,

אהן דריידלעך און אהן קונצעו, אניט, זאגט ער, וועט דיך קאסטעו טייערער!"

נו, ווי פארשטעהט איהר, מיינע ליעבע אידעו, וואס האט בשעת מעשה זיך געטראכט דער זיידע אנשעל עליו השלום? אודאי איז איהם פארקיהלט געווארעו דער מאמעס מילך פון אזעלכע דבורים! נאר אזוי ווי דער זיידע אנשעל איז געווועו, ווי איך האב אייך שויו געזאגט, איין אביר־לב, לא קם ולא זע, נעמט ער זיך אן מיט כח, לאז זיך אייך דאכטעו, און רופט זיך אן צום אדון הגדול:

„ארוני, זאגט ער, קעניג! איך שווער דיר בהן שלי, אז איך מיין נישט דערביי קיין שום מיין, זאגט ער, מיט קיין שום אויבער־קעפלעך, און איך ביו ווייט, זאגט ער, פון חכמות, פון אויבער־הסברות, דריידלעך און קונצעו, און איך פארלאנג ניט, זאגט ער, פון מיין האר קיין שום טובות. נייערט, זאגט ער, דער כבוד איז ביי מיר ווערטה אינגאנצעו, און די גרעסטע טובה וועט פאר מיר, זאגט ער, זיין דער זכות, וואס מיינע שפאקעס וועלעו פון היינט אן שטעהן מיט די פערד פון מיין האר, און מיין האר וועט טהון רייטעו אויף זיי"... אודאי איז דער אדון הגדול געווועו גערירט פון אזא מין געשפרעך. און ער האט שוין געזומעו רעדעו א סך ווייכער, איין אנדער לשון, מיט איין אנדער שפראך, מיט אנדערע דבורים — ס'איז גאר לא זו הדרך! און ער הויבט זיך אויף, דער מלך, ארויף אין פאלאץ ארייו, און דער זיידע אנשעל נאך איהם, לא קם ולא זע — גלייך ווי גארנישט, נאר די קנעכלעך, לאז זיך אייך דאכטעו, טרייסלעו זיך איהם, און דאס הארץ — טיק־טאק! טיק־טאק! — ווי א זייגער. א ווערטלע אויסצורעדעו — בחצרות מלכים, אין צארסקי דוואריץ! אז אומעטום, וואו מע טהוט א וואך מיט איין אויג, איז נאר נאלד און נאר זילבער, און אלסדינג איז גע־שניצט פון סאמע עלפענביין. אויבעו קרישטאל, אונטעו מירמל־שטיין, און ביי די זייטעו ברושטיו, עכטער ברושטיו, וואס געהט אויף לולקע־ציבעקס און אנטיפקעס. דעם זיידעו אנשעל האט זיך אזש דער קאפ פארדרעהט פון אזא עשרות, נאר ער האלט זיך! דער אדון

הגדול געהט, ער געהט איהם נאך. דערנאך זעצט זיך דער אַדון אַוועק, בעט דעם זיידען אויך זיצען, זיצט ער. איז ער איהם מכבד מיט אַ ציגאיער, ער זאל רויבערען, רויבערט ער — לאַ קם ולא זע! דערווייל קומט אַריין „זי", די מלכה הייסט עס — רייך, איינגעטונקען אין זייד אוז איז סאַמעט, פון אויבען ביז אַראָפּ דימענטען אוז בר־ליאַנטען אוז די טהייערסטע שטיינער, וואָס שעמעירעז איז די אויגען! אוז שען איז זי, ווי די מלכה שבא, אין איהר פּנים נישט אַריינצוקוקען! דערזעהען אַ אידל זיצט אויבען־אַן צעלענט אוז רויבערט אַ פּאַפּיראָס, פאַרדריסט עס איהר מסתמא אוז זי קוקט אויפ'ן אַדון הגדול מיט תרעומות, ווי איינער רעדט: „וואָס טהוט דאָ אַט דאָס אידל?"... נאָר דער זיידע אַנשעל — ס'זאל איהם אַנהויבען צו אַהרען! אַ מענטש איז געווארען אַזא תקיף — וועמען האַרכט ער? רויבערט ער זיין ציגאיער אוז קוקט נישט אפילו אין איהרע ד' אמות! זי אַבער לאַזט פון איהם קיין אויג ניט אַראָפּ, ממש דורם מיט'ן קוק... פאַרשטעהט עס, אפּנים, דער אַדון הגדול, אַז זי איז ניט צופריעדען מיט'ן גאַסט, נאָר ער מאַכט זיך ניט ווייסענדיג, טהוט אַ ווארף אויף איהר מיט די אויגען אוז טהוט זיך אַ זאָג צו איהר אין גוטען מוט: „דושינקא, טשאי" — מען זאל דערלאַנגען טיי, הייסט עס. שווייגט זי. זאָגט ער נאָך אַ מאל: „דושינקא, טשאי". שווייגט זי וויעדער. פויל'ט ער זיך ניט אוז טהוט אַ טופ מיט'ן פוס אוז אַ ברום אַרויס שוין אויף דער העכסטער אַקטאַבע: „דושינקא, טשאי!!..." האַבען אַל'ע פענסטער געגומען קלינגען! אַ קליניגקייט? מורד במלכות!... אוז עס האַט ניט געדויערט אַזוי פיעל, ווי איך דערצעהל אייך, האַבען זיך אַ שאַט געגעבען אַטיוטאַנטען אוז ענגעראַלע, אוז ס'איז בעשאפען געווארען אין אַיין טהרף עין, לאַז זיך אייך דאַכטען, אַ סאַמאָווער אַ זודיגער ווי אַ גזלן, אוז איינגעמאַכטסען אַלערליי מיט פרישע אייער ערבייניל מעדני מלך, אוז טאַקי געקאַכטע אייער, וויל מע וויים דאָך אין צאַרסקי דוואָרעץ אויך, אַז אייז עהרליכער איד וועט קיין אַנדער זאָך ניט עסען אַ חוץ „אייער". אוז דער מלך בעט איהם,

ער זאל עסעז אוז טרינקעז אוז זיך וואוי מאכעז. פרעגט איהם אוים בעת מעשה, ווער ער איז? אוז וואס איז זיין טהועבע? אה צי האט ער פרנסה? אוז וואס מאכעז עפים די אידעל־עך פוז זיין מדינה? אלסדינג וויל ער וויסעז, אוז די גאנצע צייט בסבר פנים יפות. ענטפערט איהם דער זיידע אנשעל, לאז זיך אייך דאכטעז. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, אוז אז ס'איז נעקומעז צו דעם, וואס מאכעז עפים די אידעז, טראכט ער זיך: „אצינד איז א שעת־הכושר צו צוטרעטעז צום עצם ענין. אצינד וועל איך איהם זאגעז. יעבור עלי מה!"... אוז ער נעמט אוז לעגט אוועק פאר'ז אדוז הגדול. לאז זיך אייך דאכטעז. א מענה־לשון (דער זיידע אנשעל האט גע־קאנט!) — כך וכך, אדוני קעניג, אזוי איז די מעשה: „דיינע אידעז. זאגט ער. חאבעז זיך ניט וואס צו באקלאגעז. נישט מעהר, זאגט ער, אויב דעם מלך איז גוט אויפ'ן הארצעז אוז אויב איך האב גע־פונעז לייטזעליקייט אין די אויגעז פוז מיין האר אוז אויב. זאגט ער, מיין האר וועט ניט זיין אין גרימצארן אויך זיין קנעכט. וועל איך דיר. זאגט ער. זאגעז דעם גאנצעז אמת. חנה זיי ווייסעז, אדוני קעניג, אז ביי דיר אין דער מדינה פיהרט זיך, ברוך השם, גאנץ נישקשה'דיג. אוז די אידעז לעבעז מיט'ן חסד פונ'ם „קנעפעל". איז דאס קנעפעל, זאגט ער, א קנעפעל, איז מהכתיתי. אוז טאמער חלילה ניט — איז, זאגט ער, זעהר ביטער. אט איז ניט לאנג ארומגעקומעז צו אונז א קנעפעל, זאגט ער, איז ער א נקי־כפים'ניק, קייעז מיר פוז איהם די ערד! ס'איז נאך ביי דיר אין דער מלוכה אזעלכער, זאגט ער, קיין מאל ניט געווען. מע זאל אויספארעז די גאנצע מדינה לארכה ולרחבה. א קנעפעל א נקי־כפים'ניק — דאס איז א מכה אשר לא כתובה בתורה!"... קוקט אויף איהם דער אדוז הגדול אוז רופט זיך אז צום זיידעז: „איך וועל דיר זאגעז דעם אמת — דו רעדסט עפים אזוי פאר־שטעלט, אז איך חויב ניט אז צו פארשטעהז. וואס הייסט עם ביי דיר א נקי־כפים'ניק אוז וואס הייסט עם ביי דיר א „קנעפעל"?... רופט זיך אז דער זיידע: „נקי־כפים'ניק הייסט א פריץ, וואס נעמט

ניט. און „קנעפּל" — דאס מיינט מען, זאגט ער, דעם אַדון הקטן. וואס דו שטעלסט אַוועקעט אין יעדער שטאַדט, ער זאל אַכטונג נעבען אויף דיין מלוכה. ניט ער, זאגט ער, אַכטונג און אין עטליכע יאָהר אַרום וועלסטו ער אַיין עושר. פון וועמען? — נעווייניקסטליך, פון אירען. וואַרום אידען, זאגט ער, זענען שוין נעוואָהנט נעווארען. אַזוי ווי, זאגט ער, א איד דאַרף דאַוונען אַלע טאָג, אַזוי, זאגט ער, וויים א איד, אז א פּריץ דאַרף נעמען און א איד דאַרף געבען. סע שטעהט, זאגט ער, ביי אונז נעשריבען: „נתבעים למשכן ונותנים, נתבעים לעגל ונותנים"... און — זאגט אים וויטער דער זיידע מיט'ן לשון פון פּסוק: — ה ח י ל ו ת ל ה ר א ו ת א ת ח ס ד ך ל ע ב ד ך — ביזטו שוין געווען אזוי גוט און האסט מיך, זאגט ער, אויסגעהערט ביז אהער, וועסטו שוין בעווייזען דיין געוד צו דיין קנעבט און אויסהערען מיך שוין ביז'ן סוף".

„הנה, זאגט ער, זיי ווייסען, אַדוני קעניג, אז נעמען, זאגט ער, נעמט מען ביי דיר אין דער מלוכה אומעדום, פון הודו ביז כוש. נישט נעמען נעמט ניט ביי דיר נאר א קאַליקע, וואס האט ניט קיין הענט... און אפילו דער, זאגט ער, וואס האט שוין גאר קיין הענט ניט, הייסט זיך אויה, זאגט ער, מע זאל איהם אַנידערלענען אויפ'ן טיש. און אדרבה, זאגט ער, פּאַרקעהרט, ס'איז גאר קיין עולה ניט. יעדער מענטש דאַרף לעבען. סע שטעהט ביי אונז, זאגט ער, נעשריבען „וחי אחיך עמך", מאַכט רש"י: נעחאי סאַבאַקא נע ברעשע"...

— וואס קוקט איהר זיך איבער? ביי אייך קומט עס אויס פּריקרע, א איד זאל אזוי רעדען מיט א קייסער? איז ווי איהר וילט אייך. איך בין דערביי ניט געשטאַנען — דאס פּאַרשטעהט א מינדסט קינד. האַב איך דאס אַבער געהערט דערצעהלען פון מיין טאַטען עליו השלום, און מיין טאַטע האט דאס געהערט פון זייז טאַטען. און איך פּאַרזיכער אייך, אז מיין טאַטע איז קיין ליגנער נישט געווען, און מיין זיידע אנשעל אודאי ניט... הקצור, דער זיידע האט זיך גאַנץ פיין אפּגעזעגענט און איז אוועק פון'ם מלך.

לאז זיך אייך דאכטען, גלייך צום רבי'ן, אפגענעבען דין וחשבון פון דער נסיעה. עס איז שוין געווען אחת לאחת ערב ראש השנה. נעקומען: צום רבי'ן. האט זיך דער זיידע אנשען אוועקגעשטעלט (פאר'ן רבי'ן שטעהט מען) דערצעהלען אלסדינג, ווי אזוי אזו וואס אזן ווען. לאזט זיך אוים א מעשה, אז ס'איז אומזיסט די טרחה, וואס דער זיידע אנשען האט איהם דא אזוי פיעל דערצעהלט, וואהרום ער האט דאס אלסדינג געוואוסט פריהער, דער רבי הייסט עס. אי, למאי האט ער איהם געלאזט רעדען? וואהרום ס'איז ניט קיין דרך־ארץ איבערשלאגען א אידען אין מיטען — זיי זענען גרויסע בעלי דרך־ארץ... דערפאר אויך מאהרגען, אז ס'איז געקומען צום טיש. שבת נאכ'ן דאוונען, אזן דער רבי האט געהאלטען ביי „זאגען". איז ער זיך מיישב, דער רבי הייסט עס, אזן שטעלט זיך אויף א פסוק, גאר ניט פון דער סדרה — ווער־וואס? ער האט זיך גאר אוועקגעשטעלט, לאז זיך אייך דאכטען, אויף א פסוק פון דער תוכחה! האט דער עולם געשטוינט, געווען אויסער זיך: „ס'איז פארהאנעט — אזוי האט דער רבי אנגעהויבען מיט צוגעמאכטע אויגען, ווי דער שטייגער איז, — ס'איז פארהאן ביי אונז אין דער תוכחה א קללה, וואס מע קאן ניט פארשטעהן דעם פשט פון די ווערטער בשום אופן ואופן: „ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אויף דיר אנשיקען א גוי, א ש ר ל א ת ש מ ע ל ש ו נ ו — וואס דו וועסט ניט פארשטעהן זיין לשון... איז דאך אין פלוג א קשיא — וואס איז דאס פאר א קללה? נאך א מאל: א גוי, וואס דו פארשטעהסט ניט זיין לשון! געשיקט זיך עס? מילא, אז א גוי, להבדיל, פארשטעהט ניט אונזער לשון — דאס איז על־פי דרך הטבע, דערויף איז ער דאך א גוי! אבער אז א איד זאל ניט פארשטעהן וואס דער גוי רעדט צו איהם — וואס איז שייך? וואו איז דא א זאך, וואס א איד זאל ניט פארשטעהן? מוזען מיר לערנען דעם פשט אזוי: ישא ה' עליך גוי — גאט וועט אנשיקען אויף דיר א גוי, אשר לא תשמע לשונו — וואס דו וועסט ניט קאנען מיט איהם זיך א ו י פ ר ע ד ע ן. דאס הייסט, ער

וועט זיין א נקי־כפים'ניק, וואס נעמט ניט, אוו א גוי, וואס ער נעמט ניט — איז איין אומגליק!..." אוו אזוי האט דער רבי פאר־טייטשט דעם פסוק פון דער תוכחה, אוו דער עולם איז געווען נתפעל, ממש געלעקט די פינגער! פארשטאנען האט דאס, לאז זיך אייך דאכטעו, קיינער ניט, אויסער דעם זיידען אוו א חוץ די נאר נאהענטע קורבים... אוו ווי נאר ס'איז אוועק דער שבת, איז דער זיידע אנ־געלאוועק אהיים, קוים־קוים נעקומען אויף ראש־השנה אהיים.

לאז זיך אייך דאכטעו, אז דעם ערשטען טאג ראש־השנה אויף ערב נאכט, בעת אידען גהען פון שול אוו זאגען איינער דעם אנ־דערען א גוט יום־טוב, לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים ולשלום — איז ארויס א קלאנג אין שטאדט, אז דאס „קנעפעל". דער המן יחס שמו וזכרו, איז ארופ, אוו אויף זיין ארט איז ארופ־געשיקט געווארען פון דארטען, פון אויבען, א נייער אדון בפקדה. א גוי א חכם, א פקח, אוו א נוטער, א דימענט פון א גוי — ער נעמט! איין שטיקעל חסרון האט ער געהאט (וואו האט איהר נע־זהען א מענטשען אהן א חסרון?), וואס עס האט זיך ארויסגעוויזען דערנאכדעם, אז ער איז שוין געווען אביסעל צו א שטארקער נע־מער.. ער האט שוין גענומען פאר יענעם אויך... ממש פון טויט אוו פון לעבעדיג!... נאר ווי די מעשה איז — א ראש השנה האבען אידען גהאט א פרייליכען, אוו א סוכות נאך א פרייליכערען, אוו ווער שמועסט שמחת־תורה — איז גאר געווען ליהודים! א סברה, אז דער אדון בפקדה, דאס נייע קנעפעל היימט עס, האט געמאכט א כוסה אוו געחאפט א טענצעל גלייך מיט אלע אידען... מיר דאכט, אז מיר זענען שוין נעקומען צו דער סטאנציע? זייט מיר! אוו האט מיר!...

פון פסח ביז סוכות

א וואונדערליכע מעשה, דערצעהלט פון א
איד‌ען, א פערבראנטען שאכמאטיסט, אין א
וואַרעמער גענעלשאפט, אויכמאל אין א קאל־
טער ווינטער־נאכט, נאר א פרעהליך קערטעל
און מאך א גוטען צוביסען.

נעשריבען אין יאהר 1915

פון פסח ביז סוכות.

ס'איז שוין געווען ווייט נאך האלבע נאכט. ווינטערצייט איז דאס געווען. די וועטשערינקע האט זיך געענדיגט. דער טיש האט נעזאגט, אז דער עולם האט געחאפט א זאט. די גרינע טישלעך זענען געווען צעשריבען מיט'ן קרייד‌ל און פערוואַרפען מיט אפגעשפיעלטע קארטען, פון וועלכע עס קוקען ארויס טייז מיט מלכים און רייצען זיך: „אצינד זענען מיר דא!"... זעצען זיך נאך א מאל שפיעלען א ווינט, א פרעפעראַנס אדער איין אקע — וואלט געווען ווי געוואונשען. האט מען זיך אבער געשעמט פאר זיך אליין — ס'איז שוין געווען צו שפעט. איז מען געזעסען גלאט און גערוי־כערט, געטרונקען שוואַרצע קאווע און גערעדט לשון־הרע. ביז ס'איז אויסגעגאנגען וועלטער, האט איינער אריינגעוואַרפען א וואַרט ויע־נעז שאך. נאך איהם — נאך איינער און נאך איינער. דערמיט האט מען געוואלט פעראינטערעסירען איינעם א פערברענטען שאכמא־טיסט מיט'ן נאמען רובינשטיין.

רובינשטיין איז א מסובן'ער שאכמאטיסט. צוליעב שפיעלען א שאך איז ער גרייט געהן צופוס צעהן מייל, ניט עסען, ניט טרינ־קען, ניט שלאפען א נאכט — א געפעהרליכער שאך־שפיעלער! פון זיין שאך־שפיעלען געהעז ארום מאסען אנעקדאטען: 1) אז ער שפיעלט מיט זיך אליין גאנצע נעכט אין שאך. 2) אז ער האט זיך דריי מאל ג'נצט מיט'ן ווייב איבער'ן שאך. 3) אז ער איז שוין איין מאל פערפאלען געוואַרען אויף דריי יאהר צוליעב'ן שאך. מיט איינעם וואַרט, וואו רובינשטיין, דאַרט איז שאך, און וואו שאך, דאַרט איז רובינשטיין. און רובינשטיין האט ליעב, אז מע רעדט פון שאך, ווי א נוטער שכור האט ליעב, אז מע רעדט פון א גלעזעל משקה... אז מע טהוט א קוק אויף רובינשטיין'ן, איז דאס ערשטע וואַרפט זיך אין די אויגען זייז אומגעלומפערט גרויסער שטערן. א גרויסער

און א ברייטער, א קיילעביגער, איך מיין אייך אויסגעבוינענער, א בולט'ער. אויגען אויך משונה נרויסע, קיילעביגע, שוואַרצע, נאָר קאַלטע אויגען. אַליין איז ער א טרוקענער, א דאַרער, נאָר א קול האָט ער ווי א גלאַק, איין אמת'ע א באַסאַווע שטימע. דאָרט וואו רובינשטיין איז — הערט מען נאָר רובינשטיין'ען, ווייטער קיינעם ניט...

דערהערט, אז מע רעדט פון שאַך, האָט רובינשטיין פערקנייטשט זיין געקנייטשטען שטערן, מיט איין אויג בעטראַכט די שוואַרצע קאַווע, וואָס ער האָט געטרונקען, געוואַלט טרעפען מיט וואָס זי שמעקט: מיט זייך אַדער מיט שווענקאַכטס... און א זאָג געגעבען צו קיינעם ניט און צו אַלעמען, און זיין באַסאַווע שטימע האָט נערונגערט ווי א קלויסטער־גלאַק:

— מיינע דאָמען און הערען! אויב איהר ווילט א שענע נעשיכטע פון א שאַך־שפּיעלער, זעצט זיך צוועק אלע אַט־אַ־דא, וועל אויך אייך דערצעהלען א מעשה פון פאַרצייטען.

— א געשיכטע פון א שאַך־שפּיעלער? א מעשה פון פאַרצייטען? — האָט זיך אנגעחאַפּט די בעל־הבית'טע, וואָס האָט מורא געהאַט, די נעסט זאָלען זיך ניט צעקריכען. — אויסגעצייכענט! זאָג פעליטשקען, זי זאָל צומאַכען דעם פאַרטעפּיאַן און אַליין שלים צו, זיי מוחל, די טהיר און געב אַהער נאָך א צווייטרייי שטוהלען. זיצט. איך בעט אייך, זיצט, דער הערר רובינשטיין וועט אונז דערצעהלען א געשיכטע פון א שאַך־שפּיעלער, א מעשה פון פאַרצייטען.

און רובינשטיין האָט בעטראַכט די נאָר־וואָס פערוויכערטע סיגאָר, וואָס דער בעל־הבית האָט איהם מכבד געווען, פון אַלע זייטען, געוואַלט, אַפּנים, אַפּשאַצען וויפּיעל זי קאָסטט, און האָט זיך פערקרימט און פערקנייטשט דעם גרויסען שטערן, גלייך ווי ער וואָלט וועלען זאָגען: „הם... זעהט עס אוים ווי א סיגאָר, נאָר א טעם האָט עס פון א בעזעם"... דערנאָך איז ער צוגעטרעטען צו זיין געשיכטע בזו הלשון:

— אז איך בין, מיינע דאמען און הערען, א פארברענטער שאף־שפיעלער און אז אונזער גאנצע פאמיליע, הייסט עס, זענען שאכמאטיסטען פון דער נאטור — דאס באדארף איך אייך ניט דערצעהלען. דאס ווייסט איהר אליין. דער נאמען רובינשטיין לאזט זיך אביסעל הערען אויף דער וועלט, און איך וואלט א בעלז נעווען, אדרבה, איהר זאלט מיר באווייזען א רובינשטיין, וואס זאל ניט זיין קיין שאף־שפיעלער.

— אט וויים איך א רובינשטיין, איין אנענט. ער קומט צו מיר אריין אלע וואך. איז א חוץ „סטראכאוואניע זשיזני" וויים ער ניט קיין זאך. א טשיסטע בהמה!

דאס האט אריינגעשטעלט אייניר פון די נעסט, א יונגערמאן מיט א שפיצעבינען קאפ און מיט גאלדענע ברילען, וואס האלט זיך פאר א חכם און וויצעלט זיך; נאר רובינשטיין איז געבליבען רוהיג. ער האט דורכגענומען דעם יונגעמאן מיט זיינע גרויסע שווארצע קאלטע אויגען און האט א זאג געגעבען מיט זיין באסא־וועי שטימע:

— מסתמא איז ער ניט פון אונזערע רובינשטיינס. איין אמת'ער רובינשטיין איז א שאכמאטיסט. דאס איז אזוי נאטירליך, ווי ס'איז נאטירליך, אז דוקא א שוטה זאל ליעב האבען זאגען וויצען... איין אמת'ער רובינשטיין איז געווען מיין זיידע ראובן רובינשטיין, וואס־דום ער איז געווען, מיינע הערען און דאמען, דער אמת'ער שאכ־מאטיסט. ביי איהם האט באמת געמעגט די גאנצע וועלט זיך אי־בערקעהרען, בעת ער האט געהאלטען איז מיטען א שאך. צו איהם איז מען געפאהרען פון דער וועלט שפיעלען א פארטיע — פריצים, גראפען, שרות! חאטש געווען איז ער נישט מעהר ווי א זייגער־מאכער, איין ארעמער בעל־מלאכה, נאר א גוטער בעל־מלאכה, א קינסטלער איז זיין פאך. און וויל דער עיקר איז ביי איהם געווען שאך, האט ער נעהאט צרות, ניט קיין פרנסה, און קיים־קוים דורכ־זעקומען מיט'ן שטיקעל ברויט.

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה, מיינע הערצען אוז דאמעז, עם פאהרט צו צום זיידענ׳ס שטיבעל א גרויסאַרטיגער טאראנטאס מיט צוויי פּאר ברענענדיגע סוסים „נאשפיץ", אוז סע שפרינגט ארויס פון טאראנטאס א פּריץ, א מאגנאט מיט צוויי באדיענטן, באהאנגען פון אויבען ביז אראפּ מיט אַרדענס אוז מעדאַליעז — א שררה! — אוז איז אריין מיט איין אימפּעט: „וואו איז דא ערגיץ דער איד ראובן רובינשטיין?" האט זיך דער זיידע, זאל מיר מוחל זיין, תחילת אביסעל ווי דערשראקען. ער איז אבער באלד געקומען צו זיך אוז איז ארויס מיט לשון: „איך בין דאס דער איד ראובן רובינשטיין — מיט וואס קאן איך דיענען?" איז דאס דעם שררה געפעלען אוז ער רופט זיך אן צום זיידען: „אויב, זאגט ער, דו ביזט דאס דער איד ראובן רובינשטיין, פּריידט עס מיך זעהר. היים, זאגט ער, שטעלען דעם סאמאווער אוז געב אהער דאס ברענטעל, וועלען מיר מאכען א שאה. איך האב געהערט זאגען, זאגט ער, אז דו שפּיעלסט גוט אין שאה, אוז אז דיר האט נאך קיין מאל קיינער קיין מאט ניט געגעבען". אזוי זאגט צו איהם דער מאגנאט (געווען, ווייזט אויס, א ליעבהאבער פון שאה), אוז זעצט זיך אוועק מיט׳ן זיידען שפּיעלען אין שאה, איין פּארטיע נאך דער אנדערער, איין פּארטיע נאך דער אנדערער. דערווייל איז פּארטיג געווארען דער סאמאווער, אוז מע האט דערלאנגט טיי, געוועהנליך, אויף א טאץ, מיט איינגעמאכטס אוז אלערליי פּארבייסעלעך — וועגען דעם האט שוין די באבע געזארגט, חאטש אין בייטעל איז ניט געווען א גראשען — אוז אין דרויסען, ביים טאראנטאס, האט זיך צענויפגעזאמעלט די גאנצע שטאדט. א קליניגקייט — ביי ראובן זיינערמאכער אזא מאגנאט! אודאי זענען אין שטאדט געווען אלערליי רערעלעך. דער האט געזאגט, אז דער שררה איז פון דער גובערניע, געקומען מיט א רעווויזיע, איין „אביסק", פאלש גאלד... דער האט געזאגט, אז מסתמא איז דא א מסירה׳לע, א דאנאסעל, א בלבול, א „דיעלא"... ארויסצוגעהן אינוועניג אוז א קוק טהון, ווי דער שררה זיצט מיט׳ן

זיידען אוז שפיעלט איז שאד — דאס האט קיינער נישט געוואגט. ווארום וועמען וועט דאס איינפאלען אזא זאך? !...

אוז וואס טויג איך, מיינע דאמען אוז הערען, דער שרה, חאטש ער האט געשפיעלט ניט שלעכט, מען קאן זאגען — גאנץ גוט געשפיעלט, האט ער פונדעסטוועגען געחאפט פונ'ם זיידען א מאל נאך א מאל, אוז וואס מעהר ער האט פארשפיעלט, אלץ מעהר האט ער זיך געהיצט, אוז וואס מעהר ער האט זיך געהיצט, אלץ מעהר האט ער פארשפיעלט. אוז דער זיידע — איהר זאלט זאגען, א ריהר אויפ'ן פנים — גארנישט! גלייך ווי דאס שפיעלט ער— איך וויים אליין ניט מיט וועמען... האט דאס דעם אדון מסתמא גוט פארדראסען, וואס זאלט איהר קלעהרען? פארשפיעלען ווי קיינער ניט. ובפרט נאך ביי וועמען? — ביי א אידען!... נאר זאגען קאן ער נישט, אוז ס'איז נישטא וואס צו זאגען, אז יענער שפיעלט פארט גוט! ווי זאגט איהר: אז ער יכול'ט, איז דאך ניט שייך! אוז דאס דארפט איהר ווייסען, מיינע הערען אוז דאמען, אז איין אמת'ע שאך־שפיעלער אינטערעסירט דאס שפיעלען אליין א סך מעהר פונ'ם געווינען, אדער פונ'ם פארשפיעלען. ביי איין אמת'ען שאכמאטיסט איז נישטא קיין שפיעלער, נאר ס'איז דא א שפיעל — איך וויים ניט, אויב איהר וועט דאס פארשטעהן.

— שוויימען קאנען מיר ניט, אבער מיר פארשטעהען שווי־מען. — האט ארויסגעשטעלט דער יונגערמאן דער ווייצינג, אוז ווי אלע מאל — נישט דארט וואו מע דארף; אוז רובינשטיין, דער פערברענטער שאכמאטיסט, האט איהם דורכגענומען מיט די קלי־מע אויגען אוז א זאג געגעבען: „יא, מע זעהט, אז איהר פאר־שטעהט שווימען"... דערנאך האט ער א ציה געגעבען דעם סיגאר אוז דערצעהלט ווייטער:

— אוז אזוי ווי אלסדינג אויף דער וועלט האט א סוף, מיינע דאמען אוז הערען, האט זייער שפיעלען אויך געהאט א סוף. דער מאנאט איז אויפגעשטאנען, זיך פארשפילעט אויף אלע קנעפ, דער־לאנגט דעם זיידען צווישן פינגער אוז געזאגט צו איהם אזוי: „הער

זשע אויס, ראובן רובינשטיין, דו האסט מיך, זאגט ער, נעשלאגען, און איך מוז מודה זיין, זאגט ער, אז דו ביזט דער בעסטער שאכ־מאטיסט, ניט נור אין מיין גובערניע, נאר אינ'ם גאנצען לאנד, און אפשר אין דער גאנצער וועלט, און איך שעץ מיך, זאגט ער, גליקליך, וואס איך האב געהאט די עהרע און דאס פארגענינגען צו שפיעלען מיט'ן גרעסטען שאך־שפיעלער פון דער וועלט. זיי זיכער, זאגט ער, אז דיין נאמען וועט פון היינט אן ווערען נאך גרעסער ווי ער איז נעווען. איך וועל עס איבערגעבען, זאגט ער, די מיניסטארען. איך וועל דאלאזשען אין הויף"...

דערהערט אויפכע דבורים: „מיניסטארען"... „דאלאזשען אין הויף"..., רופט זיך אן דער זיידע צום שרה: „וער זשע ביזט דו, אדוני פריץ?" צעלאכט זיך דער פריץ, שטעלט ארויס די ברוסט מיט מעדאליען און מאכט צום זיידען: „איך בין דער גובערנאטאר"... וועדר שוין דעם זיידען אביסעל קאלעמוטנע; ער זאל נעווען וויסען, וער סע שפיעלט מיט איהם, וואלט ער אנדערש געשפיעלט... נאר פארפאלען! צוריק חאפט מען ניט.. דערווייל האט דער גובערנאטאר זעהר פריינדליך אפגעזעגענט זיך און איז אוועק צום מאראנטאם, אויפגעזעצט זיך און פאשאל!

פארשטעהט זיך, אז ערשט דעמאלט האט די נאנצע שטאדט באפאלען דעם זיידען: „וער איז דאס נעווען?" און אז מען איז געוואויר געווארען, אז דאס איז דער גובערנאטאר, האט מען נאך מעהר געשטוינט: — „וואס האט דא געטהאן דער גובערנאטאר?" און אז דער זיידע האט זיי איבערגעגעבען, אז דער גובערנאטאר איז נעקומען נאר לשם שאך, — האבען זיי אויסגעשפיגען דריי מאל און אויסגע'בטל'ט אלע בייזע חלומות אויף די שונאים'ס קעפ, און מען איז זיך צענאנגען, גערעדט, גערעדט, און פארגעסען. און דער זיידע האט אויך פארגעסען. דער קאפ איז איהם געלעגען ערגיץ אנדערש, אין א נייעם שאך, און אנב דאגות פרנסה אויך. א איד מוטשעט זיך, האַרוועט, זוכט א שטיקעל ברויט.

ויהי היום, מיינע הערעז אוו דאמעז, אין א צייט ארום — וויפיעל ס'איז אוועקגענאנגען צייט קאז איך אייך ניט זאגען. איך וויים נאר, אז ס'איז געווען ערב פסח איז דעמאלט געווען, אוו אויף יום־טוב איז ביי׳ם זיידען נאך ניט געווען גארנישט, קיין שטיקעל מצה אפילו. קינדערלעך, קיין עין־הרע, א סך, ווער עס דארף א העמדעלע, ווער א שטיוועלע — שלעכט! זיצט ער נעבאך אייגנגעבוינען אין דרייען מיט'ן גלעזעל אין אויג אוו פארקעט זיך ביי א זייגערעל, וואס האט זיך אווועקגעשטעלט אוו ווי׳ל ניט געהן, אוו טראכט זיך: מאין יבא עזרי? — פלוצים עפענט זיך די טהיר אוו עס קומען אריין צוויי זשאנדארעז, אוו גלייך צום זיידען: „פאזשאלאיטיע!" פליהט איהם דורך א מחשבה (דער זיידע איז געוועז א מענטש מיט מאדנע געדאנקעז): אפשר איז דאס פונ׳ם גוטבערנאטאר? א קשיא אויף א מעשה — טאמער ווי׳ל ער איהם באפריעדיגען, גליקליך מאכען? האט זיך דעז ניט געטראפעז ווי־פיעל מאל, אז דורך א צופאל, איבער א קלייניגקייט, זאל א פריץ נעמען א אידען אוו אפשיטען מיט גאלה, גליקליך מאכען איהם מיט קינדער אוו קינדס־קינדער?... לאזט זיך אוים, מיינע דאמעז אוו הערען, אז עס הויבט זיך נאר ניט אז — מע האט איהם געבעטעז מחילה, ער זאל זיך מטריח זיין אוו עולה רגל זיין קיין... טרעפט, וואוהין? — אוש קיין פעטערבורג! וואס — ווייסען זיי אליין ניט! זיי האבען באקומען, זאגען זיי, נאר וואס א פאפיער פוז פעטערבורג, שטעהט אין פאפיער געשריעבעז: „ג י ע מ י ע ד־ל י ע נ נ א ד א ס ט א ו ו י ט י ע ו ו ר ע י א ר ו ב י נ א ר ו ב י נ ש ט י י נ א ו ו ס א נ ק ט פ ע ט י ע ר ב ו ר ג" — די רגע, הייסט עס, זאל מען צושטעלעז דעם אידען ראובז רובינשטיין קיין פעטערבורג!... מסתמא מוז דא עפיס זיין. „זיי זיך מודה. כחור, וואס פארא שפיצעל האסטו אפגעטהאז?" שוועדט זיך מסתמא דער זיידע, אז ער ווייסט נישט פוז קיין פותר אוז פוז זיין חלום, אז ער האט זיין גאנצען לעבעז, זאגט ער, קיין פליעג אויף דער וואנט נישט אנגעריהרט. די גאנצע שטאט, זאגט ער,

וועט פאר איהם געהן שווערען !... הערט מען דאך איהם איז טראק אוז מע הייסט איהם הולך'ן, מיט'ן עטאפ הייסט עס, וואהרום ווי באלד אז מע שמועסט לשון „דאסטאוויס" — צושטעלען, ווי קאן זיין אנדערש. אז ניט מיט'ן עטאפ אוז ניט געקאוועט אין קייטען ? אוז נאך „ניע־מיערלענא" דערצו ! דער פשט איז, אז וואס פריהער איז בעסער.

אוז נישט לאנג געטראכט, מיינע דאמען אוז העררען, האט מען ענומען דעם זיידען, נישט געווארט אויף כבוד, נאר גלייך גע־קאוועט הענט אוז פים אוז מיט אלע גנבים צוגלייך האט מען איהם ענומען פיהרען מיט'ן אמת'ען עטאפ. אוז וואס יענע יאהרען האט ביי פאני'ן געהייסען „גהן מיט'ן עטאפ" — דאס באדארף איך אייך נישט דערצהלען. ווער וויים עס נישט, אז איין ערצהלער מענש גהט מיט'ן עטאפ, דערלעבט ער נישט צו קומען ? אז קיין באהנען זענען נישט געווען, קיין שאסעען נישט געווען, איז מען געפאלען ווי די פליעגען. העכער האלב זענען אויסגעשטארבען אויפ'ן וועג, אוז די איבעריגע זענען געקומען אויסגעמוטשעט, צע־בראכענע וויסטע קאליקעס. צום גליק אבער, איז מיין זיידע ג־ווען אזא קאמפלעקציע, ווי איך, דאס הייסט, א טרוקענער, א ביי־נערינער, נאר א איד א פונדאמענטאלער. דערצו איז ער געווען א מענטש א דענקענדער, א פרומער און א פילאזאף. איין מאל שטארבט א מענטש, האט ער געזאגט, ניט צוויי מאל, און אויב ס'איז איהם באשערט, זאגט ער, נאך צו לעבען אויף דער וועלט, וועט ביי איהם קיינער דאס לעבען ניט אוועקנעמען... פאר וואס האט ער עפים געדארפט אזוי פון לעבען און טוידט ? ווייל מע האט ארויסגעזוהן, אז דא שמעקט מיט גנאט, מיט סיביר און אפשר מיט נאך ערגערס... ער האט ניט נאר אפגעזוגענט זיך מיט ווייב און קינדער און מיט דער נאנצער שטאדט אויף אייביג — ער האט געבעטען א „מעבר־יבוק", געוואלט זאגען ודוי... האט מען איהם געטרייסט, די נאנצע שטאדט איז איהם געגאנגען באגלייטען (איין אמת'ע לויה !), און טרערען זענען פארגאסען געוואלט אהן א שיעור און אהן א מאס !...

איבערגעבען אייך, מיינע דאמען און העררען, אלסדינג, וואס דער זיידע איז אויסגעשטאנען אין דער דאזיגער נסיעה, וואלטען מיר באדארפט זיצען מיט אייך אט דא ניט איין נאכט, נאר דרייַ נעכט, איז א שאד — מע וואלט די צייט בעסער געקאנט אויסנוצען אייך שפיעלען א שאך... אין קורצען קאן אייך אייך נאר זאגען, אז פארצויגען האט זיך די נסיעה אויף דעם גאנצען זומער, פון פסח ביז סוכות, וואהרום דער עטאפ וועלכער איינגעטיילט, מיינע העררען און דאמען, אין פונקטען, און אין יעדען פונקט, וואו דער עטאפ שטעלט זיך אפ, האט מען די געטריבענע פארהאלטען א מאל אויף א וואך, א מאל אויף צוויי וואכען, און א מאל נאך מעהר, ביז עם האט זיך צענויפגעשטעלט א נייע פארטיע פון גנבים און בראדיאגעס, האט מען זיי געטריבען ווייטער. און אפילו, אז מען איז שוין נאך גרויסע צרות, פלאגען און מאטערנישען געקומען אינ'ם גליקליכען סאנקט פעטערבורג, מיינט איהר, אז דא האט שוין געגומען א סוף? האט איהר א טעות! ערשט דא האט מען נענומען דעם זיידען און איינגעשפארט אין „קאמענע מעשאק" — א מין חדר'ל א פינסטערס, וואו מע קאן ניט זיצען, ניט ליגען, ניט געהן און ניט שטעהן...

— דארט דארף זיין גוט צו שפיעלען אין שאך — האט ארויסגעשטעלט דער יונגערמאן דער וויצלינג.

— און זאגען פוילע וויצען! — האט רובינשטיין דער שאכמאטיסט צוגענעבען און נענומען דערצעהלען ווייטער: — דא, אין דעם „קאמענע מעשאק", האט זיך דער זיידע שוין מיט איין אמת אפגעזעצענט מיט'ן לעבען, אויסוועניג געזאגט ודוי, געזעהן פאר זיך דעם מלאך־המות און געפיהלט, אז אט־אט געהט איהם אוים די נשמה. נאך איידער מע וועט איהם נעמען צום משפט, און ער האט, דעם אמת זאגענדיג, נעבעטען אויף זיך דעם טוידט. איין שטיקעל האפענונג האט ער נאך געהאט אויף דער שטאדט. ער איז געווען זיכער, אז די שטאדט שווייגט ניט. עס וועלען זיך נעפינען שתדלנים, אידען גרידים, וואס וועלען כלאפאטשען, זוכען פראטעק־

ציעס, אוו אז מע וועט דארפען שמירען, וועט מען שמירען. בכדי ארויסצושלעפען איין אומשולדיגען אידען פון איין אומגליק. א בלבול... אוו דער זיידע האט קיין טעות ניט געהאט, מיינע הערערז אוו דאמען. פונ'ם ערשטען טאג אן, וואס מע האט איהם אוועק־גענומען, אוו דעם נאנצען זומער נאכדעם האט די גאנצע שטאדט געארבייט מעשים! מען איז געווען ביי אדוואקאטען, מע האט גע־זוכט פראקציעס, מע האט געשמירט — ממש מע האט געשאטען מיט געלט; עס האט אבער נישט געהאלפען קיין שמע־ישראל.

געלט האט מען גענומען, נאר צוזאגען עפים טהון פאר'ן זיי־דען איז געווען אונמעגליך, אוו זיי האבען געגעבען צו פארשטעה־ן מיט א שכל, פאר וואס ס'איז אונמעגליך. למשל, אזוי: א גנב אדער איין אנדער פארברעכער קאן מען מיט געלט גרינג ארויסנעמען. פאר וואס? דערפאר וויל מע וויסט, אז ער איז א גנב, וואס האט גע־גנבה'ט א פאר פערדלעך. אדער א פארברעכער, וואס האט אונטער־געצונדען א שטוב. אבער אזא נפש, ווי רובינשטיין, האבען זיי גע־זאגט, וואס ג'גנבה'ט האט ער נישט, אוו אונטערגעצונדען, זאגען זיי, אויך ניט, — ווער וויים וואס פאר א פארברעכער ער איז? אפשר א פאליטישעסקי — דאס הייסט, א פאליטישער?... אוו יענע יאה־רען א „פאליטישער" איז געווען א סך ערגער, ווי א פארברעכער, וואס האט אויסגעקוילעט א גאנצע גובערניע!... געהן בעטען פאר א פאליטישען איז שווין געווען א סכנה!... דאס וואלט „ פ א ל י ט י ־ ט ש ע ס ק י " האט מען נישט געטארט ארויסלאזען אין דער הויף, נאר שטילערהייד, אין דער פינסטער... חאטש אפילו, ווי קומט ראובן רובינשטיין דער זיינערמאכער צו א „פאליטישעסקי"? נאר א קשיא אויף א מעשה — א איד א חקרן, א פילאזאף!...

נאר, מיינע הערערז אוו דאמען, ווי געזאגט, אלסדינג אויף דער וועלט האט א סוף. געקומען אויך דער טאג, וואס די טהירען פון דעם געפענגעניש האבען זיך געעפענט, אוו צוויי זשאנדארמען, אנגעוואפענט פון קאפ ביז פים, זענען אריינגעקומען אוו געמומען דעם זיידען, קוים־קוים א לעבעדיגען, אריינגעזעצט איהם אין א

קאַרעטע און פּאַשאַל. וואוהין? — דאָס פּרעגט ער שוין נאָר ניט. צום משפט? לאָז זיין צום משפט. אויפֿן עשאַפּאַט? לאָז זיין אויפֿן עשאַפּאַט. אַבי איין עק זאַל עס האָבען!... און ער שטעלט זיך שוין פּאָר דעם משפּט, ווי אַזוי מע האָט איהם געבראַכט פּאָר „סענאַט" און מע זאָגט איהם: „ראובן רובינשטיין! זיי זיך מודה!... ענטפֿערט ער דעם סענאַט: „איך בין זיך מודה, אַז איך בין אַ איד, און איין אַרעמער זייגערמאַכער, און לעב נאָר פון מיינע הענט, און איך האָב קיין מאַל ניט גע'גנבה'ט, קיינעם נישט באַ־שווינדעלט און ניט באַלעדיגט, און גאָט איז מיין עדות, און אויב איהר ווילט מיך פֿייניגען, פֿייניגט, נאָר פֿריהער נעמט צו ביי מיר די נשמה — זי איז ביי אייך אין די הענט!"... אזוי טענה'ט זיך אויס דער זיידע מיט'ן סענאַט אין דער מחשבה, און די קאַרעטע פֿאַהרט־צו צו עפּעס אַ מויער און מע הייסט דעם זיידען אַראָפּ — געהט ער אַראָפּ. און מע פֿיהרט איהם אַריין פֿריהער אין איין חדר. דערנאָך אין נאָך אַ חדר, און מע הייסט איהם זיך אויסטהון. אויס־טהון אין גאַנצען ביז צום העמד! פּאַרשטעהט ער ניט, וואָס דאָס בעדייט. נאָר אַז אַ זשאַנדאַר הייסט זיך אויסטהון, קאָן מען, ווי זאָגט איהר, קיין חזיר ניט זיין... דערנאָך הייסט מען איהם אויס־טהון, מיינע דאָמען און הערערן, זייט מיר הונדערט מאַל מוחל, דאָס העמד אויך — טהוט ער אויס דאָס העמד אויך. און מע פֿיהרט איהם אַריין אין אַ באָד אַריין, — אַבער אַ באָד. שוין איין מאַל אַ באָד! — און מע וואַשט איהם, און מע רייבט איהם, און מע שווייגקט איהם, און מע טהוט איהם אַן און מע פֿאַהרט מיט איהם ווייטער. און מע פֿאַהרט און מע פֿאַהרט און מע פֿאַהרט... טראַכט ער זיך: „רבונו של עולם! וואָס וועט דאָ זיין מיט מיר?"... און ער ווייל זיך דערמאָנען אין די געשיכטעס, וואָס ער האָט אמאַל ווען געלייענט פון שפּאַניען און פון פּאָרטוגאַל, און קאָן זיך ניט דער־מאָנען וואָס האָט ער עס געלייענט אזא פּאַל, אז איידער מע פֿיהרט אַ פּאַרבראַכער אויפֿן עשאַפּאַט, פֿיהרט מען איהם פֿריהער אין באָד אַריין... און ווי ער טראַכט אזוי, מיינע הערערן און דאָמען,

פאהרט די קארעטע צו צו א הויף מיט אייזערנע שטאכעטעז מיט גאלדענע שפיצעז, אוז אויף יעדען שפיץ איין אדלער. אוז מע לאזט איהם דורך פארביי נענעראלען מיט גאלדענע עפאלעטען אוז מיט מעדאליעז, אוז מע זאגט איהם אז, ער זאל זיך ניט שרעקען, אז מע וועט איהם פארשטעלען פאר'ן קייסער, אוז אז ער זאל קוקען גלייך, ניט רערען קיין איבעריגע ווערטער, ניט באקלאגען זיך אויף קיין זאך, אוז נאר ענטפערען אויף יא — יא אוז אויף ניין — ניין. אוז אידער ער האט צייט געהאט א טראכט געבען וואו ער איז אין דער וועלט, איז ער שוין געשטאנען אין א צעמאהלטען זאל מיט פרעכטיגע בילדער אוז גאלדענע שטוהלען, אוז גלייך אקעגען איהם איז געשטאנען א הויכער מאן מיט באקענבארדען... דער מאן מיט די באקענבארדען (דאס איז געווען דער קייסער ניקאלאי פערווע) האט דעם זיידען דורכגענומען מיט'ן קוק, אוז צווישען זיי איז פארגעקומען אט־וואס פאר א געשפרעך:

דער קיסער: ווי אזוי רופט מען דיך?

דער זיידע רובינשטיין: ראובן שאלימאוו רובינשטיין.

דער קיסער: ווי אלט ביזט דו?

דער זיידע רובינשטיין: זיבען און פופציג.

דער קיסער: וואו האסטו זיך אויסגעלערענט שפיעלען אין שאך?

דער זיידע רובינשטיין: עס נעהט ביי אונז בירושה.

דער קיסער: מע זאגט, אז דו ביזט דער ערשטער שאכמאטיסט ביי מיר אין לאנד.

דערויף האט דער זיידע רובינשטיין געוואלט איהם ענטפערען: „הלואי וואלט איך בעסער ניט געווען דער ערשטער שאכמאטיסט ביי דיר אין לאנד"... וואלט דאך איהם דער קייסער מסתמא געפרעגט: „וואס איז די מעשה?"... וואלט איהם שוין דער זיידע אוועקגעלעגט א צעטעל, אז ניט אזוי באהאנדעלט מען א באריהמ־

טען שאכמאטיסט, וואס דער קייסער ווילֿ איהם זעהען... דער זיידע רובינשטיין וואלט שוין געקאנט ענטפערען! נאר דאָ האט דער קייסער א מאך געגעבען מיט דער האנט, געגעראלֿען האבען זיך א וואָרף געגעבען, און די זעלבע זשאנדארעז האבען דעם זיידען ארויסגעפיהרט אין הויף אריין, און פון הויף האט מען איהם שוין נעלאזט פריי, נאר אנגעזאגט, אז ער זאל די רגע פאהרען א היים, וואָרום דאָ טאר ער ניט זיין... ווי אזוי ער איז אהיים געקומען — דאס פרעגט ניט. אבי ער איז ארוים א לעבעדיגער. און געקומען א היים איז ער אקוראט אויף סוכות. מיינע דאמען און הערען! איך האב נעענדיגט...

שמואל שמעלקים
און זיין יובילעאום

געשריבען אין יאהר 1908

שמואל שמעלקים און זיין יובילאום

אלע מיינע ליעבע קליינע מענשעלעך
פון כתרילעווקע ווידמע איך דאס
דאזיגע קליינע ביכעלע.
דער פערפאסער.

התנצלות פונ'ם מחבר.

נישטא אויף דער וועלט אזא שלעכטס, וואס זאל ניט ארויס־קומען אמאל דערפון קיין טובה. זעהט: האט גאט בעשאפען פיאווקעס, וואס נודען ארויס די נשמה — נוצט מען זיי צו א חולה. ביינעז, וואס בייסען זיך — ברענגען האניג. שפאנישע פליענען, וואס פער'אויר'ען די וועלט — זענען גוט צו א געשווויר. אדער נעמט מיין. דאכט זיך, וואס קאן שוין זיין ערגער פון אזא מין שרץ, ווי מיין? פון דעסטוועגען, לאמיר דאס, ליעבער פריינד, ביידע פערמאגען, וואס די וועלט ברענגט־אויס א יאהר אויף מיר־זענפעלכלעך! פון די מייזענפעלכלעך מאכט מען הענטשקעלעך. די הענטשקעלעך טהוען אן שענע מיידלעך אויף זיערע קליינע הענטעלעך. די שענע מיידלעך קומען זיך צענויף אויף א באל, א חתונה אדער אזוי א שמחה. אויף זיי פערקוקען זיך פיינע בחורים. די פיינע בחורים פערליעבען זיך, שטעלען א חופה, האבען קינדער. די קינדער וואכסען אויס, ווערען גרויסע בחורים און שענע מיידלעך. און אזוי ווייטער און ווייטער...

אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רעד? טאקי אקעגען מיר אליין מיט מיין שלאפקייט. געווען, ניט פאר אייך געדאכט, מע קאן זאגען, א חולה מסוכן. זיך אפגעוואלגערט אין בעט, ערגיץ

אין א שטעדטעל ניט ווייט פון כתריעלעווקע, אין באראנאוויטש, גוטע צוויי חדשים. מילא, קראנק זיין איז שלעכט, וואס זאל איהר קלערען? איך האב געהאט א רבי'ן, האט ער געהאט א רביצין, פלעגט זי זאגען אזוי: איידער איין וואך אין קרענק, איז שוין גלייכער צוויי יאהר אין געזונט... (א מאדנע אידינע מיט מאדנע געדאנקען!) מיר האט אבער דאס קראנק־זיין אליין ניט אזוי דער־לאננט, ווי דאס, וואס די דאקטוירים האבען מיר שטרענג פערבאטען דרויי זאכען: ר ע ד ע ן, ל ע ז ע ן און ש ר י ב ע ן. גוטע דריי זאכען! ווער סע פערשטעהט דעם טעם, וואס הייסט פאר א שכור ניט טרינקען, פאר א ליגנער ניט רעדען און פאר א פרוי ניט א קוק טהון אין שפיעגעל, — דער וועט ריכטיג אפשאצען מיין לאגע. דער פאפיערענער יצר־הרע און דער שטן פון טינט און פע־דער האבען נעארבייט מעשים. זיי האבען אבער אויסגעפיהרט א מכה. צופיעל אויגען האבען געקוקט אויפ'ן קראנקען. האט זיך דער קראנקער מיישב געווען און געזאגט צו זיך אזוי: שרייבען קאנט איהר מיר פערבאטען, אבער דענקען? טראכטען? קלערען ווער קאן מיר פערוועהרען?

און איך האב נענומען דענקען, טראכטען און קלערען און שא־פען סיוושעטען איז דער מחשבה. פון די מחשבות האבען בים־לעכוויין אנגעהויבען זיך וועבען בילדער, פריהער בלאס און נאכ־דעם אלץ מעהר אנזיכטיג און בולט'דיג. און אזוי זענען בעשאפען געווארען ביי מיר אין געדאנק א גאנץ בינטעל מעשיות פון כתרי־לעווקע, פון מאזעפעווקע, פון סטרישטש און פון אנדערע מקומות, — „גדיע יעוועיאם זשיט דאוואליענא"... די אלע מעשיות האב איך מיר גאנץ פיין איינגעפאקט ביי מיר אין זכרון און אריבערגעפע־קעלט זיך מיט זיי איבער דער גרענץ אהער, אין דעם געטליכען וואעמען לאנד איטאליע, וואו מע קאן אין מיטען ווינטער פריי שפאציערען אין הויף ארבע־כנפות און חנוכה־ליכטלעך בענטשט מען ביי אפענע פענסטער, און דא וועל איך זיי שוין, אם ירצה שם, זייט זיכער, בעארבייטען און געבען איינציגווייז פאר מיינע

לעזער, וואס האבען געהאט געדולד מיך צו לייענען פינף און צוואנציג יאהר דורכאיינאנד...

זעהט מען דען ניט ארויס דערפון בעשיינפערליך, אז מיר האבען א גרויסען גאט, וואס מיט אזיין האנד שטראפט ער, מיט דער אנדערער היילט ער? אזי, די קשיא: צו וואס טויג עס מיר? אמעהר, שטראף מיך ניט און הייל מיך ניט! דאס איז קיין קשיא ניט. קשיות פרעגט א נאר. איך האב נור געוואלט דערמיט אויסברענגען, אז א מאל קאן מען פונ'ם גרעסטען אומגליק אויך האבען א שטיקעל נוצען.

נאך אזא מיז התנצלות וועט דער גוטער לעזער געווים קיין טענה ניט האבען צום פערפאסער, טאמער זענען די בילדער ארויס א מאל בלאס, א מאל צו קורץ און א מאל טאקי פשוט שוואכליך.

מעהר האב איך מיר דיר אצינד גאר ניט וואס צו רעדען. איך ווינש דיר, לעזער, א גוטען אפעטיט צום לעזען, און מיר געזונד און כח צו שרייבען וויטער, חאטש נאך א יאהר פינף־און־צוואנציג, אויב נישט מעהר. וואהרום אויב ס'איז אמת, וואס די דאקטוירים זאגען, אז איך בין קראנק און דארף מיך קורירען, קעהר זיך דאס אן נור מיט'ן זינדיגען גוף, אבער נישט מיט דער כשר'ער נשמה. מעגסט מיר דעריבער גלויבען אויף נאמנות, אז איך ווייל ערשט אנהויבען צו שרייבען און צו שרייבען...

ש ל ו ם - ע ל י כ ם.

נעוואוי (אימאליע), 25־טען אקט. 1908.

קאפיטעל א.

חנה. מע האט מיך אפגעדרוקט!

וויפיעל די נאכ'פסח'יגע זון האט ניט געווארעמט און וויפיעל דער ווינט האט ניט געבלאזען — עס איז זיי ביידען ניט נעראטען מאכען א טאלק מיט דער כתריל'עווקער בלאטע. עס האט זיך אוים־געווייזען, או זי לאכט פון זייער באבע:

— אומזיסט אייער טרחה, אייער ווארעמען, וואס איהר ווארעמט, מיט אייער בלאזען, וואס איהר בלאזט. אויב איך ווע'ל אייך אויסטריקענען, ווע'ל איך אייך אויסטריקענען אפשר הלואי ארום תמוז, אין די גרויסע היצען, דעמאלט, ווען א הונט פאכט מיט דער נשמה און א קאץ זוכט א קיהל ווינקעלע אויפ'ן בוידעם...

אזוי האט זיך געוויצעלט די כתריל'עווקער בלאטע (אין כתריל'עווקע ווי־צלען זיך אלע, אפילו די בלאטע), און די כתריל'עווצעס האבען פערקאטשעט די פאלעס, זיך געקליגט, געווכט מיטלען אויף אויסצוטרעטען א סטעושקעלע, אוועקגעלעגט א שייטהאלץ אדער א צוויי ציגעל און געשפרונגען, ווי די מזיקים, אפטמאל ארויינגע־שפרונגען מיט א פוס אין א קאליעזשע, פערשפריצט דאס פנים אי זיהן, אי יענעם, און געמומען שעלטען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טוידטע קללות:

— א חלירע זאל קומען אויף דיין טאטענס קדיש מיט דריי מיתה־משונה'ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

איינער פון די חכמים, וואס האבען זיך גע'בריה'ט אייג־מאל אין א נאכ'פסח'יגען פריהמארגען ארויסצוגעהן טרוקען פון דער כתריל'עווקער בלאטע, איז געווען דער העלד פון אונזער ער־צעהלונג, שמואל שמעלקים. בכדי איהר זאלט ווערען מיט איהם גיך בעקאנט, שטעל איך אייך איהם פאר אין קורצע דבורים. שמואל שמעלקים איז א יונגערמאן א משכיל, א טאטענס א קינד, רבי יאסי דעם נגיד'ס איידעם. אין יענער צייט איז ער נאך נע־זעסען אויף קעסט, געזעסען און געלערענט און גע'לייענט ביכלעך

אוז געשריבען איז די בלעטער. וואס, איינעמטליך, איז געווען דאס שרייבען, איז שווער צו זאגען, ווארום אין יענער צייט האבען איהם די בלעטער נאך ניט געהאט נעדרוקט. צי דאס איז געווען מחמת שלעכטיגקייט, צי איבער איין אנדער זאך, נאר די בלעטער האבען געהאלטען אין איין שטילשווייגענישׂ, אוז דער נאמען שמואל שמעלקים איז נישט געווען דערמאנט אפילו אין בריעפקאסטען. ביז דער אויבערשטער האט זיך מרחם געווען אויף איהם איין מאל איז א שענעם פריהמארגען, — טאקי אט יענעם פריהמארגען, וואס וועדט דא בעשריבען — אוז דער נאמען שמואל שמעלקים איז געווען שווארץ אויף ווייס אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט מיט גרויסע, ליכטיגע, פיערעקעכיגע אותיות. געהענדיג אהיים צוריק פון דער פאסט מיט'ן בלאט אין דער האנד, האט אונזער העלד געשפרייזט איבער דער בלאטע, געשפרונגען פון איין סטעזשקע אויף דער אנדערער, בעוויזען קונצען, אז מע קאן טהון צוויי מלאכות: לייענען א בלאט אוז זוכען א וועג אין דער כתריעלעווקער בלאטע. פון אזעלכע קונצען האט ער אריינגעטיאפקעט ניט אין איין קאליעזשע, זיך פערשפריצט אוז אויסגעשמירט ווי א רוח. דאס אלץ איז אבער גענוג נארנישט אקעגען דעם, וואס ער האט געהאלטען ביי זיך אין האנד, אוז עם האט איהם געטראגען ווי אויף פלייגלען אהיים צו בעווייזען זיין וויב חנה'ן, אז ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט. אויסגעשמירט ווי א שד, דאס היטעל פערדוקט, די פאלעם צעלאזט אוז שטארק פערשוויצט, איז אונזער העלד אריינגענפאלען מיט אייז אימפעט צו זיך אין שטוב אריין:

— חנה, וואו ביזט דו?

חנה איז דעמאלט געווען נאך נאר א יונג ווייבעל, סה־הכל מיט אייז קינד אויף די הענד אוז מיט'ן אנדערען אויף דער ציים. דערזעהען דעם מאן אזא פערשמירטען, אזא פערשוויצטען אוז אזא צעטראגענעם, האט זי זיך נעגעבען א לאז צו איהם אוז א פרעג נעטהאן:

— נאט איז מיט דיר, שמואל?

— חנה, מע האט מיך אפגערופט, חנה!

חנה האט זיך שטארק דערשראקען. אין איין אויגענבליק האט זי אוועקגעזעצט דאס קינד, געחאפט א גלאז וואסער און צוגעלאפען צום מאן:

— א דונער איז מיר! וואו האט מען דיך אפגעבריהט, וואו?

— נישט אפגעבריהט, נאר אפגערופט, אט־א־דא.

אזוי האט איהר שמואל געענטפערט מיט א גליקליכען שמייכעל, אונטערגעטראגען איהר דאס בלאט און מיט שיינעדינג אויגען א וויין געטהאן אויף דעם ארט, פון וואנען עס האט ארויסגעשיינט, ווי גיז־גאלדענע שטערען, מיט גרויסע לויטערע פיערעקעכיגע אותיות: „שמואל שמעלקים"!

יענעם טאג איז נישט געווען, דאכט זיך, אויף דער גאנצער וועלט, פון כתרי־עווקע ביז אויף יענער זייט אמעריקא, נאך איינער אזא גליקליכער, ווי שמואל שמעלקים. נישט געקוקט אויף דער בלאטע, נישט געהערט חנה'ס פראטעסט: „וואוהין וועסט דו געהן איז אזא טוואן?" — האט אונזער העלד זיך אוועקגעלאזט מיט'ן בלאט איבער דער שטאדט, אפגעשטעלט כמעט יערען בעזונדער. דערצעהלט, אז דאס געהט ער פון דער פאסט, נאר־וואס בעקומען דאס בלאט — „אטא, זעהט איהר?"...

מיט די וועלטער טראגט ער אונטער יעדען גלייך אונטער דער נאז דאס בלאט מיט די גרויסע לויטערע פיערעקעכיגע אותיות: „שמואל שמעלקים". די כתרי־עווצעס האבען, ווי עס שיינט, ניט רעכט פערשטאנען שמואל שמעלקים' גדולה. זיי האבען געמיינט, אז דארט שטעקט עפעס א נייעס, א מלחמה, א שרפה, א מגפה. אדער אזוי עפעס א נייע גזירה אויף אידען. און חאטש מע האט קיין צייט ניט, מען איז פערטאראמט מיט דאגות־פרנסה, נאר הארכען נייעס — מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד!

— אנו, לייען אומיסטנע, וואס שרייבט מען דארטען ביי דיר אין בלאט?

— אט דא איז מיטען דער בלאטע זאל איך אייך לייענען?

— וואס זשע האסט דו אונז באדארפט אפשטעלען ?
— איך האב אייך נאר געוואלט ווייזען, אז... אז מע האט מיך אפגעדרוקט ! אפגעדרוקט !...

אזוי ענטפערט זיי אונזער גליקליכער העלד מיט א שיינענדיג פנים און טיאפקעט ווייטער. און די כתריליעווצעס קוקען זיך איבער, קנייטשען מיט די פליצעס און וויצלען זיך, ווי דער שטיגער איז :

— אלע בייזע ווייסע חלומות !
— מע האט איהם אפגעדריקט !
— מע האט איהם צוגעדריקט !
— מע האט איהם איינגעפרעסט !
— איינגעזאלצען !
— איינגעזייערט !
— פארמארעניירט !
— חא־חא־חא !

* * *

עס איז שוין געווען טיף איז דער נאכט. און שמואל שמעלקים איז נאך אלץ געלעגען ביי זיך אויפ'ן געלעגער מיט אפענע אויגען. ער האט זיך געפיהלט, ווי א העלד, ווי א מענש. וואס האט אפגעטהאן עפעס א גרויסע, א וויכטיגע זאך, וואס האט איהם ווי אפּגעטיילט פון אלע זיינע בעקאנטע איז כתריליעווקע, אויפגעהויבען איהם הויך, העכער מיט א קאפ פון אלע כתריליעווקער. א קליניגקייט — ער, שמואל שמעלקים, שטעהט אפגעדרוקט אויפ'ז בלאט, און זיי ניט !... און ער קוקט אויף זיי פון אויבען אראפ, מיט רחמנות. ער שטעלט זיך פאר, אז אט שטעהט ער אויף א הויכען בארג. און אונטען, אונטער'ז בארג, שטעהט גאנץ כתריליעווקע און האלט זיך אין, ווי ער דרש'עט זיי, ווי ער פרעדיגט זיי הויכע שענע געדאנקען פון מענשליכקייט, פון געטליכקייט און פון אייביגקייט, און וואס וויטער וואכסט ער אלץ העכער און העכער, און מלאכים לאזען זיך אראפ צו איהם פונ'ם הימעל, האפען איהם אויף אויף

זייערע ברייטע פליענלעז אוז טראגען איהם אוועק ווייט־ווייט פוז כתרילעווקע. אוז... ער ווערד אנשלאפען.

קאפיטעל ב.

ער שרייבט אויף די גאזעטען, אוז כתרי־לעווקע חכמה'ט זיך.

ליעבער פרייגד! דאס, וואס איך האב דיר דא דערצעהלט אין קאפיטעל א, האב איך דיר דערצעהלט א מעשה, וואס האט זיך געטראפען מיט פינף אוז צוואנציג יאהר צוריק. איבערלעבען פינף אוז צוואנציג יאהר אין אידישקייט אין כתרילעווקע איז נישט קיין פינף אוז צוואנציג שלום־עליכם'ס אפשטעקען, אוז נישט קיין פינף אוז צוואנציג אייער־בייגעל אויפעסען, אוז אפילו נישט קיין פינף אוז צוואנציג פיינעלעך אויסשיסען... ניט אומזיסט האט זיך אונ־בעמערקט ארייגגע'נגבה'ט צו אונזער העלד אין בערדעל אריין א היבש ביסעל זיבער אוז אויף זיין בריייטען ווייסען שטערן האבען זיך אויסגעלעגט טיעפע קנייטשען — גאר ניט דער שמואל שמעלקים, וואס אמאל.

אמאל איז דאס געווען א יונגערמאן א צאצקע, פון די, וואס מע קויפט זיי אין כתרילעווקע פאר געלד. מע זוכט זיי מיט ליכט אוז מע דינגט זיך פאר זיי מיט'ן שרכן, ווי מע דינגט זיך פאר איין אכט, אוז אז מע דינגט זיך אוים, גיט מען זיי אוועק א שענע, איין עהרליכע אידישע טאכטער, מיט היבשע עטליכע קערבלעך נדן, מיט עטליכע יאהר קעסט, אוז מע האלט זיי, ווי א ציערונג אין שטוב, ווי איין אבן־טוב, ווי א שיינדעלע אין דער משפחה, גוטע פרייגד זאלען אנקווילען אוז שונאים זאלען צעפיקעט ווערען. דעם ערשטען שבת נאך דער חתונה פיהרט מען דעם געקויפטען איידעם מיט פא־דאר אין שוהל אריין, די נייע בגדים אויף איהם קנאקען, די שטי־וועלעך סקריפען. דער שוועהר בעזעצט איהם אויבען־אן אין מזרח זייט, מיט'ן פנים צום עולם. פיינע בחורים מיט אויסגעלעגטע פאות

אוז קליינע חדר־יונגלעך מיט אונטערגענעצטע נעזלעך שטעלען זיך אוים אקענען איהם אוז בעטראכטען איהם מיט גרויס נייגעריג־קייט, ווי א עלעפאנט, אוז אז מע רופט איהם אויף צו דער תורה אוז ער קלינגט דעם מפטיר, ווי א גלאק, זינגט די ברכות, ווי א סאַ־לאווויי, דעמאלט — אהא! — קוקען ארויס פון אויבען, פון דער וויבערשער שוהל, וווייבערשע נעז מיט וויבערשע אויגען. אויף די נעז זעה איך אנגעצייכענט קנאה, אוז אין זייערע אויגען לייען איך: — האט ער עס איינגעהאנדעלט א מציאה, רב יאסי דער נגיד, פארשטעהרט זאל עס איהם נאר ווערען, רבונו של עולם!...

פאר קלאר קאן איך אייך ניט זאגען: צי ס'איז מקום גע־ווארען די וווייבערשע ברכה, צי איבער איין אנדער זאך. נאר דער שלום־בית ביי רב יאסי דעם נגיד אין שטוב איז גיך פערשטעהרט נעוואָרען. רב יאסי דער נגיד האט זיך ארומגעקוקט, אז די מציאה, וואס ער האט איינגעהאנדעלט, איז נאר ניט אזא מציאה. דאס הייסט, אזוי אפילו, אויבען־אויף, וואס קאן ער האבען צו זאגען אויף זיין איידעם? מהכתיתי, א יונגער מאן א גערעטענער; נישט מעהר אט דאס, וואס ער גיט זיך אפ מיט די נאַרישקייטען, „שרייבט אויף די גאזעטען" נאר, עפיס מעשה קבצן... אוז דער שוועהר האט זיך אנגענלאזען אויף דער שוויעגער, אוז די שוויעגער האט געפיי־ערט אויף דער טאכטער, אוז די טאכטער האט בעהאלטען דאס פנים אין קישען אוז שטילערהייד נעווויינט...

אוז די שטאדט? וואס זאלט איהר קלערען? כתריעווקע איז, ברוד־השם, איין ערטעל פון סאמע חכמים, קלוגע קעפ, פראק־טישע מענשען. זיי האבען ניט אנדערש געקוקט אויף דעם נגיד'ס איידעם, ווי אויף א קאליקע, א בעל־מום, א מענש מיט א „נעבאַרע־נעם חסרון, ניט דא נעדאכט"...

אודאי ווען שמואל שמעלקים זאל ניט זיין רב יאסי דעם נגיד'ס איידעם, וואלט איהם דאס שרייבען אויף די גאזעטען אפ־נעלאפען ניט אזוי גלאט. נאר ווייל ער איז רב יאסי דעם נגיד'ס איידעם, האט דער עולם נעוויצעלט זיך איבער איהם הינטער די

אוינעז, געווייגליך, אוז עס זענען געפלויגען שארפע. שפיצינע ווערטלעך:

— א מענטש האט זיך אריינגענומען א משוגעת אין קאפ!
— ניט דא געדאכט!
— ניט אקעגען נאכט דערמאנענדיג!
— נעבאך א ביסעל ניט דערשפיצט, וואס איז ער שולדיג?
— נישט קיין ביסעל, נאר א סך.
— בלשון אשכנז ווערד עס אנגערופען, אפנים, לעקישעווואטע?
— ווי אזוי זשע וועט עס הייסען אויף אונזער לשון?
— שוטה בן פיקהאלץ.
— אדער לאמטערנשיסער בן פרהצור.
— אוז אפשר נאר שמינדער בגעז?...

קאפיטעל ג.

שמואל שמעלקים ווערד א כתרילעק.

נאר דאס, וואס אין כתרילעווקע קאז זיך ערלויבען איין איידעם אויף קעסט, איז ניט ערלויבט א יונגען מאז, וואס איז שוין א בעל־הבית אליין פאר זיך. רב יאסי דער נגיד, זאל זיין א מליץ־יושר, איז שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט. זיין ווייב, זאל זיך מיהען, האט זיך פערבענקט נאכ'ן מאן אוז איז אויך אוועק אהין, פון וואנען קיינער איז נאך צוריק נישט געקומען, אוז אונזער העלד, שמואל שמעלקים, איז אריינגעטראטען אין דער וועלט אריין, געוואקסן א סוחר, איבערגענומען דעם שוועהר'ס קראם אין כתרילעווקע, א קראם פון שניט אוז פון באקאליי אוז פון צעלניק אוז פון פויגעל־מילך. אוז די דירה האט ער ג'ירש'עט פונ'ם שוועהר, די גרעסטע דירה אין כתרילעווקע. דאס איז אזא מין דירה, וואס ס'איז כדאי, זי זאל ווערען בעשריבען. שטעהן שטעהט זי, די דירה הייסט עס, אין מיטען מארק. סאמע אין דער רעכטער בלאטע. קיין הויף האט

זי ניט, און דאס, וואס געפינט זיך אין א הויף, האט זי אויך ניט... דערפאר איז זי כמעט העכער האלב געדעקט מיט אייזען, און די אנדערע האלב מיט שערבלעך, אזוי, אז זי חאפט דעם אפבליק פון א מענשען, וואס מע האט איהם אנגעטהאן א היטעל, געשטוקעוועט פון צווייערליי מאטעריעס. היינט האט זי, די דירה הייסט עס, צוויי גאנקעס, איינעם פון פארענט און איינעם פון הינטען; דאס הייסט, עס וועגדט זיך, ווי אזוי איהר קוקט. קוקט איהר פון ד ע ר זייט, איז ד א דער פון־פארענט און ד א ר ט דער פון־הינטען. קוקט איהר פון י ע נ ע ר זייט, איז ד א ר ט דער פון־פארענט און ד א דער פון־הינטען.

אויף קיין זאך האבען די כתריליעווצעס ניט אזוי מקנא געווען רב יאסי דעם נגיד'ס יורש, ווי אויף דער דירה מיט די צוויי גאנקעס.

— באשערט א מענטשען אזא גוטס!

— עס וועט ביי איהם האבען א קיום, ביי דעם לאמטערענ־שיסער!

— פון אסתר־תענית ביז פורים.

— דץ א סוחר!

— שמעיה בעל־פרנסה!

— איציקעל בעל־תכלית!

— און דער קאפ איז איהם נאר וויים איך וואו!

— אין יעהופעץ אויפ'ן יאריד.

— ערגיץ אין די בלעטער דארטען...

אזוי האט זיך דער עולם געווינצעלט, געשלייפט די צינגלעך און בים־לעכווייז גענומען דעם נגיד'ס יורש צו דער ארבייט, און דוקא מיט גוטען, מיט א חניפה'לע, א טובה'לע, א גמילות־חסד'ע־לע, א געשעפטעל, א הלואה'לע — מהכתיתי, פאר וואס ניט? אזוי לאנג, אזוי בריים, ביז שמואל שמעלקים האט אנגעווארען די גאנצע ירושה און איז געווארען, אויף דער כתריליעווקער שפראך, „נקי", ריין ווי א טעלער, א כתריליעק גלייך מיט אלע כתריליעווקער...

„משלנו" — הייסט דאס דאַרטען, אוֹן מיט א פּאַטש אין פּליצע זאָגט מען איהם : „אחינו אתה". אוֹן ווי באַלד „משלנו" אוֹן מיט א פּאַטש אין פּליצע „אחינו אתה" — איז שוין דעמאָלט אַך אוֹן וועה ! . . .

גע'פּטר'ט די קראָם מיט'ן ביסעל געלד, האָט זיך אונזער שמואל שמעלקים בעקענט מיט'ן כתריל'עווקער דלות אוֹן מיט אַלע זיינע תרי"ג בעהעלפערס. נישט מיט א מאָל, געוועהנליך, נאָר פּאַוואָלינקע, ביסלעכווייז האָט ער זיך געקאָטשעט באַרג אַראָפּ, ביז ער איז געקומען צו דער מדרגה פּון אַנקומען צום גביר פּון שטאָדט רב נתן קורח, פערזעצען ביי איהם די דירה מיט די צוויי נאַנקעס, זיין לעצטען מאיאָנטעק. יענער טאָג איז געווען, קאָן מען זאָגען, תשעה־באב ביי שמואל שמעלקים אין שטוב. ווי א שאָטען האָט ער אַרומגעשפּאַנט פּון איין ווינקעל צום אַנדערען. די קינדער האָבען זיך בעהאַלטען. שטיל'ערהייר האָט חנה נעשל'ונגען די טרעהרען, אוֹן דערזעהען דעם מאָן, ווי ער איז פּער'חושכ'ט, האָט זי געמאַכט א פּרייליך פּנים אוֹן איהם אויסגערעדט דאָס האַרץ :

— דו ביזט נישט דער איינציגער. גאַנץ כתריל'עווקע לינט פּאַר'משבונ'ט ביי אָט דעם בלוט־זויגער.

אוֹן אז דער מאָן איז אַוועקגעאַנגען צום גביר רב נתן קורח, האָט זיך ערשט דעמאָלט חנה אַוועקגעזעצט ווייגען אויף בייידע אויגען : „וועו איהר טאָטע־מאָמע זאָלען איצטער אויפשטעהן..."

נאָר אונזערע לעזער ווייסען, אז מיר האַלטען נישט פּון קיין קלאָג־ליעדער אוֹן האָבען נישט ליעב קיין טרערען. דעריבער היפּען מיר איבער א גאַנצע עפּאָכע פּון פּינף־אוֹן־צוואַנציג־יעהריגע צרות, אוֹן נעהמען אַריבער גלייך צום לעצטען אקט פּון אונזער טראַגי־קאָמעדיע.

קאפיטעל ד.

מזל־טוב! שמואל שמעלקים איז א בעל־יובל.

נישטא קיין אייביגע זאך אויף דער וועלט. אזוי שמועסען די אויפגעקלעהרטע, די פילאזאפען. אלסדינג, זאגען זיי, ענדערט זיך אויף דער ערד: מענשען ווערען פערעלטערט און שטארבען אוועק. הייזער ברענען אפ. שטערט ווערען חרוב און איבערא־נייעם אויפגעבויט. פון א ים ווערד א טריקענעניש, פון דער טרי־קענעניש ווערד א ים, און אזוי ווייטער און ווייטער.

פאר אויפגעקלעהרטע ליט, פאר פילאזאפען, נעמען מיר אראפ דאס היטעל. לאזען זיי אבער קיין פאראיבעל ניט האבען — זיי זענען נישט בעקענט מיט דער כתריליעווקער בלאטע. אלסדינג אויף דער וועלט ענדערט זיך, נאר נישט די כתריליעווקער בלאטע. אזוי ווי מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק, פונקט אזוי שטעהט זי אויף איצט פערטיעפט און פער'עקשנ'ט, פיהרט א שטרייט מיט די שטראהלען פון דער זון און ווייל נישט אויסטריקענען פאר קיין געלד נישט. שוין איבערגלאפען דער תמוז מיט די הייסע טעג און מיט די הייסע נעכט, וועז גאנץ כתריליעווקע שלאפט מיט ווייבער און מיט קינדער אין דרויסען. שוין אווענ דער תשעה־באב, וועז אידען קאנען זיך פערגינען אזא לוקסוס, ווי געהן אין מיטען גאס אין די זאקען — און די בלאטע שטעהט נאך אלץ מיט איהר פראכט און גלאנץ, און די כתריליעווצעס, פערקאטשעט די פאלעס, קליגען זיך נאך אלץ, זוכען מיטלעז, ווי אזוי אויסצוטרע־טען א סטעזשקעלע, לענגען אווענ א שייטהאלץ אדער א צוויי ציגעל און שפרינגען, ווי די מזיקים, חאפען זיך אריין אפטמאל מיט א פוס אין א קאליעזשע, פערשפריצען דאס פנים אי זיך, אי יענעם, און שעלטען, מע ווייסט ניט וועמען, מיט טודטע קללות:

— א חלירע זאל קומען אויף דיין טאטענס קריש מיט דרייַ מיתה משונה׳ס ביז די זון וועט אונטערגעהן!

און אט זעהען מיר איצט, אין פינף און צוואנציג יאהר ארום, אין א שענעם פריהמארגען וויערער אונזער העלד שמואל שמעלקים, ווי ער טיאפקעט וויערער אין דער זעלבער בלאטע, וואס מיט פינף און צוואנציג יאהר צוריק; וויערער בריה׳ט ער זיך ארויסצוגעהן טרוקען פון דער כתריעלווקער בלאטע, און וויערער אייל׳ט ער זיך פון דער פאסט מיט א בלאט אין די הענד, און וויערער איז ער פערשוויצט און פרייליך־צעטראגען.

וואס האט איצט אזעלכעם פאסירט מיט איהם, וואס זיין נעקניטשטער שטערן שיינט אזוי, און וואס אויף זיין פערעלטערט, פער׳חושכ׳ט פנים שפיעלט אזא צופריעדען גליקליך שמייכעלע? — עס האט זיך געטראפען אזעלכעס, וואס ער האט זיך אויף דעם קיין מאל נישט גערוכט. א נס האט זיך געטראפען, לעזער, א נס: עמיצער, א גוטער פריינד אהן א נאמען, האט זיך דערמאנט און נעגעבען צו וויסען אין בלאט, אז היינטיגען טאג איז געווארען פינף און צוואנציג יאהר זינט שמואל שמעלקים איז ארוים אויפ׳ן פעלד פון דער אידישער ליטעראטור מיט זיינע בעשרייבונגען פון כתריעלווקע.

„מיר ווייסען ניט — אזוי שרייבט דער אונבעקאנטער פריינד אין בלאט — מיר הויבען נישט אן צו ווייסען, ווער איז אט דער שמואל שמעלקים און וואס ער איז. מיר ווייסען נור, אז פינף און צוואנציג יאהר כסדר ליגט א מענש אין א זומפ, וואס הייסט כתריעלווקע, און הערט נישט אויף אונז בעקאנט צו מאכען מיט די דאקטיגע משונה מאדנע ברואים, ווי ער רופט זיי אן: די „קליינע מענשעלעך"...

און נאך א סך אזעלכע זיסע וועלטער שרייבט דער אונבעקאנטער פריינד אין בלאט, און לאזען לאזט ער אוים מיט א מזל־טוב צו שמואל שמעלקים און מיט א ברכה צו זיין פינף און צוואנציג יאהריגען יובילעאום...

יובילעאום ? ! . . . קיין מאל האט שמואל שמעלקים ניט געדענקט פון קיין יובילעאום, קיין מאל אפילו אין חלום ניט געזהען אזא זאך. מע מוז מודה זיין, אז אונזער העלד האט מיט זיין ארעמער פעדער אין דעם משך פון די פערגאנגענע פינף און צוואנציג יאהר קיין שטערען פון הימעל נישט געחאפט און קיין חידושים ניט אויפגעטהאן. איין שבח דארפען מיר איהם אבער נאכזאגען: ער האט געטהאן זיין ארבייט געטרייו און מיט ליעבשאפט, ווי די ביען, וואס טראגט איהר חלק האניג אינ'ם גרויסען ביענשטאק אריין. קיין מאל האט ער זיך נישט געפרענט קיין קשיא: צולייב וואס ער לעגט זיך אזוי אוועק פאר כתריעלעווקע און פאר די קליינע מענשעלעך? איך זאל וויסען, אז דאס וועט ניט זיין קיין בעלעדיגונג, וואלט איך איהם פערגליכען צו א קוה, וואס זויגט איהר קעלבעל גאר נישט צו פרעגען קיין קשיות, למאי זי טהוט עס... קיין כבוד האט ער פון זיין שרייבען קיין מאל ניט ערווארטעט. פון קיין לויז האט ער קיין מאל נישט ג'חלומ'ט. צו דעם, וואס ווערד אנגערופען „קריטיק", האט ער קיין מאל ניט זוכה געווען, אויב מיר זאלען נישט רעכענען די „היימישע קריטיק" פון די כתריעלעווצעס, וואס זענען אין כעס סכנות, אז מע „בעשרייבט זיי אויף די גאזעטען". זיי האבען בעסער ליעב רעדען פון דער גאנצער וועלט, אידער די גאנצע וועלט זאל רעדען פון זיי. זיי האבען בעסער ליעב חוזק מאכען פון יעדען בעזונדער, אידער עמיצער זאל חוזק מאכען פון זיי. אט אזא טבע איז שוין ביי זיי פון קדמונים. דערביבער האבען זיי איהם געבעטען מיט גוטען, ער זאל זיי ניט „ארויסשטעלען אויפ'ן בלאט", וואהרום עס „וועלען זיין בזיונות"... עס האבען זיך געפונען אויך אזעלכע, וואס האבען איהם אפילו געגעבען אנצוהערענייש, גערעדט פערשטעלט, בלשון סגי־נהור: אז מאמער וועט ער זיך דערוועגען אנריהרען זייער נאמען, „וועלען פליהען פעטש" — און אויף פעטש איז א כתריעלעווקער דוקא א בטוח. אין כתריעלעווקע — איך האב עס אייך, דאכט מיר, שוין לאנג בעמערקט — וועלען מעהרסטענטיילס געי

שעפטען און סכסוכים לימווידירט דורך פעטש :
— פיטש־פאטש — אזוי זאגען זיי — איז א קורצער פסק און א מזומנ'ע מטבע.

און פלוצים קומט אייז אונבעקאנטער פרייגד אין בלאט און דערמאנט דער וועלט, אז ער, שמואל שמעלקים, איז א בעל־יובל, און וועו ? גראד היינט, וועו ער האט געהאט א בייזעו, א פינ־סטערעו פריהמארגעו, וועלכער וועדד בעשריבעו אט דא, אין קא־פיטעל ה.

קאפיטעל ה.

א ווינטער פריהמארגעו.

כתריעלעוקע האט נאך ניט אויפגעוואכט רעכט פון איהר זיסעו שלאף, און די גליקליכע כתריעלעווצעם זענעו נאך נעווענ געפענטעט אין דעם כשוף פון דער זומערדיגער נאכט, נישט געקאנט אפרייסעו זיך פון די נאלדענע חלומות : א ריח פון פריש ברויט... אייז ארמאט פון געפילטע פיש מיט ציבעלעם און מיט פעפער... גאנ־צע לונג־און־לעבערס, נאר־וואס פון דער יאטקע... נייע שמעקענ־דיגע שיך פונ'ם שוסטער... גאנצע הויזעו פונ'ם שניידער... א גרויסער מארק... א יאריד... קונים א סך... פריוו... פרנסה... — אט וואסערע גוטע זאכעו דער גוטער בעל־החלומות שיט אויף כתריעלעוקע פון זייו מילדער האנד. אייו עבירה, וואס גאנץ פריה געהט אויף גאט'ס זון אויף כתריעלעוקער הימעל אוו טרייבט ארויס דעם עולם אויף דער שלאכט — זוכעו ברויט פאר די הונגעריגע וויב אוו קינדער !

— סטוק ! סטוק ! סטוק ! — האט זיך דערהערט א קלאפ אין טהיר, אוו שמואל שמעלקים האט זיך אויפגעהאפט, אראפגע־

שפרונגען, אויפגעעפענט די טהיר און אריינגעלאזט א פריהען גאסט. קאפע דעם אדוואקאט.

— ברוך־הבא, א גאסט, וואס עפיס אזוי פריה ?

ניט איהם און ניט זיין ווייב חנה'ן איז געפעלען דער דאזיגער פריהער וויזיט פון קאפע דעם אדוואקאט. קאפע דער אדוואקאט איז אזוי זיך אפילו א גאנץ וואהל מענשע, נאר איין זאך, וואס ער האט א הינטיש פנים, און וואס ער רעדט א ביסעל אונטער דער נאז און חאפט אזוי, אז עס מאהלט זיך אייך אויס, אז ניט ער רעדט, נאר ער האווקעט.

— האוי־האוי־האוי ! איהר ווייסט דאך, אז איך בין נישט מעהר, ווי איין אדוואקאט... מיין פרנסה... מע זאגט מיר נעהן — גוט איך. רב נתן קורח האט אייך געלאזט בעטען, איהר זאלט איהם אפרייניגען די דירה, האוי־האוי... אט איז דער איספאלניטעלנע ליסט אטא, מיט דער פראצעשנע אטא, מיט דער וואדא־וולאדעניע, מיט די אלע איבעריגע שפארגאלען, נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטאווא טשאסטי פערוואי סוואדא זאקאנאוו גראשדאנסקיה, האוי־האוי־האוי...

אט אזוי האט זיך אויסגעהאווקעט קאפע דער אדוואקאט און איז אוועק זיין וועג, נאר נישט געוואלט אויסהערען די ברכות, וואס שמואל שמעלקיס' ווייב האט מכבד געווען דעם רוצח, דעם גזלן, דעם בלוט־זויגער רב נתן קורח, און נישט געוואלט זעהען די שטילע טרערען אויף איהר שלים־שלים־מזל'דיגען לעבען, אז אך און וועה, וועז איהר טאטע־מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן...

אויף דעם גענויען האבען זיך אויפגעהאפט אלע קינדער, די גרעסערע און די קלענערע. געוואהר געוואירען, אז מע וואלפט זיי ארויס מיט די בעבעכים אין דרויסען ארויס, האבען די עלטערע בעקומען וויסע טוידטע אויסגעצויגענע פנימ'ער, אהן א טראפען בלוט, מיט שטומען וועהטאג בעטראכט די אומגליקליכע טאטע־מאמע, און די קלענערע — די זענען גאשטאנען אין איינע העמדלעך

און געציטערט, ווי די לעמעלעך. זייערע גרויס־אפענע אויגען האבען געזאגט :

— איהר מיינט, אז ווייל מיר געהען נאקעט און באַרוויים, וויסען מיר שוין גאַרנישט ניט ? . . .

נאר דאס יונגסטע און דאס ליעבסטע, די געבאַלעוועטע מיזינקע, רייזעלע, א קינד א גאלד מיט איין אונטערגעשטעקט העמדעל און מיט אויסגעבויגענע פעסעלדיגע פיסעלעך, קאטשעט זיך ווי א קאטשקעלע, רעדט צום פאטער אויף א מאדנער שפראך :

— העטי מעטי קאפעטילע אי קייפי טיעטי פעטעלי.

אויף אונזער לשון הייסט עס :

— אז דו וועסט מיר געבען א קאפעקעלע, וועל איך מיר קויפען א קאנפעקטילע.

א קינד א טרייסט ! א קינד א נחת ! . . . שמואל שמעלקים טאפט איז אלע קעשענים און קאן נישט געפינען קיין קאפעקע, און ער קאן נישט צוזעהן דעם צער פון׳ם קינד ערגער ווי פון אלע איבעריגע קינדער, און א שווארצער שאטען פערשפרייט זיך אויף׳ן פנים, און פרישע קנייטשען אויפ׳ן שטערן, און א טיעפער שוועל־רער זיפץ רייסט זיך ארויס ניט ווילענדיג פון׳ם הארצען.

— אויף די שונאימ׳ם קעפ ! — זאגט צו איהם חנה זייַן ווייב, רעדט איהם אויס דאס הארץ : — נארעלע, דער הימעל צו דער ערד איז נישט נעפאלען... און זי שיקט איהם אפ צום גביר רב נתן קורח, טאמער וועט ער זיך אפבעטען נאך א מאל חאטש אויף א קורצער צייט, ביז דער אויבערשטער וועט רחמנות האבען...

— אויפ׳ן עשאפאט וואלט איך דיר ליעבער געגאנגען...

אזוי זאגט שמואל שמעלקים שטילערהייד זיך אין בארד אריין, רוקט אן דאס היטעל און לאזט זיך געהן צום גביר רב נתן קורח.

קאפיטעל ו.

דער נרעסטער גביר איז כתרילעווקע — רב נתן קורח.

איך מיין, אז ער דארף אייך זיין בעקאנט, ווארום ווער קען ניט רב נתן קורח? ער האט דאך א שם „אויף דער גאנצער וועלט". אלע ווייסען, און ער אליין בעריהמט זיך דערמיט, אז ער איז שוין כמעט דרייסיג יאהר ניט ארויסגעגאנגען מפתח ביתו, ווער עס דארף, דער טרעפט צו איהם. און דארפען דארף צו איהם יעדער, ווער עס האט וואס צו פערזעצען. אמאל, אין די יונגע יאהרען, פלענט מען צו איהם טראגען פער'משכונ'ען אלסדינג, וואס האט א ווערטה, למשל: א בגד, א לייכטער, א סאמאוואר, א שטויסעל, א קווארט, איין עטרה, א מגילה, אפילו א פאר־א־יאה־ריגער לולב איז אויך געווען א סחורה. איצט, אויף דער עלטער, האט ער נעווארפען איין אום'חן אויף די אלע זאכען, פיינט געקריגען „דוויזשימאסט" (מטלטלין) און גיט זיך אפ נור מיט „אימושטשע־סטווע" (הייזער). אלע ווייסען, אז ער מאכט ניט קיין אנדערע געשעפטען, א חוץ הייזער. ס'איז א סברא, אזוי שמועסט דער עולם, אז גאנץ כתרילעווקע ליגט ביי איהם „במשכנתא". און, ווי דער שטייגער איז, פליהען דארטען שטענדיג ווערטלעך מיט ליצנות אויפ'ן גביר'ס אפעטיט צו הייזער.

— טאמער ווייסט איהר, וואס וועט ער טהון איבער הונדערט און צוואנציג יאהר מיט אזוי פיעל הייזער?

— ער וועט זיי נעמען מיט זיך אויף יענער וועלט.

— ער וועט זיי איינזאלצען אין זאלץ.

— ער וועט זיי פאר'משכונ'ען ביי'ם מלאך המות.

— איך זעה, אז איהר ווייסט קיינער ניט דעם סוף פון אונזער גביר רב נתן קורח.

— וואס זשע שווייגסט דו, אז דו ווייסט?

— ער וועט האבען דעם איינענעם סוף, וואס יענער קורח איז חומש.

— אייגנעזונקען וועלען, הייסט עס, מיט אלע מאיאנטקעם ?

פון דער לעצטער המצאה קוועלט דער עולם אזוי שטארק, אז ממש מע קאטשעט זיך פאר גאלעכטער. און רב נתן קוים טהוט זיך זיינס : ער פערלייהט גאלד אויף הייזער און נחלאות און ווערד וואס א יאהר רייכער מיט א פאר הייזער און מיט א פאר קלייטען. אויסער דעם, איז זיך רב נתן קורח זאהר א פיינער בעל־הבית אוז בטבע זאהר א סימפאטישער מענש. ער האט א כלל — אויפנעמען יעדען אינציגען פרייגדליך, אזוי ווי אונזערע חכמים האבען אונז גאלערענט : „בסבר פנים יפות", דאס הייסט, מיט א בריטען ברוך־הבא און מיט א „פאר וואס זיצט איהר ניט ? ". אז איהר קומט ארויין צו איהם, ווייסט ער גאר ניט, ווער זאל אייך אנידערזעצען. ער טראגט אייך אונטער צווויי שטוהלען מיט א מאל און פרעגט אייך, אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזעל טיי ? נאר באלד טהוט ער זיך א חאפ :

— אוי־וואי, ניטא ווער ס'זאל שטעלען דעם סאמאווער... אפשר וועט איהר נעמען א ביסעל אינגעמאכטס ? אוי־וואי ! די דיענסט האט צוגענומען די שליסעלעך ! . . . זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט ? וואס זשע הערט זיך עפים נייעס ?

רב נתן קורח האט זאהר ליעב, מע זאל איהם דערצאהלען נייעס. און וואס איז דער חידוש ? א מענש גאהט נישט ארוים מפתח ביתו שוין כמעט דרייסיג יאהר ! און אז מע דערצאהלט איהם נייעס, האטש דאס נייעס מעג שוין האבען א באדר, הערט ער זיך צו, קוקט זיך איין, שאקעלט מיט'ן קאפ, שמוצערט מיט די ליפען, ווערד נתפעל, גלייך ווי ער הערט דאס דעם ערשטען מאל אויף זיין לעבען, ביז עס קומט צו גאלד... נאר דא מוזען מיר זאגען א פאר ווערטער וועגען רב נתן קורח'ס אויסזעהען, דעמאלט, האפען מיר, וועט זיין פאדטרעט זיין פאלקאמער.

רב נתן קורח האט זעהר א סימפאטיש אויסזעהן. מיר שטע־
לען זיך אבער אפ נור אויף די אויגען זיינע. איין אויג איז ביי
איהם איין אויג. א נעווייניליך אויג. ווי ביי אלע מענשען איין
אויג. דאס הייסט, א וויסעבעל מיט א שווארצאפל, ווי עס גע־
הער צו זיין. דאס אנדערע אויג איז ביי איהם שוין נור שווארצ־
אפל אליין. אהן א סימן פון וויסעבעל. דאס דאזיגע שווארצ־
אפעלדיגע אויג האלט ער שטענדיג צוגעמאכט, א חוץ דעמאלט,
זועז עס האנדעלט זיך וועגען גלה. הויבט איהר אן רעדען פח
גלה, אזוי עפענט זיך ביי איהם אויף דאס שווארצאפעלדיגע אויג
און עס הויבט אן ארבייטען, דאס הייסט, עס דרעהט זיך אין עס
שעמערירט מיט א שרעקליכער גיכקייט! עס איז כמעט נאר אונ־
מעגליך דעמאלט צו קוקען איהם גליך אין פנים אריין. אזן עס
בייט זיך איבער ביי איהם דאס נאנצע געשטאלט. דאס פריהע־
רינע „סבר פנים יפות" וועלכע פערשוואנדען אינאיינעם מיט'ן
שטענדיג זיס־לאקרעצדיגען שמייכעלע, און אויפ'ן ארט פון דעם
ליעבהארציגען זיסען גביר רב נתן קורח וואכסט אויס א חיה, און
עם גלוסט זיך אייך אנטלויפען וואס ניכער און וואס וויייטער...

פון דעם, וואס מיר האבען געשמועסט ביז אהער וועגען אונזער
געליעבטען גביר, קאן דער לעזער מיינען, אז רב נתן קורח איז
חלילה א איר א „בעזדיעטניק", דאס הייסט, א מענש אהן קינדער.
מוזען מיר פערהאפען און נעבען צו וויסען דער וועלט, אז מיט זיין
ערשטער וויב חיה־חוה האט ער טאקי ניט געהאט קיין קינדער.
געווען איז זי, זאל מיר מוחל זיין, א גרויסע מיאום'קייט, און איז
געשטארבען ביי איהם פון שרעק: ער פלעגט זי, זאגט מען, אפט
אונטערשלאגען... דערפאר אבער, אז זי איז געשטארבען, האט ער
פאר איהר מטה צעטיילט א סך צדקה, געדונגען א שטענדיגען קריש
נאך איהר נשמה און האט תיכף ומיד חתונה געהאט און גענומען
דוקא א יונג קינד, בלוט און מילך, מיט'ן נאמען קריינדעל, און מיט
איהר האט איהם דער אויבערשטער געבענשט פונקט איז א יאהר
ארום מיט א בן זכר. דעם דאזיגען בן זכר האט ער א נאמען גע־

געבען נאך זיינע ביידע זיידעס: רב יוסף און רב איצי. האבען זיך די צוויי נעמען צענויפגענאסען און ס'איז אויסגעקומען יאסעפ־איצי: מיט דער צייט איז פון יאסעפאיצי במילא געוואָרען „יאסעפיץ". און אט אזוי איז ער שוין פערבליבען ער היום הזה. עס איז איבעריג צו זאגען, אז יאסעפיץ איז געוואכסען א תכשיט, וני געווייניקיך, ביי א גביר, אין אזא גוטס. עס איז נור נויטיג צו בעמערקען, אז א חוץ אלע מעלות, וואס ער האט גוט געלערנט אידיש און רוסיש און א ביסעל דייטש און פראנצויז און לייטיין און געלייענט טורגעניעוו און דאַרווין, איז ער נאך דערצו געווען א שטילע טויב און א ווילדער שווייגער. מע קאן זאגען כמעט, אז אין כתריליעווקע האט איהם נאך קיין בן־אדם ניט געהערט רעדען, א חוץ דעמאלט, וועו רב נתן קורח פלעגט זיך צעקאכען מיט'ן שוואַרצ־אפעלדיגען אויג איבער געלר און אויסשרייען אויף א קול: „יאסעפיץ, וואו ביזט דו?" דעמאלט וואכסט אויס יאסעפיץ, מע וויסט ניט פון וואנען. יאסעפיץ איז שוין א בחור צו לייטען און עס שיט זיך איהם שוין א בערדעל. אין די הענד האלט ער צוויי ביכער, טורגעניעוו און דאַרווין.

— יאסעפיץ, וואס זאגסט דו דערויף?...

יאסעפיץ שנייצט אויס די נאז מיט צוויי פינגער, ווישט זיך אפ מיט דער פאלע און ענטפערט קאלט ווי אייז:

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען!...

דאס איז די איינציגע פראזע, וואס כתריליעווקע האט וועו גע־הערט פון דעם דאזיגען פיינעם בחור, און אלע האבען נאנץ גוט געוואוסט, וואס אין דער פראזע שטעקט, וואַרום ווי שלעכט דער אלטער קורח זאל ניט זיין, קאן מען דאך ביי איהם א מאל חאטש עפעס פועל'ען. האט ער אבער אריינגערופען דעם תכשיט, מיט איהם זיך איין עצה האלטען: „יאסעפיץ, וואס זאגסט דו דערויף?" און יאסעפיץ האט א זאג געטהאן קאלט: „ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען!" — דעמאלט מעגט איהר שוין זיין זיכער, אז עס וועט אייך ניט העלפען קיין שמע ישראל...

— א כפרה האט געמענט ווערען דער היינטוועלטיגער זוהן פאר זיין אלטען טאטענס נאגעל פונ׳ם מינדסטען פינגערגעל נאך איידער ער האט דערזעהן די ליכטיגע וועלט! — אט אזוי בענשט כתריעלעווקע רב נתן קורח׳ס קדיש דריי מאל א טאג, אוו, ווי אויך צו־להכעים, וויל די ברכה ניט מקוים ווערען.

איצט, אז איהר האט זיך בעקענט א ביסעל נעהענטער מיט דעם דאזיגען ליעבהאבערציגען פארשוין און מיט זיין ליכטיגען קדיש, וועט אויך קיין חדוש ניט זיין, וואס אונזער העלד שמואל שמעלקיס האט אויסדערוועהלט בעסער צו געהן אויפ׳ן עשאפאט. ער האט געוואוסט פאראוים, אז ס׳איז ארויסגעווארפען זיין געהן מיט זיין רערען מיט זיין בעטען. רב נתן קורח וועט איהם אויפנעמען מיט׳ן בריייטען ברוך־הבא, וועט איהם בעטען זיצען, וועלען מכבד זיין מיט טיי אדער מיט איינגעמאכטם. אויספרעגען ביי איהם, וואס הערט זיך עפיס נייעס... ער, שמואל שמעלקיס, וועט זיצען ווי אויך היימע קויהלען, וועט זיך אויפבינדען און פערבינדען עטליכע מאל דאס האלזטיכעל. ער וועט זיך בעת־מעשה פיהלען, ווי א מענש, וואס קלויבט זיך באדען, שטעהט שוין א נאקעטער און האט מורא צו שפרינגען אין וואסער ארייין. וועט ער זיך אננעמען מיט די לעצטע כחות און וועט נעבען א זאג:

— איך האב צו־נ־איך, רב נתן, א בקשה, מכח׳ן פראצענט. הייסט עס...

ער וועט נאך נישט ענדיגען זיין בקשה, וועט זיך ביי רב נתן׳ען אויפעפענען דאס שווארצאפעלדיגע אויג און עס וועט אנהויבען קאכען:

— ניין, ניין! אלסדינג יא, נאר דאס ניט! וואס פאר א מאדע — ניט צאהלען קיין פראצענט! פראצענט איז געלט, און געלט איז ניט שמעלט — פחע! דיין שוועהר איז געווען, זאל מיר מוחל זיין, א „קאפעיעטשניק", געשעברעט, געפראצעט, צוליעב וועמען? צוליעב אט די דאזיגע שמויגערס, די לאמטערנשיסערס, וואס דרוקען אויף די בלעטער און וויסען נור טרענצלען געלט.

פלעכטען קערבלעך, און קומט צו פראצענט, איז פחע! יאסעפיץ, וואו ביזט דו, וואס זאגסט דו דערויף?

וועט זיך בעווייזען יאסעפיץ מיט טורגעניעווען און מיט דאר־ווינען, וועט אויסשנייצען די נאז מיט צווייי פינגער, וועט זיך אפ־ווישען מיט דער פאלע און א זאג טהון:

— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען!...

אט אזוי וועט זיך אויסלאזען זיין וויזיט צו רב נתן קורח מיט אומזיסטע בלוטצאפענישׂ, אומזיסטע בזיונות. און דאך גיהט ער צו איהם, ווי א פער'משפט'ער צום טוידט. נאר גיהענדיג חאפט ער זיך אראפ פריהער אויף דער פאסט און בעקומט דאס גוטע בלאט און דערזעהט די גוטע בשורה, ווי מיר ווייסען שוין, און ער בלייבט שטעהן איז מיטען גאס און לייענט נאך א מאל און נאך א מאל, און גלויבט ניט זיינע אויגען, און שפאנט ווייטער.

* * *

יא. דאס איז געווען א וואונדערליכער, זעלטענער פריהמארגען, וואס האט זיך אנגעהויבען מיט שווארצע וואלקענס אוו געענדיגט זיך מיט א לויטערער זון. דאס איז געווען א פריהמארגען, וואס האט זיך אנגעהויבען מיט א „איספאלניטעלנע ליסט" און אויסגעלאזט מיט א „יובילאום".

קאפיטעל ז.

שמואל שמעלקים און גראף טאלסטאי.

„יובילאום" !...

דאס דאזיגע זיסע וואָרט האט זיך שטיל ארייגגעשלויטעלט, ווי אויף בוימהלי, צו אונזער העלד אין הארצען אריין, האט איהם געווארעמט, ווי א גוטער ווין, ווי א באלזאם צו די ביינער, און א ביסעל ווי פער'שכור'ט.

„מיין יובילעאום? !"... — אזוי טראכט זיך שמואל שמעלקים מיט טרערען אין די אויגען און פערגעסט אין דער מינוט דעם גביר רב נתן קורח מיט דעם אדוואקאט קאפעל, און ער איז זיי מוחל די שפיכות־דמים, און איז מוחל אלעמען פאר אלע פינף און צוואנציג שווערע ביטערע יאהרען, פאר אלע קלעפ פון גאט און פון לייטען, — אלסדינג איז פערגעסען געווארען אצינד! און שמואל שמעלקים בריה'ט זיך שוין ניט, זוכט שוין ניט קיין סטעושקעם; ער שפרייזט איבער דער כתריל־עווקער בלאטע, גלייך ווי אויף דער בעסטער בריק, און לייענט די ליעבע זיסע ווערטער פונ'ם אונבעקאנטען פריינד, וואס האט דערמאנט דער וועלט, אז ס'איז פארהאן ערגיץ א שמואל שמעלקים, וואס איז היינט א בעל־שמחה, א בעל־יובל, א יובילאר,— און ער פיהלט ניט די ערד אונטער זיך, און ער חאפט זיך צום בלאט נאך א מאל, און זיינע אויגען פאלען אויף א נייעם נאמען אינ'ם זעלבען בלאט — גראף ל. נ. טאלסטאי. אלזא, צוויי יובילע־אומס, צוויי יובילארען: ג ר א ף ל ע ו ו נ י ק א ל א י ע־ ו ו י ט ש ט א ל ס ט א י פ ו ן י א ס נ ע פ א ל י א נ ע א ו ן ע ר, ש מ ו א ל ש מ ע ל ק י ם פ ו ן כ ת ר י־ ל ע ו ו ק ע! חא־חא־חא!

און ער צעלאכט זיך ניט ווילענדיג צו זיך אליין: ווי קומט ער, אזא קליין ווערעמעל, קענען א ווייזלטהיער? ווי קומט ער, דאס קלענסטע שטערענדעל, קענען דער גרויסער פלאמענדיגער זונ, וואס בעשיינט די גאנצע וועלט? און פון דעסטוועגען — אט זעהט איהר דאך — שטעהט זיין נאמען, שמואל שמעלקים, אינאיינעם מיט'ן ריעזיגען גלית הפלשתי פון דער וועלט, מיט'ן גראף טאלס־ טאי!...

און (א, זינדיגער מענש!) עס חאפען איהם אונטער זיינע געדאנקען און טראגען איהם אוועק, ווי אלע מאל, ווייט אין הימעל אריין, אינ'ם עולם הדמיון, און ער פרעגט זיך: „לאמיר זעהען, פאר וואס ניט?... און לאמיר שמועסען דאס אייגענע וויעדער א מאל צוריק — פאר וואס טאקי ניט?... שוין זשע איז ער, דער אונבעדיי־

טענדער שמואל שמעלקים, נישט כמעט דאס זעלבע איז דעם קליי־
נעם פינסטערעז כתרילעווקע, וואס טאלסטאי פאר דער גרויסער
ליכטיגער וועלט? טאלסטאי, די גרויסע פלאמענדיגע זונז, האט בע־
לייכט מיט איהר מורא'דיגען פייער די גאנצע ערד, און ער, דאס
קליינע שטערענדעל, האט ער דעז ניט בעלייכט מיט זיין קליין
פייערל א קליין שווארץ פינטעלע אויף דער ערד. וואס מע רופט
דאס כתרילעווקע? ווער איז געווען דער ערשטער. וואס האט נע־
נעבען צו וויסען דער וועלט, אז ס'איז נאר פארהאן ערגיץ א כתרי־
לעווקע, און אז איז כתרילעווקע איז פארהאן א בלאטע,
און אז איז דער בלאטע טיאפקעז אדום מאדנע מינים נפשות,
קליינע מענשעלעך, וואס קוועטשען און וואס דריקען אוז
וואס פרעסען און וואס פרעסען איינם דאס אנדערע מחמת הונגער
און מחמת פינסטערניש אוז מחמת נויט און מחמת איינגשאפט
און מחמת עפוש? ווער איז געווען דער ערשטער, וואס האט בע־
וויזען, וואס פאר פערלען עם וואלגערען זיך אט דוקא אין דער
דאזיגער בלאטע, אט דוקא אינ'ם דאזיגען פינסטערניש, אט דוקא
איז דעם דאזיגען ענגשאפט און דעם דאזיגען עפוש?"...

קאפיטעל ח.

עם שיטען זיך מזל־טוב'ס און מתנות, ווי פון א ראזשעק.

און שפרייזענדיג שוין מיט נאנץ בריטע שפאן איבער דער
כתרילעווקער בלאטע מיט אזעלכע נעראנקען, פרענט ער ביי זיך
אליין א קשיא, א כתרילעווקער קשיא:

— וואס וואלט נאט נעאהרט, למשל, וועז די היגע קליינע
מענשעלעך זאלען מאכען אין כתרילעווקע א טאררעם מיט זיין
יובילעאום פונקט אזוי ווי דארט, להבדיל, די אומות העולם מיט

דעם, להבדיל, גרויסען־גרויסען לעוו מאלסטאי?... פאר וואס ניט? און לאמיר שמועסען דאס אייגענע וויעדער א מאל צוריק: פאר וואס טאקי ניט?... און פון דער מחשבה צו דער מעשה איז דאך ביי אונזער העלה, אזוי ווי ביי אלע כתרילעווצעם, נישט מעהר ווי איין שריט — און עס שטעלט זיך איהם שוין פאר אין דער מחשבה א קאבענוש, פונקט ווי מיט'ן גראף טאלסטאי: א נעוואלד, א רעש, א געפילדער, עם טהוט זיך חושך:

— מזל־טוב! שמואל שמעלקים איז היינט א בעל־שמחה!

— א גוט יום־טוב! שמואל שמעלקים איז היינט א יובילאר!

אין שטאדט איז געווארען ליהודים! ששון ושמחה! די קרעמער האבען צוגעשלאסען די קלייטען, מלמדים האבען צעלאזט די חדרים. אלע, פונ'ם רב ביז'ן שמש, פונ'ם שוחט ביז'ן בעל־עגלה, האבען זיך צענויפגעזאמעלט, געקומען צו איהם אין שטוב ארייז איהם אפגעבען מזל־טוב. נאר עפים ברעקעלט מען זיך און מע קוויינקעלט זיך, גלייך ווי זיי וואלטען זיך פערענטפערען:

— מיר האבען נאר נישט געווארטט, היימט עס, אז ס'איז היינט אזא טאג. דאס היימט, מיר האבען געווארטט, פאר וואס זאלען מיר ניט וויסען? נאר מיר האבען אלץ געווארט, היימט עס, ביז ס'וועט קומען די צייט... ביז'ן יובל אריין, היימט עס...

נאר וואס איז דאס געווארען פלוצים אזא שטופעניש מיט אזא קוועטשעניש מיט א שושקעריי? אהא! דער גביר רב נתן קורח אליין מיט זיין כבוד איז אויך געקומען צו שמואל שמעלקים דעם יובילאר אין שטוב אריין מיט א שיינענדיג פנים, און — א נס איז געשעהען, א נס בתוך נס! הערט א מעשה: צוויי אויגען ביי איהם, מענשליכע צווויי אויגען! וואו איז אהינגעקומען דאס שרעקליכע שווארצאפעלדינע אויג?

— העכער דרייסיג יאהר — אזוי זאגט רב נתן קורח צום גאנצען עולם מיט זיין זיס־לאקרעצדיג שמייכעלע — העכער דרייסיג יאהר, אז איך נעה ניט ארויס מפתח ביתי, נאר צוליעב אזא טאג, חע־חע, האב איך מיך מיישב געווען, ווי זאגט ער, פארט א מענטש

וואס שרייבט אזעלכע גוטע זאכען, חע־חע, שוין פינף און צוואנ־
ציג יאהר, קומט איהם, כלעבען, א יישר־כח מיט א מתנה, חע־חע...
און ער דרעהט זיך אוים מיט'ן פנים צוריק:
— יאסעפיע, וואס זאגסט דו?
וואכסט אוים יאסעפיע, מע וויסט ניט פון וואנען, שנייצט
אוים די נאז מיט צווויי פינגער און ווישט זיך אפ מיט דער פאלע.
— ס'אז גאר נישטא וואס צו רעדען!...
נאכדעם ציהט ארויס דער גביר רב נתן קורח א ווייסען בויגען
פאפיער פון בוזעם־קעשעני און דרעהט אוים דאס פנים צום בעל־
היובל:
— נא דיר און בלייב דיר ביי דיין דירה מיט די צווויי נאנקעס,
וואס דארף איך זיי? איך האב געגוג, חע־חע... יאסעפיע, וואס
זאגסט דו?
— ס'איז גאר נישטא וואס צו רעדען...
און דער עולם הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי
עס דארף אזוי צו זיין... נאר ווער שטעהט עס הינטער'ן גביר'ס
פלייצים און חעחעקעט איהם אונטער? עפים זעהר א קענטליכער
פארשוין! שוין זשע איז דאס קאפעל דער אדנואקאט? וואו איז
אהינגעקומען זיין הינטיש פנים? און ער האווקעט נאר נישט, און
ער חאפט שוין ניט אזוי, און ער רעדט ווי א מענש:
— אט האט איהר אייך צוריק אייער פראזשנע אטא, מיט
דער וואזאוולאדעניע אטא, מיט די אלע איבערינע שפארנאלען.
נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסיאטא־
וואטשסטי פערוואי סוואדא זאקאנאוו גראזשדאנסקיך...
און דער עולם הערט און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך
ווי עס דארף אזוי צו זיין... און בחורים קומען אז, און מיידלעך קו־
מען אז, דעפוטאציעס, מיט דעפוטאציעס, מיט דעפוטאציעס! ווער
מיט א לארבער־קראנץ, און ווער מיט אייז אדרעס, און ווער מיט
א שיר, פערפאסט פון נאך נאר א יונגען משורר איז כתריעווקע.
היינט מתנות — א בארג מיט מתנות: טישטיכער און האנטיכער,

און גאנצע שטיקער מאטעריע, און גאנצע קעפּלעך צוקער, און פער־חתמ׳עטע פּלעשלעך כרמל־וויין, און קאסטענס מיט נעפּעס, און קעסטלעך מיט זילבער, און א שווערע מאסיווע גאלדענע פערער האט איהם יאסעל דער גאלדשמיד, א איד א יאדישלייווער און מיט גראבע ליפּען, אונטערגעטראגען און זאגט צו איהם מיט א הייזעריג קול:

— זהב טהור... זעכס און פופציגסטע פרוף... עובר לסוחר... מע קאן זי פארזעצען...

און נאכדעם הויבען אן געהן „וויגרישנע בילעטען", און פאר־קעטען האבען זיך נעגעבען א שאט, ווי פון איין ארבעל. וואס איז דאס? דאס איז געלד. מעות מזומנים!

און דער עולם שטעהט און הערט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און ער קוקט זיך ארום, זוכט מיט די אויגען חנה'ן. וואו איז זי ערגיץ? אט איז זי מיט די קינדער. זי שטעהט און בעטראכט די האנטיכער מט די טישטיכער מיט'ן אי־בעריגען בעל־הבתישקייט, און ער טראכט זיך: „די האנטיכער מיט די טישטיכער זענען ביי איהר טייערער פון וויים איך וואס... א פרוי בלייבט א פרוי"... און ער בענגענט זיך מיט איהרע אויגען. וואס זענען נאך אלץ פול מיט ליעבשאפט, און עס דאכט זיך איהם, אז זיי זענען נאס.

— חנה, דו ווייגסט? איצטער ווייגסט דו?

— חלילה!... אדרבה!... מיינע טאטע־מאמע זאלען איצטער אויפשטעהן...

און שטילע מילדע טרערען קייקלען זיך אויף איהר צעקנייטשט, נאר אלץ נאך שען געזיכט. נאר דא קומט אן דאס יונגסטע, דאס ליעבסטע און דאס שענסטע, רייזעלע די מיזינקע, מיט איהר שפראך:

— העטי מעטי קאפּעטילע אי קייפי טיעטי פּעטעלי.

און פאטער און מוטער צעלאכען זיך. און אלע קינדער לאכען. נאר פלוצים ווערד א טומעל מיט א פאטשערייי אין טיש:

— שא! שאט! שטיל זאל זיין! לאזט הערען, וואס מע רעדט!
— ווער רעדט?
— איך רעד!

קאפיטעל ט.

וואס טהוט מען מיט אזוי פיעל נעלד?

ווער איז דער איך? דאס איז נחמיה, איין ארעם־בחור, א שטיקעל עזות־מחוצף־פנים, האלט א דרשה לכבוד דעם בעל־היובל. איין אנדערס מאל וואלט אזא שייגעץ, אזא קבצניוק, אפילו נישט געוואגט עפענעו א מויל פאר קיין עין הרע אזא איין עדה מיט מענשען. נאר איצט, אין אזא טאג...

און נחמיה דער ארעם־בחור, דער עזות־מחוצף־פנים, רעדט פאר פייער און פאר וואסער, לענט די נגידים ארצה און הויבט די ארעמע לייט העכער הייזער, און דעם יובילאר — ביז'ן הימעל. און דער עולם הערט און שווייגט, און קיינער וואונדערט זיך ניט, גלייך ווי עס דארף אזוי צו זיין... און תיכף נאך נחמיה'ן שטעהט אויף חיים, און נאך חיים'ען שטעהט אויף בן־ציון, אלע יונגע לייט, און אלע רעדעו, איינער שענער פון'ם אנדערען, איטלעכער ווייל זיך אויס־פיינעו פאר'ן עולם מיט זיין צינגעל און מיט זיינע קענטענישעו. איינער א בחור מיט א פעטשייע און מיט א שענעם חתוך־הדבור האט זיך אוועקגעשטעלט און דערמאנט דעם עולם, אז היינט יום־טוב'ט די וועלט, אייגענטליך, צוויי ימים טובים, צוויי יובילעען, און ער פערגלייכט דעם גראף טאלסטאי צו, להבדיל, שמואל שמעל־קים: אזוי ווי דער, אזוי יענער האט תמיד אין זינען געהאט נור טובת־הכלל; אזוי ווי דער, אזוי יענער האט קיינמאל קיין מנאם ניט געהאט פון זיינע ווערק... שטעהט אויף נאך איינער, א בחור מיט גרויסע צייהו און מיט א שטארקעו באריטאו, און ווייזט אויף

מיט זיין שכל־הישר און מיט זיין כח־הדבור, אז טאלסטאי דארף נאך היינט די הרובע ביי שמואל שמעלקים, וואהרום דער גראף טאלסטאי, אז מיר זאלען וועלען גוט בעטראכטען, האט זיין אויפגענם האטש א יאסנע פאליאנע, און ער, שמואל שמעלקים, וואס האט נעהאט ביז אהער? דלות האט ער נעהאט, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, דלות!

פלוצים הערט זיך א קול פון די בעלי־בתים:

— גענוג אייך שוין, יונגע צאוצקעס, צו שלייפען די ציינגלעך און ארויסווייזען אייער בריה'שאפט! מע ווייסט, אז איהר קאנט רעדען, מע ווייסט! צייט מע זאל זיך נעמען צו א תכלית. אידען! לאמיר קארשט געבען א טראכט, וואס זאל מען טהון מיט'ן ביסעל מזומנ'ס?

שטעהט אויף אויינער א פיינער בעל־הבית:

— מע דארף איהם פארזארגען מיט פרנסה, מיט א געשעפט, עפענעז א קראם, פון שניט און פון צעלניק און פון באקאליי און פון זאליאז...

שטעהט אויף נאך אויינער, אויך א פיינער בעל־בית, און טהוט זיך א זאג:

— א קראם טויג ניט. א ווייניגשענק. דאס בעסטע איז א ווייניגשענק.

— ניעדוויזשימאסט! — שרייט נאך אויינער, א בעל־הבית מיט א גרילצענדיגער שטימע. — הייזער! הייזער דארף מען איהם קויפען, און לאז ער זיך זיצען און שרייבען.

— א מאיאנטעק! — שרייט נאך אויינער גאנץ הויך. — א מאיאנטעק! א אימעניע מיט א הויף און מיט א סאזשעלקע און מיט א וואלד, א סאסנאווע וואלד!

— סאסנע איז בלאטע! — שרייט אויינער נאך העכער. — דעמב! דעמב איז געלט!

— בהמה! — ווערד אויינער שיער ניט צעריסען שרייענדיג — וואס טויג איהם געלט? געזונט — דאס איז דער עיקר!...

און ער אליין, דער בעל־יובל, איהם פרעגט מען נארניט. ער קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב, מיט חנה'ן. חנה שטעהט. בעטראכט די טישטיכער מיט די האנטיכער מיט'ן איבעריגען בעל־הבתישקייט, און ער טראכט זיך: „א פרוי איז דיר קיין קאטאווע ניט! דא האנדעלט זיך וועגען א מאיאנטק, און זי קוועלט אן פון די טיש־טיכער מיט די האנטיכער!" און זייערע אויגען בעגעגענען זיך, און עס דאכט זיך איהם, אז חנה'ס אויגען, וואס זענען נאך אימער הויל מיט לעבשאפט, זענען נאס. און ער וויל זי פרעגען: „נארעלע, וואס ווייגסט דו? פרעהען דארף מען זיך, ניט ווייגען"... און דאס יונגסטע, דאס ליעבסטע און דאס שענסטע פון אלע, רייזעלע די מי־זינקע, קאטשעט זיך צו איהם, ווי א קאטשקעלע:

— העמי מעמי קאפעטילע אי קייפי טיעמי פעטעלי...

קיין מאל האט דאס דאזיגע העטימעטי־לשון ניט געהאט אזא חן, ווי איצטער, אין דער מינוט, און עס גלוסט זיך איהם לאכען, ווי ער האט נאך אויף זיין לעבען קיין מאל אזוי ניט געלאכט...

קאפיטעל י.

דער סוף פון דער קאמעדיע.

שוועבענדיג אין אזעלכע ליכטיגע הימלען, שפאנט אונזער העלד, דעם גראף טאלסטאי'ס קאלעגא, מיט'ן בלאט אין דער האנד און קומט־צו אונבעמערקט אלץ נעהענטער צו זיך אהיים, און דער־זעהט פון דער ווייטען ביי זיין שטוב מיט די צוויי גאנקעם איין איינגעלויף פון מענשען, אידען מיט ווייבער און קליינע קינדער... און ער וואכט אויף, ווי פון שלאף, און ער פרעגט ביי זיך: „שוין זשע איז דאס אמת, ניט קיין חלום, ניט קיין פאנטאזיע, אט דאס אלץ. וואס ער האט געזעהען ביז אהער אין דער מחשבה? שוין זשע

האבען זיך דאס טאקי צענויפגענעקלויבען די כתרילעווקער לייט צו פייערען זיין יובילעאום?"...

אוז ער קוקט זיך גוט אייז, אוז ער דערקענט צווישען עולם קאפעל דעם אדוואקאט, שוין וויעדער מיט'ן הינטישען פנים, אוז נאך א סך בעקאנטע פארשוינען דערקענט ער. אוז עס ווערד איהם קשה אייז זאך: וואס זיצט עפים זיין ווייב חנה מיט די קינדער אין דרויסען אויף צענויפגעווארפענע בעבעכים, האלט דאס פנים אין די הענד, שאקעלט זיך אוז ווייגט?... ער שטעלט זיך אפ אוז הערט זיך אייז אוז דערהערט חנה'ס קול, ווי זי יאמערט:

— זעהט, אידישע קינדער, אוז נעמט אייך ארואפ א מוסר, אויף וואס איך בין איבערגעקומען, רב יאסי דעם נגיד'ס טאכטער!... טאטע־מאמע זאלען איצט אויפשטעהן!...

בעלי־בתים קוקען זיך איבער, שמוצערען מיט די ליפען. ווייבער שאקלען מיט די קעפ, ווישען זיך די אויגען מיט די פארטיכער. איינער א איד א בעל־הבית שטעהט אקעגען קאפעל דעם אדוואקאט אוז טענה'ט מיט הענד עפים זעהר געשמאק אוז אביסעל פערשטעלט. אויף כתרילעווקער לשון:

— אט אזוי ווי דו קוקסט מיך אן, נעם איך צווישען יא אוז נייז אוז צעפאטש דיר פאוואלינקע די הינטישע מארדע דיינע, דו כלב שבכלבים, דו מסור, דו יאבערניק, דו פארקויפטע נשמה!

נעבאך א רחמנות אויף קאפעלען! וואס קאן ער ענטפערען אויף אזעלכע מאדנע דבורים? ער טרעט אפ צוריק, קוקט אויפ'ן עולם אוז האווקעט זיך אפ, ווי ווייט ער קאן:

— האוי־האוי־האוו! וואס ווילסט ער, אידישע קינדער?... אנגענאלען, טאמער ווייסט איהר וואס?... וואס בין איך שולדיג? מיין פרנסה, האוי־האוי... מע שיקט מיך, נעה איך... דער סראק האט שוין לאנג פראסטראטשעט נא אסנאוואניע סטא טרידצאט פיאטאי סטאטי טאמא דיעסאטאווא טשאסטי פערווואי סווארא זאקאנאווא ראזשדאנסקיך, חאוי־האוי־האוי...

דער זייטינער עולם מישט זיך אריין, טרעטען אן אלע אויפ'ן ארוואקאט מיט'ן הינטישען פנים: אלע רעדען, אלע שרייען, אלע פילדערען, און אלע מיט הענד. און אלע אויף קאפלען. און אונזער העלד קוקט זיך איין, און עס זעהט אויס פון דער ווייטען, ווי א טיטשקע הינט האבען בעפאלען איינעם א הונט, אלע האווקען. און קאפען האווקעט זיך אפ... נאר פלוצים וואכסט אויס א נייער פאר־שוין, גאוורילענקא דער פריסטאוו, א בעשעפענישע מיט א גראבען בויך, ווי א קעסעל־פויק. אז ער גיהט, טרייסעלט זיך דער בויך. און רעדען רעדט ער זעהר נעזונד אידיש, נאר ער ווארפט אריין פון יוצא ווענען א מאל א רוסיש ווארט אויך:

— גאספאדא! גאספאדא! אין שוהל אריין! דאדט וועט איהר זיך רייסען, דאדט וועט איהר זיך בייסען, דאדט וועט איהר רעדען נער־נער־נער, ניט א־דא. פאשאלאיטי וואן, גאספאדא!

דער עולם וואדפט אוועק קאפלען, רינגעלט ארום דעם פריס־טאוו און מע רעדט מיט הענד און אלע אינאיינעם:

— סטייטש, וואשע בלאגאראדיע!

— אזא רציחה, פאני!

— פאני, היתכן?...

— הישמע כזאת?...

* * *

פאר גרוים טומעל האט, אפנים, קיינער ניט בעמערקט אונזער יובילאר, מחמת אז ער האט געוואלט צוגעהן נעהענטער צו זיין אומ־גליקליכער חנה'ן און צו זיינע פערגליוועדטע קינדער, וואס האבען אויסגעזוהן ווי ארויסגעראטעוועטע פון א שרפה. האט ער זיך בע־דארפט רעכט דורשטופען דורכ'ן עולם. און אז ער האט זיך שוין דורכגעשטופט דורכ'ן עולם, איז ער נישט צוגעגאנגען ניט צו זיין אומגליקליכער חנה'ן, ניט צו זיינע פערגליוועדטע קינדער. ער האט נאר נעזוכט מיט די אויגען איין ארט, וואו אוועקצוזעצען זיך, — אזוי מיער האט ער זיך געפיהלט, אזוי אפהענדיג און אזוי

אויסגעמוטשעט איז ער געווען פונ׳ם דאזיגען וואונדערליכען פריה־מארגען.

גרויסארטיג, מאיעסטעטיש און ווי מיט א איראניש שמייכע־לע קוקט אראפ פונ׳ם קיהלען הימעל די סוף־זומערדיגע זונן אויף דער שטאדט כתריעלעווקע מיט איהר בלאטע מיט איהרע קליינע מענשעלעך, וואס טיאפקען זיך אין דער דאזיגער בלאטע, און אויפ׳ן ארויסגעווארפענעם געזינדעל, וואס וואלגערט זיך מיט די בעבעכים איז דרויסען, און אויף אלע, וואס דרעהען זיך דא ארום, היצען זיך, אמפערען זיך, שעלטען זיך און זענען גרייט דורם זיין, איינשלינגען איינם דאם אנדערע איבער׳ן גראשען, איבער׳ן גראשען, איבער׳ן גראשען!...

נאנט אליין, ווי א ווילד פרעמרען, זעהען מיר זיצען אויף איין ארויסגעשליידערט בענקעל דעם העלד פון דער דאזיגער קאמעדיע. נישט מיר זעהען, ער זאל ווייגען. נישט מיר הערען, ער זאל בע־קלאגען זיך אויף עמיצען. נאר זיינע טיף־טרויעריגע איבערגעצוי־גענע אויגען קוקען אויפ׳ן עולם מיט א פרעגענדיגען בליק, גלייך ווי ער וואלט וועלען ווייסען, אויב ס׳איז ניט קיין חלום אט דאם אלעם, וואס ער זעהט אט־דא און וואס ער הערט אט־דא?...

— זאגט נור, נוטע, ליעבע מענשען, איז דאם נישט קיין חלום?...

נייין. ס׳איז ניט קיין חלום...

ליידער איז דאם ניט קיין חלום!...

און ער ווישט זיך מיט דער קאפאטע די גרויסע קאלטע טרא־פענס שוויים, וואס קייקלען זיך פון זיין שטארק נעקנייטשטען שטערן.

וועלוועל גאמבעטא

געשריבען אין יאהר 1903

וועלוועל גאמבעטא

א.

גאמבעטא איז געווען א איה, וועלוועל איז געווען א איה; גאמבעטא איז געווען א בלינדער אויף איין אויג, וועלוועל איז געווען א בלינדער אויף איין אויג; גאמבעטא איז געווען איין אדוואקאט, וועלוועל איז געווען איין אדוואקאט. דער גאנצער חסרון איז, וואס יענער גאמבעטא איז געזעסען אין פאריז, אוז דער גאמבעטא — אין כתריעלעווקע. אוז אפשר איז דאס נאר א מעלה, ניט קיין חסרון? וואס לאמיר זיך ניט נארען, וואס וואלט געטהאן, למשל, דער פאריזער גאמבעטא אין כתריעלעווקע? אוז וואס וואלט געטהאן דער כתריעלעווקער גאמבעטא אין פאריז? א סך גלייכער, וואס דער פאריזער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין פאריז, אוז דער כתריעלעווקער גאמבעטא איז געבליבען זיצען אין כתריעלעווקע אוז זיצט דארטען אפשר עד היום הזה.

ערשטענס, האט ער ביי אונז א נאמען פון דעם גרעסטען קאפמענש; ער זאל ניט זיין קיין איה, וואלט ער געווען, זאגט מען, א מיניסטער; אוז מיר דאכט זיך, אז ס'איז א סך גזוינטער, אז מע זאגט אויף א מענשען, אז ער וואלט ג ע ק א נ ט זיין, איידער אז ער א י ז שוין, וואהרום אז יענער א י ז שוין, איז ער שוין, אוז דער וואס איז נאך ניט, קאן נאך זיין; ער האט ביה, הייסט עס... והשנית, האט ער ביי אונז גאנץ שען פרנסה אוז דוקא בכבוד. דאס הייסט, ניט אלע מאל בכבוד, וואהרום א מאל מאכט זיך, מע האט בזיונות אויף, נאר מיט וועמען מאכט זיך ניט קיין בזיונות? וואר קאן זיך דאס בעריהמען, אז ער האט אויף זיין לעבען נישט נעהאט קיין אומכבוד? וואו איז דאס דער חכם אוז דער בריה, וואס קאן מאכען אזוי, אז ער זאל קיינמאל פון קיינעם קיין בזיון נישט האבען? איה דער שוין ניט פון פעטש; קיין מענש אויף דער וועלט איז ניט בעוואהרענט פון איין אומגעריכטען פאטש... פאר וואס איז מיר

נראד נעמומען אויף די נעדאנקען פּעטש? ווייל די דאזיגע מעשה הויבט זיך אן מיט פּעטש, און וועז ניט קיין פּעטש, וואלט וועלווע ניט געווען בלינד אויף אייז אויג, און וואלט נישט געווען קיין ארווואקאט, און וואלט ניט געהיסען „וועלווע גאמבעטא", און איך וואלט ניט געהאט וואס צו שרייבען, דער דרוקער וואלט ניט געהאט וואס צו דרוקען, און איהר וואלט ניט געהאט וואס צו לייענען. אזינד. אז גאט האט געטהאן א נס און ס'איז געווען פּעטש, האט מען וועלווען ארויסגעזעצט איין אויג, איז ער געווארען איין ארווואקאט, און מע האט איהם א נאמען געגעבען „גאמבעטא", און איך האב, ברוך השם, וואס צו שרייבען, און דער דרוקער האט וואס צו דרוקען, און איהר האט וואס צו לייענען, — געלויבט זאל זיין דער נאמען פון דעם, וואס לעבט אייביג און אויף אלע מאל, אמן.

ב.

איך וויים, וויבאלד איהר הערט, מע רעדט פון פּעטש, פון אידישע פּעטש. אזוי קומט אייך אויפ'ן זינען א שוהל, גבאים, אתה הראית... וואהרום וואו דען קאנען אידען שלאגען זיך, אז ניט אין קיין מקום קדוש? וועז דען קאנען אידען פאטשען זיך, אז ניט שמחת־תורה צו די הקפות? עס קאן זיין, אז איהר זענט אפשר געוועכט, נאר איצטיגס מאל האט איהר דוקא ניט געטראפען (ניט אלע מאל טרעפט איהר!). ס'איז געווען ניט אין שוהל, נאר אין פאליש, גיט אום שמחת־תורה, נאר חול־המועד־פּסח, און ניט פאר אתה הראית, נאר פאר איין וואכט „אבאנענט"...

פארהאן א וואכט „אבאנענט" און פארהאן א וואכט „אבאנענטמענט"; אבאנענט הייסט א פערשריבענער (אויף א בוך, א צייטונג, א בילעט, וכדומה), און „אבאנעמענט" איז די טייטש „דאס זיין פערשריבען". האט זיך בעדארפט טרעפען אזוי, אז עפּים איינער א בחור'ל (דאכט זיך, אז אפרים־יוסעל־משה־בערם) האט זיך

זעל־המוער־פסח אין שוהל פאר זיינע חברים בעריהמס, אז ער האט זיך פערשריבען אין דער ביבליאטעקע אויף לייענען ביכער, איז איהם אויסגעקומען צו זאגען בזה הלשון:

— איך קאן אייך אנזאגען א בשורה, קינדער, אז איך בין שוין אין אבאנעמענט.

האט זיך אנגערופען איינער פון די איבעריגע בחורים:

— וואס הייסט דו ביזט איין „אבאנעמענט"?

מאכט ער:

— איך האב מיך פארשריבען אין דער שטאדט־ביבליאטעקע.

מאכט צו איהם יענער:

— הייסט דאך דאס, אז דו ביזט איין „אבאנענט", ניט „אבאנעמענט".

מאכט ער:

— למאי נפקא מינה? „אבאנענט", צי „אבאנעמענט"?

מאכט צו איהם יענער:

— ס'איז א גרויסע נפקא מינה: ס'איז אזא חילוק, ווי, למשל, פון בניך ביז בוניך, אדער ווי פון יכבה ביז יבבה: אבאנענט הייסט אבאנענט, און אבאנעמענט הייסט אבאנעמענט.

און דערביי האט יענער בעוויזען מיט דער האנד, וועלכס הייסט „אבאנענט" און וועלכס הייסט „אבאנעמענט": דאס הייסט, אייגענטליך, האט ער מיט דער האנד גארנישט אויסגעוויזען, נאר געמאכט האט ער מיט איהר, אזוי ווי מע מאכט, למשל, דעמאלט, וועז מע ווילּ געבען עמיצען גוט צו פערשטעהן, וועלכס הייסט „מאסיוו"; דערביי טהוט מען א רעכטען קוועטש מיט דער האנד און מע זאגט, אז מאסיוו ווערד אנגערופען א זאך, וואס איז מאסיוו... און אזוי ווי יענער בחור האט פון די הענד ניט פערשטאנען דעם חילוק צווישען „אבאנענט" ביז „אבאנעמענט", האט ער אי־בערגע'חזר'ט נאך א מאל דאס אייגענע:

— אצינד הער איך אייך אלעמען פאר דיר פּימאקעס, וואס־רום איך בין מיר אליין איין אבאנעמענט.

— אבאנעט! — פערדיכט איהם יענער וויערער א מאל.
— למאי נפקא מינה?
— וויעדער א מאל למאי נפקא מינה?
— ווער בעט דיך, זאלסט מיך פארריכטען?
— אז דו זאגסט שלעכט, פארריכט איך דיר.
— פון וואנען וויסט דו, אז איך זאג שלעכט? טאמער פאר קעהרט?
— וואהרום איך וויים.
— זאג איך, אז דו וויסט ניט.
— זאג איך, אז דו ביסט איין עם־הארץ.
— זאג איך, אז דו ביסט איין עזות־פנים.
— זאג איך, אז דו ביסט א פארכוטש און האסט א טאטען ש שמארעוואז און א פעטער א גנב!
— זאג איך, אז א ר...

מעהר האט מען נישט געקאנט חאפען, וואס האט ד ע ר גע־זאגט און וואס האט י ע נ ע ר געזאגט, מחמת עס זענען געפלויגען פון בייד צדדים; מענשען זאלען זיך ניט געווען אריינ־לעגען, וואלטען זיי זיך אפגעביסען דאס אנדערע די נעזיכט; נאר מחמת מענשען האבען זיך אריינגעלעגט, האט יענער דעם אפ־געריסען נאר א האלבע קאפאטע, און דער יענעם האט אומגערן דערלאנגט מיט'ז עלענבויגען איז אויג אריין, האט יענער געגעבען א מארנעם געשריי און איז געפאלען חלשות, האט מען איהם גע־נומען מינטערען, און אז מע האט דערזעהן, אז ס'איז אויפגעלאפען איין אויג, איז געווארען א גרויסער גוואלד און מע האט געבראכט דעם דאקטאר, האט דער דאקטאר געזאגט, אז ס'איז פארפאלען דאס אויג, איז דער גוואלד געווארען נאך גרעסער. סטייטש, איין אויג! ארויסגעזעצט איין אויג! אויג היינט, אויג מארגען — יענער איז געבליבען אהן איין אויג. און דער דאזיגער „יענער" דאס איז געווען וועלווע.

ב.

פון דער דאזיגער מעשה מיט'ן אויג פערשטעהט איהר, אז דאס איז געווען איז דער צייט, וועז די השכלה איז כתריעלעווקע האט שוין נעגרייבט אזוי וויט, אז מע האט שוין געקאנט רעדען פון אזעלכע ענינים בפרהסיה. איין עק — אויס בוידעם, אויס קעלער, אויס אונטער'ן־אויוועז, אויס בעהאלטען זיך איז פערבארגענע נע ערטער אוז זינדיגען דארטען שטיל־ערהייד מיט יצחק בער לעווינזאהן, מיט מאפו אוז מיט סמאלענסקין. אפענטליך, אידישע קינדער! בפרהסיא, כתריעלעווקער בחורים'לעך, פרעהט זיך! מע האט אייך ארויסגעלאזט אויף נאט'ס וועלט! מזל טוב אייך, טהיר אוז טהויער זענען פאר אייך אפען! לויפט, וויסע־חברה'ניקעס, גיכער, פערחאפט ערטער, נאר שאנעווען אייך, זייט וואויל קינדער, וואס רום אט־אט רוקט זיך אן א חמארע, אט פערמאכט מען די חדרים" סאמע אונטער אייער נאז; איהר וועט קלאפען, אוז מע וועט אייך ניט עפענען; איהר וועט שרייען, אוז מע וועט אייך ניט הערען; די האר וועט איהר אויף זיך רייסען אוז וועט זאגען: חבל על דאבדין — געווען אמאל יאהרען. אי, יאהרען!

סאמע אין די דאזיגע יאהרען האט אונזער רב וועלווע געשט פון דער ציוויליזאציע א סך ביכער אוז א סך פרעמדע ווערטער (ער האט געוואוסט כמעט דאס גאנצע ווערטערבוך אויף אויסווענינג), אוז דערביי איז ער געבליבען, אוז וועז עס זאל זיך איהם ניט געווען טרעפען דאס אומגליק מיט'ן אויג, וואלט ער, ווי א סך אנדערע בחורים, אפשר געפאהרען שטודיערען, וואלט געענדיגט דאק טאר אדער יוריסט אוז ער וואלט געווען אפשר א מפורסם אין דער וועלט. נאר אזוי ווי עס האט זיך איהם געטראפען יענער אומגליק מיט'ן אויג, האט ער זיך אפגעשטעלט אויף דעם ארט, וואו ער האט געהאלטען, אוז מחמת ער איז געווען פארט א מענש פון ביכער אוז פון פרעמדע ווערטער, אוז א הענטעל האט ער געהאט א שענס, אוז א קעפעל האט ער געהאט א שארפס, האט ער זיך גענומען צו „א־

וואקאטור", דורכגעקוקט רעכט דעם נייעם „שלחן־ערוך", אויסגע־
לערנט דעם גאנצען „סוואד־זאקאנאוו" אויף אויסוועניג אזן אויף
געהאנגען א צעטעל ביי דער טהיר:

Повѣренный по дѣламъ

אזן אויסגעמאהלט א טינטער מיט א לאנגער פּען — א סימן,
אז דא שרייבט מען, אזן דאס איז געווען הייליג, מחמת רעדען האט
מען דא נישט גערעדט, נאר געשריבען אזן נאר געשריבען.

דאס פּאפּיער, וואס וועלווע׳ל האט אנגעשריבען, איז געווען
אזוי גוט, אז מע זאל אויספּאהרען וועלטען, וועט מען בעסער ניט
אנשרייבען; אזוי האט געזאגט וועלווע׳ל אליין אזן אזוי האבען גע־
זאגט ביי אונז אלע די. וואס האבען א שטיקע׳ל ידיעה אינ׳ם ענין
פון שרייבען. פּאר זיין שרייבען האט מען זעהר מורא געהאט, נע־
ציטערט אימת מות, מחמת אז ער האט געמומען די פּען אין האנד
אזן האט אנגעהויבען שרייבען, האט זיך ביי איהם געגאסען ווי פּון
א פּאס. ער האט מיט זיין שרייבען אנגעשפּאנט אומעטום, וואו
איהר ווילט — צום גובערנאטאר, צום מיניסטער, אזן וואו ניט?
דערפון קאנט איהר חלילה מיינען, אז מיין וועלווע׳ל איז געווען א
מוסר אדער א יאבערניק? אסור! פּארהאן אלערליי מוסרים מיט
אלערליי יאבערניקעם אויף דער וועלט, אזן מעהר ווי אומעטום זע־
נען זיי, ניט אויסגערעדט זאל זיין, פּארהאן ביי אונז, ביי אידען,
הייסט דאס: איינער מסר׳ט דעם אנדערען דערפּאר, וואס יענער
האט ביי איהם צוגענומען פּרנסה, אזן איינער מסר׳ט דעם אנדערען
צוליעב דעם, ער זאל ביי יענעם צונעמען פּרנסה... איינער מסר׳ט
דעם אנדערען דערפּאר, וואס יענעם איז צו גוט, אזן איינער מסר׳ט
דעם אנדערען דערפּאר, וואס איהם אליין איז נעבאך ניט גוט...
אזן וויעדער איז פּארהאן אזעלכער, וואס שרייבט אן אויף יענעם
א מסירה׳לע גלאט אזוי, אהן א שום סיבה אזן אהן א שום טעם,
פון היימליכקייט וועגען; ער איז, פערשטעהט איהר מיך, א בעלז
אנקוקען, וואס יועט זיין דערפון... די דאזיגע אלע מינים מוסרים.
וואס מיר האבען אויסגערעכענט, חתמנ׳ען קיינמאל זייער נאמען

ניט. מען קאן זיי פערגלייכען צו דעם געוויסען סארט „פערביסענע" הינד, וואס פאלען אן אויף אייך תמיד פון הינטען, טהוען אייך א חאפ ביי דער ליטקע, לאזען אייך בלוט אדער זיי רייסען אפ א פאלע, פערבויגען דעם עק — און א גוטען טאג.

ד.

נייז, נישט פון דעם מין איז געווען וועלוועל גאמבעטא.

ער איז געווען איין אדוואקאט, און זיין אדוואקאטור האט ער געפיהרט מיט זיין אייגענער סיסטעם. זיין סיסטעם איז בעשטאנען אין ציהען, אפציהען, פערציהען, וועקציהען; און וואס מעהר געציגען, אפגעציגען, פערציגען און אוועקגעציגען — איז אלץ העסער (פאר איהם, געווייסטליך). היינט האט ער ליעב געהאט פאפיערען א סך, א פאפיער און נאך א פאפיער, א פאפיער אויף א פאפיער — אזוי פיעל פאפיערען, אז אי־בער די פאפיערען האט מען דעם עסק קיינמאל ניט ארויסגעזעהן נאר פאפיערען.

— וואס הערט זיך, רב וועלוועל, מיט מיין עסק?

— וואס זאל זיך הערען? מע באדארף דערלאנגען נאך איין פאפיער, וועט שוין זייז גוט.

— פאר וואס זשע דערלאנגט איהר ניט דאס פאפיער?

— איך קאן ניט דערלאנגען דאס פאפיער, ביז איך וועל ניט ארויסנעמען א פאפיער, אז איך האב אייניגעגעבען די פאפיערען.

— פאר וואס זשע נעמט איהר ניט ארויס דאס פאפיער?

— אט דאס שמועסט מען דאך, אז איך באדארף אייניגעבען א פאפיער, אז איך וויל ארויסנעמען א פאפיער, אז איך האב אייניגעגעבען די פאפיערען.

— א מעשה אהן אייז עק מיט אייך, רב וועלוועל!

— לויגט אייך ניט? טא זוכט אייך אין אנדער אדוואקאט, א בעסערען פון מיר.

נאר ס'איז בלאטע. יענער וועט זיך ניט זוכען קיין אנדער אדוואקאט. און וועלוועל וועט ברענגען פאפיערען, און ציהען ווי־פיעל עס וועט זיך לאזען, וואהרום ער איז פאהרט דער בעסטער פון אלע אדוואקאטען איז כתריעלעווקע. יאסעל דער אדוואקאט האט נאר א צינגעל א שארפס. אי דאס —ביי זיך איז דער היים; דאר־טען — גארנישט... מענדעל קראפאון — דאס איז דאך איין עם־הארץ, א ביזי־בזיון פאר'ן סודיא; ער שמיצט איהם גאנץ אפט די פראשענ־יע אין פנים אריין: שטיוועל, זאגט ער, דאדף ער פוצען, ניט קיין פראשענ־יעס שרייבען... סאלאוויטשיק איז אפילו יא א שטיקעל קענער, כלומר'שט געענדיגט, זאגט ער, דרויי קלאסען. איז ער א זשוליק, א פראסטער גנב. איין ירחמיאל איז א לייטישער מענש, איז ער אבער א גאנצער פריץ און א שווייגער; די וועלט האט פיינט א מענשען, וואס שווייגט; די וועלט האט ליעב א מענ־שען, וואס רעדט, בפרט איין אדוואקאט בעדאדף זיך לאזען רעדען. וואס דארפט איהר איין אדוואקאט — אפילו א דאקטאר; דאכט זיך, אין פלוג, וואס געהר זיך אן א צונג מיט א דאקטאר? פון דעסטוועגען איז אויך אייגענעהמען, אז ער לאזט זיך רעדען. אט איז פארהאן ביי אונז וויפיעל דאקטוירים, האט קיינער ניט אזוי פיעל פראקטיקע, ווי דער שווארצער דאקטאר האט, וואהרום דער שווארצער דאקטאר, אז ער קומט צום חולה, פרעגט ער ביי איהם אוים ניט נאר, וואס ער האט נעכטען געגעסען, נאר איטליכס בר־קעל טאפט ער ביי איהם אוים: פון וואנען ער איז, און וויפיעל ער איז אלט, און צי איז ער א בעווייבטער, און וויפיעל קינדער האט ער, יונגלעך צי מיידלעך, און וואס צאהלט ער דירה־געלד, און פארוואס ברענט די לאמפ אזוי פינסטער, און למאי האט דאס קליינע קינד אזא גרויסען פופיק, — זאגט אייך, וואס איהר ווילט. ס'איז א מחיה! אזא דאקטאר, אז ער קומט צו געהן, וועדד ליכטיג אין שטוב און פרייליך אויפ'ן הארצען; דער חולה אליין פיהלט זיך א סך בעסער ווי פון דעם בעסטען רעצעפט; וואס דארף ער א רע־צעפט, זאגט ער, אז דער דאקטאר איז מיר אליין א רעצעפט? פונקט

דער היפּך פון יענעם דאקטאר אין יעהופּעץ, וואס איך בין געווען ביי איהם, ניט היינט נעדאכט. מיט מיין ווייב זאל לעבען. מיין חיה־עטעל, דאַרפט איהר וויסען, אז אזוי אויך נענוג נערוועז, היינט שטעלט אויך פאר, אז דער חכם הייסט זיך בעווייזען די צונג אוו טהוט א מאך מיט דער נאז, טהוט א טאפ דעם דופק אוו א מאך מיט דער נאז, זיצט די גאנצע צייט ווי א חתן — ער זאל דאס ארויסלאזען א ווארט, אוו פלוצים פערגלוסט זיך איהם א פרעג טהון ביי איהר:

— וואוהין רעכענט איהר פאהרען אויפ'ן זומער?...

מיין חיה־עטעל האט מעהר נישט בעדארפט: זי איז געווארען אוים מענש אוו האט מיך אנגעהויבען צו טרייבען, מיר זאלען שוין פאהרען וואס גיכער קיין אויסלאנד — איז די „וואראמבעראר", אוו אז איך האב זי א פּרעג געטהאן, וואס איז אזוי דאס גיכקייט? איז זי אויך מיר אנגעפאלען אוו געזאגט, אז זי זעהט שוין לאנג, אז איהר לעבען איז ביי מיר ווערטה א דרייער, אז איך ווייל, אז זי זאל חלילה שטארבען, אוו נאך כדומה אזעלכע ווערטער האט זי מיר געזאגט, ווי דער שטייגער איז פון א ווייב, אז זי ווייל דערגעהן דעם מאן די יאהרען — אוו אלץ איבער איהם, איבער'ן דאקטאר פון יעהופּעץ... נאר שאט! איך האב אנגעהויבען פון אדוואקאטען אוו בין ארויף אויף דאקטוירים. לאמיר זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער אדוואקאט וועלוועל גאמבעטא.

ה.

נאך איין זאך איז געווען אין וועלוועל'ס סיסטעם — עדות. צו יעדען ענין איז ביי איהם געווען עדות אויף עדות. אינ'ם שכל פון עדות האבען געשטעקט צוויי זאכען: ערשטענס, האט מען צוליעב די עדות געקאנט ציהאן, אפציהען, פערציהען אוו אוועקציהען וויפיעל ער האט אליין געוואלט, וואהרום צווישען א כך

עדות מוז זיך מאכען, אז איינער וועלט נישט נעזונד, איינער פאהרט אוועק אוז איינער האט נלאט פערגעסען, אז מע רופט איהם ארויס פאר אייז עדות. אוז, צווייטענס, האט ער מיט די עדות גופא גע־פיהרט א פאלישקע, א משונה־מאדנע פאלישקע, ווען ס׳ווערט פאלישקע.

נאר דא מוז איך אפטרעטען אויף א ווייל פון די עדות אוז אויסזאגען א סוד (צווישען אונז וועט דאך עס מסתמא בלייבען?), אז אונזער וועלוועל האט צום מיינסטען געפיהרט עסקים פון ביידע צדדים, דאס הייסט, ער האט בעוויזען א קונץ, אז ער האט געקאנט זיין אין אייז צייט אדוואקאט פון ביידע צדדים. סע פערשטעהט זיך, אז איינער פון׳ם אנדערען האט נישט געטארט וויסען, אוז איטליכער צד האט גערעכענט, אז וועלוועל — דאס איז זיין צד.

איהר ווילט וויסען, ווי אזוי ער האט דאס געטהאן? נאנץ פשוט! שטעלט אויך פאר: איהר זענט געקומען צו וועלוועלען מיט א בקשה, ער זאל אייננעבען אויף מיר א פאפיער, אז איך האב אויך דאס אוז דאס. האט ער קודם כל צונעזאגט, אז ער וועט כיך נאט ווייס וואס, סיביר אליין איז א הונד קעגען דעם, וואס מיר קומט דערפאר! אוז בשעת־מעשה פייערט ער אויף מיר מיט סכנות נפשות: סטייטש, סטייטש, א י ך זאל אזעלכס טהון! ער זאל זיך, זאגט ער, זעהן מיט מיר, וואלט ער מיר געזאגט אזוי אוז אזוי!

— איך מוז זיך, זאגט ער, זעהען מיט איהם, איך וועל איהם, זאגט ער, אומיסטען שיקען רופען, דעם דאזיגען פאדליען!...

אזוי זאגט אויך וועלוועל אוז שיקט מיך רופען אוז מאכט צו מיר אזוי:

— וואס זאגט איהר אויך דעם שייגעץ? (ניט איך, וועלוועל זאגט דאס). לא די ער האט אויך אזוי געזידעלט, ווי ער נאך אויך אויך איינגעבען א פאפיער! ער איז ביי מיר געווען, האב איך איהם מסתמא געזאגט, אז איהר זענט נערעכט, ניט ער. וואס־זשע דעז? איהר קענט דאך מיך, אז איך בין נישט קיין מענש פון חניפה, אוז

נעמען אויף זיך פיהרען אייך דעם דאזיגען עסק וועל איך אויך ניט...

שלאג איך איהם מסתמא איבער און פרעג ביי איהם:

— פאר וואס?

ענטפערט ער מיר:

— איך וויל נישט. קוים איז יענער געווען ביי מיר, פאסט מיר ניט.

הויב איך דאך איהם אן אויינרעדען:

— מילא, וואס יענער איז געווען; למאי אט בין איך אויך? הקצור, אזוי לאנג אזוי ברייט, ביז איך רעד איהם איבער און ער נעמט אן דאס עסק און ווערד מיין אדוואקאט.

נאכדעם הויבט זיך אן — א חתונה מיט די עדות. ער אלייז שטעלט צענויף די עדות פון ביידע צדדים און פיהרט דאס געשעפט פון איינעם צום אנדערען אזוי קונציג, אזוי בריה'ש, אז די עדות צווישען זיך מוזען סוף־כל־סוף זיך צעקריגען, אויסזידלען איינס דאס אנדערע גאנץ בעל־הבתיש, און פאר וואס זאל מען זיך טאקי ניט פאטשען אויף? אט דעמאלט האט ער ערשט וואס צו טהון — א פרישע פראקטיקע. די צעקריגעטע און צעפאטשטע עדות האבען דאך, געווייניטליך, זייערע עדות, וואס זענען געווען בשעת פאטשען זיך, און וויבאלד זיי קומען זיך צענויף צו וועלוועל „סוואד־זאקאן". מוזען זיי זיך סוף־כל־סוף צעקריגען זיך, אויסזידלען איינס דאס אנדערע און צעפאטשען זיך — וויעדער א פראקטיקע פאר וועלוועלן.

ו.

איין חסרון האט נעהאט וועלוועל גאמבעטא (איהר האט א מאל נעזעהן א מענשען אהן א חסרון?): ער האט נישט געקאנט הויזען מיט קיין וויב. א וויב האט מיט איהם מעהר נישט געקאנט אפ־זיין וויי א יאהר, העכסטענס — אנדערהאלבען.

דערפון איז צו פערשטעהן, אז וועלווע האט נעהאט ניט אייר־נע, נאר עטליכע ווייבער. איהר מיינט, עטליכע מיט א מאל? חס וחלילה! אזוי וויט „קולטורנע" איז כתריעלעווקע נאך ניט, אז א איד זאל זיך דארט פערגינגען, ווי כדומה אין ליטישע שטעדט, וואו אידען טהוען נאך אנדערע אוך האבען א ווייב, אוך נאך א ווייב, אוך נאך א ווייב; כתריעלעווקער אידען דאנקען גאט, אז זיי קאנען אויסהאלטען אייך ווייב. זיי זאגען, אז אייך ווייב קאן אויך מאכען גרויס אך אלט. אויב זי האט א שענעם גוסט אוך איז בעקאנט מיט'ן שניידער אוך מיט דער מאדיסטקע; אוך ווער שמועסט, אז זי מיינט, אז זי קאן א ביסעל „צימבלען אויפ'ן טאפשטאן", אויב זי האט נע־לייענט אויך איהר לעבען נאר אייך ביכעל אוך נעווען צוויי־דריי מאל אין טהעאטער אוך קאן שפיעלען אין „סטוקעלקע" אוך אין „טערטעל־מערטעל", — דעמאלט איז שוין אז אך אוך אז ווען דעם מאן! ער מוז שוין אין זינען האבען ווינטער א זשורפיקס האטש איין מאל אין וואך, אוך זומער א דאטשע, אוך עס זוהי אין נימנאזיע, אוך דער מאכטער א סטודענט, — הקצור, ס'איז א רחמנות אויפ'ן מאן, א צער־בעלי־חיים, מיר קאנען איהם גארנישט העלפען, סיידען מיט א קרעכץ... אין לאמיר זיך אקארשט אומקעהרען צוריק צו אונזער וועלווע מיט זיינע ווייבער.

דאס ערשטע ווייב זיינס איז געווען מאקי א אונזעריגע, פון כתריעלעווקע. הייסט דאס, יאסי דעם לעכטציהערס א טאכטער, א מיידעל גלייך מיט אלע מיידלעך, א בעל־הבתיש קינד. מענשען הער־בעו שטארק מקנא געווען יאסי'ן אויפ'ן שידוך: מיט אזוי ווינציג נדן נעמען א חתן א „קענער", דעם „סוואר־זאקאן" אליין! צום סוף האט זיך אויסגעלאזט, אז יאסי'ס טאכטער האט באלד נאך דער חתונה אננעהויבען זאגען, אז זי ווייל מיט איהם ניט „לאכען". פאר וואס? זי האט מורא!... וואס האט זי מורא? זי האט מורא, ער זאל ניט אויסלאדען די קליימעז. וואסערע קליטען? וועמענס קליטען? און וואס נעהר זיך דאס אן מיט איהר? נאר גאה טענה מיט א נקבה! זי האט זיך ארייננעגנומען אין קאפ

אריין „קלייטען" — חאטש בראק זי ווי לאקשען, זי ווי! איהם ניט קענען!

סע פערשטעהט זיך, אז כתריליעווקע האט זיך ניט בענוגענט מיט אזא תירוץ; וואס מיר קלייטען? וועד מיר קלייטען? דא קעהר זיין איין אנדער סוד, מסתמא אזא מין זאך, וואס פאסט ניט אויסצוזאגען... און עס האבען אנגעהויבען געהן אין שטאדט מעשיות מיט מעשיות מיט מעשיות! און די מעשיות, וואס מע האט דערצעהלט, האט מען דערצעהלט אייגער דעם אנדערען בסוד, אין אויהר אריין, און בשעת־מעשה האט מען זיך ארומגעקוקט, צי ס'איז נישטא קיין ווייבער דערבי, און מע האט זיך געשטיקט פאר נעלעכטער.

— וואס פאר א געלעכטער אויף אייך? — זאגען די ווייבער. — דערצעהלט אונז, לאמיר אויך לאכען.

די דאזיגע ווערטער רופען ארויס ביי די מאנסבילעז נאך א גרעסערען געלעכטער. דעמאלט ווערען די ווייבער שוין אביסעל ביים און הויבען אן מיט כעס:

— זעה־נאר, ווי דער נאר שטופט זיי! זאגט שוין אוים, וואס איז דאס פאר א וויסטער געלעכטער אויף אייך?

אט דעמאלט הויבען די מאנסבילעז ערשט אן צו לאכען, האלטען זיך ביי די בייכער, ממש מע קאטשעט זיך פאר געלעכטער!

ז.

בקצור, וועלוועל גאמבעמא האט זיך אפגע'גט מיט יאס'ס טאכטער (בריינדעל האט זי געהייסען, זי האט חתונה געהאט דאס אנדערע מאל און איצט איז זי אין אמעריקע). און איז לאנג קיין אלמן נישט געזעסען און האט געבראכט צו פיהרען א ווייב פון א קליין שטעדטעל, אויך א מיידעל, אפגעלעבט מיט איהר אקעגען א יאהר אוז האט זיך שטילערהייד מיט איהר אפגע'גט און איז

אוועקגעפאהרען קיין בערדיטשעוו אוו האט געבראכט צו פיהרען פון דארטען א גאנצע „מאראם מיט א הוט", געמאכט מיט איהר וויזיטען, איינגעפיהרט ביי זיך א שטוב מיט מעבעל, מיט זשורפיקסען, מיט יונגעליט, וואס שפּילען אין „סטוקעלקע" אוו אין „טערטעל־מערטעל" ; עס האט אבער ניט געהאלפען ניט די שטוב, ניט דאס מעבעל, ניט די „סטוקעלקע" מיט'ן „טערטעל־מערטעל". — איז א שענעם פריהמארגען זענען זיי אוועקגענאנגען צום רב אוו מע האט געשריבען א גט, אוו די „דאמע מיט דער הוט" איז אוועק צוריק קיין בערדיטשעוו.

אז וועלוועל גאמבעטא איז נאך דער מעשה אוועקגעפאהרען חתונה האבען נאך א מאל, האבען די כתריעלעוואקער ליצים, די וואס האבען ליעב חוזק מאכען פון דער גאנצער וועלט, איהם נעגעבען איין עצה : וואס דארף ער פאהרען חתונה האבען, ברענגען דאס ווייב אוו נאכדעם גט'ען זיך? אמעהר לאז ער דארטען מאכען אויפ'ן ארט א חתונה מיט א גט אינאיינעם.

דערויף האט זיי וועלוועל געענטפערט, אז אועלכע חכמים ווי זיי איז טאקי זעהר ווינציג אויף דער וועלט, ס'איז איהם נאר א חדוש, וואס זיי געהען אהן שטיוועל... אוו נאך כדומה אועלכע שטעכווערטער האט ער זיי אריינגעוועצט, אז זיי האבען נישט גענוסט, ווי אזוי אוועקצוגעהן פון איהם, — אוו אליין איז ער אוועקגעפאהרען קיין ווארשא אוו געבראכט פון דארטען עפּים א מין שלאק מיט אריינגעשטעלטע צייהן אוו מיט א מאדנעם שלייער אויפ'ן קאפ אוו מיט א מין משונה מאדנע לשון, וואס אין כתריעלעוואקע האט מען אועלכס נאך נישט געהערט קיינמאל. דהיינו?

ערשטענס, האט זי געערדט גיך. שייך זאגען גיך? איידער זי האט ארויסגעלאזט דאס ערשטע ווארט, זענען שוין פינף־זעכס וועלטער געפלויגען אויף צופריהער, איינס איבער דאס אנדערע, מורא געהאט, מע זאל חלילה ניט פערשפעטיגען, אוו איידער זיי זענען ארויסגעפלויגען פונ'ם מויל, זענען שוין געשטאנען גרייט צעהן אנדערע וועלטער אויף אריסצופליהען.

דאס איז נומער איינס. והשנית, האט זי נערעדט מיט א קוויטש אוו מיט א ניגון, ווי פון „אקדמות", אויסגעמישט מיט „כגוונא", אוו אויסגעלאזט אלע מאל מיט איין „אי־ווי" אוו מיט א לאנגען „ני?" אוו מיט א געלעכטער פון א פאוע, בעוויזען בשעת־מעשה די אריינגעשטעלטע צייהן אוו געטריסעלט מיט'ן שלייער, — האט דאס טאקי געהאט דעם זיבעטען חן. אויף חדושים איז מען נעגאנגען קוקען אין כתריעלעוקע אויף דער וואַרשעווער „יפהפיה" מיט די אריינגעשטעלטע צייהן אוו האַרבען, ווי זי גראַנערט אוו ווי זי קוויטשעט אוו ווי זי זינגט, אוו זיך האלטען ביי די זיי־טען פאר געלעכטער. מע דארף נישט קיין טהעאטער, האבען זיי געזאגט... איין עבירה, כלעבען, וואס זי האט זיך אין כתריעלעוקע לאנג נישט געהאלטען — סך הכל איין זומער; וואַרום ס'איז געקומען ארום יום־טובים־צייט, האט ער זיך מיט איהר גע'גט, אוו זי איז אוועקגעפאהרען צוריק קיין ווארשא — אוו פון דעמאלט אן האט שוין וועלוועל גאמבעטא מעהר נישט חתונה געהאט אוו איז פערבליבען איין אלמן עד היום הזה.

אפשר ווייסט איהר פון זיינעטוועגען א שידוך?